

แนวทางการจัดการเรียนรู้ ธรรมศึกษา ชั้นตรี วิชาพุทธประวัติ

สำนักส่งเสริมกิจการการศึกษา
สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

แนวทางการจัดการเรียนรู้

ประถมศึกษา ชั้นตรี

วิชาพุทธประวัติ

สำนักส่งเสริมกิจการการศึกษา

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

แนวทางการจัดการเรียนรู้ธรรมศึกษา ชั้นตรี วิชาพุทธประวัติ

ปีที่พิมพ์	พ.ศ. ๒๕๕๘
จำนวนพิมพ์	๑๐๐ เล่ม
ลิขสิทธิ์	สำนักส่งเสริมกิจการการศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
พิมพ์ที่	โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด ๗๙ ถนนงามวงศ์วาน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร ๑๐๙๐๐ โทร. ๐-๒๕๖๑-๔๕๖๗ โทรสาร ๐-๒๕๗๙-๕๑๐๑ นายโชคดี ออสุวรรณ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

คำนำ

ตามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในสถานศึกษา ระหว่างสำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงวัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และเข้าใจหลักพุทธธรรม ที่ถูกต้อง มีความรู้คู่คุณธรรม เสริมสร้างศีลธรรม เป็นพลเมืองดีมีคุณภาพ สร้างภูมิคุ้มกันให้ผู้เรียนห่างไกล อบายมุข สิ่งเสพติด สิ่งผิดกฎหมาย และนำไปสู่ความสงบเรียบร้อยของสังคม

เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือในการจัดการเรียน การสอนธรรมศึกษาในสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและบังเกิดเป็นรูปธรรม อันจะเป็นการสร้างภูมิคุ้มกัน และพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียน นักศึกษา ในสถานศึกษาอย่างยั่งยืน กระทรวงศึกษาธิการ จึงได้จัดทำ แนวทางการจัดการเรียนรู้ธรรมศึกษา ชั้นตรี โท เอก เพื่อให้ให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิชาธรรม วิชาพุทธ และวิชาวินัย

กระทรวงศึกษาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่า แนวทางการจัดการเรียนรู้ธรรมศึกษา ชั้นตรี โท เอก จะเป็นแนวทางการเรียนการสอนให้กับคณะครู นักเรียน และนักศึกษา สามารถนำไปประยุกต์ใช้ ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน และขอขอบคุณคณะผู้จัด ซึ่งประกอบด้วย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครปฐม เขต ๒ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต ๓ และโรงเรียน วัดราชบพิธ ที่มีความมุ่งมั่นตั้งใจพัฒนาเอกสารชุดนี้อย่างเต็มความสามารถจนบรรลุวัตถุประสงค์

(รองศาสตราจารย์กำจร ตติยกวี)

ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำนำ	
บทที่ ๑ ประวัตินักธรรม ธรรมศึกษา	๑
บทที่ ๒ เทคนิควิธีสอนของพระพุทธเจ้า	๓
บทที่ ๓ มาตรฐานการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ และสาระการเรียนรู้	๑๐
บทที่ ๔ แผนการจัดการเรียนรู้	๑๖
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๑	๑๗
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๒	๓๖
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๓	๗๔
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๔	๙๙
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๕	๑๑๔
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๖	๑๓๔
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๗	๑๖๑
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๘	๑๗๗
บทที่ ๕ แบบทดสอบ	๑๙๒
แบบทดสอบก่อนเรียน	๑๙๓
เฉลยแบบทดสอบก่อนเรียน	๑๙๙
แบบทดสอบหลังเรียน	๒๐๐
เฉลยแบบทดสอบหลังเรียน	๒๐๖
ภาคผนวก	๒๐๗
บรรณานุกรม	๒๐๙
คณะผู้จัดทำ	๒๑๐

บทที่ ๑

ประวัตินักธรรม ธรรมศึกษา

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม หรือที่เรียกกันว่า นักธรรม เกิดขึ้นตามพระดำริของ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เป็นการศึกษาระบบวินัยในภาษาไทย เพื่อให้ ศึกษาสามเณรผู้เป็นกำลังสำคัญของพระพุทธศาสนา สามารถศึกษาพระธรรมวินัยได้สะดวกและทั่วถึง อันจะ เป็นพื้นฐานนำไปสู่สัมมาปฏิบัติ ตลอดจนเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไป

การศึกษาพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยแต่โบราณมา นิยมศึกษาเป็นภาษาบาลีที่เรียกว่า การศึกษาพระปริยัติธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้ยากสำหรับศึกษาสามเณรทั่วไป จึงปรากฏว่า ศึกษาสามเณร ที่มีความรู้ในพระธรรมวินัยอย่างทั่วถึงมีจำนวนน้อย เป็นเหตุให้สังฆมณฑลขาดแคลนพระภิกษุผู้มีความรู้ ความสามารถที่จะช่วยกิจการพระศาสนาทั้งในด้านการศึกษา การปกครอง และการแนะนำสั่งสอนประชาชน ดังนั้น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส จึงได้ทรงพระดำริวิธีการเล่าเรียนพระธรรมวินัย ในภาษาไทยขึ้น สำหรับสอนศึกษาสามเณรวัดบวรนิเวศวิหารเป็นครั้งแรก นับแต่ทรงรับหน้าที่ปกครอง วัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ เป็นต้นมา โดยทรงกำหนดหลักสูตรการสอนให้ศึกษาสามเณรได้เรียนรู้ พระพุทธศาสนาทั้งด้านหลักธรรม พุทธประวัติ และพระวินัย ตลอดถึงหัตถ์แต่งแก้กระทู้ธรรม

เมื่อทรงเห็นว่า การเรียนการสอนพระธรรมวินัยเป็นภาษาไทยดังนี้ได้ผลทำให้ศึกษาสามเณรมี ความรู้กว้างขวางขึ้น เพราะเรียนรู้ได้ไม่ยาก จึงทรงดำริที่จะขยายแนวทางนี้ไปยังศึกษาสามเณรทั่วไปด้วย ประกอบกับใน พ.ศ. ๒๔๔๘ ประเทศไทยเริ่มมีพระราชบัญญัติเกณฑ์ทหาร ซึ่งภิกษุทั้งหมดจะได้รับ การยกเว้น ส่วนสามเณรจะยกเว้นให้เฉพาะสามเณรผู้รู้ธรรม ทางราชการได้ขอให้คณะสงฆ์ช่วยกำหนด เกณฑ์ของสามเณรผู้รู้ธรรม สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส จึงทรงกำหนดหลักสูตร องค์กรสามเณรผู้รู้ธรรมขึ้น ต่อมาได้ทรงปรับปรุงหลักสูตรองค์กรสามเณรผู้รู้ธรรมนั้นเป็น “องค์กรนักธรรม” สำหรับ ศึกษาสามเณรชั้นนวกะ (คือผู้บวชใหม่) ทั่วไป ได้รับพระบรมราชานุมัติ เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๔ และโปรดให้จัดการสอบในส่วนกลางขึ้นเป็นครั้งแรกในเดือนตุลาคมปีเดียวกัน โดยใช้วัดบวรนิเวศวิหาร วัดมหาธาตุและวัดเบญจมบพิตร เป็นสถานที่สอบ การสอบครั้งนี้ ๓ วิชา คือ ธรรมวิภาคในนวโกวาท แต่งความแก้กระทู้ธรรม และแปลภาษามคธเฉพาะท้องถิ่นทานในอรรถกถาธรรมบท

พ.ศ. ๒๔๕๕ ทรงปรับปรุงหลักสูตรองค์กรนักธรรมให้เหมาะสมสำหรับศึกษาสามเณรทั่วไปจะเรียนรู้ ได้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยแบ่งหลักสูตรเป็น ๒ อย่าง คือ **อย่างสามัญญ** เรียนวิชาธรรมวิภาค พุทธประวัติ และ เรียงความแก้กระทู้ธรรม และ **อย่างวิสามัญญ** เพิ่มแปลอรรถกถาธรรมบท มีแก้รรถกบาลีไวยากรณ์และสัมพันธ และวินัยบัญญัติที่ต้องสอบทั้งผู้ที่เรียนอย่างสามัญญและวิสามัญญ

พ.ศ. ๒๔๕๖ ทรงปรับปรุงหลักสูตรองค์กรนักธรรมอีกครั้งหนึ่ง โดยเพิ่มหลักธรรมหมวดคิหิปฏิบัติ เข้าในส่วนของธรรมวิภาคด้วย เพื่อให้เป็นประโยชน์ในการครองชีวิตฆราวาส หากศึกษาสามเณรรูปนั้น ๆ มีความจำเป็นต้องลาสิกขาออกไปด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง เรียกว่า **นักธรรมชั้นตรี** การศึกษาพระธรรมวินัย

แบบใหม่นี้ได้รับความนิยมจากหมู่ภิกษุสามเณรอย่างกว้างขวาง และแพร่หลายไปอย่างรวดเร็ว เพียง ๒ ปีแรก ก็มีภิกษุสามเณรสมัครเข้าสอบสนามหลวงเกือบพันรูป เมื่อทรงเห็นว่า การศึกษานักธรรมอำนวยคุณประโยชน์แก่พระศาสนาและภิกษุสามเณรทั่วไป ในเวลาต่อมาจึงทรงพระดำริขยายการศึกษานักธรรมให้ทั่วถึงแก่ภิกษุทุกระดับ คือ ทรงตั้งหลักสูตรนักธรรมชั้นโท สำหรับภิกษุชั้นมัธยม คือ มีพรรษาเกิน ๕ แต่ไม่ถึง ๑๐ และนักธรรมชั้นเอก สำหรับภิกษุชั้นเถระ คือ มีพรรษา ๑๐ ขึ้นไป ดังที่เป็นหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของคณะสงฆ์สืบมาตราប់ถึงทุกวันนี้

ต่อมาพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงกรณ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ทรงพิจารณาเห็นว่า การศึกษานักธรรมมิได้เป็นประโยชน์ต่อภิกษุสามเณรเท่านั้น แม้ผู้ที่ยังครองฆราวาสวิสัยก็จะได้ประโยชน์จากการศึกษานักธรรมด้วย โดยเฉพาะสำหรับเหล่าข้าราชการครู จึงทรงตั้งหลักสูตรนักธรรมสำหรับฆราวาสขึ้นเรียกว่า “ธรรมศึกษา” มีครบทั้ง ๓ ชั้น คือ ชั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก ซึ่งมีเนื้อหาเช่นเดียวกับหลักสูตรนักธรรมภิกษุสามเณร เว้นแต่วินัยบัญญัติที่ทรงกำหนดใช้เบญจศีลเบญจธรรม และอุโบสถศีลแทน ได้เปิดสอบธรรมศึกษาชั้นตรีครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒ และเปิดสอบครบทุกชั้นในเวลาต่อมา มีฆราวาสทั้งหญิงและชายเข้าสอบเป็นจำนวนมาก นับเป็นการส่งเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

ปัจจุบันการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมนี้มีสมเด็จพระวันรัต (พรหมคุดเถร) วัดบวรนิเวศวิหาร เป็นแม่กองธรรมสนามหลวง เน้นการพัฒนาศาสนทายาทให้มีคุณภาพสามารถดำรงพระศาสนาไว้ได้ด้วยดี ทั้งถือว่าเป็นกิจการของคณะสงฆ์ส่วนหนึ่งที่สำคัญยิ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทยมาตั้งแต่ครั้งอดีตจนถึงปัจจุบัน

บทที่ ๒

เทคนิควิธีสอนของพระพุทธเจ้า

๑. การทำนามธรรมให้เป็นรูปธรรม

ทำของยากให้ง่าย ธรรมะเป็นเรื่องนามธรรมที่มีเนื้อหาลึกซึ้ง ยากที่จะเข้าใจ ยิ่งเป็นธรรมะระดับสูงสุดก็ยิ่งลึกล้ำคมกริบยิ่งขึ้น....ความสำเร็จแห่งภารกิจการสั่งสอนประชาชนส่วนหนึ่ง เพราะพระองค์ทรงใช้เทคนิควิธีการทำของยากให้ง่าย เช่น

๑.๑ การใช้อุปมาอุปไมย วิธีนี้เป็นวิธีทรงใช้บ่อยที่สุดวิธีหนึ่ง เพราะทำให้ผู้ฟังมองเห็นภาพและเข้าใจง่ายโดยไม่ต้องเสียเวลาอธิบายความให้ยืดเยื้อ

๑.๒ ยกนิทานประกอบ เป็นเทคนิคหรือกลวิธีหนึ่งที่พระพุทธองค์ทรงใช้บ่อย

๑.๓ ใช้อุปการณหรือสื่อการสอน เทคนิควิธีสอนด้วยการกระทำของยากให้ง่าย หรือทำนามธรรมให้เป็นรูปธรรมนอกจากใช้อุปมาอุปไมยและเล่านิทานประกอบแล้ว ยังมีอีกวิธีหนึ่งอันเป็นวิธีที่พระพุทธองค์ทรงใช้มากพอ ๆ กับสองวิธีข้างต้น คือ การใช้สื่ออุปการณหรือใช้สื่อการสอน

๒. ทำตนเป็นตัวอย่าง

ในแง่ของการสอนอาจแบ่งออกเป็น ๒ อย่าง คือ

๒.๑ ทำให้ดูหรือสาธิตให้ดู

๒.๒ ปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่าง

๓. ใช้ถ้อยคำเหมาะสม

การสอนที่จะประสบผลสำเร็จ ผู้สอนจะต้องรู้จักใช้คำ ต้องให้ผู้ฟังรู้สึกว่าคุณพูดด้วยเมตตาจิต มิใช่พูดด้วยความมุ่งร้าย

๔. เลือกสอนเป็นรายบุคคล

ผู้สอนต้องรู้ว่าคนฟังนั้นต่างภูมิหลังต่างความสนใจ ต่างระดับสติปัญญาการเรียนรู้ เพราะฉะนั้น การเลือกสอนเป็นรายบุคคลจะช่วยให้การสอนประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี ถ้าทำได้ก็ควรใช้วิธีนี้ แม้จะสอนเป็นกลุ่มก็ต้องเอาใจใส่นักเรียนที่มีปัญหาเป็นรายบุคคลให้ได้

๕. รู้จักจังหวะและโอกาส

ดูความพร้อมของผู้เรียน รู้จักคอยจังหวะอันเหมาะสม ถ้าผู้เรียนไม่พร้อมก็เหนี่ยวเปล่า

๖. ยืดหยุ่นในการใช้เทคนิควิธี

เทคนิควิธีบางอย่างใช้ได้ผลในวันนี้ ต่อไปวันข้างหน้าอาจใช้ไม่ได้ก็ได้ จึงควรยืดหยุ่นวิธีการ

๗. การเสริมแรง

มีคำพุทธสรรเสริญพระพุทธเจ้าว่า “ทรงชมคนที่ควรชม ตำหนิคนที่ควรตำหนิ” การชมเป็นการยอมรับความสามารถหรือให้กำลังใจให้ทำอย่างนั้นยิ่ง ๆ ขึ้นไป การตำหนิเป็นการตักเตือนมิให้ประพฤตินั้นอีกต่อไป

หลักสำคัญที่ครูผู้สอนควรทราบ

หลักสำคัญคือหลักการใหญ่ ๆ ของการสอนไม่ว่าจะสอนเรื่องอะไรก็มีอยู่ ๓ หลัก คือ

๑. หลักเกี่ยวกับเนื้อหาที่สอน
๒. หลักเกี่ยวกับตัวผู้เรียน
๓. หลักเกี่ยวกับตัวผู้สอน

ก. หลักเกี่ยวกับเนื้อหาที่สอน

คนจะสอนคนอื่นต้องรู้ว่าเอาเรื่องอะไรมาสอนเขาเสียก่อน ไม่ใช่คิดแต่วิธีการสอนว่าจะสอนอย่างไร ต้องคิดก่อนว่าจะเอาอะไรไปสอนเขา พระพุทธเจ้าแนะนำว่าผู้สอนต้องคำนึงเสมอว่า ต้องสอนสิ่งที่รู้เห็นหรือเข้าใจง่ายไปหาสิ่งที่เข้าใจยาก

๑. สอนเนื้อหาที่ลุ่มลึกลงไปตามลำดับ
๒. สอนด้วยของจริง
๓. สอนตรงตามเนื้อหา
๔. สอนมีเหตุผล
๕. สอนเท่าที่จำเป็นต้องรู้
๖. สอนสิ่งที่มีความหมายและเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียน

ข. หลักเกี่ยวกับตัวผู้เรียน

๑. พระพุทธองค์จะทรงสอนใคร ทรงดูบุคคลผู้รับการสอนหรือผู้เรียนก่อนว่าบุคคลนั้น ๆ เป็นคนประเภทใดมีพื้นความรู้ความเข้าใจหรือความพร้อมแค่ไหนและควรจะสอนอะไรแค่ไหน

๒. นอกจากดูความแตกต่างของผู้เรียนแล้ว ยังต้องดูความพร้อมของผู้เรียนด้วย
๓. สอนให้ผู้เรียนทำด้วยตนเอง
๔. ผู้เรียนจะต้องมีบทบาทร่วมด้วย
๕. ครูต้องเอาใจใส่ผู้เรียนที่มีปัญหาเป็นพิเศษ

ค. หลักเกี่ยวกับตัวการสอน

๑. สร้างความสนใจในการสอนคนนั้น (การนำเข้าสู่บทเรียน)
๒. สร้างบรรยากาศในการเรียนการสอนให้ปลอดภัยโปร่ง
๓. มุ่งสอนเนื้อหา มุ่งให้ผู้ฟังเกิดความรู้ความเข้าใจและเปลี่ยนพฤติกรรมในทางที่ดี
๔. ตั้งใจสอน สอนโดยเคารพ ถือว่างานสอนเป็นงานสำคัญ
๕. ใช้ภาษาเหมาะสม ผู้สอนคนอื่นควรมีความสามารถในการสื่อสาร ใช้คำพูดที่ถูกต้องและเหมาะสมกับบุคคลและสถานการณ์

หลักการสอนแนวพุทธวิธี

พระพุทธเจ้านั้นทรงเป็นพระบรมครู ยอดครูของผู้สอน พระองค์ทรงมีหลักการในการสอนมากมาย หลายหลักการ เรียกว่า “หลัก ๔ ส” คือ

๑. สันตัสสนา อธิบายให้เห็นชัดแจ้ง เหมือนจูงมือให้มาคูด้วยตา

๒. สมาทปนา ชักจูงให้เห็นจริงเห็นจังตาม ขวนให้คล้อยตาม จนยอมรับเอาไปปฏิบัติ
  ๓. สมุตเตชนา เร้าใจ เกิดความกล้าหาญ มีกำลังใจ มั่นใจว่าทำได้ไม่หวั่นไหวต่ออุปสรรคที่มีมา
  ๔. สัมปหังสนา มีวิธีสอนที่ช่วยให้ผู้ฟังรำเริง เบิกบาน ฟังไม่เบื่อ เปี่ยมล้นไปด้วยความหวัง
- สรุปหลักการทั่วไปของการสอน คือ แจ่มแจ้ง - จูงใจ - หาญกล้า - รำเริง

หลักการสอนพุทธวิธีแบบสนทนา (สากัจฉาหรือธรรมสากัจฉา)

เป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อยที่สุด พระองค์ชอบใช้วิธีนี้อาจเป็นด้วยว่าผู้ฟังได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ทำให้การเรียนการสอนสนุกไม่รู้สีกว่าตนกำลัง “เรียน” หรือกำลัง “ถูกสอน” แต่จะรู้สีกว่าตนกำลังสนทนา ปราศรัยกับพระพุทธองค์อย่างสนุกสนาน

หลักการสอนพุทธวิธีแบบตอบปัญหา (ปุจฉา - วิสัชนา)

ผู้ถามปัญหาอาจถามด้วยจุดประสงค์หลายอย่าง เช่น

๑. บางคนถามเพื่อต้องการคำตอบในเรื่องที่สงสัยมานาน
๒. บางคนถามเพื่อลองภูมิว่าคนตอบรู้หรือไม่
๓. บางคนถามเพื่อข่มหรือปราบให้ผู้ตอบอับอาย
๔. บางคนถามเพื่อเทียบเคียงกับความเชื่อหรือคำสอนในลัทธิศาสนาของตน

พระพุทธองค์ตรัสว่า การตอบปัญหาใด ๆ ต้องดูลักษณะของปัญหาและเลือกวิธีตอบให้ถูกต้อง เหมาะสมพระองค์ทรงจำแนกประเภทของปัญหาไว้ ๔ ประการ คือ

๑. ปัญหาบางอย่างต้องตอบตรงไปตรงมา
๒. ปัญหาบางอย่างต้องย้อนถามก่อนจึงตอบ
๓. ปัญหาบางอย่างต้องแยกความตอบ
๔. ปัญหาบางอย่างต้องตัดบทไปเลยไม่ตอบ

วิธีคิดแบบอริยสัจ ๔/คิดแบบแก้ปัญหา

เป็นการคิดแบบแก้ปัญหา เรียกว่า “วิธีแห่งความดับทุกข์” จัดเป็นวิธีคิดแบบหลักอย่างหนึ่ง เป็นวิธีคิดตามเหตุและผลหรือเป็นไปตามเหตุและผล สืบสาวจากผลไปหาเหตุแล้วแก้ไขและทำการที่ต้นเหตุ จัดเป็น ๒ คู่ คือ

คู่ที่ ๑	ทุกข์เป็นผล	เป็นตัวปัญหาเป็นสถานการณ์ที่ประสบซึ่งไม่ต้องการ
	สมุทัยเป็นเหตุ	เป็นที่มาของปัญหา เป็นจุดที่จะต้องกำจัดหรือแก้ไขจึงจะพ้นจากปัญหาได้
คู่ที่ ๒	นิโรธเป็นผล	เป็นภาวะสิ้นปัญหา เป็นจุดหมายซึ่งต้องการจะเข้าถึง
	มรรคเป็นเหตุ	เป็นวิธีการ เป็นข้อปฏิบัติที่ต้องกระทำในการแก้ไขสาเหตุ เพื่อบรรลุจุดหมาย คือ ภาวะสิ้นปัญหาอันได้แก่ความดับทุกข์

กระบวนการจัดการเรียนรู้

แบบพุทธวิธี ๙ อย่าง

๑. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้พุทธวิธีแบบอุปมา - อุปไมย (การเปรียบเทียบ)

ขั้นสืบค้นและขั้นเชื่อมโยง

- เปรียบเทียบนามธรรมกับรูปธรรมให้ผู้เรียนเห็นชัดเจน ครูผู้สอนและผู้เรียนมีส่วนร่วม
- ความแตกต่างระหว่างสิ่งที่เป็นนามธรรมกับรูปธรรม

ขั้นฝึก

- ยกตัวอย่างสิ่งที่เป็นนามธรรมกับรูปธรรม
- ผู้เรียนแต่ละรูปหรือแต่ละกลุ่มร่วมอภิปรายหรือนำเสนอสิ่งที่เป็นนามธรรมกับรูปธรรม
- หาข้อสรุปเกี่ยวกับเนื้อหาที่เป็นนามธรรมกับรูปธรรม

ขั้นประยุกต์

- ค้นคว้าสิ่งที่เป็นนามธรรมกับรูปธรรมในเนื้อหาอื่น ๆ นอกเหนือจากเนื้อหาที่กำหนดให้

๒. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้พุทธวิธีแบบปจฉา - วิสัชนา (การถาม - ตอบ)

ขั้นสืบค้นและขั้นเชื่อมโยง

- การทำหน้าที่เป็นผู้ถาม - ตอบที่ถูกต้องเหมาะสมแก่กาลเทศะ
- วิธีถาม - ตอบ (ตอบทันทีเมื่อมีผู้ถาม ตอบแบบมีเงื่อนไข ย้อนถามผู้ถามก่อนแล้วจึงตอบ นิ่งเสียไม่ตอบ เป็นต้น)

ขั้นฝึก

- ตัวอย่างการถาม - ตอบ
- ถาม - ตอบแบบคนต่อคน ถาม - ตอบแบบกลุ่มต่อกลุ่ม ถาม - ตอบแบบกลุ่มต่อคน เป็นต้น
- หาข้อสรุปเนื้อหาที่เกี่ยวกับการถาม - ตอบ

ขั้นประยุกต์

- ค้นคว้าเพิ่มเติมนอกเหนือจากเนื้อหาที่กำหนดไว้ในแผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้

๓. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้พุทธวิธีแบบธรรมสากัจฉา (การสนทนา)

ขั้นสืบค้นและขั้นเชื่อมโยง

- ครูผู้สอนเสนอสถานการณ์ที่เป็นปัญหาหรือจำลองสถานการณ์

ขั้นฝึก

- ผู้เรียน/ครูผู้สอน - อภิปรายในประเด็นที่เป็นปัญหา หัวข้อ หรือสถานการณ์ ตามเนื้อหาที่กำหนด
- หาข้อสรุปในประเด็นที่เป็นปัญหา หัวข้อ หรือสถานการณ์จากการสนทนาอภิปราย

ขั้นประยุกต์

- ศึกษาเพิ่มเติมการสนทนา - อภิปรายของบุคคล กลุ่มคน ละคร องค์กร เป็นต้น

๔. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้พุทธวิธีแบบอริยสัจ ๔ (กำหนดปัญหา ตั้งสมมุติฐาน ทดลอง วิเคราะห์ สรุป)

ขั้นสืบค้น (ทุกข์)

- กำหนดปัญหา ที่มาของปัญหา การเกิดปัญหา (ตามเนื้อหาที่กำหนด)

ขั้นเชื่อมโยง (สมุทัย)

- ตั้งสมมุติฐาน การอนุมาน การคาดคะเน ความน่าจะเป็น ปัจจัยเสี่ยง

ขั้นฝึก (นิโรธ)

- ทดลอง เก็บข้อมูล
- วิเคราะห์ สรุปผล

ขั้นประยุกต์(มรรค)

- การนำไปประยุกต์ใช้กับสิ่งอื่น ๆ นอกเหนือจากเนื้อหาที่เรียนรู้

๕. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้พุทธวิธีแบบไตรสิกขา (ระเบียบวินัย จิตใจแน่วแน่ แก้ปัญหาถูกต้อง)

ขั้นสืบค้น (ศีล)

- สร้างความมีระเบียบวินัยความมีศรัทธา ความตระหนัก ความรู้ ำให้เกิดกับผู้เรียนพร้อมที่จะเรียน

ขั้นเชื่อมโยง (สมาธิ)

- ให้ผู้เรียนรวมพลังจิต ความคิดอันแน่วแน่ในการตั้งใจฟัง ตั้งใจดู ตั้งใจจดจำ และเห็นความสำคัญต่อเนื้อหาที่จะนำเสนอ

ขั้นฝึก (ปัญญา)

- ใช้สมาธิ จิตใจอันแน่วแน่ทำความเข้าใจกับปัญหา
- ค้นหาสาเหตุที่มาที่ไปของปัญหา
- แก้ไขปัญหาอย่างถูกต้องและถูกวิธี

ขั้นประยุกต์ (ปัญญา)

- ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เกิดปัญญา และมีมีทัศนคติในเรื่องนั้น ๆ ถูกต้อง

๖. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้พุทธวิธีแบบพหุสูต (ฟังมาก ๆ เขียนมาก ๆ ถามมาก ๆ คิดวิเคราะห์มาก ๆ)

ขั้นสืบค้นและขั้นเชื่อมโยง (การสร้างศรัทธา)

- การจัดบรรยายในการนำเข้าสู่บทเรียน
- การสร้างแรงจูงใจในการนำเข้าสู่บทเรียน
- บุคลิกภาพ ตลอดถึงการวางตัวที่เหมาะสมของผู้สอน
- การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน

ขั้นฝึก (การฝึกทักษะ)

- กิจกรรมกลุ่ม/รายบุคคล
- การปฏิบัติ/การนำเสนอ/การแสดงออก
- ฝึกการเขียน การฟัง การถาม และการคิดวิเคราะห์

ขั้นประยุกต์

- การประเมินตนเอง
- การประเมินของกัลยาณมิตร
- การศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมและการนำไปประยุกต์ใช้

๗. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้พุทธวิธีแบบโยนิโสมนสิการ(การทำไว้ในใจโดยแยบคาย การใช้ความคิดอย่างถูกวิธี)

แบบที่ ๑

ขั้นสืบค้นและขั้นเชื่อมโยง

- ผู้เรียนรู้จักคิด คิดเป็น คิดอย่างมีระบบ
- ผู้เรียนรู้จักมอง รู้จักพิจารณา ไตร่ตรอง วิเคราะห์ สังเคราะห์

ขั้นฝึก

- ฝึกการคิดหาเหตุผล
- ฝึกการสืบค้นถึงต้นเค้า
- ฝึกการสืบสาวให้ตลอดสาย
- ฝึกการแยกแยะสิ่งนั้น ๆ ปัญหา นั้น ๆ ตามสภาวะแห่งเหตุและปัจจัย

ขั้นประยุกต์

- ผู้เรียนนำการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีไปประยุกต์ใช้กับเหตุการณ์ปัจจุบัน

๘. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้พุทธวิธีแบบโยนิโสมนสิการ (สร้างศรัทธาและวิธีคิดให้กับผู้เรียน)

แบบที่ ๒

ขั้นสืบค้นและขั้นเชื่อมโยง

- ครูผู้สอนสร้างเจตคติที่ดีต่อผู้เรียน
- ครูผู้สอนเสนอปัญหาที่เป็นสาระสำคัญ หัวเรื่อง
- ครูผู้สอนแนะแหล่งวิทยาการ แหล่งข้อมูล

ขั้นฝึก

- ผู้เรียนฝึกการรวบรวมข้อมูล
- ครูผู้สอนจัดกิจกรรมให้เกิดกระบวนการคิดแก่ผู้เรียน เช่น คิดสืบค้นต้นเค้า คิดสืบสาวตลอดสาย คิดสืบค้นต้นปลาย และคิดโยงสายสัมพันธ์
- ฝึกการสรุปประเด็น เปรียบเทียบ ประเมินค่า โดยวิธีอภิปราย ทดลอง ทดสอบ
- ดำเนินการเลือกและตัดสินใจ
- กิจกรรมฝึกปฏิบัติเพื่อพิสูจน์ผลการเลือกและตัดสินใจ

ขั้นประยุกต์

- สังเกตวิธีการปฏิบัติ ตรวจสอบ ปรับปรุง
- อภิปรายและสอบถาม
- สรุปบทเรียนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
- วัดและประเมินผลตามสภาพจริง

๙. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้พุทธวิธีแบบอธิบาท ๔ (พอใจในสิ่งที่เรียนรู้ พากเพียรต่อสิ่งที่เรียนรู้เสมอ มุ่งมั่นและเอาใจใส่ต่อสิ่งที่เรียนรู้ คติวิเคราะห์ ไตรตรอง ก่อนนำไปใช้)

ขั้นสืบค้น (ฉันทะ)

- สร้างความพอใจและความสำคัญต่อสิ่งที่เรียนรู้ และสิ่งที่ได้รับ

ขั้นเชื่อมโยง (วิริยะ)

- ฟังให้หมด จดให้มาก ปากต้องไว ใจต้องคิด (หัวใจบัณฑิต สุ จิ ปุ ลิ)

ขั้นฝึก (จิตตะ)

- มุ่งมั่น โดยฝึกฟังมาก ๆ ฝึกคิดมาก ๆ ฝึกถามมาก ๆ และฝึกเขียนมาก ๆ

ขั้นประยุกต์ (วิมังสา)

- พิจารณา ไตรตรอง แยกแยะ อธิบาย นำเสนอ และประยุกต์ใช้

การนิยามศัพท์ขั้นตอน/กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พุทธวิธี

สืบค้น	หมายถึง สืบสาวเรื่องราว ค้นคว้าให้ได้เรื่อง
เชื่อมโยง	หมายถึง ทำให้ติดเป็นเนื้อเดียวกัน ทำให้ประสานกัน
ฝึก	หมายถึง ทำ เช่น บอก แสดง หรือปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจจนเป็นนิสัย หรือมีความชำนาญ
ประยุกต์	หมายถึง นำความรู้ในวิทยาการต่าง ๆ มาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์

บทที่ ๓

มาตรฐานการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ และสาระการเรียนรู้

มาตรฐานการเรียนรู้

- มาตรฐาน ๑ ๑ รู้ และเข้าใจและปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข
- มาตรฐาน ๑ ๒ รู้และเข้าใจพุทธประวัติ ความสำคัญของพระพุทธศาสนา ปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธศาสนา
- มาตรฐาน ๑ ๓ รู้ เข้าใจ และปฏิบัติตนตามหลักพระวินัยบัญญัติของพระพุทธศาสนา

มาตรฐานการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้
มาตรฐานธศ ๒ รู้และเข้าใจพุทธประวัติ ความสำคัญของพระพุทธศาสนา
ปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธศาสนา

ชั้น	ผลการเรียนรู้	สาระการเรียนรู้
ธศตรี	๑. รู้และเข้าใจเกี่ยวกับชมพูทวีป ประชาชน วรรณะ ๔ ศากยวงศ์ และพุทธประวัติ ตั้งแต่ประสูติจนถึงบรรพชา	ปฐมิกาล <ul style="list-style-type: none"> - ชมพูทวีปและประชาชน - วรรณะ ๔ - สักกชนบทและศากยวงศ์ - ลำดับศากยวงศ์ - ประสูติ - อสิตดาบสเข้าเฝ้าและพยากรณ์ - ทรงเจริญอานาปานสติ - ทรงอภิเษกสมรส - เสด็จออกบรรพชา
	๒. รู้และเข้าใจเกี่ยวกับพุทธประวัติตั้งแต่ ตรัสรู้ ปฐมเทศนา ปฐมสาวก ประกาศ พระศาสนาและเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในแคว้นมคธและแคว้นโกศล	ตรัสรู้ <ul style="list-style-type: none"> - ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา - ทรงเลิกบำเพ็ญทุกรกิริยา - ทรงบำเพ็ญเพียรทางจิต - ทรงผจญมาร ปฐมโพธิกาล <ul style="list-style-type: none"> - เสวยวิมุตติสุข - ทรงพิจารณาสัตว์โลกเปรียบด้วยดอกบัว - ทรงแสดงปฐมเทศนา - ทรงแสดงอนัตตลักขณสูตร - ทรงส่งพระสาวกไปประกาศพระศาสนา - โปรดยสกุลบุตร - โปรดชฎิล ๓ พี่น้อง - ทรงแสดงอาทิตตปริยายสูตร - เสด็จเมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ - ทรงรับพระอุทยานเวฬุวันเป็นสังฆาวาส - ทรงได้พระอัครสาวก

ชั้น	ผลการเรียนรู้	สาระการเรียนรู้
		มัชฌิมโพธิกาล <ul style="list-style-type: none"> - ทรงบำเพ็ญพุทธกิจในแคว้นมคธ - ประทานการอุปสมบทแก่พระมหากัสสปะ - มหาสันนิบาตแห่งพระสาวก - ทรงอนุญาตเสนาสนะ - ทรงมอบให้สงฆ์เป็นใหญ่ในกิจพระศาสนา - ทรงแสดงทิวศ ๖ โปรดสังคาลกมาณพ - ทรงแสดงเทวดาพลี - เสด็จแคว้นสักกะ - เสด็จเมืองกบิลพัสดุ์ชาติภูมิ - โปรดพระพุทธรูปิตา - พระนันทกุมารออกบวช - พระราหุลบรรพชา - เสด็จแคว้นโกศล
	๓. รู้และเข้าใจพุทธประวัติตั้งแต่ปลงอายุสังขารจนถึงปรินิพพาน	ปัจฉิมโพธิกาล <ul style="list-style-type: none"> - อนุสนธิ - ทรงปลงอายุสังขาร - เสด็จบ้านเวฬุคาม - เหตุที่ทำให้เกิดแผ่นดินไหว ๘ ประการ - ประทานโอวาทแก่ภิกษุสงฆ์ - เสด็จป่ามหาวัน - เสด็จโกคนคร - นายจุนทะถวายปัจฉิมบิณฑบาต - เสด็จเมืองปาวา - ทรงพระประชวร - เสด็จเมืองกุสินารา - ผิวกายพระตถาคตผ่องใสยิ่งใน ๒ กาล - บิณฑบาตทาน ๒ คราว มีผลเสมอกัน - บรรทมอนุภูฐานไสยา - ทรงปรารภสักการบูชา - ประทานโอกาสให้เทวดามาเฝ้า - ทรงแสดงสังเวชสถาน ๔ ตำบล - อาการอันภิกษุทั้งหลายพึงปฏิบัติต่อสตรี

ชั้น	ผลการเรียนรู้	สาระการเรียนรู้
		<ul style="list-style-type: none"> - วิธีปฏิบัติในพระพุทธสรีระ - ฎปารหุคคค ๔ - ประทานโอวาทแก่พระอานนท์ - ตรัสสรรเสริญพระอานนท์ - ตรัสถึงเมืองกุสินารา - ตรัสสั่งให้แจ้งข่าวปรินิพพานแก่มัลลกะษัตริย์ - โปรดสุภัททปริพาชก - ประทานโอวาทแก่ภิกษุสงฆ์ - ประทานโอกาสให้ภิกษุสงฆ์ถามข้อสงสัย - ปัจฉิมโอวาท - ปรินิพพาน <p>อปรกาล</p> <ul style="list-style-type: none"> - ถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ - แจกพระบรมสารีริกธาตุ - สุนทรพจน์ของโทณพราหมณ์ - สาระสำคัญในการเสด็จปรินิพพานที่เมืองกุสินารา - ประเภทแห่งสัมมาสัมพุทธเจดีย์ - สังเวชนียสถาน ๔
	<p>๔. รู้และเข้าใจความหมายของศาสนพิธีองค์ประกอบของศาสนา ประโยชน์ของศาสนพิธี การจัดโต๊ะหมู่บูชาและเครื่องสักการะ</p>	<p>องค์ประกอบของศาสนา</p> <ul style="list-style-type: none"> - ความหมายของศาสนพิธี - ประโยชน์ของศาสนพิธี <p>การจัดโต๊ะหมู่บูชาและเครื่องสักการะ</p> <ul style="list-style-type: none"> - การจัดโต๊ะหมู่บูชา - ความเป็นมาของโต๊ะหมู่บูชา - ประเภทของโต๊ะหมู่บูชา - วัตถุประสงค์ของการจัดโต๊ะหมู่บูชา - วิธีการจัดโต๊ะหมู่บูชา - เครื่องสักการบูชา - เครื่องบูชากระเปาะมุก - เครื่องบูชาทองน้อย - บูชาพระบรมสารีริกธาตุ - เครื่องสักการะธูปเทียนแพกรวยดอกไม้ - การจัดธูปเทียนแพกรวยดอกไม้

ชั้น	ผลการเรียนรู้	สาระการเรียนรู้
	๕. มีมารยาทของความเป็นศาสนิกชนที่ดี	การปฏิบัติพิธี <ul style="list-style-type: none"> - วิธีแสดงความเคารพพระ - การประนมมือ - การไหว้ - การกราบ - วิธีกราบแบบชาย - วิธีกราบแบบหญิง - การจัดสถานที่พิธีทำบุญ - การบูชาพระรัตนตรัย - เครื่องสักการบูชาพระรัตนตรัย - การอาราธนาศีล อาราธนาพระปริตร และอาราธนาธรรม - วิธีปฏิบัติในการอาราธนา - คำอาราธนาศีล ๕ - คำอาราธนาพระปริตร - สรณคมน์และศีล ๕ - คำอาราธนาธรรม - การจุดเทียนน้ำมันต์ - การถวายภัตตาหารพระสงฆ์ - การถวายจตุปัจจัยไทยธรรม - วิธีประเคนของถวายพระ - การกรวดน้ำรับพร - วิธีปฏิบัติในการกรวดน้ำ
	๖. รู้และเข้าใจความสำคัญของวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	พิธีบำเพ็ญกุศลในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา <ul style="list-style-type: none"> - วันมาฆบูชา - ความเป็นมาของวันมาฆบูชา - การเตรียมตัวก่อนเข้าร่วมพิธีเวียนเทียน - การเวียนเทียนในวันมาฆบูชา - คำบูชาวันมาฆบูชา - วันวิสาขบูชา - ความเป็นมาของวันวิสาขบูชาในประเทศไทย - การเวียนเทียนในวันวิสาขบูชา - วันวิสาขบูชาได้รับการรับรองให้เป็นวันสำคัญสากล

ชั้น	ผลการเรียนรู้	สาระการเรียนรู้
		<ul style="list-style-type: none"> - การจัดพิธีวิสาขบูชาของชาวพุทธนานาชาติ - คำบูชาดอกไม้มงคลเวียน วันวิสาขบูชา - วันอัฐมีบูชา - ความเป็นมาของวันอัฐมีบูชา - การจัดพิธีอัฐมีบูชา - คำบูชาดอกไม้มงคลเวียนวันอัฐมีบูชา - วันอาสาฬหบูชา - ความสำคัญของวันอาสาฬหบูชา - ความเป็นมาของวันอาสาฬหบูชา - พระราชนิพนธ์ในวันอาสาฬหบูชา - คำบูชาดอกไม้มงคลเวียนวันอาสาฬหบูชา
	<p>๗. รู้และเข้าใจความเป็นมา ปฏิบัติในพิธีทำบุญเลี้ยงพระและพิธีการถวายทาน</p>	<p>พิธีทำบุญเลี้ยงพระ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ความเป็นมาของพิธีทำบุญเลี้ยงพระ - การเตรียมการในพิธีทำบุญ - พิธีสวดมนต์เย็น - ฉันทะ - แนวทางการจัดพิธีทำบุญในงานต่าง ๆ - พิธีทำบุญคล้ายวันเกิด ทำบุญบ้าน ทำบุญอาคารสำนักงาน - การบูชาข้าวพระพุทธรูป - พิธีทำบุญขึ้นบ้านใหม่ เปิดอาคารสำนักงาน <p>พิธีการถวายทาน</p> <ul style="list-style-type: none"> - พิธีถวายทาน - พิธีถวายสังฆทาน - การเตรียมการและลำดับพิธี - ข้อควรทราบ - คำถวายสังฆทาน (สามัญ)
	<p>๘. รู้และเข้าใจความเป็นมาและแสดงตนเป็นพุทธมามกะ</p>	<p>พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ความเป็นมาของพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ - ระเบียบพิธีการแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

บทที่ ๔

แผนการจัดการเรียนรู้

ดังนี้

แผนการจัดการเรียนรู้ ธรรมศึกษาชั้นตรี ประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน ๘ แผน

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๑	ชมพูทวีป ประชาชน วรรณะ ๔ ศากยวงศ์ และพุทธประวัติตั้งแต่ประสูติจนถึงบรรพชา
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๒	พุทธประวัติตั้งแต่ตรัสรู้ ปฐมเทศนา ปฐมสาวก ประกาศพระศาสนา และเผยแผ่พระพุทธศาสนา
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๓	พุทธประวัติตั้งแต่ปลงอายุสังขารจนถึงปรินิพพาน
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๔	ศาสนพิธี องค์ประกอบของศาสนา การจัดโต๊ะหมู่บูชาและเครื่องสักการะ
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๕	มารยาทของความเป็นศาสนิกชนที่ดี
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๖	ความสำคัญของวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอัฐมีบูชา วันอาสาฬหบูชา
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๗	ความเป็นมา ปฏิบัติในพิธีทำบุญเลี้ยงพระและพิธีการถวายทาน
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๘	พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๑

ธรรมศึกษาชั้นตรี สาระการเรียนรู้วิชาพุทธประวัติ

เรื่อง ชมพูทวีป ประชาชน วรรณะ ๔ ศากยวงศ์
และพุทธประวัติตั้งแต่ประสูติจนถึงบรรพชา

เวลา.....ชั่วโมง

๑. มาตรฐานการเรียนรู้

มาตรฐาน ธศ ๒ รู้และเข้าใจพุทธประวัติ ความสำคัญของพระพุทธรูป ปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธรูป

๒. ผลการเรียนรู้

รู้และเข้าใจเกี่ยวกับชมพูทวีป ประชาชน วรรณะ ๔ ศากยวงศ์และพุทธประวัติตั้งแต่ประสูติจนถึงบรรพชา

๓. สาระสำคัญ

ชมพูทวีปเป็นดินแดนที่มีพื้นที่อยู่ทางตอนใต้ของเทือกเขาหิมาลัย และประชาชนในชมพูทวีปมีการแบ่งวรรณะออกเป็น ๔ ชั้น สักกชนบทและศากยวงศ์สืบเชื้อสายมาจากลำดับและการประสูติการเสด็จออกบรรพชาของพระพุทธเจ้า

๔. จุดประสงค์การเรียนรู้

- นักเรียนอธิบายเกี่ยวกับชมพูทวีป ประชาชน วรรณะ ๔ และลำดับศากยวงศ์ได้
- นักเรียนสามารถสรุปพุทธประวัติตั้งแต่ประสูติจนถึงเสด็จออกบรรพชาได้

๕. สาระการเรียนรู้/เนื้อหา

ปฐมกาล

- ชมพูทวีปและประชาชน
- วรรณะ ๔
- สักกชนบทและศากยวงศ์
- ลำดับศากยวงศ์
- ประสูติ
- อสิตดาบสเข้าเฝ้า และพยากรณ์
- ทรงเจริญอานาปานสติ
- ทรงอภิเษกสมรส
- เสด็จออกบรรพชา

๖. กระบวนการจัดการเรียนรู้

ขั้นสืบค้นและเชื่อมโยง

๑. ครูและนักเรียนสนทนากันเกี่ยวกับพุทธประวัติ โดยใช้การถามนำเพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการคิดและเชื่อมโยงไปสู่การเรียนรู้

- นักเรียนเคยเรียนเรื่องพุทธประวัติบ้างหรือไม่
- พระศาสดาหมายถึงใคร
- นักเรียนเล่าเหตุการณ์ตอนประสูติได้หรือไม่ ฯลฯ

ขั้นฝึก

๒. แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม กลุ่มละเท่า ๆ กัน โดยใช้กระบวนการกลุ่ม ให้แต่ละกลุ่มศึกษาใบความรู้ที่ ๑ เรื่อง ชมพูทวีปจนถึงลำดับศตวรรษ

๓. ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มตั้งคำถามและคำตอบ กลุ่มละ ๕ ข้อ แล้วส่งตัวแทนนำเสนอหน้าชั้นเรียน โดยถามทีละข้อ กลุ่มใดตอบถูกมากที่สุดเป็นผู้ชนะ และช่วยกันตอบคำถามในใบกิจกรรมที่ ๑ นำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน ครูตรวจสอบความถูกต้อง แล้วนำไปติดที่ป้ายนิเทศ

ขั้นประยุกต์

๔. นักเรียนกลุ่มเดิม ศึกษาใบความรู้ที่ ๒ เรื่อง พุทธประวัติตั้งแต่ประสูติจนถึงเสด็จออกบรรพชา และร่วมกันทำใบกิจกรรมที่ ๒ แล้วนำผลงานกลุ่มนำเสนอหน้าชั้นเรียน

๕. ครูและนักเรียนช่วยกันประเมินผล และชื่นชมผลงานกลุ่มที่ทำได้ดีที่สุด

๖. นักเรียนและครูช่วยกันสรุปพุทธประวัติตั้งแต่ชมพูทวีปจนถึงเสด็จออกบรรพชา และให้นักเรียนทำแบบฝึก (ทำเป็นการบ้าน)

๗. นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน และครูตรวจให้คะแนน

๗. ภาระงาน/ชิ้นงาน

ที่	ภาระงาน	ชิ้นงาน
๑	ตอบคำถามเกี่ยวกับชมพูทวีป ประชาชน วรรณะ ๔ และลำดับศตวรรษ	ใบกิจกรรมที่ ๑
๒	ตอบคำถามพุทธประวัติตั้งแต่ประสูติจนถึงเสด็จออกบรรพชา	ใบกิจกรรมที่ ๒

๘. สื่อ/แหล่งการเรียนรู้

๑. ใบความรู้ที่ ๑ เรื่อง ชมพูทวีปจนถึงลำดับศตวรรษ
๒. ใบความรู้ที่ ๒ เรื่อง พุทธประวัติตั้งแต่ประสูติจนถึงเสด็จออกบรรพชา
๓. ใบกิจกรรมที่ ๑
๔. ใบกิจกรรมที่ ๒
๕. แบบทดสอบหลังเรียน

๙. การวัดผลและประเมินผล

สิ่งที่ต้องการวัด	วิธีวัด	เครื่องมือ	เกณฑ์การประเมิน
๑. อธิบายเกี่ยวกับชมพูทวีป ประชาชน วรรณะ ๔ และลำดับศากยวงศ์ได้	- ตรวจสอบผลงาน	- แบบประเมิน ผลงาน	ผ่าน = ได้คะแนนตั้งแต่ร้อยละ ๖๐ ขึ้นไป ไม่ผ่าน = ได้คะแนนต่ำกว่าร้อยละ ๖๐
๒. สรุปพุทธประวัติตั้งแต่ ประสูติจนถึงเสด็จออก บรรพชาได้	- ตรวจสอบผลงาน	- แบบประเมิน ผลงาน	ผ่าน = ได้คะแนนตั้งแต่ร้อยละ ๖๐ ขึ้นไป ไม่ผ่าน = ได้คะแนนต่ำกว่าร้อยละ ๖๐

แบบประเมินผลงาน

ใบกิจกรรมที่ ๑

ข้อที่	ระดับคะแนน		
	๓ คะแนน	๒ คะแนน	๑ คะแนน
๑ - ๖	ตอบคำถามถูกต้อง ตรงประเด็น	ตอบคำถามถูกต้อง ตรงประเด็นส่วนใหญ่	ตอบคำถามถูกต้อง ตรงประเด็นน้อย

เกณฑ์การตัดสิน

เกณฑ์	ร้อยละ	คะแนน
ผ่าน	๖๐ ขึ้นไป	๑๑ - ๑๘
ไม่ผ่าน	ต่ำกว่า ๖๐	๐ - ๑๐

หมายเหตุ เกณฑ์การตัดสินสามารถปรับใช้ตามความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

แบบประเมินผลงาน

ใบกิจกรรมที่ ๒

ข้อที่	ระดับคะแนน		
	๓ คะแนน	๒ คะแนน	๑ คะแนน
๑-๔	ตอบคำถามถูกต้อง ตรงประเด็น	ตอบคำถามถูกต้อง ตรงประเด็นส่วนใหญ่	ตอบคำถามถูกต้อง ตรงประเด็นน้อย

เกณฑ์การตัดสิน

เกณฑ์	ร้อยละ	คะแนน
ผ่าน	๖๐ ขึ้นไป	๗ - ๑๒
ไม่ผ่าน	ต่ำกว่า ๖๐	๐ - ๖

หมายเหตุ เกณฑ์การตัดสินสามารถปรับใช้ตามความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

แบบประเมินผลการเรียนรู้

แบบทดสอบหลังเรียน

เกณฑ์การประเมิน	
ตอบถูกได้ ๑ คะแนน	ตอบผิดได้ ๐ คะแนน

เกณฑ์การตัดสิน

เกณฑ์	ร้อยละ	คะแนน
ผ่าน	๖๐ ขึ้นไป	๙ - ๑๕
ไม่ผ่าน	ต่ำกว่า ๖๐	๐ - ๑๐

ใบกิจกรรมที่ ๑

ชมพูทวีป ประชาชน วรรณะ ๔ และลำดับศากยวงศ์

กลุ่มที่.....		
ชื่อ.....	ชั้น.....	เลขที่.....
ชื่อ.....	ชั้น.....	เลขที่.....
ชื่อ.....	ชั้น.....	เลขที่.....
ชื่อ.....	ชั้น.....	เลขที่.....

คำชี้แจง ให้นักเรียนตอบคำถามต่อไปนี้ จำนวน ๖ ข้อ (๑๘ คะแนน)

๑. ชมพูทวีปในอดีต ปัจจุบันแยกเป็นกี่ประเทศ อะไรบ้าง

---

๒. ในปัจจุบันชมพูทวีปเป็นดินแดนส่วนใดของเทือกเขาหิมาลัย และแบ่งออกเป็นกี่ส่วน ได้แก่อะไรบ้าง

---

๓. ประชาชนในชมพูทวีป แบ่งเป็นกี่ชนชาติ ได้แก่ชนชาติอะไรบ้าง แต่ละชนชาติปกครองเรียกว่าอะไร

---

๔. วรรณะทั้ง ๔ มีชื่อเรียกว่าอะไร แต่ละวรรณะหมายถึงอะไรบ้าง

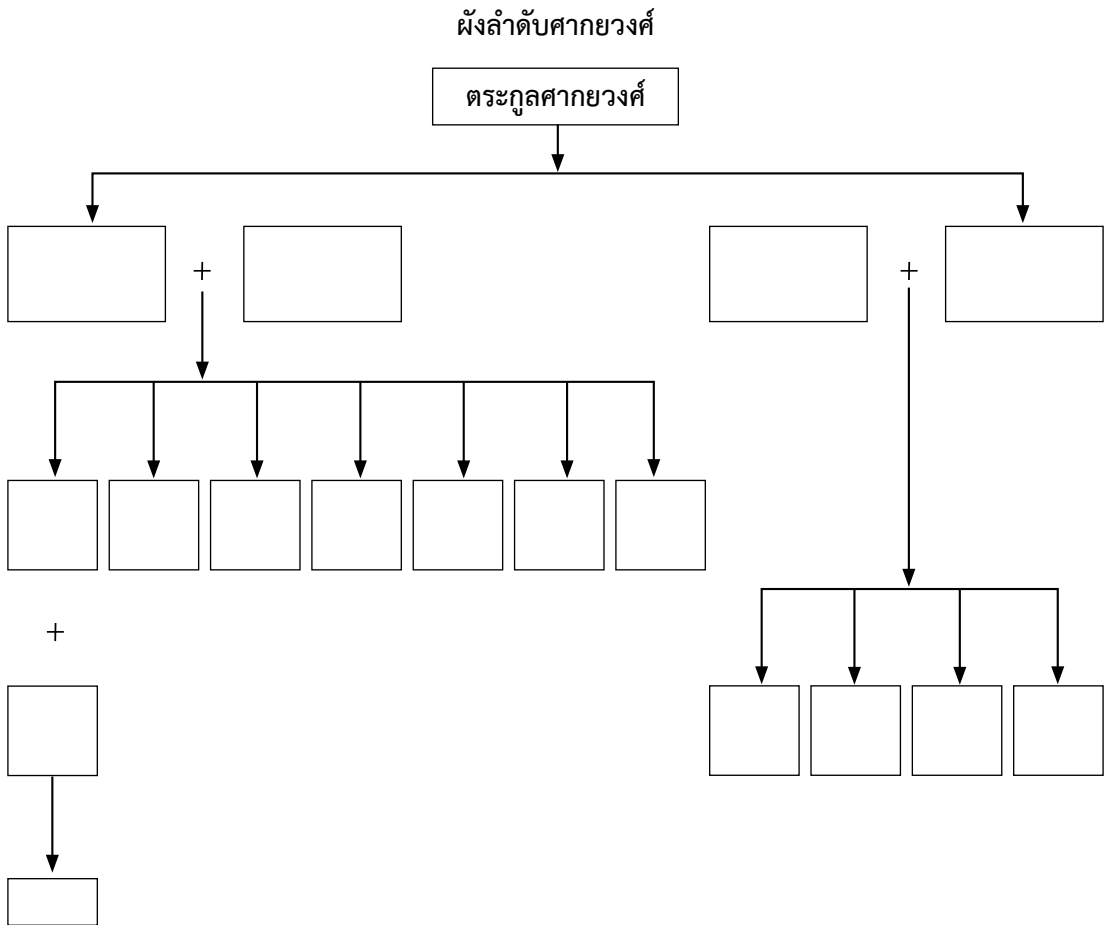
๕. บุตรที่เกิดจากบิดามารดาต่างวรรณะกัน เรียกว่าอะไร

-----

๖. ให้นักเรียนเขียนผังลำดับศากยวงศ์ตั้งแต่สี่หุนราชกุมารเสด็จขึ้นครองราชสมบัติ

ใบกิจกรรมที่ ๒

พุทธประวัติตั้งแต่ประสูติจนถึงเสด็จออกบรรพชา

กลุ่มที่.....		
ชื่อ.....	ชั้น.....	เลขที่.....
ชื่อ.....	ชั้น.....	เลขที่.....
ชื่อ.....	ชั้น.....	เลขที่.....
ชื่อ.....	ชั้น.....	เลขที่.....

คำชี้แจง ให้นักเรียนตอบคำถามต่อไปนี้ จำนวน ๔ ข้อ (๑๒ คะแนน)

๑. เจ้าชายสิทธัตถะเป็นโอรสของใคร ประสูติที่เมืองใด สถานที่ใด และมีเหตุการณ์สำคัญอย่างไร

---

๒. อสิตดาบสได้ทำนายพระลักษณะของพระราชกุมารไว้อย่างไร

---

๓. เจ้าชายสิทธัตถะทรงอภิเษกสมรสกับใคร และมีพระราชโอรสชื่อว่าอะไร

---

๔. เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกบรรพชาเมื่ออายุเท่าใด และมีสาเหตุจากอะไร

เฉลยใบกิจกรรมที่ ๑

ชมพูทวีป ประชาชน วรรณะ ๔ และลำดับศากยวงศ์

๑. ชมพูทวีปในอดีต ปัจจุบันแยกเป็นกี่ประเทศ อะไรบ้าง

ตอบ ๖ ประเทศ ได้แก่ ประเทศอินเดีย เนปาล ปากีสถาน บังกลาเทศ อัฟกานิสถาน และภูฏาน

๒. ในปัจจุบันชมพูทวีปเป็นดินแดนส่วนใดของเทือกเขาหิมาลัย และแบ่งออกเป็นกี่ส่วน ได้แก่อะไรบ้าง

ตอบ เป็นดินแดนที่มีพื้นที่อยู่ทางตอนใต้ของเทือกเขาหิมาลัย แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน

คือ ๑. มัชฌิมชนบทหรือมัธยมประเทศ ๒. ปัจจันตชนบท

๓. ประชาชนในชมพูทวีป แบ่งเป็นกี่ชนชาติ ได้แก่ชนชาติอะไรบ้าง แต่ละชนชาติปกครองเรียกว่าอะไร

ตอบ แบ่งเป็น ๒ ชาติ ได้แก่ ๑. ชาวอริยกะ ๒. ชาวมีลักกะ ดินแดนที่ชาวอริยกะปกครอง เรียกว่า มัชฌิมชนบทหรือมัธยมประเทศ ดินแดนที่ชาวมีลักกะปกครอง เรียกว่า ปัจจันตชนบท

๔. วรรณะทั้ง ๔ มีชื่อเรียกว่าอะไร แต่ละวรรณะหมายถึงอะไรบ้าง

ตอบ วรรณะทั้ง ๔ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร

กษัตริย์ หมายถึง ชนชั้นเจ้า ถือเป็นชนชั้นสูง ได้แก่ นักรบ นักปกครอง सेนา อำมาตย์ต่าง ๆ ศึกษาเรื่องยุทธวิธี มีหน้าที่ปกป้อง รักษา และบริหารบ้านเมืองให้มีความสุข

พราหมณ์ หมายถึงเจ้าลัทธิถือเป็นชนชั้นสูงเช่นเดียวกับกษัตริย์ ได้แก่ นักบวชนักปราชญ์ ครูอาจารย์ศึกษาเรื่องศาสนา คัมภีร์พระเวท และวิทยาการต่าง ๆ มีหน้าที่ สั่งสอนศิลปะวิทยาการ และประกอบพิธีกรรมตามลัทธิของตนตลอดจนให้คำปรึกษาแก่กษัตริย์

แพศย์ หมายถึง พลเรือนทั่วไป ถือเป็นชนชั้นกลาง ได้แก่ เกษตรกร พ่อค้า ศึกษาเรื่อง ศิลปะ กสิกรรมและพาณิชย์กรรม มีหน้าที่ทำนา ค้าขาย และฝีมือทางการช่าง

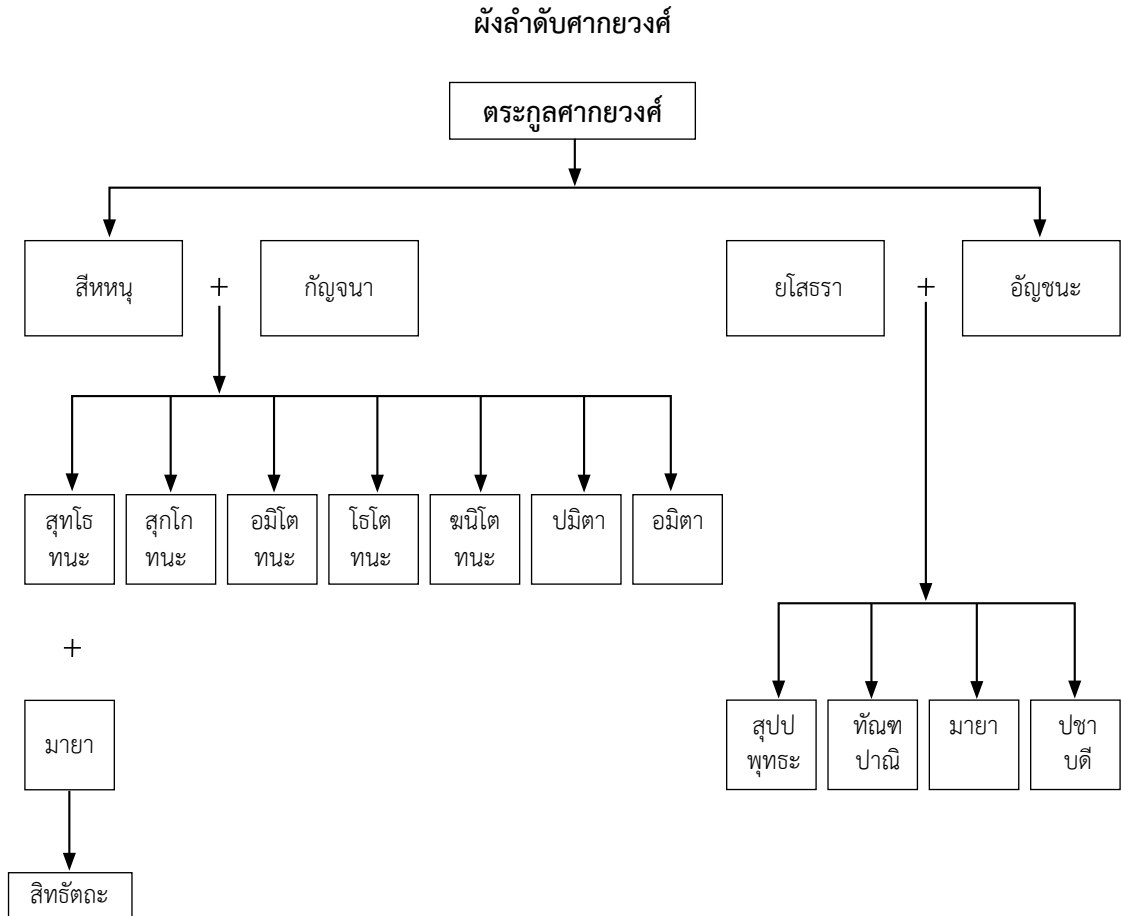
ศูทร หมายถึง คนใช้แรงงาน ถือเป็น ชนชั้นต่ำ ได้แก่ กรรมกร คนรับใช้ ข้าทาส มีหน้าที่ ในการรับจ้างและทำงานทั่วไป

๕. บุตรที่เกิดจากบิดามารดาต่างวรรณะกัน เรียกว่าอะไร

ตอบ จัณฑาล

๖. ให้นักเรียนเขียนผังลำดับศกยวงค์ตั้งแต่สี่หนุราชกุมารเสด็จขึ้นครองราชสมบัติ

ตอบ

เฉลยใบกิจกรรมที่ ๒

พุทธประวัติตั้งแต่ประสูติจนถึงเสด็จออกบรรพชา

๑. เจ้าชายสิทธัตถะเป็นโอรสของใคร ประสูติที่เมืองใด สถานที่ใด และมีเหตุการณ์สำคัญอย่างไร
ตอบ พระเจ้าสุทโธทนะ ประสูติที่เมืองเทวทหะ สวนลุมพินีวัน มีเหตุการณ์สำคัญคือ เมื่อประสูติได้เสด็จพระดำเนินด้วยพระบาท ๗ ก้าว
๒. อสิตดาบสได้นำนายพระลักษณะของพระราชากุมารไว้อย่างไร
ตอบ ๑. ถ้าอยู่ครองฆราวาสจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ เป็นใหญ่ในแผ่นดิน มีมหาสมุทรที่ ๔ เป็นขอบเขต
 ๒. ถ้าออกผนวชจะได้ตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นพระศาสดาเอกในโลก
๓. เจ้าชายสิทธัตถะทรงอภิเษกสมรสกับใคร และมีพระราชโอรสชื่อว่าอะไร
ตอบ เจ้าหญิงยโสธรา หรือพิมพา และมีพระโอรสชื่อ ราहुลกุมาร
๔. เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกบรรพชาเมื่ออายุเท่าใด และมีสาเหตุจากอะไร
ตอบ ๒๙ ปี สาเหตุ คือ เมื่อพระองค์เสด็จประพาสอุทยานกับนายฉันทะ ได้ทอดพระเนตรเห็นคนแก่ คนเจ็บ คนตาย ทรงเกิดความสังเวช สลดพระทัย พร้อมกับได้ทราบข่าวการประสูติพระโอรส ทำให้พระองค์ทรงเห็นว่า ความแก่ ความเจ็บ และความตาย ล้วนเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเกิด เป็นเหตุให้ตัดสินพระทัยเสด็จออกผนวชทันที

แบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้

ผลการเรียนรู้ที่ ๑ รู้และเข้าใจเกี่ยวกับชมพูทวีป ประชาชน วรรณะ ๔ ศาकยวงค์ และพุทธประวัติตั้งแต่
ประสูติจนถึงบรรพชา

จำนวน ๑๕ ข้อ คะแนน ๑๕ คะแนน

คำชี้แจง ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียว

๑. พุทธประวัติพรรณนาเรื่องของใคร

ก. นักบวช	ข. พระพุทธเจ้า
ค. นักพรต	ง. พระปัจเจกพุทธเจ้า
๒. พ่อแม่มีวรรณะต่างกัน ทำให้เกิดชนชั้นใด

ก. พราหมณ์	ข. แพศย์
ค. ศูทร	ง. จัณฑาล
๓. นครกบิลพัสดุ์ มีความสัมพันธ์กับนครใด

ก. สาวัตถี	ข. เทวทหะ
ค. พาราณสี	ง. ราชคฤห์
๔. เมื่อพระนางสิริมหามายาทรงพระครรภ์ สุบินนิมิตรอย่างไร

ก. พญาช้างเผือกชูสังข์	ข. พญาช้างเผือกชูดอกบัว
ค. พราหมณ์มอบสังข์ทอง	ง. พราหมณ์มอบดอกบัว
๕. วันที่เจ้าชายสิทธัตถะประสูติ ตรงกับข้อใด

ก. วันมาฆบูชา	ข. วันวิสาขบูชา
ค. วันอาสาฬหบูชา	ง. วันอัฐมีบูชา
๖. สถานที่เจ้าชายสิทธัตถะประสูติ ปัจจุบันอยู่ในประเทศใด

ก. เนปาล	ข. ปากีสถาน
ค. ศรีลังกา	ง. อินเดีย
๗. เจ้าชายสิทธัตถะประกอบด้วยมหาบุรุษลักษณะกี่ประการ

ก. ๓๑ ประการ	ข. ๓๒ ประการ
ค. ๓๗ ประการ	ง. ๓๘ ประการ
๘. เจ้าชายสิทธัตถะประสูติได้ ๕ วัน มีเหตุการณ์ใดเกิดขึ้น

ก. ดาบสเข้าเฝ้า	ข. ขุดสระบัว
ค. ขนานพระนาม	ง. ได้ฌาน

เฉลยแบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้

ผลการเรียนรู้ที่ ๑ รู้และเข้าใจเกี่ยวกับชมพูทวีป ประชาชน วรรณะ ๔ ศาकยวงศ์ และพุทธประวัติตั้งแต่ประสูติจนถึงบรรพชา

ข้อ		ข้อ	
๑	ก	๙	ค
๒	ง	๑๐	ง
๓	ข	๑๑	ง
๔	ข	๑๒	ข
๕	ข	๑๓	ค
๖	ก	๑๔	ข
๗	ข	๑๕	ก
๘	ค		

ใบความรู้ที่ ๑

ชมพูทวีปจนถึงลำดับศกยวงศ์

ชมพูทวีปและประชาชน

ชมพูทวีป เป็นดินแดนที่กำหนดหมายด้วยต้นหว่าในครั้งดึกดำบรรพ์ มีพื้นที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศไทย ได้แก่ ดินแดนประเทศอินเดีย เนปาล ปากีสถาน บังกลาเทศ อัฟกานิสถาน และภูฏาน ในปัจจุบันนี้ชมพูทวีป เป็นดินแดนที่มีพื้นที่อยู่ทางตอนใต้ของเทือกเขาหิมาลัย มีความเจริญสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติมากมาย แบ่งลักษณะทางภูมิศาสตร์ออกเป็น ๒ ส่วน คือ

๑. มัชฌิมชนบทหรือมัธยมประเทศ เป็นที่ตั้งแห่งพระนครใหญ่ ๆ เป็นแหล่งอุดมสมบูรณ์เจริญด้วยการค้า การศึกษา มีประชาชนและนักปราชญ์ราชบัณฑิตอาศัยอยู่มากมาย

๒. ปัจฉิมชนบท คือเขตแดนรอบนอกมัชฌิมชนบทออกไป ทิศตะวันออกจรดมหาศาลนคร ทิศตะวันออกเฉียงใต้จรดแม่น้ำสัลลวตี ทิศใต้จรดหุบบ้านเสตกัณณิกะ ทิศตะวันตกจรดหุบบ้านภูณคาม ทิศเหนือจรดภูเขาอัสริระ

ประชาชนในชมพูทวีป แบ่งเป็น ๒ ชนชาติ คือ

๑. ชาวอริยกะ ไม่ใช่เจ้าของถิ่นเดิม อาศัยอยู่ทางตอนเหนือของเทือกเขาหิมาลัย มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดเฉียบแหลม เจริญด้วยขนบธรรมเนียมประเพณีและศิลปวิทยาต่าง ๆ

๒. ชาวมีลักกะ เจ้าของถิ่นเดิม มีการศึกษาน้อย อาศัยอยู่ในชมพูทวีปมาแต่เดิม ก่อนพวกอริยกะจะย้ายเข้ามาตั้งรกรากถิ่นฐาน มีความเจริญในระดับหนึ่ง มีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง แต่ไม่รู้จักขนบธรรมเนียมประเพณีในการปกครอง

ชาวอริยกะ ได้อพยพจากดินแดนทางตอนเหนือ ข้ามเทือกเขาหิมาลัยรุกไล่ชาวมีลักกะให้ถอยร่นลงมาทางใต้ของชมพูทวีป แผ่ขยายอำนาจ เข้ายึดครองดินแดนอุดมสมบูรณ์แทน ภายหลังกลายเป็นศูนย์กลางความเจริญรุ่งเรืองในทุกด้าน เช่น อารยธรรม เกษตรกรรม และพาณิชย์กรรม เป็นต้น เพราะฉะนั้นจึงเรียกดินแดนที่ชาวอริยกะปกครองว่า มัชฌิมชนบทหรือมัธยมประเทศ เรียกดินแดนที่ชาวมีลักกะย้ายไปตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ว่า ปัจฉิมชนบท

หลังจากชาวอริยกะเข้าปกครองมัธยมประเทศแล้ว ได้แบ่งการปกครองออกเป็นแคว้นใหญ่ ๑๖ แคว้น คือ อังคะ มคธะ กาสี โกสละ วัชชี มัลละ เจติ วังสะ กุรุ ปัญจาละ มัจฉะ สุรเสนะ อัสสกะ อวันตี คันธาระกัมโพชะ นอกจากนี้ยังมีแคว้นเล็กอีก ๕ แคว้น คือ สักกะ โกลิยะ ภัคคะ วิเทหะ อังคุดตราปะ แต่ละแคว้นมีการปกครองแตกต่างกันไปแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์บ้างแบบสามัคคีธรรมบ้าง

วรรณะ ๔

การปกครองในสมัยนั้น ถ้าผู้ปกครองมีอำนาจมากก็สามารถแผ่ขยายอาณาเขตของตนออกไปได้มาก ถ้าผู้ปกครองเสื่อมอำนาจก็ตกเป็นเมืองขึ้นของผู้อื่น ถูกจับเป็นเชลยหรือตกเป็นทาส ทำให้เกิดการรังเกียจกัน เป็นสาเหตุการแบ่งชนชั้น เรียกว่า วรรณะ ชาวชมพูทวีปในยุคนั้นจึงถูกแบ่งออกเป็น ๔ ชนชั้นคือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร

กษัตริย์ หมายถึง ชนชั้นเจ้า ถือเป็นชนชั้นสูง ได้แก่ นักรบ นักปกครอง เสนา อำมาตย์ต่าง ๆ ศึกษาเรื่องยุทธวิธีมีหน้าที่ปกป้อง รักษา และบริหารบ้านเมืองให้มีความสุข

พราหมณ์ หมายถึง เจ้าลัทธิ ถือเป็นชนชั้นสูงเช่นเดียวกับกษัตริย์ ได้แก่ นักบวช นักปราชญ์ ครูอาจารย์ศึกษาเรื่องศาสนา คัมภีร์พระเวท และวิทยาการต่าง ๆ มีหน้าที่สั่งสอนศิลปวิทยาการและประกอบพิธีกรรมตามลัทธิของตน ตลอดจนให้คำปรึกษาแก่กษัตริย์

แพศย์ หมายถึง พลเรือนทั่วไป ถือเป็นชนชั้นกลาง ได้แก่ เกษตรกร พ่อค้า ศึกษาเรื่องศิลปะกสิกรรม และพาณิชย์กรรม มีหน้าที่ทำนา ค้าขาย และฝีมือทางการช่าง

ศูทร หมายถึง คนใช้แรงงาน ถือเป็นชนชั้นต่ำ ได้แก่ กรรมกร คนรับใช้ ข้าทาส มีหน้าที่ในการรับจ้างและทำงานทั่วไป

กษัตริย์เป็นวรรณะสูงสุด แต่พวกพราหมณ์ก็ถือว่าตนมีวรรณะสูงเช่นเดียวกัน คนเหล่านั้นสำคัญตนว่าสูงกว่าวรรณะอื่น มีมานะถือตัวจัดตั้งเกียจคนวรรณะต่ำลงมา ไม่ยอมสมรสเป็นสามีภรรยา ไม่คบหาสมาคมไม่ร่วมกินร่วมนอนด้วย เพราะฉะนั้นกษัตริย์ก็ดี พราหมณ์ก็ดี จึงสมรสกันแต่ในพวกของตนเท่านั้น หากสมรสกับคนต่างวรรณะเช่นพราหมณ์สมรสกับศูทร มีบุตรออกมาจัดเป็นอีกจำพวกหนึ่ง เรียกว่าจัณฑาล บุตรที่เกิดจาก บิดา มารดา ต่างวรรณะกันเช่นนี้ถือเป็นชนชั้นต่ำสุด เป็นที่ดูหมิ่นเหยียดหยามของคนวรรณะอื่น

ลัทธิความเชื่อของคนในยุคนั้นสรุปลงเป็น ๒ อย่าง คือ พวกหนึ่งเชื่อว่าตายแล้วเกิดอีกพวกหนึ่งเชื่อว่าตายแล้วสูญ พวกที่ถือว่าตายแล้วเกิดแบ่งออกไปอีก ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายหนึ่งเห็นว่าชาตินี้เกิดเป็นอะไรตายแล้วเกิดใหม่ก็จะเป็นอย่างนั้นอยู่เช่นเดิมไม่มีเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นอีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่าชาตินี้เกิดเป็นอะไรตายแล้วเกิดใหม่ย่อมเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นได้ พวกที่ถือว่าตายแล้วสูญก็แบ่งออกไปอีก ๒ ฝ่าย เหมือนกัน คือ ฝ่ายหนึ่งเห็นว่าตายแล้วสูญทุกสิ่งทุกอย่างอีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่าตายแล้วสูญเฉพาะบางสิ่งบางอย่าง

ปริเฉทที่ ๒

ลักขณบทและศากยวงศ์

ครั้งตีกดาบรพณ์ พระเจ้าโศกการาชครองราชสมบัติในพระนครแห่งหนึ่ง ทรงมีพระราชโอรส ๔ พระองค์ พระราชธิดา ๕ พระองค์ ประสูติจากพระครรภ์ของพระมเหสีที่เป็นพระภคินีของพระองค์เอง ต่อมาพระมเหสีทิวกต ได้ทรงอภิเษกสมรสพระมเหสีองค์ใหม่ ทรงโปรดปรานมาก พลั้งพระราชทานพร ให้พระนางเลือกสิ่งที่จะต้องประสงค์ พระนางจึงทูลขอราชสมบัติให้แก่พระราชโอรส พระเจ้าโศกการาช ไม่พระราชทานให้ตามที่ทูลขอ พระนางก็ไม่ลดละความพยายามกราบทูลรบเร้าอยู่เนือง ๆ พระเจ้าโศกการาช ทรงดำริว่า ถ้าไม่พระราชทานให้ก็จะเสียสัตย์เพราะได้ลั่นพระวาจาไปแล้ว จึงตรัสสั่งพระราชโอรส พระราชธิดาให้ไปสร้างพระนครอยู่ใหม่

พระราชโอรส ๔ พระองค์ ถวายบังคมลาพระราชบิดา พาพระภคินี ๕ พระองค์ ไปสร้างพระนครอยู่ใหม่ในดงไม้สักกะเขตป่าหิมพานต์อันเป็นที่อยู่ของกบิลดาบส จึงขนานนามพระนครว่า กบิลพัสดุ์ ให้ตรงกับชื่อของกบิลดาบสที่ยอมสละพื้นที่ให้ ทรงอภิเษกสมรสกันเองตั้งศากยวงศ์ขึ้นมา ฝ่ายพระเชษฐภคินี ภายหลังได้ทรงอภิเษกสมรสกับพระเจ้ากรุงเทวทหะตั้งโกถียวงศ์ต่อมา

ลำดับศากยวงศ์

ศากยวงศ์สืบเชื้อสายมาโดยลำดับในรัชกาลพระเจ้าชยเสนะ พระองค์มีพระราชโอรสพระนามว่า สีหหนุ และพระราชธิดาพระนามว่า ยโสธรา ครั้นสิ้นรัชกาลพระเจ้าชยเสนะ สีหหนุราชกุมารเสด็จขึ้นครองราชสมบัติสืบสันตติวงศ์ ต่อมาทรงอภิเษกสมรสกับพระนางกัญญา พระกนิษฐภคินีของพระเจ้าอัญชนะ กรุงเทวทหะ ทรงมีพระราชโอรส ๕ พระองค์ คือ สุทโธทนะ สุกโกทนะ อมิโตทนะ โธโตทนะ ฆนิโตทนะ และพระราชธิดา ๒ พระองค์ คือ ปมิตา อมิตา

ส่วนพระนางยโสธราพระราชธิดาของพระเจ้าชยเสนะ ต่อมาได้ทรงอภิเษกสมรสกับพระเจ้าอัญชนะ ทรงมีพระราชโอรส ๒ พระองค์ คือ สุปปพุททะ ทัณฑปาณิ และพระราชธิดา ๒ พระองค์ คือ มายา ปชาบดี

พระเจ้าสุทโธทนะทรงอภิเษกสมรสกับพระนางมายา เสด็จขึ้นครองราชสมบัติในกรุงกบิลพัสดุ์สืบสันตติวงศ์ต่อจากพระเจ้าสีหหนุ

พระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายเสด็จอุบัติในชมพูทวีป มีชณิมชนบท แคว้นสักกะ เป็นชนชาติ อริยกะวรรณะกษัตริย์ศากยวงศ์ พระราชโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะกับพระนางสิริมหามายา ก่อนพุทธศักราช ๘๐ ปี

ใบความรู้ที่ ๒

พุทธประวัติตั้งแต่ประสูติจนถึงเสด็จออกบรรพชา

พระศาสดา

ประสูติ

พระโพธิสัตว์ทรงถือปฏิสนธิในพระครรภ์พระนางสิริมหามายา เมื่อครบกำหนดทศมาส จวนจะประสูติ พระนางได้ทูลขออนุญาตพระราชสวามี เพื่อเสด็จไปประสูติที่เมืองเทวทหะตามธรรมเนียม พราหมณ์ว่า เมื่อภรรยาตั้งครรภ์จะไม่คลอดที่เรือนสามี ต้องกลับไปคลอดที่เรือนสกุลเดิมของตนเป็น ประเพณีสืบทอดกันมา พระเจ้าสุทโธทนะก็ทรงประทานอนุญาตมิได้ขัดพระทัยพระมเหสี

ครั้งรุ่งเช้าวันเพ็ญวิสาขมาส (ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖) ก่อนพุทธศักราช ๘๐ ปี พระนางเสด็จออกไป พร้อมด้วยข้าราชการทั้งฝ่ายในและฝ่ายหน้าโดยสถลมารค เมื่อเสด็จถึงอุทยานลุมพินีวันซึ่งตั้งอยู่ระหว่าง เมืองกบิลพัสดุ์กับเมืองเทวทหะ ทรงมีพระประสงค์จะทรงหยุดพักสักครู่หนึ่ง ในขณะนั้นทรงเกิดประจวบ พระครรภ์ประสูติพระราชโอรสภายใต้ร่มไม้สาละสถานที่นั่นเอง

เมื่อพระโพธิสัตว์ประสูติ ได้เสด็จพระดำเนินด้วยพระบาท ๗ ก้าว ทรงเปล่งอาสภิวาจา ว่า **อโคโคหมสมิ โลกสฺส ฆฺเญโรหมสมิ โลกสฺส เสฏฺฐโรหมสมิ โลกสฺส อยมนฺตมา ชาติ นตฺถิทานิ ปุณฺณโกวติ.** เราเป็นเลิศในโลก เราเป็นใหญ่ในโลก เราเป็นผู้ประเสริฐในโลก ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย บัดนี้ภพใหม่ไม่มี คำอุทานนี้เป็นนิมิตหมายการบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ

พระเจ้าสุทโธทนะทรงทราบข่าวการประสูติพระราชโอรส ทรงดีพระทัย รับสั่งให้ทูลเชิญเสด็จ พระมารดาและพระราชโอรสกลับคืนสู่มืองกบิลพัสดุ์แล้ว

เกิดเหตุการณ์สำคัญ

อสิตดาบสเข้าเฝ้าและพยากรณ์

เมื่อพระราชโอรสประสูติได้ ๓ วัน อสิตดาบสเรียกอีกชื่อหนึ่งว่ากาฬเทวิลดาบส อาศัยอยู่ใกล้ ภูเขาหิมพานต์ มีความคึกคักและเป็นที่เคารพนับถือของราชสกุล ได้ทราบข่าวพระราชโอรสประสูติ จึงเข้าไปเยี่ยม พระเจ้าสุทโธทนะทรงทราบแล้วตรัสเชิญให้เข้าไปนั่งในพระตำหนัก ทรงอภิเษกและปราศรัย ตามสมควร แล้วรับสั่งให้อุ้มพระราชโอรสออกมาเพื่อนมัสการอสิตดาบสพระดาบส เห็นพระราชโอรสนั้น มีพระลักษณะตรงตามตำรามหาบุรุษลักษณะ จึงลุกขึ้นกราบลงที่พระบาททั้งสองของพระราชโอรส ด้วยเศียรเกล้ากล่าวคำทำนายพระลักษณะของพระราชโอรสตามมหาบุรุษลักษณะพยากรณ์ศาสตร์ว่า ผู้มีลักษณะเช่นนี้มีคติเป็น ๒ คือ

๑. ถ้าอยู่ครองฆราวาสจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ เป็นใหญ่ในแผ่นดิน มีมหาสมุทรทั้ง ๔ เป็นขอบเขต ๘๗

๒. ถ้าออกผนวชจะได้ตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นพระศาสดาเอกในโลก แล้วถวายพระพรลากลับไปอาศรมของตน

ฝ่ายราชสกุลเห็นดาบผู้เป็นที่นับถือของตนก็กราบพระบาทของพระราชโอรส แสดงความนับถือ และได้ฟังคำพยากรณ์อย่างนั้น มีจิตเลื่อมใสในพระราชโอรสยิ่งนัก ยอมถวายพระโอรสของตนให้เป็นบริวาร สกุลละองค์ ส่วนพระเจ้าสุทโธทนะทอดพระเนตรเห็นการกระทำเช่นนั้นก็มักกราบพระราชโอรสนี้ เป็นการกราบครั้งแรกของพระราชบิดา พร้อมรับสั่งให้จัดพี่เลี้ยงนางนมคอยอภิบาลรักษาพระราชโอรสเป็นอย่างดี

เมื่อพระราชกุมารประสูติได้ ๕ วัน พระเจ้าสุทโธทนะทรงโปรดให้ประชุมพระประยูรญาติและเสนามาตย์ พร้อมทั้งเชษฐพราหมณ์ ๑๐๘ คน มาบริโภคนาหารในพระราชนิเวศน์ ครั้นเสร็จแล้ว ทรงคัดเลือกพราหมณ์ ๘ คน ผู้มีความชำนาญในการทำนายลักษณะพราหมณ์ ๗ คนแรก เห็นพระลักษณะของพระมหาบุรุษตรงตามตำรามหาบุรุษลักษณะ ได้ทำนายเป็น ๒ คติ เหมือนที่อัสติดาบทำนายไว้ แต่โกณฑัญญพราหมณ์ซึ่งเป็นพราหมณ์หนุ่มมีอายุน้อยกว่าพราหมณ์ทั้งหมด ได้ทำนายเป็นคติเดียวว่า พระราชกุมารจะเสด็จออกผนวช ตรัสรู้เป็นพระศาสดาเอกในโลกแน่นอน ต่อจากนั้นทำการขนานพระนามว่า สิหัตถะ แปลว่า ผู้มีความต้องการสำเร็จ แต่มหาชนมักเรียกตามพระโคตรว่า โคตมะ

ฝ่ายพระนางสิริมหามายา พระมารดา พอประสูติพระราชโอรสได้ ๗ วัน ก็สิ้นพระชนม์ พระเจ้าสุทโธทนะทรงมอบพระราชโอรสให้พระนางปชาบดีโคตมี พระน่านางได้เลี้ยงดู ต่อมาภายหลังพระนางทรงอภิเษกสมรสกับพระเจ้าสุทโธทนะ ทรงมีพระราชโอรสพระนามว่า นันทกุมาร ทรงมีพระราชธิดาพระนามว่ารูปันหา

เมื่อพระสิหัตถะถกumar ทรงมีพระชนมายุได้ ๗ ปี พระราชบิดารับสั่งให้ชุดสระโบกขรณี ๓ สระ ภายในพระราชนิเวศน์ ปลุกบัวขาบสระหนึ่ง ปลุกบัวหลวงสระหนึ่ง ปลุกบัวขาวสระหนึ่ง ตกแต่งให้เป็นที่เล่นสำราญพระทัยของพระราชโอรส และจัดเครื่องทรงคือจันทน์สำหรับทาผ้าโพกพระเศียรฉลองพระองค์ ผ้าทรงสะพักพระภูษาล้วนเป็นของแคว้นกาสีทั้งสิ้น ซึ่งนิยมกันว่าเป็นของประณีตในเวลานั้น มีคนคอยกันเสวตฉัตรทั้งกลางวันกลางคืนเพื่อไม่ให้เย็นร้อนอุลิสละองแดดน้ำค้างมาต้องพระวรกายได้

ครั้นพระราชกุมารมีพระชนมายุเจริญวัยควรจะศึกษาศิลปวิทยา ได้พระราชบิดาทรงพาไปมอบไว้ในสำนักครุวิศวามิตร พระราชกุมารทรงเรียนได้ว่องไวจบสิ้นความรู้ของอาจารย์ แสดงศิลปวิทยาให้ปรากฏในหมู่พระญาติไม่มีพระราชกุมารอื่นจะเทียบได้

ทรงเจริญอานาปานสติ

ขณะทรงพระเยาว์ คราวหนึ่งมีพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ถือเป็นนักขัตฤกษ์ของบ้านเมือง พระราชบิดาเสด็จแรกนาด้วยพระองค์เอง โปรดให้พระสิหัตถะถกumar ตามเสด็จด้วย และให้จัดที่ประทับ ๘๘

ภายใต้ต้นหว่าครั้นถึงเวลาแรกนา เหล่าพี่เลี้ยงนางนมพากันออกมาดูข้างนอก พระกุมารประทับอยู่ตามลำพัง เสด็จขึ้นนั่งบนบัลลังก์เจริญอานาปานสติ ทำปฐมฌานให้เกิดขึ้น ขณะนั้นเป็นเวลาบ่ายเงาต้นไม้อื่นคล้อยตามตะวัน แต่เงาต้นหว่าตรงเหมือนเวลาเที่ยง เหล่าพี่เลี้ยงนางนมกลับเข้ามาเห็นต่างพิศวงสงสัยจึงกราบทูลให้พระเจ้าสุทโธทนะทรงทราบ แล้วพระองค์เสด็จมาเห็นเหตุอัศจรรย์เช่นนั้น จึงถวายบังคมพระราชโอรสเป็นครั้งที่ ๒

ทรงอภิเษกสมรส

เมื่อพระราชกุมารมีพระชนมายุได้ ๑๖ ปี พระเจ้าสุทโธทนะมีพระประสงค์จะให้เจ้าชายสิทธัตถะเป็นพระเจ้าจักรพรรดิตามคำทำนาย จึงพยายามทะนุถนอมเป็นอย่างดี ทรงรับสั่งให้สร้างปราสาท ๓ ถดู คือ ถดูหนาว ถดูร้อน ถดูฝน ตกแต่งปราสาทให้เหมาะแก่ถดูนั้น ๆ เพื่อเป็นที่ประทับอยู่ของพระราชกุมาร ทรงให้อภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงยโสธราหรือพิมพา พระราชธิดาของพระเจ้าสุปปพุทธะ เมืองเทวทหะ ซึ่งประสูติแต่พระนางอมิตาพระกนิษฐภคินีของพระองค์ เจ้าชายสิทธัตถะประทับอยู่ในปราสาท ๓ ถดู เสวยสุขสมบัติทั้งกลางวัน กลางคืน พอพระชนมายุได้ ๒๙ ปี ทรงมีพระราชโอรสพระนามว่าราหุลกุมาร ประสูติแต่พระนางยโสธรา ๘๙

ปริเฉทที่ ๔

เสด็จออกบรรพชา

เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จอยู่ครองฆราวาสจนถึงพระชนมายุ ๒๙ ปี วันหนึ่งได้เสด็จประพาสอุทยานกับนายฉันทะ เทวดาจึงได้เนรมิตเทวทูต ๔ คือ คนแก่ คนเจ็บ คนตาย และสมณะให้ปรากฏเบื้องหน้า พระพักตร์ตามลำดับ เมื่อพระองค์ทอดพระเนตรเห็นคนแก่ คนเจ็บ คนตาย ทรงเกิดความสังเวช สลดพระทัยและเมื่อทอดพระเนตรเห็นสมณะก็มีพระทัยน้อมไปในการออกบรรพชา พร้อมกับได้ทราบข่าวการประสูติพระโอรส ทำให้พระองค์ทรงเห็นว่า ความแก่ ความเจ็บ และความตาย ล้วนเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเกิด เป็นเหตุให้ตัดสินพระทัยเสด็จออกผนวชทันที

พระองค์เสด็จออกผนวชตอนกลางคืน ทรงม้ากัณฐกะ มีนายฉันทะตามเสด็จไปถึงฝั่งแม่น้ำอนิมา รับสั่งให้นายฉันทะนำม้ากัณฐกะกลับคืนพระนคร ทรงตัดพระเมาลีด้วยพระขรรค์ครั้งเดียว พระเมาลีเหลือยาวประมาณ ๒ องคุลี ฆฎิการพรหมได้น้อมนำบาตรและผ้ากาสาฬหพัศตร์ย้อมด้วยน้ำฝาดของต้นไม้มีสีเหลืองหม่นเข้าไปถวายสำหรับนุ่งผืนหนึ่งห่มผืนหนึ่ง พระองค์ทรงครองผ้ากาสาฬหพัศตร์นั้นแล้ว อธิษฐานเพศเป็นบรรพชิต ณ ฝั่งแม่น้ำอนิมานั้น

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๒

ธรรมศึกษาชั้นตรี สาระการเรียนรู้พุทธประวัติ

เรื่อง พุทธประวัติตั้งแต่ตรัสรู้ ปฐมเทศนา ปฐมสาวก ประกาศพระศาสนา
และเผยแผ่พระพุทธศาสนา

เวลา.....ชั่วโมง

๑. มาตรฐานการเรียนรู้

มาตรฐาน ธศ ๒ รู้และเข้าใจพุทธประวัติ ความสำคัญของพระพุทธศาสนา ปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธศาสนา

๒. ผลการเรียนรู้

รู้และเข้าใจเกี่ยวกับพุทธประวัติตั้งแต่ตรัสรู้ ปฐมเทศนา ปฐมสาวก ประกาศพระศาสนา และเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแคว้นมคธและแคว้นโกศล

๓. สาระสำคัญ

พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้แล้วพระองค์ทรงประกาศพระศาสนา และเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแคว้นมคธและแคว้นโกศล

๔. จุดประสงค์การเรียนรู้

๑. นักเรียนสามารถสรุปพุทธประวัติตั้งแต่ตรัสรู้จนถึงเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแคว้นมคธและแคว้นโกศลได้
๒. นักเรียนสามารถปฏิบัติกิจกรรมกลุ่มได้

๕. สาระการเรียนรู้/เนื้อหา

ตรัสรู้

- ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา
- ทรงเลิกบำเพ็ญทุกรกิริยา
- ทรงบำเพ็ญเพียรทางจิต
- ทรงผจญมาร

ปฐมโพธิกาล

- เสวยวิมุตติสุข
- ทรงพิจารณาสัตว์โลกเปรียบด้วยดอกบัว
- ทรงแสดงปฐมเทศนา
- ทรงแสดงอนัตตลักขณสูตร
- ทรงส่งพระสาวกไปประกาศพระศาสนา
- โปรดยสกุลบุตร
- โปรดชฎิล ๓ พี่น้อง

- ทรงแสดงอาทิตตปริยายสูตร
- เสด็จเมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ
- ทรงรับพระอุทยานเวฬุวันเป็นสังฆาวาส
- ทรงได้พระอัครสาวก

มัชฌิมโพธิกาล

- ทรงบำเพ็ญพุทธกิจในแคว้นมคธ
- ประทานการอุปสมบทแก่พระมหากัสสปะ
- มหาสันนิบาตแห่งพระสาวก
- ทรงอนุญาตเสนาสนะ
- ทรงมอบให้สงฆ์เป็นใหญ่ในกิจพระศาสนา
- ทรงแสดงทศ ๖ โปรตสังคาลกมาณพ
- ทรงแสดงเวทตาลี
- เสด็จแคว้นสักกะ
- เสด็จเมืองกบิลพัสดุ์ชาติภูมิ
- โปรตพระพุทธรูปดา
- พระนันทกุมารออกบวช
- พระราหุลบรรพชา
- เสด็จแคว้นโกศล

๖. กระบวนการจัดการเรียนรู้

ขั้นสืบค้นและเชื่อมโยง

๑. ครูให้นักเรียนดูวิดีโอทัศน์เกี่ยวกับ ประวัติพระพุทธรเจ้า แล้วสนทนากับนักเรียนโดยใช้คำถาม เพื่อเชื่อมโยงไปสู่การเรียนรู้ ดังนี้

- พระพุทธรเจ้าประสูติที่ไหน
- วิธีการที่พระพุทธรเจ้าตรัสรู้คืออะไร ฯลฯ

ขั้นฝึก

๒. แบ่งนักเรียนออกเป็น ๕ กลุ่มกลุ่มละเท่า ๆ กัน โดยใช้กระบวนการกลุ่ม ให้ศึกษา ใบความรู้ที่ ๓ - ๗ เรื่อง พุทธประวัติตั้งแต่ตรัสรู้จนถึงเผยแพร่พระพุทธศาสนา

๓. ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มทำใบกิจกรรมที่ ๓ และส่งตัวแทนนำเสนอตามหัวข้อที่กำหนดให้

- กลุ่มที่ ๑ ศึกษาเรื่อง ตรัสรู้
- กลุ่มที่ ๒ ศึกษาเรื่อง ปฐมเทศนา
- กลุ่มที่ ๓ ศึกษาเรื่อง ปฐมสาวก
- กลุ่มที่ ๔ ศึกษาเรื่อง ประกาศพระศาสนา
- กลุ่มที่ ๕ ศึกษาเรื่อง เผยแพร่พระพุทธศาสนา

ชั้นประยุกต์

๔. ครูและนักเรียนช่วยกันประเมินผล และคอยเพิ่มเติมแก้ไขให้ถูกต้อง

๕. นักเรียนและครูร่วมกันสรุปบทเรียนและมอบหมายให้นักเรียนทำใบกิจกรรมที่ ๔ พร้อมทั้งส่งให้ครูตรวจ

๖. นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน และครูตรวจให้คะแนน

๗. ภาระงาน/ชิ้นงาน

ที่	ภาระงาน	ชิ้นงาน
๑	ตอบคำถามชมพู่ทวีป ประชาชน วรรณะ ๔ และลำดับศากยวงศ์	ใบกิจกรรมที่ ๓
๒	การตอบคำถามพุทธประวัติตั้งแต่ตรัสรู้จนถึงเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในแคว้นมคธและแคว้นโกศล	ใบกิจกรรมที่ ๔

๘. สื่อ/แหล่งการเรียนรู้

๑. วิดีทัศน์ เรื่อง ประวัติพระพุทธเจ้า
๒. ใบความรู้ที่ ๓ เรื่อง ตรัสรู้
๓. ใบความรู้ที่ ๔ เรื่อง ปฐมเทศนา
๔. ใบความรู้ที่ ๕ เรื่อง ปฐมสาวก
๕. ใบความรู้ที่ ๖ เรื่อง ประกาศพระศาสนา
๖. ใบความรู้ที่ ๗ เรื่อง เผยแผ่พระพุทธศาสนา
๗. ใบกิจกรรมที่ ๓
๘. ใบกิจกรรมที่ ๔
๙. แบบทดสอบหลังเรียน

๙. การวัดผลและประเมินผล

สิ่งที่ต้องการวัด	วิธีวัด	เครื่องมือ	เกณฑ์การประเมิน
๑. สรุปพุทธประวัติตั้งแต่ตรัสรู้จนถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแคว้นมคธและแคว้นโกศลได้	- ตรวจผลงาน	- แบบประเมินผลงาน	ผ่าน = ได้คะแนนตั้งแต่ร้อยละ ๖๐ ขึ้นไป ไม่ผ่าน = ได้คะแนนต่ำกว่าร้อยละ ๖๐
๒. ปฏิบัติกิจกรรมกลุ่มได้	- สังเกต	- แบบสังเกตพฤติกรรม การปฏิบัติกิจกรรมกลุ่ม	

แบบสังเกตพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติกิจกรรมกลุ่ม

ใบกิจกรรมที่ ๓

ข้อที่	รายการประเมิน	ระดับคะแนน		
		๓ คะแนน	๒ คะแนน	๑ คะแนน
๑	ความร่วมมือในการทำกิจกรรม	ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมทุกกิจกรรม	ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมบางกิจกรรม	ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมบ้าง
๒	การแสดง/การรับฟังความคิดเห็น	แสดงความคิดเห็น และรับฟังความคิดเห็นของคนส่วนมากเป็นสำคัญ	แสดงความคิดเห็น และรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นบ้าง	แสดงความคิดเห็น และรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นน้อย
๓	การตั้งใจ/การแก้ไขปัญหาในการทำงาน	มีความตั้งใจและร่วมแก้ไขปัญหาในการทำงานกลุ่มดีมาก	มีความตั้งใจและร่วมแก้ไขปัญหาในการทำงานกลุ่มดี	มีความตั้งใจและร่วมแก้ไขปัญหาในการทำงานกลุ่มบ้าง
๔	ความถูกต้องของเนื้อหา	สรุปเนื้อหาได้ถูกต้องตรงประเด็นและครบถ้วน	สรุปเนื้อหาได้ถูกต้องตรงประเด็น	สรุปเนื้อหาได้ถูกต้องตรงประเด็นบ้าง
๕	วิธีการนำเสนอผลงาน	นำเสนอผลงานได้อย่างถูกต้องตามขั้นตอน น่าสนใจและเนื้อหาครบถ้วน	นำเสนอผลงานได้อย่างถูกต้องตามขั้นตอน น่าสนใจ แต่ขาดเนื้อหาบางส่วน	นำเสนอผลงานตามขั้นตอนได้บ้าง

เกณฑ์การตัดสิน

เกณฑ์	ร้อยละ	คะแนน
ผ่าน	๖๐ ขึ้นไป	๙ - ๑๕
ไม่ผ่าน	ต่ำกว่า ๖๐	๐ - ๘

หมายเหตุ เกณฑ์การตัดสินสามารถปรับใช้ตามความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

แบบประเมินผลงาน

ใบกิจกรรมที่ ๔

ข้อที่	ระดับคะแนน		
	๓ คะแนน	๒ คะแนน	๑ คะแนน
๑ - ๑๐	ตอบคำถามถูกต้อง ตรงประเด็น	ตอบคำถามถูกต้อง ตรงประเด็นส่วนใหญ่	ตอบคำถามถูกต้อง ตรงประเด็นน้อย

เกณฑ์การตัดสิน

เกณฑ์	ร้อยละ	คะแนน
ผ่าน	๖๐ ขึ้นไป	๑๘ - ๓๐
ไม่ผ่าน	ต่ำกว่า ๖๐	๐ - ๑๗

หมายเหตุ เกณฑ์การตัดสินสามารถปรับใช้ตามความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

แบบประเมินผลการเรียนรู้

แบบทดสอบหลังเรียน

เกณฑ์การประเมิน	
ตอบถูกได้ ๑ คะแนน	ตอบผิดได้ ๐ คะแนน

เกณฑ์การตัดสิน

เกณฑ์	ร้อยละ	คะแนน
ผ่าน	๖๐ ขึ้นไป	๑๒ - ๒๐
ไม่ผ่าน	ต่ำกว่า ๖๐	๐ - ๑๑

ใบกิจกรรมที่ ๔

พุทธประวัติตั้งแต่ตรัสรู้จนถึงเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแคว้นมคธและแคว้นโกศล

กลุ่มที่.....		
ชื่อ.....	ชั้น.....	เลขที่.....
ชื่อ.....	ชั้น.....	เลขที่.....
ชื่อ.....	ชั้น.....	เลขที่.....
ชื่อ.....	ชั้น.....	เลขที่.....

คำชี้แจง ให้นักเรียนตอบคำถามต่อไปนี้ จำนวน ๑๐ ข้อ (๓๐ คะแนน)

๑. เจ้าชายสิทธัตถะทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาด้วยวิธีการใดบ้าง

---

๒. พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสรู้อะไร เมื่อไร ที่ไหน

---

๓. บัว ๔ เหล่าที่นำไปเปรียบกับบุคคล ๔ ประเภท ได้แก่อะไรบ้าง

---

๔. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนาครั้งแรกชื่ออะไร แสดงให้กับใคร ที่ไหน เมื่อไร

---

๕. ปฐมสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าคือใคร บวชให้ด้วยวิธีใด

---

๖. พระอัครสาวกเบื้องซ้ายและเบื้องขวาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าคือใคร

---

๗. หลังจากประกาศพระศาสนาได้สี่เดือน พระพุทธเจ้าทรงประชุมสงฆ์ครั้งสำคัญเรียกว่าอะไร และประกอบด้วยอะไรบ้าง

---

๘. หลักธรรมอันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา คืออะไร สำคัญอย่างไร

---

๙. พระพุทธเจ้าเสด็จเมืองกบิลพัสดุ์ พระประยูรญาติมีทมิฬภูมิมานะแรงกล้า พระองค์ทรงทำอย่างไร

---

๑๐. สามเนตรูปแรกในพระพุทธศาสนาชื่ออะไร ใครเป็นพระอุปัชฌาย์ บวชด้วยวิธีใด

เฉลยใบกิจกรรมที่ ๔

พุทธประวัติตั้งแต่ตรัสรู้ จนถึงเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแคว้นมคธและแคว้นโกศล

๑. เจ้าชายสิทธัตถะทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาด้วยวิธีการใดบ้าง

- ตอบ ๑. ทรงกตพระหนต์ด้วยพระหนต์ กตพระตาลด้วยพระชีวหา
๒. ทรงกลั่นลมหายใจ
๓. ทรงอดพระกระยาหาร

๒. พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสรู้อะไร เมื่อไร ที่ไหน

ตอบ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้อริยสัจ ๔ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เมื่อวันที่เพ็ญ เดือน ๖ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปี ที่ภายใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา

๓. บัว ๔ เหล่าที่นำไปเปรียบกับบุคคล ๔ ประเภท ได้แก่อะไรบ้าง

- ตอบ ๑. อุคฆฎิตัญญู บุคคลมีปัญญาเฉียบแหลมเพียงแต่ยกหัวข้อธรรมขึ้นแสดงก็สามารถรู้แจ้งทันทีเปรียบเหมือนบัวพันธุ์พอสัมผัสแสงอาทิตย์ก็ปลิ้นเบ่งบานในวันนั้น
๒. วิปจิตัญญู บุคคลมีปัญญาปานกลางพอได้ฟังอธิบายหรือขยายความให้เข้าใจเพียงเล็กน้อยก็สามารถรู้แจ้งได้เปรียบเหมือนบัวเสมอน้ำารอบ่งบานในวันพรุ่งนี้
๓. เนยยะ บุคคลมีปัญญาพอจะแนะนำได้เมื่อได้รับการพรั้าสอนอย่างสม่ำเสมอก็พอจะรู้แจ้งตามได้เปรียบเหมือนบัวจมน้ำคอยเบ่งบานในวันมะรืนนี้
๔. ปทปรมะ บุคคลอับปัญญาแม้เล่าเรียนทรงจำไว้ได้แล้วแต่ไม่สามารถจะรู้แจ้งธรรมเป็นคนอากัปกัไม่ยอมรับคำแนะนำเปรียบเหมือนบัวจมน้ำอยู่ในโคลนตมเป็นอาหารของปลาและเต่าไม่มีโอกาสจะเบ่งบานได้เลย

๔. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนาครั้งแรกชื่ออะไร แสดงให้กับใคร ที่ไหน เมื่อไร

ตอบ ธัมมจักกัปปวัตตนสูตรให้กับปัญจวัคคีย์ทั้ง ๔ ที่ป่าอิสิปตนมฤทายวัน ในวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ ซึ่งตรงกับวันอาสาฬหบูชา

๕. ปฐมสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าคือใคร บวชให้ด้วยวิธีใด

ตอบ พระอัญญาโกณฑัญญะ บวชด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา

๖. พระอัครสาวกเบื้องซ้ายและเบื้องขวาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าคือใคร

ตอบ เบื้องซ้าย คือ พระโมคคัลลานะ เป็นผู้เลิศในทางมีฤทธิ์มาก
เบื้องขวา คือ พระสารีบุตร เป็นผู้เลิศในทางมีปัญญามาก

๗. หลังจากประกาศพระศาสนาได้สี่เดือน พระพุทธเจ้าทรงประชุมสงฆ์ครั้งสำคัญเรียกว่าอะไร และประกอบด้วยอะไรบ้าง

ตอบ จาตุรงคสันนิบาต ประกอบด้วย องค์ ๔ คือ

๑. พระสงฆ์สาวก ๑,๒๕๐ องค์ มาประชุมพร้อมกันโดยมิได้นัดหมาย
๒. พระสงฆ์สาวกเหล่านั้นล้วนเป็นพระอรหันต์ชีณาสพ
๓. พระสงฆ์สาวกเหล่านั้นล้วนเป็นเอหิภิกขุ
๔. วันนั้นเป็นวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓

๘. หลักธรรมอันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา คืออะไร สำคัญอย่างไร

ตอบ โอวาทปาฏิโมกข์ สำคัญคือ เป็นวันแรกของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบระเบียบ เพื่อประกาศอุดมการณ์ หลักการและวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อสร้างสันติสุขแก่ชาวโลก และนำพาชาวโลกให้หลุดพ้นจากทุกข์ในสังสารวัฏ

๙. พระพุทธเจ้าเสด็จเมืองกบิลพัสดุ์ พระประยูรญาติมีทิฏฐิमानะแรงกล้า พระองค์ทรงทำอย่างไร

ตอบ บันดาลให้ฝนโบกขรพรรษตกลงมา และทรงแสดงธรรมเทศนามหาเวสสันดรชาดกว่าด้วยการบำเพ็ญทานบารมี

๑๐. สามเณรรูปแรกในพระพุทธศาสนาชื่ออะไร ใครเป็นพระอุปัชฌาย์ บวชด้วยวิธีใด

ตอบ พระราหุลกุมาร พระสารีบุตรเป็นพระอุปัชฌาย์ บวชโดยวิธีเปล่งวาจารับไตรสรณคมน์ วิธีบวชแบบนี้เรียกว่า ติสรณคมนุปสัมปทา

แบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้

ผลการเรียนรู้ที่ ๒ รู้และเข้าใจ พุทธประวัติตั้งแต่ตรัสรู้ ปฐมเทศนา ปฐมสาวก ประกาศพระศาสนา และเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแคว้นมคธและแคว้นโกศล

จำนวน ๒๐ ข้อ คะแนน ๒๐ คะแนน

คำชี้แจง ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียว

๑. หลังบรรพชาแล้วพระมหาบุรุษทรงศึกษาในสำนักของใครก่อน

ก. ภาพเทวิลดาบส	ข. กบิลดาบส
ค. อาฬารดาบส	ง. อุทกดาบส
๒. อุตตกิลมณานุโยค คืออะไร

ก. ทรมานตน	ข. เสวยกามสุข
ค. ทำความเพียร	ง. เจริญภาวนา
๓. พระมหาบุรุษทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาณที่ใด

ก. คยาสีสะ	ข. อุรุเวลาเสนานิคม
ค. อนุปิยอัมพวัน	ง. ลักขณวัน
๔. พระมหาบุรุษทรงเลิกบำเพ็ญทุกรกิริยาเพราะเหตุใด

ก. ทรงท้อพระทัย	ข. ทรงเบื่อหน่าย
ค. ทรงคลายความเพียร	ง. ทรงเห็นว่าไม่ใช่ทางตรัสรู้
๕. ใครถวายข้าวมธุปายาสแก่พระมหาบุรุษในวันตรัสรู้

ก. พระนางพิมพา	ข. พระนางอมิตา
ค. นางสุชาดา	ง. นางวิสาขา
๖. พราหมณ์ที่ถวายหญ้าคาแก่พระมหาบุรุษ มีนามว่าอะไร

ก. โสตถิยะ	ข. ปุกกุสะ
ค. ฉันทนะ	ง. ตปุสสะ
๗. พระมหาบุรุษผนวชได้กี่ปีจึงตรัสรู้

ก. ๕ ปี	ข. ๖ ปี
ค. ๗ ปี	ง. ๘ ปี
๘. ข้อใดไม่ใช่จิตามารที่มาประเล้าประโลมพระมหาบุรุษ

ก. อรดี	ข. ราคะ
ค. ตัณหา	ง. อิสสา
๙. ต้นพระศรีมหาโพธิ์ มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าอะไร

ก. อัสน์ถฤพฤกษ์	ข. ชัยพฤกษ์
ค. ราชพฤกษ์	ง. กัลปพฤกษ์

เฉลยแบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้

ผลการเรียนรู้ที่ ๒

รู้และเข้าใจเกี่ยวกับพุทธประวัติตั้งแต่ตรัสรู้ ปฐมเทศนา ปฐมสาวก ประกาศพระศาสนา และเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแคว้นมคธและแคว้นโกศล

ข้อ		ข้อ	
๑	ค	๑๑	ข
๒	ก	๑๒	ค
๓	ข	๑๓	ก
๔	ง	๑๔	ค
๕	ค	๑๕	ก
๖	ก	๑๖	ก
๗	ข	๑๗	ค
๘	ง	๑๘	ง
๙	ก	๑๙	ก
๑๐	ง	๒๐	ง

ใบความรู้ที่ ๓

ตรีสรู

ตรีสรู

พระมหาบุรุษครั้นผนวชแล้ว เสด็จประทับแรมที่สวนมะม่วงแห่งหนึ่งชื่ออนุปิยอัมพวัน เขตอนุปิยนคม แคว้นมัลละ ราว ๗ วัน หลังจากนั้นทรงออกแสวงหาความรู้ที่จะทำให้หลุดพ้นจากทุกข์เสด็จเดินทางไปพบปะสนทนากับนักบวช และคณาจารย์ต่าง ๆ จนถึงแคว้นมคธ เมืองราชคฤห์ พระเจ้าพิมพิสารผู้ครองแคว้นมคธ เสด็จมาเข้าเฝ้า ตรีสถามถึงชาติสกุลแล้วได้ทรงเชื่อเชิญให้อยู่ด้วยกันที่แคว้นมคธ โดยจะแบ่งสิริราชสมบัติให้ครอบครองส่วนหนึ่ง พระองค์ทรงปฏิเสธและแสดงความประสงค์ว่าจะออกแสวงหาทางพ้นทุกข์พระเจ้าพิมพิสารทรงอนุโมทนาและทูลขอปฏิญญาว่าถ้าตรีสรูแล้วขอให้เสด็จมาเทศนาโปรดด้วย

เมื่อทรงรับปฏิญญาพระเจ้าพิมพิสารแล้ว พระองค์ได้เสด็จไปยังสำนักของอาหารดาบสกาลมโคตร ฝึกจิตจนสำเร็จสมาบัติ ๗ แต่ทรงเห็นว่ายังไม่ใช่ทางพ้นทุกข์ จึงทรงลาอาหารดาบส เสด็จไปศึกษากับ อุททดาบสรามบุตรจนสำเร็จสมาบัติ ๘ ทรงเห็นว่ายังไม่ใช่ทางพ้นทุกข์ที่ทำให้พ้นไปจากการเกิดแก่เจ็บตาย จึงทรงลาอุททดาบสเสด็จจาริกไปแสวงหาทางพ้นทุกข์ลำพังพระองค์เอง เมื่อเสด็จถึงตำบลอุรุเวลาเสนานิคม ทอดพระเนตรเห็นพื้นที่ร่มรื่นแนวป่าเขียวสดใสเป็นที่เบิกบานใจ มีแม่น้ำไหลผ่านน้ำใสสะอาดอยู่ใกล้หมู่บ้าน เทียวภิกขาจารย์สะดวกเหมาะแก่การบำเพ็ญเพียรจึงตัดสินใจตัดสินพระทัยเสด็จประทับอยู่ ณ สถานที่นั้น

ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา

เมื่อพระมหาบุรุษตัดสินพระทัยแสวงหาทางพ้นทุกข์ด้วยพระองค์เองเช่นนั้นแล้ว ทรงดำริว่าบางทีการทรมานกายให้ลำบากจะเป็นทางแห่งการตรัสรู้ จึงเริ่มบำเพ็ญทุกรกิริยา คือ การทำความเพียรที่ทำได้ยาก เป็นการทรมานตนเองให้ลำบากด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังนี้

วาระแรก ทรงกตพระทนต์ด้วยพระทนต์ กตพระตาลุด้วยพระชีวหาให้แน่น จนพระเสโทไหลออกจากพระกัจฉะ ทรงเสวยทุกขเวทนาแสนสาหัสเหมือนคนที่แข็งแรงจับคนมีกำลังน้อยที่ศีรษะหรือที่คอบีบให้แน่น แม้พระวรกายกระวนกระวายแต่ทุกขเวทนามิอาจครอบงำพระทัยให้กระสับกระส่ายได้เลย มีพระสติมั่นคงไม่พินเพื่อนไม่ทอดยครั้นทรงเห็นว่าไม่ใช่ทางตรีสรูจึงทรงเปลี่ยนเป็นวิธีอื่น

วาระที่สอง ทรงกลั่นลมอัสสาสะ ปัสสาสะทางช่องพระนาสิกและช่องพระโอษฐ์ เกิดเสียงดังอู้อูทางช่องพระกรรณทั้งสองให้ปวดพระเศียรเสียดพระอุทรร้อนในพระวรกายเป็นกำลังแม้จะเสวยทุกขเวทนาแสนสาหัสถึงเพียงนี้ ทุกขเวทนามิอาจครอบงำพระทัยให้กระสับกระส่ายได้มีพระสติมั่นคงไม่พินเพื่อนไม่ทอดย ครั้นทรงเห็นว่าไม่ใช่ทางตรีสรูจึงทรงเปลี่ยนเป็นวิธีอื่นอีก ๙๑ วิธี

วาระที่สาม ทรงอดพระกระยาหารเสวยวันละน้อยบ้าง เสวยพระกระยาหารละเอียดบ้าง จนพระวรกายเหี่ยวแห้ง พระฉวีวรรณเศร้าหมอง พระอัฐิปราภฏทั่วพระวรกาย เมื่อทรงลูบพระวรกายเส้นพระโลหามิรากเนาหลุดร่วงไป มีพระกำลังน้อยลง จะเสด็จไปข้างไหนก็ล้มพับอยู่ตรงนั้น ทรงเห็นว่ายังไม่ใช่ทางตรีสรูแท้จริง

ทรงเลิกบำเพ็ญทุกรกิริยา

ภายหลังทรงสันนิษฐานว่าทุกรกิริยาไม่ใช่ทางตรัสรู้แน่แล้ว จึงทรงเลิกบำเพ็ญทุกรกิริยาครั้งนั้น อุปมา ๓ ข้อที่ไม่เคยได้ยินได้ฟังมาก่อนเลยปรากฏขึ้นในพระทัยของพระองค์ว่า

๑. สมณพราหมณ์เหล่าใด มีกายยังไม่หลีกออกจากกาม ใจยังระคนด้วยกิเลสมีความพอใจรักใคร่ในกามเขายังละไม่ได้ ยังสงบระงับไม่ได้ สมณพราหมณ์เหล่านั้นแม้จะเสวยทุกขเวทนาแสนสาหัส เพราะทำความเพียรก็ไม่ได้เสวยก็ดี ก็ไม่สามารถจะตรัสรู้ได้ เหมือนไม้สดชุ่มด้วยยางหล่ออยู่ในน้ำ ถ้าบุรุษมีความต้องการไฟนำไม้แห้งมาสีให้เกิดไฟก็ไม่อาจให้ไฟเกิดขึ้นได้เลย เขาต้องเหินด่อน้อยเปล่าเพราะไม้นั้นยังสดมียางอยู่ทั้งแช่อยู่ในน้ำ

๒. สมณพราหมณ์เหล่าใด มีกายหลีกออกจากกามแล้ว แต่ใจยังระคนด้วยกิเลสมีความพอใจรักใคร่ในกาม เขายังละไม่ได้ ยังสงบระงับไม่ได้ สมณพราหมณ์เหล่านั้นแม้จะเสวยทุกขเวทนาแสนสาหัส เพราะทำความเพียรก็ไม่ได้เสวยก็ดี ก็ไม่สามารถจะตรัสรู้ได้ เหมือนไม้สดชุ่มด้วยยางวางไว้บนบก แม้ห่างไกลจากน้ำก็ไม่อาจนำมาสีให้เกิดไฟได้ เขาต้องเหินด่อน้อยเปล่าเพราะเป็นไม้สดชุ่มด้วยยางแม้จะวางอยู่บนบกก็จริง

๓. สมณพราหมณ์เหล่าใด มีกายหลีกออกจากกามแล้ว ใจก็ไม่ระคนด้วยกิเลสทั้งละ ความพอใจรักใคร่ในกามได้แล้ว สงบระงับดีแล้ว สมณพราหมณ์เหล่านั้นได้เสวยทุกขเวทนาแสนสาหัสเพราะทำความเพียรก็ไม่ได้เสวยก็ดีก็สามารถจะตรัสรู้ได้เหมือนไม้แห้งสนิทวางอยู่บนบกห่างไกลจากน้ำ ย่อมนำมาสีให้เกิดไฟได้เพราะเป็นไม้แห้งทั้งวางอยู่บนบกไกลจากน้ำ

พระมหาบุรุษทรงดำริว่า สมณพราหมณ์เหล่าใด ได้เสวยทุกขเวทนาแสนสาหัสเกิดจากการทำความเพียรในอดีต อนาคต หรือปัจจุบัน ทุกขเวทนานั้นอย่างมากก็เท่าที่เราประสบอยู่นี้ไม่เกินไปกว่านี้ แต่เราก็ไม่สามารถจะตรัสรู้ด้วยทุกรกิริยาอันเผ็ดร้อนอย่างนี้ ชะรอยทางแห่งการตรัสรู้ยังมีอยู่อีก ทรงระลึกได้ว่าเมื่อคราวมีพระชนมายุ ๗ ปี ทรงเจริญอานาปานสติ คือ การกำหนดลมหายใจเข้าออกจนบรรลุปฐมฌานการบำเพ็ญเพียรทางจิตจะเป็นทางแห่งการตรัสรู้ได้และความเพียรเช่นนั้น คนชুবวมไม่สามารถจะทำให้สำเร็จได้เราจะกินข้าวสุกและขนมกุมมาสีให้ร่างกายแข็งแรงก่อน ครั้นทรงตกลงพระทัยเช่นนี้แล้ว จึงหันมาเสวยพระกระยาหารตามปกติ

ฝ่ายปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ คือ โกณฑัญญะ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ อัสสชิ เมื่อทราบข่าวว่าพระมหาบุรุษเสด็จออกบรรพชา จึงพากันติดตามออกบวชคอยเฝ้าปรนนิบัติด้วยหวังว่าพระองค์ทรงบรรลุธรรมแล้วจะทรงสั่งสอนตนให้บรรลุธรรมนั้นบ้าง ครั้นเห็นพระองค์ทรงเลิกอดพระกระยาหารและการทรมานกายโดยวิธีต่าง ๆ แล้วหันมาเสวยพระกระยาหารตามปกติเช่นนั้น แสดงอาการรังเกียจว่า พระสมณโคดมคลายความเพียรเวียนมาเป็นคนมักมากเสียแล้ว คงไม่อาจบรรลุธรรมพิเศษได้ เพราะปัญจวัคคีย์มีความเชื่อว่าการทำทุกรกิริยาเท่านั้นเป็นทางแห่งการตรัสรู้ จึงเปื้อนหายไม่คิดจะเฝ้าปรนนิบัติรับใช้อีกต่อไป พากันหลีกไปอยู่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี

ทรงบำเพ็ญเพียรทางจิต

พระมหาบุรุษเสวยพระกระยาหาร ทำพระวรกายให้กลับมีพระกำลังแข็งแรง ทรงละทิ้งลัทธิที่มีมาแต่เดิมทั้งหมด เพราะทรงแน่วพระทัยว่าไม่ใช่ทางแห่งการตรัสรู้ ไม่ทำให้พระองค์ค้นพบทางหลุดพ้นจากทุกข์เป็นการใช้เวลาให้สูญเปล่าถึง ๖ ปี จึงทรงเลือกข้อปฏิบัติเป็นทางสายกลาง เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา คืออริยมรรคมีองค์ ๘ ได้แก่ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ, สัมมาวาจา, สัมมากรรมันตะ, สัมมาอาชีวะ, สัมมาวายามะสัมมาสติ, สัมมาสมาธิ เพื่อบำเพ็ญเพียรทางจิตต่อไป

เวลาเช้าของวันตรัสรู้ พระมหาบุรุษทรงรับข้าวปายาสของนางสุชาดาธิดาของคฤหบดีผู้มั่งคั่งแห่งตำบลอุรุเวลาเสนานิคม ซึ่งตั้งความปรารถนาไว้ว่าขอให้ได้สามีที่มีตระกูลเสมอกันและขอให้ได้บุตรคนแรกเป็นชาย ครั้นสมปรารถนาแล้วจึงหุงข้าวปายาส คือ ข้าวสุกหุงด้วยน้ำนมวัวจัดลงในถาดทองคำนำไปบวงสรวงเทวดาที่ตนบนบานไว้ เมื่อเห็นพระมหาบุรุษประทับนั่งอยู่ที่โคนต้นพระศรีมหาโพธิ์มีพระวรกายผ่องใสยิ่งนัก เข้าใจว่าเป็นรุกขเทวดาจึงน้อมถาดข้าวปายาสเข้าไปถวาย ในเวลานั้นบาตรของพระมหาบุรุษอันตรธานหายไปจึงทรงรับถาดข้าวปายาสด้วยพระหัตถ์แล้วทอดพระเนตรดูนางสุชาดา นางทราบพระอาการเช่นนั้น จึงกราบทูลถวายทั้งถาดแล้วกลับไปพระมหาบุรุษเสวยแล้วทรงอธิษฐานลอยถาดลงในแม่น้ำเนรัญชราว่าถ้าได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าขอให้ถาดนี้ลอยทวนกระแสแม่น้ำขึ้นไป ขณะนั้นถาดทองได้ลอยทวนกระแสแม่น้ำตามคำอธิษฐานแล้วพระองค์เสด็จประทับอยู่ที่ดงไม้สาละฝั่งแม่น้ำเนรัญชราเวลาบ่าย จึงเสด็จกลับไป ที่ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ในระหว่างทางทรงรับหย้าค่า ๘ กำ จากนายโสทธิยะคนหาบหย้าทรงนำหย้าค่านั้นมาปูลาดต่างรัตนบัลลังก์ ณ โคนต้นพระศรีมหาโพธิ์ประทับนั่งขัดสมาธิหันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก พระปฐมฐานคืออยู่ทางต้นพระศรีมหาโพธิ์ตั้งพระวรกายตรงดำรงพระสติมั่น ทรงตั้งพระทัยเด็ดเดี่ยวว่า แม้นเนื้อและเลือดจะเหือดแห้งไปเหลือแต่หนังเอ็นและกระดูกก็ตามที่ถ้าไม่ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าจะไม่ลุกขึ้นจากที่นั่ง

ทรงผจญมาร

เย็นของวันตรัสรู้ ขณะที่พระมหาบุรุษกำลังบำเพ็ญเพียรเพื่อบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ พญาวสวัตติมารมีใจริษยาคอยตามขัดขวางการสำเร็จมรรคผลตั้งแต่เสด็จออกผนวช เพราะเกรงว่าพระมหาบุรุษจะพ้นจากอำนาจของตน จึงยกพลเสนามารมาผจญแสดงฤทธิ์ประการต่าง ๆ เพื่อข่มขู่พระมหาบุรุษให้ตกพระทัยกลัวยกเลิกการบำเพ็ญเพียร พระมหาบุรุษทรงมีพระทัยสงบนิ่งมิได้สะทกสะท้านหวั่นเกรง ทรงนึกถึงพระบารมี ๑๐ ทศ คือ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา และอุเบกขา ที่ทรงเคยสั่งสมมาตั้งแต่ในอดีตชาติ อ่างมหาปฐพีเป็นพยานเข้าช่วยผจญพญามารพร้อมเหล่าเสนามารให้ปราศแล้ว

หลังจากพญาวสวัตติมารและเหล่าเสนามารพ่ายแพ้กลับไปหมดสิ้นแล้ว พระมหาบุรุษทรงบำเพ็ญเพียรต่อไป โดยทรงเจริญสมถภาวนาทำจิตให้เป็นสมาธิแน่วแน่วปราศจากอุปกิเลส คือ อารมณ์เครื่องเศร้าหมองใจ พระสติปัญญาแจ่มใส พิจารณาหลักธรรมได้ละเอียดลึกซึ้ง โดยลำดับไม่ช้าก็บรรลุปฐมฌาน ทุตติฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน เกิดเป็นความสงบระงับดับเย็นในพระทัย

เวลาปฐมยาม ทรงบรรลุความรู้พิเศษ เรียกว่า ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ คือ ระลึกชาติได้ ทำให้พระองค์สามารถหยั่งรู้อดีตของพระองค์และสรรพสัตว์ได้ตามพระประสงค์

เวลามัชฌิมยาม ทรงบรรลุลุตูปปาตญาณหรือทิพพจักขุญาณ ทำให้สามารถทราบการจุดและการเกิดของสรรพสัตว์ทั้งหลาย

เวลาปัจฉิมยามทรงบรรลุอาสวัภยญาณ ทำให้ตัดกิเลสอาสวะทั้งปวงได้สิ้นเชิง ครั้นใกล้รุ่งทรงบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณตรัสรู้ อริยสัจ ๔ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค สำเร็จเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ขณะมีพระชนมายุ ๓๕ ปีก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปี

ปฐมโพธิกา ปริเฉทที่ ๖ เสวยวิมุตติสุข

หลังจากตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว พระองค์ประทับเสวยวิมุตติสุข คือ สุขในการหลุดพ้นจากอาสวะกิเลส ณ สถานที่ ๗ แห่ง แห่งละ ๗ วัน รวม ๗ สัปดาห์ ดังนี้

สัปดาห์ที่ ๑ เสด็จประทับนั่งอยู่บนรัตนบัลลังก์ใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์นั่นเอง ยังไม่เสด็จลุกขึ้นไปไหน ทรงพิจารณาปฏิจกสมุปปาทกลับไปกลับมา

สัปดาห์ที่ ๒ เสด็จไปประทับยืนทางทิศอีสาน คือ ทิศตะวันออกเฉียงเหนือของต้นพระศรีมหาโพธิ์ ทอดพระเนตรต้นพระศรีมหาโพธิ์ไม่กระพริบพระเนตร สถานที่นั้นเรียกว่าอนิมิสเจดีย์ แสดงให้เห็นพระกตัญญูทเวที่ต่อต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่ทรงอาศัยร่มเงาบำเพ็ญเพียรจนได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

สัปดาห์ที่ ๓ ทรงนมิตสถานที่จกกรมขึ้นทางทิศอุดร คือ ทิศเหนือระหว่างต้นพระศรีมหาโพธิ์กับอนิมิสเจดีย์ เสด็จจกกรมในที่นั้น สถานที่นั้นเรียกว่า รัตนจกกรมเจดีย์

สัปดาห์ที่ ๔ เสด็จไปประทับนั่งขัดบัลลังก์ ทรงพิจารณาอิตรมปิฎก ณ เรือนแก้วที่เทวดานมิตถวายตั้งอยู่ทางทิศพายัพ คือ ทิศตะวันตกเฉียงเหนือของต้นพระศรีมหาโพธิ์ สถานที่นั้นเรียกว่า รัตนขมรเจดีย์

สัปดาห์ที่ ๕ เสด็จออกไปประทับใต้ต้นไทรชื่อชบาลนิโครธเป็นที่พักของคนเลี้ยงแพะ ตั้งอยู่ทางทิศบูรพา คือ ทิศตะวันออกของต้นพระศรีมหาโพธิ์ ขณะประทับนั่งเสวยวิมุตติสุข ธิตามาร ๓ นาง คือ ตัณฑา ราคะ และอรติ ได้เข้ามาช่วยวนแต่ก็ไม่สามารถทำให้พระทัยของพระองค์หวนไหวได้ จึงต้องล่าถอยกลับไป จากนั้นพราหมณ์คนหนึ่งชื่อหุกุชาติเพราะมักทวาดคนอื่นว่าหิได้มาทูลถามปัญหาเกี่ยวกับหลักธรรมที่ทำให้คนเป็นพราหมณ์อย่างแท้จริง พระองค์ตรัสว่าผู้ลอยบาปได้แล้วไม่ข่มขู่คนอื่นด้วยคำหยาบว่าหิหิหมั่นสำรวมตน รอบรู้ประพฤติพรหมจรรย์จบ แล้วไม่มีกิเลสในใจแม้ย้อยหนึ่งควรเรียกว่าเป็นพราหมณ์แท้จริงพราหมณ์นั้นได้ฟังแล้วเดินหลีกไป

สัปดาห์ที่ ๖ เสด็จไปประทับนั่งใต้ต้นจิกชื่อมุจลินท์ ตั้งอยู่ทางทิศอาคเนย์ คือ ทิศตะวันออกเฉียงใต้ของต้นพระศรีมหาโพธิ์ ระหว่างนั้นมีฝนตกทั้งสัปดาห์มุจลินท์นาคราชได้ขึ้นจากสระน้ำในบริเวณนั้นมาขนดลำตัวโอบรอบพระวรกาย และแผ่พังพานปกป้องพระเศียรมิให้ลมและฝนต้องพระวรกาย ครั้นฝนหายขาดแล้วมุจลินท์นาคราชคลายขนดออกแล้วจากไป

สัปดาห์ที่ ๗ เสด็จไปประทับใต้ต้นเกตชื่อราชายตนะ ตั้งอยู่ทางทิศทักษิณ คือ ทิศใต้ของต้นพระศรีมหาโพธิ์ขณะประทับนั่งเสวยวิมุตติสุขพานิช สองพี่น้อง คือ ตปัสสะและภัลลิกะ เดินทางจาก

อุกกลชนบทมาถึงที่นั่นเห็นพระพุทธเจ้าประทับนั่งอยู่ใต้ต้นราชายตนะ ได้นำข้าวสาคูก่อนและสาคูตุงมวงเข้าไปถวายและแสดงตนเป็นปฐมอุบาสก ขอลิขิตพระรัตนนะ ๒ ประการ คือ พระพุทธเจ้าและพระธรรม เป็นสรณะที่พึ่งตลอดชีวิตเรียกว่าเทววาจิกอุบาสก

ทรงพิจารณาสัตว์โลกเปรียบด้วยดอกบัว

เมื่อสิ้นสัปดาห์ที่ ๗ พระพุทธเจ้าเสด็จกลับไปประทับใต้ต้นอชปาลนิโครธอีกครั้งหนึ่ง ทรงรำพึงถึงพระธรรมที่ได้ตรัสรู้แล้ว ทรงเห็นว่าเป็นธรรมลึกซึ้งมากที่บุคคลผู้เพลิดเพลินอยู่ในกามคุณจะรู้แจ้งเห็นจริงได้ จึงไม่น้อมพระทัยสั่งสอนธรรมแก่ผู้อื่น ทันใดนั้นท้าวสหัมบดีพรหมได้มาเข้าเฝ้ากราบทูล อารานาให้ทรงสั่งสอนธรรม เพราะผู้มีกิเลสเบาบาง สามารถรู้แจ้งธรรมก็มีอยู่ ถ้าไม่ทรงสั่งสอนธรรม คนเหล่านั้นจะสูญเสียโอกาสและประโยชน์อย่างใหญ่หลวง พระพุทธองค์ทรงอาศัยพระกรุณาในหมู่มสัตว์ เมื่อท้าวสหัมบดีพรหมกราบทูลเช่นนั้น จึงทรงรับคำอารานา ทรงตรวจดูอชยาศัยของเวไนยสัตว์ควรแก่การแนะนำสั่งสอน ทรงทราบด้วยพระปัญญาว่า บางคนมีกิเลสน้อย บางคนมีกิเลสหนา บางคนมีอินทรีย์กล้า บางคนมีอินทรีย์อ่อนบางคนสอนให้รู้ง่าย บางคนสอนให้รู้ยาก บางคนไม่สามารถจะรู้ได้เลยเหมือนบัวเกิดในน้ำ เจริญเติบโตในน้ำองงามในน้ำบางเหล่ายังจมอยู่ในน้ำยังไม่พ้นน้ำน้ำหล่อเลี้ยงไว้บางเหล่าตั้งอยู่เสมอน้ำบางเหล่าตั้งขึ้นพ้นน้ำบัวทั้ง ๓ ชนิดนั้น บัวพ้นน้ำพอสัมผัสแสงอาทิตย์ก็เบ่งบานในทันที บัวเสมอน้ำรอเบ่งบานในวันพุ่มนี้ และบัวจมน้ำตั้งอยู่ในน้ำคอยเบ่งบานในวันต่อ ๆ ไปในพระบาลีปรากฏเพียงบัว ๓ เหล่า คือ บัวจมน้ำ บัวเสมอน้ำ บัวพ้นน้ำ แต่ในอรรถกถาได้เพิ่มเป็นบัว ๔ เหล่า เพื่อนำไปเปรียบกับบุคคล ๔ ประเภท ปรากฏอยู่ในพระบาลีสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต และพระบาลีอภิธรรมปิฎกบุคคล บัญญัติดังนี้

๑. **อุคฆฏิตัญญู** บุคคลมีปัญหาเฉียบแหลม เพียงแต่ยกหัวข้อธรรมขึ้นแสดงก็สามารถรู้แจ้งทันที เปรียบเหมือนบัวพ้นน้ำพอสัมผัสแสงอาทิตย์ก็ปล้นเบ่งบานในวันนี้

๒. **วิปจิตัญญู** บุคคลมีปัญหาปานกลาง พอได้ฟังอธิบายหรือขยายความให้เข้าใจเพียงเล็กน้อยก็สามารถรู้แจ้งได้เปรียบเหมือนบัวเสมอน้ำรอเบ่งบานในวันพุ่มนี้

๓. **เนยยะ** บุคคลมีปัญหาพอจะแนะนำได้ เมื่อได้รับการพร่ำสอนอย่างสม่ำเสมอก็พอจะรู้แจ้งตามได้เปรียบเหมือนบัวจมน้ำคอยเบ่งบานในวันมะรินนี้

๔. **ปทปรมะ** บุคคลอับปัญญา แม้เล่าเรียนทรงจำไว้ได้แล้วแต่ไม่สามารถจะรู้แจ้งธรรมเป็นคนอากัปกัโหมยอมรับคำแนะนำเปรียบเหมือนบัวจมอยู่ในโคลนตมเป็นอาหารของปลาและเต่าไม่มีโอกาสจะเบ่งบานได้เลย

ครั้งพระพุทธเจ้าทรงตั้งพระทัยจะแสดงธรรมสั่งสอนชาวโลกอย่างนี้แล้ว จากนั้นทรงพิจารณาบุคคลผู้ควรได้ฟังธรรมก่อนก็ทรงเห็นอาฬารดาบสและอุททกดาบสผู้สอนให้พระองค์สำเร็จสมาบัติ ๘ ท่าน ทั้งสองเป็นคนฉลาดมีกิเลสเบาบางสามารถจะรู้ธรรมได้ฉับพลัน แต่ทรงทราบว่าคนทั้งสองสิ้นชีวิตเสียแล้ว เมื่อทรงพิจารณาตรวจดูต่อไปก็ทรงเห็นปัญจวัคคีย์ที่เคยเฝ้าปรนนิบัติพระองค์ขณะทรงบำเพ็ญทุกริกิริยาอยู่ เมื่อทรงเล็งเห็นว่าเพ็ญทุกริกิริยาได้ละทิ้งพระองค์ไปแล้วทรงทราบว่าขณะนี้ปัญจวัคคีย์พักอยู่ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี

ใบความรู้ที่ ๔

ปฐมเทศนา

ทรงแสดงปฐมเทศนา

พระองค์ทรงกำหนดว่าจะแสดงธรรมแก่ปัญจวัคคีย์ก่อน จึงเสด็จออกจากต้นอชปาลนิโครธตอนเช้า วันขึ้น ๑๔ ค่ำ แห่งเดือนอาสาฬหะ คือ เดือน ๘ ทรงพระดำเนินไปตามทางที่จะไปเมืองพาราณสี อันเป็นเมืองหลวงของแคว้นกาสี ครั้นเสด็จถึงเขตติดต่อระหว่างแม่น้ำคยา กับต้นพระศรีมหาโพธิ์ ทรงพบอาชีวกชื่อ อุปกะ เดินสวนทางมา อุปกะชีวกเห็นพระฉวีวรรณของพระองค์มุดมอง นึกประหลาดใจ ต้องการทราบว่าเป็นใครเป็นศาสดา จึงทูลถามพระองค์พอได้ยินคำตอบว่า พระองค์เป็นผู้ตรัสรู้เองไม่มีใครเป็นศาสดาสั่งสอน อุปกะชีวกไม่เชื่อสิ้นศรัทธาแล้วเดินหนีไป พระองค์เสด็จต่อไปยังป่าอิสิปตนมฤคทายวันถึงที่อยู่ของปัญจวัคคีย์ในเวลาเย็นวันเดียวกัน

ฝ่ายปัญจวัคคีย์เห็นพระพุทธเจ้าเสด็จมาแต่ไกล ก็นัดหมายกันว่าพระสมณโคดมนี้ทรงเลิกบำเพ็ญทุกริกิริยาคลายความเพียรเวียนมาเพื่อความมักมากเสียแล้ว ไม่สามารถจะบรรลุธรรมวิเศษอะไรได้เมื่อเสด็จมาถึง พวกเราจะไม่ไหวไม่ต้อนรับไม่รับบาตรจีวรเหมือนแต่ก่อนแต่จะป้อนาสนะไว้ครั้นพระองค์เสด็จเข้าไปหาแล้วปัญจวัคคีย์พูดถ้อยคำอันแสดงความไม่เคารพพระองค์จึงตรัสว่าเราได้ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณแล้วมาแสดงธรรมให้ฟังปัญจวัคคีย์ไม่เชื่อจึงทรงเตือนสติว่าเธอทั้งหลายจำได้อยู่หรือว่าวาจาเช่นนี้เราเคยพูดมาก่อนปัญจวัคคีย์นึกขึ้นได้ว่าพระองค์ไม่เคยตรัสคำนี้มาก่อนจึงถวายอภิวาทยอมรับฟังพระธรรมเทศนา

รุ่งขึ้นวันอาสาฬหบูชา พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนาชื่อธัมมจักกัปปวัตตนสูตร โปรดปัญจวัคคีย์ความย่อว่า ส่วนสุดสองอย่างบรรพชิตไม่ควรยึดถือปฏิบัติ ได้แก่ กามสุขัลลิกานุโยค การหมกมุ่นอยู่กับกามสุขซึ่งหยาบเกินไป และอัตตกิลมณานุโยค การทำตนให้เดือดร้อน เช่น การทำทุกริกิริยา ซึ่งตึงเกินไป ส่วนสุดสองอย่างนี้ไม่ใช่ทางพ้นทุกข์ พระองค์ทรงค้นพบทางสายกลางที่ไม่ข้องแวะกับส่วนสุดสองอย่างนั้นไม่หย่อนนัยไม่ตึงนัย เปรียบเหมือนสายพิณหย่อนนัยก็ตึงไม่ตึงนัยก็ตึงแล้วมักขาด สายพิณที่ขึงได้พอดีจึงจะดีดดังและไม่ขาด ทางสายกลางนี้เรียกว่ามัชฌิมาปฏิปทา เป็นทางแห่งการตรัสรู้และพระนิพพาน

ใบความรู้ที่ ๕

ปฐมสาวก

ขณะทรงแสดงพระธรรมเทศนาอยู่ โภณฑัญญะเกิดดวงตาเห็นธรรมว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดาสิ่งนั้นทั้งหมดมีความดับเป็นธรรมดา เมื่อทรงแสดงปฐมเทศนาจบลง ท่านได้บรรลุโสดาปัตติผลพระองค์ทรงทราบจึงทรงเปล่งอุทานว่า **อัญญาสิ วต โภ โภณฑโย** แปลว่า ผู้เจริญทั้งหลายโภณฑัญญะรู้แล้วหนอ

พระอุทานนี้ทำให้ท่านได้ชื่อว่า อัญญาโภณฑัญญะ เป็นสักขีพยานว่าพระธรรมของพระองค์ที่วา ประณีตลุ่มลึกนั้น บัดนี้มีผู้รู้แจ้งแล้ว เมื่อท่านทูลขออุปสมบท พระองค์ทรงให้โภณฑัญญะอุปสมบทเป็นภิกษุด้วยพระวาจาว่าท่านจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว ท่านจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด วิธียุปสมบทอย่างนี้เรียกว่า เอหิภิกขุอุปสัมปทา ส่วนผู้ที่ได้รับการอุปสมบทด้วยวิธีนี้เรียกว่า เอหิภิกขุ การอุปสมบทของพระอัญญาโภณฑัญญะทำให้เกิดพระภิกษุองค์แรกขึ้นในพระพุทธศาสนา และทำให้มีพระรัตนตรัยครบสมบูรณ์ คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ในวันอาสาฬหบูชา

หลังจากนั้นมาพระองค์ประทับจำพรรษาแรก ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ทรงแสดงพระสูตรนี้ซ้ำอีกจนพระปัญจวัคคีย์ที่เหลือได้ดวงตาเห็นธรรมครบทุกรูป และทรงบวชให้ทั้งหมดเหมือนอย่างบวชให้พระอัญญาโภณฑัญญะทุกประการ

ทรงแสดงอนัตตลักขณสูตร

เมื่อภิกษุปัญจวัคคีย์บรรลุโสดาปัตติผลตั้งอยู่ในฐานะเป็นพระอริยสาวกเพราะฟังธรรมจกกับวัตตนสูตรแล้ว พระพุทธเจ้าทรงมีพระประสงค์จะให้ภิกษุปัญจวัคคีย์เหล่านั้นบรรลุอรหัตต์ จึงทรงแสดงอนัตตลักขณสูตรให้ฟัง ความย่อว่า ภิกษุทั้งหลาย รูปคือร่างกาย เวทนาคือความรู้สึกสุขทุกข์หรือไม่สุขไม่ทุกข์ สัญญาคือความจำสังขารคือสภาพที่เกิดกับจิตปรุงแต่งจิตให้ดีบ้างชั่วบ้าง และวิญญาณคือจิตรวมเรียกว่าขันธ ๕ นี้ เป็นอนัตตา ไม่ใช่ตัวตน ถ้าขันธ ๕ นี้ เป็นตัวตนแล้วบุคคลผู้เป็นเจ้าของพึงปรารถนาได้ตามใจชอบว่าเป็นอย่างนี้เกิดอย่าเป็นอย่างนั้นเลยแต่เพราะขันธ ๕ เป็นอนัตตา ไม่ใช่ตัวตนบุคคลผู้เป็นเจ้าของจึงไม่สามารถบังคับได้ตามใจหวัง

เมื่อพระพุทธองค์ตรัสสอนภิกษุปัญจวัคคีย์ให้พิจารณาแยกกายใจโดยขันธ ๕ เป็นอนัตตา ไม่ใช่ตัวตนอย่างนี้แล้ว ภิกษุปัญจวัคคีย์พิจารณาตามกระแสพระธรรมเทศนานั้น จิตก็หลุดพ้นจากอัสวะไม่ถือนั่นด้วยอุปทานสำเร็จเป็นพระอรหันต์ทั้งหมด

ขณะนั้นมีพระอรหันต์เกิดขึ้นในโลก ๖ องค์ คือ พระพุทธเจ้าและพระภิกษุปัญจวัคคีย์อีก ๕ คือ พระอัญญาโภณฑัญญะ พระวัปปะ พระภัททิยะ พระมหานามะ และพระอัสสชิ

ใบความรู้ที่ ๖

ประกาศพระศาสนา

ทรงส่งพระสาวกไปประกาศพระศาสนา โปรดยสกุลบุตร

หลังจากแสดงธรรมโปรดปัญจวัคคีย์แล้ว เสด็จประทับอยู่ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี บุตรเศรษฐีคนหนึ่งชื่อ ยสะ มีเรือน ๓ หลัง เป็นที่อยู่ประจำใน ๓ ฤดู มีความสุขตามขรราวาสวิสัย ขณะนั้น เป็นช่วงฤดูฝน คั้นวันหนึ่งยสกุลบุตรนอนหลับก่อนเหล่านางบำเรอและบริวารหลับที่หลังแสงไฟที่ตามัว ยังสว่างอยู่ ยสะตื่นขึ้นมาเห็นบริวารเหล่านั้นนอนหลับอย่างขาดสติมีอาการต่าง ๆ บางนางพิณตกอยู่ที่รักแร้ บางนางตะโพกวางอยู่ข้างคอ บางนางเปิงมางตกอยู่นอก บางนางสยายผม บางนางน้ำลายไหล บางนางบน ละเมอพิมพ์้าไม่ยั้งดีเหมือนแต่ก่อน ปรากฏแก่ยสกุลบุตรเหมือนซากศพที่ถูกทิ้งในป่าช้า ยสกุลบุตรเห็นแล้ว สลดหดหู่ใจเกิดความเบื่อหน่ายต่อชีวิตขรราวาส หนีออกจากบ้านบนพิมพ์้าว่าที่นี้วุ่นวายหนอ ที่นี้ขัดข้องหนอ เดินไปตามทางป่าอิสิปตนมฤคทายวัน

ในเวลานั้นจวนใกล้รุ่ง พระพุทธเจ้าเสด็จจงกรมอยู่ในที่แจ้ง ทรงได้ยินเสียงยสกุลบุตรเดินบ่นมา จึงตรัสเรียกว่าที่นี้ไม่วุ่นวาย ที่นี้ไม่ขัดข้อง ยสะมานี้เกิด นั่งลงเกิด เราจักแสดงธรรมให้ฟัง ยสกุลบุตรได้ยินเสียง พระพุทธเจ้ารับสั่งอย่างนั้นแล้ว จึงถอดรองเท้าเข้าไปเฝ้าพระองค์ ถวายบังคมนั่ง ณ ที่สมควรข้างหนึ่งแล้ว

พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมโปรดยสกุลบุตรด้วยอนุပ္พุททิภา คือ พรรณนาการให้ทานช่วยเหลือ เกื้อกูลซึ่งกันและกัน การรักษาศีลไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกันทางกายวาจาตามหลักมนุษยธรรม การเกิด ในสวรรค์อันเป็นผลจากการให้ทานและรักษาศีลนั้น โทษของกามอันเกิดจากการเสวยสุขในสวรรค์ ซึ่งไม่จีรัง ยั่งยืน ไม่สงบสุข ประกอบด้วยความคับแค้นน่าเบื่อหน่ายเป็นบ่อเกิดแห่งทุกข์ไม่มีที่สิ้นสุด และอันสังการ ออกไปจากกาม ตัดช่องทางให้เกิดทุกข์ สงบสุขเหมือนคนออกจากเรือนที่ไฟกำลังไหม้อยู่ไม่เร่าร้อน ปลอดภัยทุกประการ

ครั้นพระองค์ทรงแสดงอนุပ္พุททิภาพอกจัตยสกุลบุตรให้ห่างไกลจากความยินดีในกามจนเกิด ดวงตาเห็นธรรมสำเร็จเป็นพระโสดาบัน เหมือนผ้าที่ปราศจากมลทินควรรับน้ำย้อมแล้ว จึงทรงแสดง อริยสัจ ๔ คือ ทุกข์ สมุทัย เหตุให้เกิดทุกข์ นิโรธความดับทุกข์ และทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาทางดำเนินถึงความดับทุกข์โปรดยสกุลบุตรให้ได้เห็นธรรมพิเศษ ณ ที่นั้น

ครั้นรุ่งเช้า มารดาของยสกุลบุตรขึ้นไปบนเรือนไม่เห็นลูกชาย ตกใจรีบไปบอกเศรษฐีผู้เป็นสามี ท่านเศรษฐีไฉนให้ไปตามหาทั้ง ๔ ทิศ ส่วนตนก็ออกตามหาด้วย เผอิญเดินทางผ่านมาใกล้ป่าอิสิปตนมฤคทายวันเห็นร่องเท้าของลูกชายวางอยู่จำได้จึงตามเข้าไปดูได้พบลูกชายของตนนั่งอยู่กับพระพุทธเจ้า

เมื่อท่านเศรษฐีถวายบังคมแล้วนั่งอยู่ พระองค์ทรงแสดงอนุပ္พุททิภาและอริยสัจ ๔ โปรดเศรษฐี ให้ได้ดวงตาเห็นธรรมสำเร็จเป็นพระโสดาบันแล้ว เศรษฐีทูลสรรเสริญพระธรรมเทศนาและแสดงตนเป็น อุบาสกขอถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะที่พึ่งตลอดชีวิต นับเป็นอุบาสกคนแรกในพระพุทธศาสนาที่ได้ชื่อว่า เตวาจิกอุบาสก

ขณะพระพุทธเจ้าทรงแสดงอนุบุพพิกขาและอริยสัจ ๔ โปรตเศรษฐีบิดาของตนอยู่นั้น ยสกุลบุตรนั่งอยู่ด้วยได้ฟังพระธรรมเทศนาทั้งสองเรื่องนี้ซ้ำอีกครั้งหนึ่ง พิจารณาธรรมตามกระแสพระธรรมเทศนา จิตก็หลุดพ้นจากอาสวะไม่ถือนั้นด้วยอุปาทาน สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ณ ที่นั้นนั่นเอง นับเป็นคฤหัสถ์คนแรก ที่สำเร็จเป็นพระอรหันต์ขณะยังมีทันได้บวชเป็นภิกษุ

ฝ่ายเศรษฐีผู้เป็นบิดาไม่ทราบว่ายสกุลบุตรบรรลุพระอรหันต์แล้ว จึงบอกว่า พ่อยสะ มารดาของเจ้า กำลังร้องไห้เสียใจอยู่ จงกลับไปบ้านเถิด ยสกุลบุตรมองดูพระพุทธเจ้าพระองค์จึงตรัสบอกเศรษฐีว่า ยสกุลบุตรบรรลุอรหันต์ผลสำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้ว ไม่ใช่ผู้ควรจะกลับคืนไปครองเพศฆราวาสอีก เศรษฐีกราบพูลว่าเป็นลาภของพ่อยสะ แล้วนิมนต์พระพุทธเจ้าเสด็จไปรับบิณฑบาตที่บ้านในเช้าวันนั้นและให้ยสกุลบุตรตามเสด็จด้วย ครั้นทราบว่าพระองค์ทรงรับนิมนต์แล้วถวายบังคมลากลับไปแจ้งข่าวภรรยาและสั่งให้เตรียมภัตตาหารถวายพระพุทธเจ้า

เมื่อเศรษฐีกลับไปไม่นาน ยสกุลบุตรทูลขออุปสมบทเป็นภิกษุ พระพุทธเจ้าทรงประทาน เอหิภิกขุอุปสัมปทาแก่ยสกุลบุตรด้วยพระวาจาว่า เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว จงประพฤติพรหมจรรย์เถิด แต่ไม่ตรัสคำว่าเพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบ เพราะพระยสะได้ถึงที่สุดแห่งทุกข์แล้ว

ในเวลาเช้าวันนั้น พระพุทธเจ้ามีพระยสะเป็นปัจฉาสมณะเสด็จไปยังเรือนเศรษฐีตามคำนิมนต์ ประทับนั่งบนอาสนะที่จัดเตรียมไว้ มารดาและภรรยาของพระยสะมาเข้าเฝ้า พระองค์ทรงแสดงอนุบุพพิกขาและอริยสัจ ๔ โปรตสตรีทั้ง ๒ ให้ได้ดวงตาเห็นธรรมสำเร็จเป็นพระโสดาบัน เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา แสดงตนเป็นอุบาสิก ขอถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะที่พึ่งตลอดชีวิต สตรีทั้ง ๒ นั้น นับเป็นอุบาสิกาก่อนหญิงใดในโลก

ครั้นได้เวลาภัตกิจ มารดา บิดา และภรรยาของพระยสะ น้อมนำภัตตาหารเข้ามาถวายพระพุทธเจ้าและพระยสะด้วยมือตนเอง เมื่อเสร็จภัตกิจแล้ว พระพุทธเจ้าทรงทำอนุโมทนาให้คนทั้ง ๓ อาจหาญร่าเริงในธรรมแล้วเสด็จกลับไปประทับยังป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ขณะนั้นได้มีพระอรหันต์เกิดขึ้นในโลก ๗ องค์ รวมทั้งพระยสะ

สหายของพระยสะ ๔ คน คือ วิมลละ สุพาหุ ปุณณชิ และควัมปติ เป็นบุตรเศรษฐีเมืองพาราณสี ทราบข่าวว่าพระยสะออกบวชมีความสนใจใคร่จะรู้ธรรมเป็นเหตุให้พระยสะออกบวช จึงพร้อมใจกันไปหาพระยสะที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน พระยสะพาสหายทั้ง ๔ คนนั้นไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ทูลขอให้ทรงแสดงธรรมโปรดสหายของตน พระองค์ทรงแสดงธรรมโปรดเศรษฐีบุตรทั้ง ๔ คนนั้นให้ได้ดวงตาเห็นธรรมแล้ว

ทรงให้อุปสมบทเป็นภิกษุด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา และทรงสั่งสอนให้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ในเวลาต่อมา ขณะนั้นมีพระอรหันต์เกิดขึ้นในโลก ๑๑ องค์

ต่อมาสหายของพระยสะอีก ๕๐ คน เป็นชาวชนบท พอทราบข่าวนั้นแล้วมีความคิดเช่นเดียวกับสหายของพระยสะ ๔ คนแรก จึงพากันออกบวชตามพระยสะ ได้ฟังธรรมต่อหน้าพระพักตร์พระพุทธเจ้า สำเร็จเป็นพระอรหันต์ทั้งหมด ขณะนั้นมีพระอรหันต์เกิดขึ้นในโลก ๖๑ องค์ เพียงในพรรษาแรกหลังจากตรัสรู้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมสั่งสอนจนมีผู้ตรัสรู้ตามสำเร็จเป็นพระอรหันต์ถึง ๖๐ องค์ หลังออกพรรษาแล้วทรงเห็นว่ามิพระสาวกมากพอจะประกาศพระศาสนาได้แล้ว จึงทรงส่งพระสาวกทั้ง ๖๐ องค์นั้น ออกไปประกาศพระศาสนาในทิศต่าง ๆ ด้วยพระดำรัสว่า ภิกษุทั้งหลายเราได้พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งเป็นของทิพย์

ทั้งเป็นของมนุษย์ แม้เธอทั้งหลายก็เช่นกัน เธอทั้งหลาย จงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อความสุขแก่เทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย เธอทั้งหลายอย่าไปทางเดียวกัน ๒ องค์ ต่างองค์ต่างไปจงแสดงธรรมอันงาม ในเบื้องต้นงาม ในท่ามกลางงาม ในที่สุดพร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะจงประกาศพรหมจรรย์บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง สัตว์ทั้งหลายถูกกิเลสเพียงน้อยนิดปิดบังปัญญาไว้ ดุจผงธุลีในจักขุจะเสื่อมจากคุณ ฟังได้ฟังถึงเพราะโทษที่ไม่ได้ฟังธรรม แม้เราก็จจะไปตำบลอุรุเวลาเสนานิคม ประกาศพระศาสนาเช่นกัน

พระสาวกทั้ง ๖๐ องค์ นั้นรับพระดำรัสแล้ว ถวายบังคมลาพระพุทธเจ้าออกจากป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เที่ยวจาริกไปประกาศพระศาสนาในชนบทน้อยใหญ่ตามพระพุทธประสงค์ แล้วส่วนพระองค์เสด็จดำเนินไป ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม ครั้นถึงไร่ฝ้ายระหว่างทางทรงหยุดพักได้ร่มไม้แห่งหนึ่ง

ขณะนั้นมาณพ ๓๐ คน เป็นสหายรักใคร่กัน เรียกว่า ภัททวัคคีย์ ต่างคนต่างพาภรรยา มาเที่ยวเล่นในที่นั้น สหายคนหนึ่งไม่มีภรรยา สหายเหล่านั้นจึงหาหญิงแพศยาคนหนึ่งมาอยู่เป็นเพื่อน ครั้นสหาย เหล่านั้นเผลอไปไม่ทันระวัง หญิงแพศยาคนนั้นได้ลักเอาท่อเครื่องประดับหนีไป มาณพทั้ง ๓๐ คนนั้นพากัน ออกตามหาหญิงแพศยานั้น ไปพบพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่ไร่ฝ้ายนั้น จึงเข้าไปเฝ้าและทูลถามว่าพระองค์ ทรงเห็นสตรีนางหนึ่งมาทางนี้บ้างหรือไม่ นางลักท่อเครื่องประดับหนีไป พระองค์ตรัสตอบว่า กุมารทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะแสวงหาสตรีนั้นดีหรือจะแสวงหาตนดีกว่า เมื่อสหายเหล่านั้นกราบทูลว่าแสวงหาตนดีกว่า จึงทรงแสดงอนุปุกพีถาและอริยสัจ ๔ ให้ภัททวัคคีย์ทั้ง ๓๐ คนนั้นได้ดวงตาเห็นธรรมสูงสุดเป็นพระอนาคามีต่ำสุด เป็นพระโสดาบัน ทรงประทานอุปสมบทเป็นภิกษุด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา ทรงส่งไปประกาศพระศาสนา เช่นเดียวกับพระสาวก ๖๐ องค์ก่อนนั้น

โปรตชฎิล ๓ พี่น้อง

หลังจากส่งพระภัททวัคคีย์ไปแล้ว พระพุทธเจ้าเสด็จตรงไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เป็นที่อยู่ของชฎิล ๓ พี่น้องกับหมู่บริวาร ตั้งอยู่ในเขตเมืองราชคฤห์ ซึ่งพระเจ้าพิมพิสารทรงปกครองอยู่เป็นเมือง เจริญรุ่งเรือง คับคั่งด้วยผู้คนเจ้าลัทธิมากมายมาอาศัย บรรดาเจ้าลัทธิเหล่านั้นมีนักบวชจำพวกชฎิลท่านหนึ่ง ชื่อ อุรุเวลกัสสปะ เป็นคณาจารย์ใหญ่ มีคนเคารพนับถือมากมาย มีพี่น้อง ๓ คน ด้วยกัน อุรุเวลกัสสปะเป็น พี่ชายใหญ่ มีชฎิลบริวาร ๕๐๐ นที่กัสสปะน้องชายคนกลาง มีชฎิลบริวาร ๓๐๐ คยากัสสปะน้องชายคนเล็ก มีชฎิลบริวาร ๒๐๐ ทั้ง ๓ พี่น้องออกบวชจากตระกูลกัสสปโคตร สร้างอาศรมอยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ตามลำดับ คือ อุรุเวลกัสสปะอยู่ต้นแม่น้ำในตำบลอุรุเวลาเสนานิคม นที่กัสสปะอยู่ถัดลงมาอีกตำบลหนึ่ง คยากัสสปะอยู่ที่คู้งแม่น้ำตอนใต้ในตำบลคยาสิสสะ ชฎิลเหล่านี้ทั้งหมดถือลัทธิการบูชาไฟ

พระพุทธเจ้าเสด็จถึงอาศรมของอุรุเวลกัสสปะในเวลาเย็น ทรงขอพักแรมด้วยราตรีหนึ่ง อุรุเวลกัสสปะรังเกียจไม่พอใจให้พัก พุดบายเบี่ยงเพราะเห็นว่าพระองค์เป็นนักบวชต่างลัทธิกัน พระองค์จึงขอ พักที่โรงไฟอันเป็นสถานที่บูชาเพลิงของเหล่าชฎิล และเป็นที่อยู่ของนาคราชขุร้าย อุรุเวลกัสสปะห้ามไม่ให้พัก เพราะเกรงว่าจะเป็นอันตรายแก่ชีวิต เมื่อพระองค์ทรงรับสั่งยืนยันว่านาคราชไม่อาจจะทำอันตรายได้จึง อนุญาตให้เข้าไปพักแรมตามพระพุทธประสงค์ พระองค์เสด็จเข้าไปอยู่ในโรงบูชาไฟทรงแสดงฤทธิ์บังหวนควัน และเปลวเพลิงทรมานนาคราชจนสิ้นฤทธิ์เดช

ครั้นรุ่งเช้า อรุณเวลกัสสปะเห็นพระองค์ไม่มีอันตรายอย่างใดอย่างหนึ่ง นึกประหลาดใจว่า พระมหาสมณะองค์นี้ มีอานุภาพมากสามารถปราบนาคราชให้สิ้นฤทธิ์เดชได้ มีจิตเลื่อมใสในอิทธิปาฏิหาริย์ กราบทูลนิมนต์ไปเสวยพระกระยาหารที่อาศรมของตน ได้ฟังพระพุทธโฆสาวาทแล้วเห็นว่า ลัทธิของตนไม่มี แก่นสารจึงชักชวนชฎิลบริวาร ๕๐๐ ลอยขุมาและบริวารเครื่องบูชาไฟลงในแม่น้ำ ทูลขออุปสมบทเป็นภิกษุ ในพระพุทธศาสนาพระองค์ทรงประทานอุปสมบทให้ชฎิลเหล่านั้นเป็นภิกษุด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทาทุกรูป

วันที่กัสสปะน้องชายคนกลางเห็นชฎิลและบริวารเครื่องบูชาไฟเหล่านั้นลอยมาตามกระแส น้ำ เข้าใจว่าเกิดอันตรายแก่พี่ชายของตน จึงพร้อมด้วยชฎิลบริวาร ๓๐๐ รีบมายังอาศรมพี่ชาย เมื่อเดินทางมาถึง เห็นพระอรุณเวลกัสสปะและภิกษุบริวารครองเพศเป็นภิกษุแล้ว สอบถามเรื่องราวที่เกิดขึ้นทราบความจริง ทั้งหมดแล้วมีความเลื่อมใสในพระพุทธเจ้าจึงชักชวนชฎิลบริวาร ๓๐๐ ลอยขุมาและบริวารเครื่องบูชาไฟลงในแม่น้ำทูลขออุปสมบทเป็นภิกษุเหมือนพี่ชาย พระองค์ทรงประทานอุปสมบทให้ชฎิลเหล่านั้นเป็นภิกษุด้วย เอหิภิกขุอุปสัมปทาทุกรูป

ฝ่ายคยาภัสสปะน้องชายคนเล็กเห็นชฎิลและบริวารเครื่องบูชาไฟลอยมาตามกระแส น้ำ จำได้เข้าใจว่าเกิดอันตรายแก่พี่ชายทั้ง ๒ ของตน จึงพร้อมด้วยชฎิลบริวาร ๒๐๐ รีบมายังอาศรมของพระ อรุณเวลกัสสปะเห็นพี่ชายทั้ง ๒ และเหล่าบริวารครองเพศเป็นภิกษุแล้ว สอบถามเรื่องราวที่เกิดขึ้นทราบความจริง ทั้งหมดแล้วมีความเลื่อมใสในพระพุทธเจ้าจึงชักชวนชฎิลบริวาร ๒๐๐ ลอยขุมาและบริวารเครื่องบูชาไฟลงในแม่น้ำทูลขออุปสมบทเป็นภิกษุเหมือนพี่ชายทั้ง ๒ ของตน พระองค์ทรงประทานอุปสมบทให้ชฎิลเหล่านั้น เป็นภิกษุด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทาแล้ว

ทรงแสดงอาทิตตปริยายสูตร

พระพุทธเจ้าเสด็จประทับอยู่ที่ตำบลอรุณเวลาเสนานิคมพอสมควรแล้วทรงพาภิกษุเหล่านั้น เสด็จไปตำบลคยาสี่สະ เมืองราชคฤห์ ประทับอยู่ ณ ริมฝั่งแม่น้ำคยา ตรัสเรียกภิกษุเหล่านั้นมารวมกัน แล้วทรง แสดงอาทิตตปริยายสูตร อันควรแก่อริยาคัยของภิกษุเหล่านั้น ซึ่งเคยเป็นชฎิลถือลัทธิบูชาไฟมาก่อนความย่อว่า อายุตนะภายใน คือ ตา หู จมูก ลิ้น กายใจ เมื่อได้สัมผัสอายตนะภายนอก คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ก็จะเกิดความเร้าร้อนขึ้น เพราะถูกเผาไหม้ด้วยไฟกิเลส คือ ราคะ โทสะ โมหะนอกจากนี้ยัง ร้อนรุ่มเพราะไฟทุกข์ คือ ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ความโศกเศร้า ความร่ำไรราพัน ความเสียใจ ความคับแค้นใจเมื่อเปื้อนหนายในสิ่งทั้งปวงนั้นก็ปราศจากความกำหนดรักใคร่ จิตหลุดพ้นจากความยึดมั่นถือมั่น เมื่อจิตหลุดพ้นก็รู้แจ้งด้วยญาณว่าหลุดพ้นแล้ว

ภิกษุ ๑,๐๐๓ เหล่านี้ ฟังอาทิตตปริยายสูตรจบแล้ว มีจิตหลุดพ้นจากกิเลสทั้งหลายไม่ยึดมั่นถือมั่นด้วยอุปาทานสำเร็จเป็นพระอรหันต์ทุกรูป

ปริเฉทที่ ๘

เสด็จเมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ

ก่อนจะเผยแผ่พระศาสนาไปยังดินแดนอื่น ๆ พระพุทธเจ้าทรงเล็งเห็นว่า แคว้นมคธเป็นแคว้นใหญ่ มีอาณาเขตกว้างใหญ่ไพศาล มีอำนาจแผ่ขยายครอบคลุมกว้างไกล โดยรวมแคว้นอังคะเข้าไว้ด้วย มีเขตแดน ติดต่อกับแคว้นโกศล แคว้นกาสี และแคว้นวัชชี มีเมืองราชคฤห์เป็นเมืองหลวง พระเจ้าพิมพิสารทรงปกครอง

โดยสิทธิขาด เป็นแหล่งรวมเจ้าลัทธิและศาสนาต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสมัยนั้น ทั้งจะได้โปรดพระเจ้าพิมพิสาร ตามที่ทูลขอให้เสด็จกลับมาโปรดหลังตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้วจึงทรงเลือกแคว้นมคธเป็นสถานที่ประดิษฐาน พระพุทธศาสนาเป็นแห่งแรก

ครั้นเสด็จประทับอยู่ที่ตำบลคยาสี่สะตามสมควรแล้ว พระองค์จึงเสด็จไปยังเมืองราชคฤห์ พร้อมด้วยพระสงฆ์สาวก ๑,๐๐๓ องค์ เสด็จประทับอยู่ณลัทธิวัน สอนตล หนุมเมืองราชคฤห์เมื่อพระเจ้าพิมพิสาร ทรงได้สดับกิตติศัพท์ว่า พระสมณโคดม พระโอรสแห่งศากยราชสกุล สละฆราวาสสมบัติเสด็จออกผนวช จนได้บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า บัดนี้เสด็จมาถึงเมืองราชคฤห์ประทับอยู่ณลัทธิวัน ทรงโสมนัสอย่างยิ่ง ได้เสด็จไปเข้าเฝ้าพร้อมด้วยข้าราชการบริพารจำนวน ๑๒ นหุต พระเจ้าพิมพิสารถวายอภิวัต ด้วยความเคารพ แต่เหล่าข้าราชการแสดงอาการกระด้างกระเดื่อง บางพวกถวายบังคม บางพวกแค่ประณมมือ บางพวกแค่พุดทักทาย บางพวกประกาศชื่อตระกูลของตน บางพวกนั่งนิ่งเฉยไม่ถวายบังคมไม่สนใจ เพราะสงสัย ว่าพระพุทธเจ้ากับพระอรุเวลกัสสปะใครเป็นอาจารย์ใครเป็นศิษย์ พระพุทธองค์ทรงทราบว่าชาวมคธเคารพ นับถือชฎิล ๓ พี่น้อง จึงทรงรับสั่งให้พระอรุเวลกัสสปะแก้ความสงสัยนั้น

พระอรุเวลกัสสปะลุกจากที่นั่งห่มจีวรเฉวียงปากกราบลงแทบพระยุคลบาทพระพุทธเจ้า อธิบายเหตุผลที่เลิกล้มถือลัทธิบูชาไฟหันมานับถือพระพุทธศาสนาว่า การบูชาไฟไม่ใช่ทางหลุดพ้นจากกิเลส ทั้งหลายเราได้เห็นทางอันสงบ ไม่มีกิเลสเป็นเหตุก่อให้เกิดทุกข์ ไม่มีความกังวลเข้ามาพัวพัน ไม่ติดอยู่ในกามภพ ไม่แปรปรวนเป็นอย่างอื่น ไม่ใช่ธรรมที่บุคคลอื่นจะแนะนำให้เชื่อได้แต่เป็นคุณที่ปรากฏแก่ใจตนเองเหตุนี้ เราจึงไม่ยินดีในการเช่นสรวงและการบูชาไฟ ซึ่งเคยประพฤติมาแล้ว จากนั้นได้ประกาศว่า พระพุทธเจ้าเป็น ศาสดาของเรา ส่วนเราเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า

เมื่อเหล่าข้าราชการของพระเจ้าพิมพิสารเห็นเช่นนั้นก็หมดความเคลือบแคลงสงสัย คลายความ ถือตัว ไม่มีกิริยากระด้างกระเดื่องเหมือนตอนมาถึงพระพุทธองค์ทรงเห็นว่าทุกคนพร้อมจะรับฟัง พระธรรมเทศนาจึงทรงแสดงอนุพุทพิกถาและจบลงด้วยอริยสัจ ๔ พระเจ้าพิมพิสารพร้อมข้าราชการบริพาร ๑๑ นหุต ได้ดวงตาเห็นธรรมสำเร็จเป็นพระโสดาบันอีก ๑ นหุต มีความเลื่อมใสในพระรัตนตรัยทั้งหมด ประกาศ ตนเป็นอุบาสกตั้งอยู่ในไตรสรณคมน์ตลอดชีวิต ๑๐๔

พระเจ้าพิมพิสารกราบทูลว่าเมื่อหม่อมฉันยังเป็นพระราชกุมารอยู่ได้ตั้งความปรารถนาไว้ ๕ ประการ คือ

๑. ขอให้ได้รับราชาภิเษกเป็นกษัตริย์แคว้นมคธ
๒. ขอให้พระอรหันต์ผู้ตรัสรู้เองโดยชอบมายังแคว้นมคธ
๓. ขอให้ได้เข้าไปนั่งใกล้พระอรหันต์นั้น
๔. ขอให้พระอรหันต์นั้นแสดงธรรมให้ฟัง
๕. ขอให้รู้ทั่วถึงธรรมของพระอรหันต์นั้น

บัดนี้ความปรารถนาที่หม่อมฉันตั้งใจไว้สำเร็จแล้วทุกประการ ในวันพรุ่งนี้ขออาราธนาพระองค์ พร้อมด้วยพระสงฆ์สาวกทั้งปวงเสด็จไปเสวยภัตตาหารในพระราชนิเวศน์

พระพุทธเจ้าทรงรับด้วยพระอาการคุษฎี พระเจ้าพิมพิสารพร้อมด้วยข้าราชการบริพารถวายอภิวัต ทูลลาเสด็จกลับ

ทรงรับพระอุทยานเวฬุวันเป็นสังฆาวาส

ในวันรุ่งขึ้นพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระสงฆ์สาวกเสด็จไปยังพระราชนิเวศน์ ประทับนั่งบนพุทธอาสน์แล้ว พระเจ้าพิมพิสารทรงถวายภัตตาหาร ทรงอังคาสพระสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานด้วยพระหัตถ์ของพระองค์เอง ครั้นพระสงฆ์ฉันภัตตาหารเสร็จเรียบร้อยแล้วพระเจ้าพิมพิสารกราบทูลว่าลัทธิวินัยที่เสด็จประทับอยู่นั้นเป็นสถานที่เล็ก ทั้งไกลจากชุมชน หนทางไปมาไม่สะดวก หม่อมฉันขอถวายพระราชอุทยานเวฬุวันสวนไม้ไผ่ให้เป็นสังฆาวาสที่พักของพระสงฆ์ ด้วยเป็นสถานที่กว้างใหญ่ มีเสนาสนะพร้อมมูลอยู่ไม่ไกลไม่ไกลจากชุมชน กลางวันไม่พลุกพล่านด้วยผู้คน กลางคืนเงียบสงัดไม่มีเสียงอื้ออึง หนทางไปมาสะดวกเหมาะสมจะแสวงหาความสงบ หลีกเร้นอยู่ตามวิสัยสมณะ ควรเป็นที่ประทับอยู่ของพระองค์ แล้วทรงจับพระเต้าทองเต็มด้วยน้ำหลังลงบนพระหัตถ์พระพุทธเจ้าถวายพระราชอุทยานเวฬุวันเป็นสังฆาวาส

พระพุทธเจ้าทรงรับพระเวฬุวันเป็นวัดแห่งแรกในพระพุทธศาสนา ทรงอนุโมทนา แล้วทรงพาพระสงฆ์สาวกไปประทับ ณ พระเวฬุวัน และทรงใช้พระเวฬุวันแห่งนี้เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธศาสนานับแต่ทรงให้การอุปสมบทขุทฺธิ ๓ พี่น้อง ทรงพาไปเผยแผ่ธรรมในเมืองราชคฤห์ โดยมีพระเจ้าพิมพิสารเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภกทำให้พระพุทธศาสนาแผ่ขยายไปได้อย่างรวดเร็ว

ทรงได้พระอัครสาวก

ขณะพระพุทธเจ้าเสด็จประทับอยู่ ณ เมืองราชคฤห์นี้ มีมาณพคนหนึ่งชื่ออุปติสสะ เกิดในตระกูลพราหมณ์ ในหมู่บ้านอุปติสสคาม ตำบลนาถันทา ใกล้เมืองราชคฤห์ เป็นบุตรของวังคันทพราหมณ์และนางสารีพราหมณ์ เป็นเพื่อนสนิทกับมาณพอีกคนหนึ่งชื่อโกลิตตะลูกชายนางโมคคัลลีพราหมณ์ ในหมู่บ้านโกลิตคาม ซึ่งอยู่ใกล้กับหมู่บ้านอุปติสสคาม ทั้งสองตระกูลนี้คบหาเป็นเพื่อนกันมานานถึง ๗ ชั่วโมงคนดั่งนั้น อุปติสสมานพและโกลิตมานพจึงคบหาเป็นเพื่อนกันตามบรรพบุรุษ ทั้งสองคนมีอายุรุ่มราวคราวเดียวกันเข้าศึกษาศิลปวิทยาในสำนักเดียวกัน มักไปไหนมาไหนด้วยกัน และมีบริวารคนละ ๕๐๐ คอยติดตามห้อมล้อมไปด้วยเสมอ

วันหนึ่งชวนกันไปดูมหรสพ แต่ไม่รู้สึกสนุกสนานเกิดความเบื่อหน่ายในการชมมหรสพ เห็นพ้องต้องกันว่าการดูมหรสพจะได้ประโยชน์อะไร คนที่กำลังแสดงอยู่อีกไม่ถึง ๑๐๐ ปี ก็จะต้องตาย กันหมด ควรออกบวชแสวงหาโมกขธรรมดีกว่า จึงชวนกันไปบวชอยู่ในสำนักของสัจจชัย ปริพาชกหนึ่งในจำนวนครูทั้ง ๖ ซึ่งมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของคนมากมายในสมัยนั้น

หลังจากบวชเป็นปริพาชกแล้ว มาณพทั้งสองใช้เวลาไม่นานนักก็ศึกษาเล่าเรียนจนจบความรู้ของอาจารย์ เพราะเป็นผู้มีสติปัญญาดีแต่ไม่พอใจในความรู้เพียงเท่านั้น เพราะไม่สามารถทำให้บรรลุโมกขธรรมได้ จึงเที่ยวเสาะแสวงหาพราหมณาจารย์ผู้เป็นนักปราชญ์สามารถบอกทางบรรลุโมกขธรรมได้ เมื่อไม่พบนักปราชญ์ตามที่คาดหวัง จึงพากันกลับมาอยู่ในสำนักอาจารย์สัจจชัยตามเดิม และทำทิกากันว่าใครพบโมกขธรรมก่อนจงบอกแก่กัน จากนั้นได้แยกย้ายกันเสาะแสวงหาโมกขธรรม

เช้าวันหนึ่ง ขณะพระอัสสชีกำลังเที่ยวบิณฑบาตในเมืองราชคฤห์ อุปติสสปริพาชกเดินมาจากอารามปริพาชกได้เห็นพระอัสสชีกิริยาอาการสำรวมน่าเลื่อมใส สุภาพ เรียบร้อย สงบเสงี่ยม งดงามทั้ง การเดินและการยืน มีนัยน์ตาทอดลงแปลกจากบรรพชิตทั่วไป เกิดความเลื่อมใสในจริยาวัตรของท่าน จึงเดินตามหลังไปด้วยความรู้สึกแปลกใจว่านักบวชท่านนี้เป็นใครกัน เราไม่เคยพบเห็นมาก่อน คงจะเป็นพระอรหันต์ หรือผู้บรรลุนิพพานขั้นใดขั้นหนึ่ง สังเกตเห็นพระเถระกำลังบิณฑบาตอยู่ไม่เหมาะจะเข้าไปถามจึงเดินตามไปห่าง ๆ ครั้นเห็นพระเถระได้อาหารบิณฑบาตพอสมควร กำลังหาสถานที่ฉันภัตตาหาร จึงเข้าไปปรนนิบัติให้เกิดความ คั่นเคยแล้วสอบถามว่าท่านผู้เจริญ อาภักิริยาของท่านสงบเสงี่ยมยิ่งนัก ผิวพรรณก็เปล่งปลั่งสุกใสใครเป็น ศาสดาของท่านท่านชอบใจคำสอนของใคร ทำให้ต้องละทิ้งบ้านเรือนออกบวชเมื่อพระอัสสชิตอบว่าพระ สมณโคตมทรงละฆรวาฬวิสัยเสด็จออกผนวชจากราชสกุลทากยะเป็นศาสดาของเรา เราชอบใจคำสอนของ พระองค์จึงติดตามออกบวชจึงถามต่อไปว่าศาสดาของท่านสั่งสอนอย่างไร

พระเถระตอบอย่างถ่อมตนว่าเราบวชได้ไม่นานนักเพิ่งเข้ามาศึกษาพระธรรมวินัยนี้จึงไม่สามารถ แสดงธรรมให้ท่านฟังโดยพิสดารได้ แต่จะบอกให้รู้เพียงใจความสั้น ๆ

อุปติสสปริพาชกขอให้บอกเพียงใจความสั้น ๆ เท่านั้น พระอัสสชิจึงบอกย่อ ๆ ว่า

เย ธมมา เหตุปฺปภาว

เตสํ เหตุํ ตถาคโโต (อาท)

เตสญจ โย นิโรธจ

เอวํ วาที มหาสมโณ.

แปลว่า ธรรมเหล่าใดเกิดจากเหตุ พระตถาคตทรงแสดงเหตุแห่งธรรมเหล่านั้นและความดับ แห่งธรรมเหล่านั้นไว้ด้วยพระมหาสมณะ มีปกติตรัสสอนอย่างนี้

เมื่อพระเถระกล่าวจบ อุปติสสปริพาชกเกิดดวงตาเห็นธรรมว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีการเกิดขึ้น เป็นธรรมคาลงั้นทั้งหมดล้วนมีการดับไปเป็นธรรมดา จากนั้นถามพระเถระว่าขณะนี้พระศาสดาประทับอยู่ที่ไหนเมื่อทราบว่าจะประทับอยู่ที่พระเวฬุวันจึงนิมนต์ให้พระเถระล่วงหน้าไปก่อน

ครั้นพระเถระจากไปแล้ว อุปติสสปริพาชกก็กลับไปหาโกณฑิกริพาชก บอกข่าวการพบพระอัสสชิ และแสดงธรรมให้ฟังตามที่ตกลงกันไว้ โกณฑิกริพาชกได้ดวงตาเห็นธรรมเหมือนกัน หลังจากนั้นคนทั้งสอง ขวนกันไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ตั้งใจจะพาอาจารย์สัณขชัยไปด้วย แต่สัณขชัยปริพาชกมีทิฏฐิมานะ ถือตนว่าเป็น เจ้าสำนักใหญ่ มีคนเคารพนับถือมาก ไม่อาจจะลดตัวเป็นศิษย์ใครได้ จึงปฏิเสธไม่ยอมไปแม้พยายามชักชวน หลายครั้งก็ไม่เป็นผลสำเร็จ ท่านได้ถามคนทั้งสองว่าในโลกนี้คนโง่มากหรือคนฉลาดมาก เมื่อคนทั้งสองตอบว่า คนโง่มากคนฉลาดมีน้อยจึงกล่าวว่าถ้าเช่นนั้นคนฉลาดจงไปหาพระสมณโคตม คนโง่จงมาหา เราท่านทั้งสอง จงไปกันเถิด

ในที่สุดอุปติสสะและโกณฑิสะได้อำลาสัณขชัยปริพาชกไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าที่พระเวฬุวัน พร้อมด้วยเพื่อนปริพาชก ๒๕๐ คน อีก ๒๕๐ คน ยังคงอยู่กับสัณขชัยปริพาชกต่อไป ขณะนั้นพระพุทธเจ้า ทรงแสดงธรรมอยู่ทอดพระเนตรเห็นสหายทั้งสองนำบริวารมาแต่ไกล ทรงรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า คู่อัศรสาวก ของเรากำลังมาเมื่อคนเหล่านั้นมาถึง ถวายอภิวาทแล้วนั่งฟังพระเทศนา ณ ที่สมควรข้างหนึ่ง บริวาร ๒๕๐ คน สำเร็จเป็นพระอรหันต์พร้อมกันในวันนั้นเอง ยกเว้นอุปติสสะและโกณฑิสะทั้งหมดทูลขออุปสมบทเป็นภิกษุ ในพระพุทธศาสนาพระองค์ทรงอุปสมบทให้ด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา ภายหลังอุปสมบทอุปติสสะมีชื่อว่า พระสารีบุตรโกณฑิสะมีชื่อว่าพระโมคคัลลานะตามนามมารดาของตนตั้งแต่นั้นมา

พระโมคคัลลานะหลังจากอุปสมบทได้ ๗ วัน หลีกไปบำเพ็ญเพียรที่บ้านกัลลวาลมุตตคาม แคว้นมคธ ขณะปฏิบัติธรรมอยู่นั้นถูกความง่วงครอบงำ มีความเบื่อหน่ายนั่งโง่งงอยู่ พระพุทธเจ้า ทรงทราบด้วยพระญาณเสด็จไปประทานอุบายแก้ง่วงว่า ดูก่อนโมคคัลลานะ เมื่อเธอกำหนดกรรมฐานโดยรู้สึกง่วงนอน จงกำหนดกรรมฐานนั้นให้มากขึ้นกว่าเดิม ความง่วงของเธอจะหายไป ถ้ายังไม่หายง่วงให้ตรีกตรองพิจารณาถึงธรรมที่ได้ฟังและเรียนมาแล้ว สาธยายธรรมนั้นย้อนหูทั้งสองข้าง เอามือลูบตามตัวยืนขึ้น แล้วเอาน้ำลูบนัยน์ตาเปลี่ยนคูศิกทั้งหลาย แหงนดูดาวบนท้องฟ้า ทำความรู้สึกให้เหมือนกันทั้งกลางวันกลางคืนเดินจงกรมกลับไปกลับมาไม่ให้จิตคิดฟุ้งซ่านไปในภายนอก สุดท้ายให้สำเร็จสหัสยานอนตะแคงขวาซ้อนเท้าเหลื่อมกันตั้งสติว่าจะไม่ประกอบสุขในการนอน ตื่นแล้วรีบลุกขึ้นทำความเพียรทันที

ต่อจากนั้นทรงประทานพระโอวาทอีก ๓ ข้อ คือ

๑. จงสำเนียงว่าเราจักไม่ชงวงงเข้าไปสู่ตระกูล คือ ไม่ถือตัวว่าเป็นคนสำคัญ เพราะเมื่อชงวงงเข้าไปสู่ตระกูล หากคนทั้งหลายมีงานจำเป็นอยู่หลายอย่างไม่ทันได้ใส่ใจถึง อาจทำให้เข้าใจผิดไปว่าใครยุยงพวกเขาให้แตกจากเรา พวกเขาจึงไม่สนใจเรา และเมื่อบิณฑบาตไม่ได้อะไรก็จะเขินอายคิดฟุ้งซ่านไม่สำรวมจิตทำให้จิตห่างจากสมาธิ

๒. จงสำเนียงว่าเราจักไม่พูดถ้อยคำเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งกัน เพราะเมื่อพูดโต้เถียงกันไปมากก็ต้องพูดมากคิดฟุ้งซ่านไม่สำรวมจิตทำให้จิตห่างจากสมาธิ

๓. เราไม่สนับสนุนให้คลุกคลีกับหมู่ชน ไม่ว่าจะเป็นคนฤๅษีหรือบรรพชิต แต่สนับสนุนให้คลุกคลีกับเสนาสนะอันเงียบสงบ ไม่มีเสียงอื้ออึงใครคนสัญจรเหมาะจะหลีกเร้นอยู่ตามวิสัยสมณะ

พระโมคคัลลานะทูลขอให้ทรงแสดงตัมหัททกขยธรรม คือ ข้อปฏิบัติอันจะนำไปสู่การดับกิเลส ตัณหาพระองค์ตรัสสอนไม่ให้ยึดมั่นถือมั่นสิ่งทั้งปวงในโลก เมื่อไม่ยึดมั่นถือมั่นก็จะไม่สะดุ้งหวาดหวั่นเมื่อไม่สะดุ้งหวาดหวั่นก็จะดับกิเลสตัณหาทั้งปวงได้ พระโมคคัลลานะปฏิบัติตามพระโอวาทที่ตรัสสอนสำเร็จเป็นพระอรหันต์ในวันนั้นเอง ได้รับการยกย่องให้เป็นพระอัครสาวกเบื้องซ้ายเป็นผู้เลิศในทางมีฤทธิ์มาก

พระสารีบุตรหลังจากอุปสมบทได้ ๑๕ วัน ตามเสด็จพระพุทธเจ้าไปพักที่ถ้ำสุกรชาตาเขาคิชมภูภูเมืองราชคฤห์ มีปริพาชกผู้หนึ่งชื่อทิมขะอัคคิเวสสนโคตร ซึ่งเป็นหลานของท่านเองได้มาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า แสดงทิฏฐิของตนว่า สิ่งทั้งปวงไม่ควรแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าไม่ชอบใจหมดพระองค์ตรัสตอบว่า อัคคิเวสสนะ ถ้าอย่างนั้นความเห็นอย่างนั้นก็ต้องไม่ควรแก่ท่านท่านต้องไม่ชอบใจความเห็นอย่างนั้น แล้วทรงแสดงทิฏฐิของคน ๓ ประเภท ว่า คนบางพวกเห็นว่าสิ่งทั้งปวงควรแก่เรา เราชอบใจหมด คนบางพวกเห็นว่าสิ่งทั้งปวงไม่ควรแก่เราเราไม่ชอบใจหมดคนบางพวกเห็นว่าบางสิ่งควรแก่เรา เราชอบใจ บางสิ่งไม่ควรแก่เราเราไม่ชอบใจทิฏฐิเช่นนี้ทำให้เกิดการเข้าใจผิดกัน ทุ่มเถียงกัน บาดหมางกัน จนถึงเบียดเบียนกันขึ้น เมื่อพิจารณาเห็นอย่างนี้ควรละทิฏฐินั้นเสียและไม่ทำทิฏฐิอื่นให้เกิดขึ้นอีก

ครั้งทรงแสดงโทษความยึดมั่นถือมั่นด้วยทิฏฐิ ๓ อย่างนั้นแล้ว ทรงแสดงเวทนาปริคคหสูตร มีความย่อว่า มหาภูตรูป ๔ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ประชุมกันเข้าเป็นกายเกิดจากบิดามารดาเติบโตมา เพราะข้าวสุก และขนมสด มีการแตกทำลายไปไม่ยั่งยืนไม่เที่ยงเป็นทุกข์เป็นอนัตตา เมื่อพิจารณาเห็นอย่างนี้ย่อมละความพอใจในกาย ความเยื่อใยในกาย และความตกอยู่ในอำนาจของกามได้ เวทนา ๓ คือ สุข ทุกข์ และไม่ใช้สุข

ไม่ใช่ทุกซ์ ก็เช่นเดียวกัน เป็นของไม่เที่ยง เวทนาอย่างหนึ่งเกิดขึ้น เวทนาอีกสองอย่างก็หายไป ขึ้นอยู่กับปัจจัย
ปรุงแต่ง เมื่อพิจารณาเห็นอย่างนี้ย่อมละความยึดมั่นถือมั่นเปื้อนหนายในเวทนาเหล่านั้น เมื่อเปื้อนหนาย
ย่อมคลายกำหนด เพราะคลายกำหนดย่อมหลุดพ้นไม่ยึดมั่นถือมั่นด้วยทิวฐิติไม่วิเวทแก่งแย่งกับใคร

พระสารีบุตรนั่งถวายงานพัดอยู่เบื้องพระปฤษฎางค์ของพระพุทธเจ้าฟังพระธรรมเทศนาที่ตรัสแก่
ที่ชนขปริพาชก ตั้งใจพิจารณาไปตามกระแสพระธรรมเทศนานั้น จิตก็หลุดพ้นจากอาสวะ ไม่ถือมั่นด้วย
อุปาทาน สำเร็จเป็นพระอรหันต์ในวันนั้นเอง ได้รับการยกย่องให้เป็นพระอัครสาวกเบื้องขวาเป็นผู้เลิศใน
ทางมีปัญญามาก

ส่วนที่ชนขปริพาชกได้ดวงตาเห็นธรรม ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผลสิ้นความเคลือบแคลงสงสัย
ในพระพุทธศาสนาทูลสรรเสริญพระธรรมเทศนาว่า มีความไพเราะดุจบุคคฺลหงายของที่คว่ำเปิดของที่ปิด
บอกทางแก่คนหลงทางส่องประทีปในที่มืดและประกาศตนเป็นอุบาสกขอถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะที่พึ่ง
ตลอดชีวิต

ใบความรู้ที่ ๗

เผยแพร่พระพุทธศาสนา

มัชฌิมโพธิกาล

ทรงบำเพ็ญพุทธกิจในแคว้นมคธ

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงได้พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะเป็นพระอัครสาวกแล้ว พระองค์ยังคงประทับอยู่ ณ พระเวฬุวันพร้อมด้วยพระสงฆ์สาวกทรงอาศัยเมืองราชคฤห์เป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยได้รับการสนับสนุนทำนุบำรุงเป็นอย่างดีจากพระเจ้าพิมพิสาร กษัตริย์ผู้ครองแคว้นมคธ จึงทรงประดิษฐานพระพุทธศาสนาให้มั่นคงและทรงบำเพ็ญพุทธกิจในแคว้นมคธโดยราบรื่นตลอดมา

ประทานการอุปสมบทแก่พระมหากัสสปะ

คราวหนึ่งพระพุทธเจ้าเสด็จจาริกโปรดประชาชนในมคธชนบท ประทับอยู่ใต้ร่มไทร ชื่อว่า พุทฺตคณินโครธ ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างเมืองราชคฤห์และเมืองนาลันทาท่อกัน ปีปผลิมาณพกัสสปโคตร เปื้อน่วยในการครองเรือน เห็นว่าต้องคอยรับบาปที่คนอื่นทำไม่ดี จึงละทิ้งทรัพย์สมบัติถือเพศบรรพชิตออกบวชพร้อมภรรยาชื่อภัททกาปิลาณี เพื่ออุทิศต่อพระอรหันต์ในโลกตามวิถีชีวิตของนักบวชในสมัยนั้น ได้จาริกมาถึงที่นั่นพบกับพระพุทธองค์เกิดความเลื่อมใสคิดว่าเป็นพระอรหันต์จึงเข้าไปเฝ้ายอมรับนับถือเป็นศาสดาของตน และทูลขออุปสมบทเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนาพระองค์ประทานอุปสมบทให้ด้วยพระโอวาท ๓ ข้อว่า

๑. เราจักเข้าไปตั้งความละเอียดและความยำเกรงในภิกษุ ทั้งที่เป็นผู้เฒ่าผู้ใหม่และผู้ปานกลางอย่างแรงกล้า

๒. เมื่อฟังธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งประกอบด้วยกุศล เราจักเงี้ยวหูฟังธรรมนั้นตั้งใจฟังธรรมนั้นพิจารณาเนื้อความอย่างรอบคอบ

๓. เราจักไม่ละสติไปในกาย คือ พิจารณากายเป็นอารมณ์โดยความเป็นของไม่สะอาด เพื่อถอนความกำหนัดยินดีในกายนี้

เมื่อปีปผลิมาณพได้รับอุปสมบทเป็นภิกษุในพระธรรมวินัยนี้แล้ว มีชื่อเรียกตามกัสสปโคตรว่าพระมหากัสสปะ ได้ปฏิบัติตามพระพุทโธวาทนั้นแล้ว ไม่นานนักก็บรรลุอรหัตผล ในวันที่ ๘ นับแต่วันอุปสมบทนั่นเองได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้เลิศทางธุดงคคุณ มีธรรมเป็นเครื่องอยู่เสมอด้วยพระพุทธองค์

มหาสันนิบาตแห่งพระสาวก

ครั้นถึงวันเพ็ญเดือน ๓ หลังจากตรัสรู้และประกาศศาสนาได้ ๔ เดือน พระพุทธเจ้าทรงประชุมสงฆ์ครั้งใหญ่ ณ พระเวฬุวันเป็นการประชุมครั้งสำคัญเรียกว่า จาตุรงคสันนิบาต เพราะเป็นการประชุมประกอบด้วยองค์ ๔ คือ

๑. พระสงฆ์สาวก ๑,๒๕๐ องค์ มาประชุมพร้อมกันโดยมิได้นัดหมาย

๒. พระสงฆ์สาวกเหล่านั้นล้วนเป็นพระอรหันต์ชีณาสพ

๓. พระสงฆ์สาวกเหล่านั้นล้วนเป็นเอหิภิกขุ

๔. วันนั้นเป็นวันเพ็ญ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓

ในโอกาสสำคัญเช่นนี้ พระองค์ทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ คือ หลักธรรมอันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาท่ามกลางพระอรหันตชีนาสพที่มาประชุมพร้อมกันในวันนั้น มีเนื้อหาสาระสำคัญแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ชั้นดีคือความอดทนเป็นตบะอย่างยอด

พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสว่านิพพานเป็นยอด

ผู้ทำร้ายคนอื่นไม่ใช่บรรพชิต

ผู้เบียดเบียนคนอื่นไม่ใช่สมณะ

ความตอนที่ ๑ กล่าวถึง การทำหน้าที่ประกาศพระศาสนาของพระสงฆ์สาวก ต้องอดทนต่อเย็นร้อน หิวกระหาย ถ้อยคำให้ร้ายใส่ความ ดุด่าไม่น่าพอใจ และทุกขเวทนาที่เกิดแก่ร่างกายในยามอาหารป่วยไข้ไม่แสดงอาการผิดปกติให้ปรากฏทำใจไม่ให้ถูกตัดทอน คือ ความทะยานอยากครอบงำทั้งไม่เบียดเบียน ไม่ก่อความทุกข์เดือดร้อนแก่ใคร ๆ มีใจเมตตากรุณาสั่งสอนประชาชนให้ได้รับผลสูงสุดในพระพุทธศาสนา คือ นิพพานหลุดพ้นจากอำนาจครอบงำของกิเลส คือ โลภะ โทสะ โมหะ และกองทุกข์ทั้งปวง

ตอนที่ ๒ การไม่ทำบาปทั้งปวง

การทำความดีให้บริสุทธิ์

การทำจิตของตนให้ผ่องใส

นี่คือคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

ความตอนที่ ๒ กล่าวถึง ข้อปฏิบัติในพระพุทธศาสนาทั้งหมด สรุปลงเป็น ๓ ประการ คือ ไม่ทำความชั่ว ทำแต่ความดี ทำใจให้บริสุทธิ์ ไม่ใช่แค่สอนให้งดเว้นการทำ ความชั่วเท่านั้น แต่ยังสอนให้ทำความดีด้วย ไม่ใช่แค่งดเว้นการฆ่าการเบียดเบียนกันแล้วได้บุญกุศลแต่ต้องปรารถนาดีต่อกันช่วยเหลือเกื้อกูลกันในยามทุกข์ยากลำบากด้วย และหมั่นชำระใจให้ใสสะอาดด้วยการเจริญสมณวิปัสสนาจนกิเลสและความทุกข์ครอบงำจิตใจไม่ได้

ตอนที่ ๓ การไม่ว่าร้ายการไม่ทำร้าย

การสำรวมในพระปาฏิโมกข์

การรู้จักประมาณในอาหาร

การนอนการนั่งในที่อันสงัด

การประกอบความเพียรทางจิต

นี่คือคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

ความตอนที่ ๓ กล่าวถึงการปฏิบัติตนของพระสงฆ์สาวกผู้จะไปประกาศพระศาสนาทำหน้าที่สั่งสอนธรรมแก่ประชาชน ต้องไม่พูดค่อนขอดกันพูดเสียดแทงกันทะเลาะกัน ทำร้ายกัน ตีกันไม่ก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น มีการกระทำและคำพูดประกอบด้วยเมตตากรุณาประพฤตินครองครัดในพระธรรมวินัยไม่เห็นแก่กินแก่นอน มีจิตแน่วแน่เข้มแข็งไม่ท้อถอยในการสร้างประโยชน์สุขให้แก่ประชาชนหมั่นรักษาจิตของตนให้เป็นสมาธิอยู่เสมอ โอวาทปาฏิโมกข์นี้พระพุทธองค์ทรงวางหลักในการประกาศพระศาสนาสำหรับพระสงฆ์สาวกให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันมีเป้าหมายสูงสุดอย่างเดียวกันมีรูปแบบการประพฤติตนเหมือนกัน พระศาสนาของพระองค์จึงแพร่หลายไปอย่างรวดเร็วและยั่งยืนมั่นคงมาจนทุกวันนี้

ทรงอนุญาตเสนาสนะ

ในสมัยต้นพุทธกาล พระพุทธเจ้ายังไม่ได้อนุญาตให้ภิกษุพักอาศัยในเสนาสนะเช่นทุกวันนี้ ภิกษุทั้งหลายจึงพากันเข้าไปพักอาศัยตามสถานที่ต่าง ๆ ในป่าบ้าง โคนไม้บ้าง ถ้ำบ้าง ซอกเขาบ้าง ป่าช้าบ้าง ลอมฟางบ้าง ไม่มีเสนาสนะพักอาศัยเป็นหลักแหล่งแน่นอน

อยู่มาวันหนึ่ง ราชคหเศรษฐีไปอุทยานแต่เช้าได้พบภิกษุทั้งหลายกำลังออกจากสถานที่พักอาศัยของตนเห็น แต่ละรูปมีอกปักปฏิกิริยาสงบเสงี่ยมน่าเลื่อมใสเกิดศรัทธา อยากสร้างที่อยู่ถวายให้คุ้มกันคณาวร แต่เกรงว่าภิกษุทั้งหลายจะไม่เข้าไปพักอาศัย จึงเข้าไปสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า ถ้าโยมสร้างที่อยู่ถวายพระคุณเจ้า จะเข้าไปพักอาศัยหรือไม่ ภิกษุเหล่านั้นตอบว่า พระพุทธเจ้ายังไม่ได้อนุญาตให้เข้าพักอาศัยในเสนาสนะ จึงบอกไม่ได้ว่าจะไปเข้าพักอาศัยได้หรือไม่ เศรษฐีขอให้ภิกษุทั้งหลายกลับไปทูลถามพระพุทธเจ้าได้ความอย่างไร ให้กลับมาบอกด้วย ภิกษุเหล่านั้นพากันไปกราบทูลเรื่องนี้ให้ทรงทราบ พระองค์ทรงอนุญาตให้ภิกษุพักอาศัยในเสนาสนะ ๕ ชนิด คือ

๑. วิหาร ได้แก่ กุฏิมุงหลังคาสองด้านเหมือนบ้านเรือนทั่วไป
๒. อัทธมโยค ได้แก่ โรงมุงหลังคาเพิงหมาแหงน เปิดด้านข้างโปร่ง เช่น โรงโขน โรงลิเก
๓. ปราสาท ได้แก่ เรือนมียอดเป็นชั้น ๆ เรียกว่า กุฎาคาร
๔. หัมมิมะ ได้แก่ เรือนมีหลังคาเป็นคาคบ่าพระจันทร์ส่องถึง เช่น ตึกในปัจจุบัน
๕. คุหา ได้แก่ ถ้ำต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามภูเขา

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตเสนาสนะแล้ว ภิกษุทั้งหลายจึงไปแจ้งข่าวให้ราชคหเศรษฐีทราบ จากนั้นเศรษฐีให้สร้างวิหารขึ้น ๖๐ หลัง สำเร็จภายในวันเดียว ได้ไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้ากราบทูลอาราธนา ภัตตาหารที่เรือนของตน ในวันรุ่งขึ้นพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เสด็จไปยังเรือนราชคหเศรษฐี ทรงรับภัตตาหารทำภัตกิจเสร็จแล้ว ราชคหเศรษฐีกราบทูลถามถึงแนวทางปฏิบัติในวิหารที่ตนสร้างถวาย

ทรงแนะให้ถวายเป็นที่พักอาศัยสำหรับภิกษุสงฆ์ที่มาแล้วและยังไม่ได้มาจากทิศทั้ง ๔ ทรงอนุโมทนาวิหารทาน มีใจความว่า วิหารเป็นสถานที่ระงับเย็นร้อน ป้องกันสัตว์ร้าย สัตว์เลื้อยคลาน และยุง คืบกันฝนลมแดด การสร้างวิหารถวายภิกษุสงฆ์เพื่อเป็นที่กำบัง เพื่อความสำราญ เพื่อบำเพ็ญสมณวิปัสสนา พระพุทธเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า เป็นยอดทานคนฉลาดมองเห็นประโยชน์ส่วนตนพึงให้สร้างวิหารแล้ว นิมนต์เหล่าภิกษุพหูสูตเข้าพักอาศัย ถวายข้าว น้ำ ฝานุ่ง ผ้าห่ม ที่นอน ที่นั่ง ด้วยใจเลื่อมใสภิกษุพหูสูตเหล่านั้นจะแสดงธรรมชี้ทางบรรเทาทุกข์ให้เขาเมื่อเขารู้ธรรมแล้วก็สิ้นอาสวกิเลสนิพพานในอภิปหานี้ เสร็จแล้ว เสด็จกลับพระเวฬุวัน

ทรงมอบให้สงฆ์เป็นใหญ่ในกิจพระศาสนา

การประกาศพระศาสนาในยุคต้น เมื่อกุลบุตรมีศรัทธาเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงบวชให้ด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทาบ้าง พระสาวกบวชให้ด้วยวิธีติสรณคณอุปสัมปทาบ้าง เนื่องจากพระสงฆ์สาวกยังมีไม่มาก เมื่อพระสงฆ์สาวกมีมากขึ้นพระองค์ทรงดำริให้อำนาจแก่สงฆ์ในการอุปสมบท กุลบุตร เพื่อรับพระสาวกเข้ามาสู่พระศาสนา

วันหนึ่ง ขณะพระพุทธเจ้าเสด็จดำเนินอยู่ในพระเวฬุวันวิหารทอดพระเนตรเห็นราชพราหมณ์ มีร่างกายผ่ายผอมผิวพรรณเศร้าหมองดูผิดปกติจากคนทั่วไป ตรัสถามได้ความว่า ราชพราหมณ์เป็นคนเมืองราชคฤห์นี่เอง เมื่อก่อนมีฐานะดีพอแก่ชราภักดิ์ถูกกลืนเมียทอดทิ้งมาขออาศัยอยู่ในวัดพระเวฬุวัน ต้องการบวชแต่ไม่มีภิกษุรูปใดบวชให้ได้ตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่าใครนึกถึงอุปการะของพราหมณ์ท่านนี้ได้บ้าง พระสารีบุตรกราบทูลว่า ข้าพระองค์จำพราหมณ์ท่านนี้ได้ วันหนึ่งข้าพระองค์เที่ยวไปบิณฑบาตในเมืองราชคฤห์ พราหมณ์ท่านนี้ถวายข้าวทัพพีหนึ่งแก่ข้าพระองค์ พระพุทธเจ้าทรงสรรณูเสริญพระสารีบุตรว่า เป็นคน กตัญญูทเวทิจึงตรัสสั่งให้พระสารีบุตรบวชราชพราหมณ์ ทรงยกเลิกการอุปสมบทด้วยวิธีรับไตรสรณคมน์ ที่ทรงอนุญาตไว้แต่เดิม และตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ทรงอนุญาตให้สงฆ์อุปสมบทกุลบุตรด้วยวิธีประชุมสงฆ์ ๑๐ รูป ในมัธยมประเทศ ส่วนในปัจจุบันประเทศหาคึกขุยก ทรงอนุญาตภิกษุเพียง ๕ รูป การอุปสมบทด้วยวิธีนี้เรียกว่า ญัตติจตุตถกรรม อุปสัมปทายังใช้ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

การที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้สงฆ์อุปสมบทกุลบุตรด้วยวิธีนี้ ถือว่าทรงยกสงฆ์ให้เป็นใหญ่ในกิจสำคัญ เห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าไม่ทรงมอบความเป็นใหญ่ให้ใครคนใดคนหนึ่งหรือภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเป็นผู้มีอำนาจเหนือสงฆ์ปกครอง ดูแลกิจทั้งปวงและหลังจากทรงมอบอำนาจให้แก่สงฆ์แล้วไม่ประทานเอทธิภิกษุอุปสัมปทาให้แก่ผู้ใดอีกเลย แม้สังฆกรรมอื่น ๆ ก็ทรงมอบให้สงฆ์เป็นใหญ่ในการดำเนินการเช่นเดียวกัน

ทรงแสดงทศ ๖ โปรดสังคาลกามาณพ

เช้าวันหนึ่ง พระพุทธเจ้าเสด็จออกรับบิณฑบาตในเมืองราชคฤห์ ในระหว่างทางได้ทอดพระเนตรเห็นสังคาลกามาณพมีตัวเปียกชุ่มไปด้วยน้ำ กำลังยกมือไหว้ทิศตะวันออก ทิศใต้ ทิศตะวันตก ทิศเหนือ ไหว้แหงนหน้าขึ้นไปบนท้องฟ้า ไหว้ก้มหน้าลงมาทางพื้นดิน ได้ตรัสถามสาเหตุการไหว้ทิศทั้งหลาย ทรงทราบว่า เขาทำเพื่อป้องกันสิ่งชั่วร้ายจากทิศทั้งหลาย จากเทวดาเบื้องบนและจากปีศาจเบื้องต่ำมิให้เข้ามาสู่ตัวเขา ตามคำสั่งสอนสุดท้ายของบิดาก่อนเสียชีวิตเขาไม่อาจฝ่าฝืนความประสงค์ของบิดา ทำเช่นนี้เป็นประจํา นับแต่วันบิดาเสียชีวิตเป็นต้นมา จึงทรงแสดงการไหว้ทิศตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาแก่สังคาลกามาณพว่า

การไหว้ทิศตะวันออก บิดาของท่านต้องการให้แสดงความเคารพสักการะต่อบุคคลผู้ให้กำเนิดชีวิต คือ มารดาบิดานั่นเอง การไหว้ทิศใต้นั้นต้องการให้ท่านเคารพสักการะครูบาอาจารย์ซึ่งประสิทธิประสาทวิชาความรู้ให้แก่ท่าน การไหว้ทิศตะวันตกต้องการให้ท่านทะนุถนอมเลี้ยงดูบุตรและภรรยาให้ดี การไหว้ทิศเหนือต้องการให้ท่านเคารพนับถือสงเคราะห์วงศ์ญาติและมิตรสหาย การไหว้ทิศเบื้องบนต้องการให้ท่านสักการบูชาบุคคลผู้มีความดีควรแก่การยกย่องเชิดชู เช่น สมณะและพราหมณ์ สำหรับการไหว้ทิศเบื้องต่ำก้มหน้าลงทางพื้นดินนั้นเป็นการยอมรับนับถือสิทธิในการดำรงชีวิตของบุคคลผู้ด้อยโอกาส เช่น บ่าวไพร่และลูกจ้างบิดา ท่านมุ่งหมายอย่างนี้จึงสั่งสอนให้ท่านไหว้ทิศทั้งหลายเป็นการป้องกันอันตรายจากบุคคลต่าง ๆ อันจะมาถึงทุกทิศทุกทาง

พระพุทธองค์ทรงอธิบายให้สังคาลกามาณพฟังโดยละเอียดในสิ่งที่เขาต้องประพฤติต่อตนเองและต่อบุคคลอื่น เพื่อให้ทุกคนมีความสุขความเจริญทั้งในปัจจุบันและอนาคต ทรงแนะนำให้สังคาลกามาณพงดเว้นจากการฆ่า การลักขโมย การล่วงเกินคนรักของคนอื่น การพูดเท็จ และการดื่มเมาทุกชนิด ทรงตรัสสอนให้เขาทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร หมั่นสะสมทรัพย์เก็บรักษาทรัพย์ที่หามาได้แล้ว ไม่ใช้

ทรัพย์ไปในทางสุรุษสุร่าย ควรใช้เพื่อการเลี้ยงดูตนเอง และครอบครัวช่วยเหลือคนที่ต้องการความช่วยเหลือ เก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น เช่น ยามเจ็บป่วยยามมีภัยพิบัติ เมื่อเกิดขึ้นจะได้นำมาใช้สอยทันท่วงที

พระพุทธเจ้าทรงแสดงการไหว้ทิศแก่สิ่งกาลกามาณพ เปลี่ยนจากการไหว้ทิศตามลัทธิเดิม มาไหว้ทิศตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา เมื่อสิ่งกาลกามาณพได้ฟังแล้วเกิดศรัทธาเสื่อมใส กล่าวสรรเสริญ พระธรรมเทศนาแสดงตนเป็นอุบาสกขอ ถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะที่พึ่งตลอดชีวิต

ทรงแสดงเทวดาพลี

ครั้งหนึ่งพระพุทธเจ้าเสด็จจาริกไปโปรดประชาชน ณ บ้านปาฏลีคาม ตั้งอยู่ในอาณาเขตของแคว้นมคธ ทรงรับนิมนต์สุนิธพราหมณ์และวัสสการพราหมณ์มหาอำมาตย์ของเมืองราชคฤห์ ซึ่งควบคุมการก่อสร้างพระนครแห่งใหม่อยู่ที่นั่นชื่อว่า เมืองปาฏลีบุตร เพื่อป้องกันการรุกรานของชาววิชัยมหาอำมาตย์ทั้งสองได้ถวายภัตตาหารอย่างประณีตแต่พระพุทธเจ้าพร้อมพระสงฆ์สาวกด้วยมือตนเองครั้งเสร็จภัตกิจแล้วพระพุทธองค์ทรงอนุโมทนาด้วยพระคาถาว่า ยสมิ ปเทเส กปเปติ วาส ปณฺธิตชาติโย...สทา ภทรานิ ปสฺสตี แปลความว่า กุลบุตรผู้ฉลาดพักอาศัยอยู่ในประเทศใด นิมนต์พรหมจารีผู้ทรงศีลสำรวมดีให้ฉันแล้ว บำเพ็ญทักษิณาทิส่วนบุญส่วนกุศลให้เหล่าเทวดาผู้สิงสถิตอยู่ในประเทศนั้น เหล่าเทวดาอันเขาบูชานับถือแล้วย่อมบูชานับถือตอบ ย่อมอนุเคราะห์ด้วยจิตเมตตาตุจุมารตากับบุตรผู้เกิดจากอกุลบุตรที่เทวดาปกป้องรักษาคุ้มครองแล้ว ก็จะมีประสพแต่ความเจริญอย่างเดียว

พระพุทธองค์ทรงแนะนำวิธีทำเทวดาพลีแก่มหาอำมาตย์ทั้งสองด้วยการบริจาคทานแก่ผู้ทรงศีล ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้เทวดาที่ตนเคารพนับถือแทนการเซ่นสังเวยและการฆ่าสัตว์บูชาญัตตามธรรมเนียมเดิมเคยปฏิบัติสืบทอดตามกันมาเป็นเวลาช้านาน ครั้งทรงอนุโมทนาแล้วเสด็จออกจากที่นั่นมีสองมหาอำมาตย์ตามส่งเสด็จตรัสชมเมืองปาฏลีบุตรว่าสิ่งปลูกสร้างเป็นระเบียบเรียบร้อย ทรงพยากรณ์ว่า จะเป็นยอดนครเป็นแหล่งชุมนุมอารยชนเป็นศูนย์กลางการค้าขายแต่จะเกิดอันตรายขึ้น ๓ ประการ คือ ถูกไฟไหม้ น้ำท่วม และแตกสามัคคีกันเอง ทรงถามมหาอำมาตย์ทั้งสองเสด็จพร้อมด้วยพระสงฆ์สาวกข้ามแม่น้ำคงคาจาริกต่อไป

ปริเฉทที่ ๑๐

เสด็จแคว้นสักกะ

เสด็จเมืองกบิลพัสดุ์ชาติภูมิ

ในพรรษาที่ ๒ ข้าวพระพุทธองค์ได้บรรลุประสัมมาสัมโพธิญาณตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าเสด็จจาริกแสดงธรรมโปรดนักบวชและประชาชนในเมืองราชคฤห์มีคนออกบวชตามจำนวนมากได้แพร่สะพัดไปถึงเมืองกบิลพัสดุ์ พระเจ้าสุทโธทนะทรงทราบข่าวนี้มีพระราชประสงค์จะทรงได้เห็นพระราชโอรสสักครั้งหนึ่ง ก่อนจะสิ้นพระชนม์เพราะทรงชรามากแล้ว จึงทรงส่งราชทูตพร้อมด้วยบริวารคณะหนึ่งให้ไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าณพระเวฬุวันวิหารกรุงกบิลพัสดุ์ ราชทูตคณะนั้นเดินทางถึง เมืองราชคฤห์ได้เข้าเฝ้าในขณะที่พระพุทธองค์กำลังทรงแสดงธรรมแก่พุทธบริษัทอยู่จึงนั่งฟังธรรมด้วย ครั้นฟังธรรมจบแล้วบรรลุลอรหัตผล ทั้งหมดกราบทูลขออุปสมบทเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา สีมกราบทูลเรื่อง พระเจ้าสุทโธทนะทรงบัญชา

พระเจ้าสุทโธทนะทรงคอยอยู่เป็นเวลานานไม่ทรงเห็นราชทูตคณะนั้นกลับมา จึงทรงส่งราชทูตคณะใหม่ออกติดตามชุดแรก และให้ทูลเชิญพระพุทธรองค์เสด็จเมืองกบิลพัสดุ์ด้วย ราชทูตคณะนี้ก็เช่นเดียวกันได้ฟังธรรมของพระพุทธรองค์แล้วบรรลอรหัตผล กราบทูลขออุปสมบทเหมือนคณะก่อนพระเจ้าสุทโธทนะทรงส่งราชทูตไปทูลเชิญเสด็จถึง ๙ ครั้ง ไม่เป็นผลสำเร็จสักครั้งเดียว ครั้งที่ ๑๐ ทรงเห็นว่ากาฬทายีอำมาตย์เคยเป็นเพื่อนสนิทสนมเป็นคนโปรดปรานของเจ้าชายสิทธัตถะสมัยยังทรงพระเยาว์ ทั้งยังเป็นสหชาติเกิดวันเดียวกับพระพุทธรองค์อีกด้วย จึงเรียกกาฬทายีอำมาตย์เข้าเฝ้ารับสั่งให้ไปทูลเชิญเสด็จเมืองกบิลพัสดุ์ กาฬทายีอำมาตย์รับสนองพระบัญชาว่า จะทำให้สำเร็จตามพระราชประสงค์ได้ออกเดินทางพร้อมด้วยบริวารถึงพระเวฬุวัน เมืองราชคฤห์ ขณะพระพุทธรองค์กำลังทรงแสดงธรรมโปรดพุทธบริษัทอยู่ นั่งฟังธรรมจนจบได้บรรลอรหัตผลหมดทุกคน เมื่อพุทธบริษัทกลับแล้วเข้าเฝ้ากราบทูลขออุปสมบทพร้อมทั้งบริวาร

ภายหลังอุปสมบทได้ ๗ - ๘ วัน พระกาฬทายีเห็นว่าย่างเข้าสู่คิมหันตฤดู ชวานาทั้งหลายเก็บเกี่ยวเสร็จแล้ว หนทางเสด็จไปเมืองกบิลพัสดุ์ก็สะดวกสบาย ต้นไม้ริมทางกำลังผลิดอกออกผลให้ความร่มเย็นเป็นอย่างดี พื้นดินมีหญ้าขึ้นเขียวขจี เป็นฤดูกาลเหมาะจะเสด็จยังเมืองกบิลพัสดุ์ จึงไปเข้าเฝ้าพระพุทธรเจ้ากราบทูลเชิญเสด็จโปรดพระพุทธรบิดา พระประยูรญาติ และประดิษฐานพระพุทธรศาสนา ณ เมืองกบิลพัสดุ์ พระพุทธรองค์ทรงรับอาราธนาและโปรดให้แจ้งข่าวแก่พระสงฆ์สาวกเพื่อเตรียมเดินทางไกลไปเมืองกบิลพัสดุ์

ครั้นถึงวันตามกำหนดพระพุทธรเจ้าพร้อมด้วยพระสงฆ์สาวก ๒๐,๐๐๐ รูป เสด็จออกจากเมืองราชคฤห์ เสด็จดำเนินวันละ ๑ โยชน์ มีกำหนดว่า ๒ เดือน จะเสด็จถึงเมืองกบิลพัสดุ์ โดยพระกาฬทายีนำเสด็จและส่งข่าวการเสด็จเมืองกบิลพัสดุ์ให้พระเจ้าสุทโธทนะทรงทราบเป็นระยะ บรรดาพระประยูรญาติทั้งฝ่ายศากยวงศ์และโกถยวงศ์เตรียมการต้อนรับด้วยความปลื้มปิติยินดี ได้ร่วมกันสร้างนิโครธารามมหาวิหาร เพียบพร้อมด้วยเสนาสนะและพระคันธกุฎีเจียบบังคควรแก่สมณวิสัย เพื่อเป็นที่รับรองพระพุทธรเจ้าและพระสงฆ์สาวกทั้งปวง

พระพุทธรเจ้าเสด็จถึงเมืองกบิลพัสดุ์พร้อมด้วยพระสงฆ์สาวก ๒๐,๐๐๐ รูป ประทับ ณ นิโครธารามซึ่งพระเจ้าสุทโธทนะและพระประยูรญาติสร้างถวายครั้งนั้น เหล่าพระประยูรญาติมีทิฏฐิมานะแรงกล้าไม่อาจประณมหัตถ์ถวายอภิวาทพระพุทธรองค์ได้ด้วยดำริว่า พระองค์อายุน้อยกว่าพวกตนไม่สมควรกราบไหว้พระพุทธรองค์ทรงทราบเหตุมีพระประสงค์จะให้พระประยูรญาติลดทิฏฐิมานะจึงทรงบันดาลให้ฝนโบกขรพรรษตกลงในสมาคมนั้นแล้วทรงแสดงพระธรรมเทศนามหาเวสสันดรชาดกว่าด้วยการบำเพ็ญทานบารมีโปรดพระพุทธรบิดาและพระประยูรญาติ

เมื่อทรงแสดงธรรมจบลง พระเจ้าสุทโธทนะพระพุทธรบิดาทรงปลาทบปลื้มโสมนัสประณมพระหัตถ์ถวายอภิวาทพระพุทธรองค์กราบทูลว่า พระองค์ผู้เจริญในวันพระองค์ประสูติ หม่อมฉันให้พระพี่เลี้ยงนางนม นำมานมัสการ ภาพเทวีลดาบสเห็นพระบาทของพระองค์ลอยปรากฏอยู่เหนือศีรษะของภาพเทวีลดาบส หม่อมฉันได้ไหว้พระองค์เป็นครั้งแรก ต่อมาวันงานพระราชพิธีว้บปมงคลแรกนาขวัญพระพี่เลี้ยงนางนมได้นำพระองค์มาประทับได้ร่มไม้หว่า แม้เป็นเวลาบ่ายเงาไม้ก็มิได้คล้อยไปตามตะวัน หม่อมฉันได้ไหว้พระองค์เป็นครั้งที่ ๒ ในครั้งนี้พระองค์บันดาลให้ฝนโบกขรพรรษตกลงในสมาคมนั้น พระประยูรญาติ หม่อมฉันจึงไหว้พระองค์เป็นครั้งที่ ๓ เมื่อพระเจ้าสุทโธทนะกราบทูลจบเหล่าพระประยูรญาติคล้ายทิฏฐิมานะพากันกราบไหว้ทุกพระองค์ทูลลากลับพระราชนิเวศน์ ไม่มีใครเฉลียวใจว่าพรุ่งนี้พระพุทธรองค์และพระสงฆ์สาวกจะฉันอาหารบิณฑบาต ณ ที่ใด จึงไม่มีใครกราบทูลนิมนต์ให้ไปฉันภัตตาหารในเคหสถานของตน

โปรดพระพุทบิดา

รุ่งเช้า พระพุทธเจ้าทรงอุ้มบาตรเสด็จออกมารับบิณฑบาตไปตามถนนตรอกซอยต่าง ๆ โดยพระสงฆ์สาวก ๒๐,๐๐๐ รูป ตามเสด็จ ประชาชนสัจจตามท้องถนนได้โอกาสชมพระบารมีด้วยความเลื่อมใสและประหลาดใจระคนกัน ว่าไหนพระพุทธเจ้าจึงนำพระสงฆ์สาวกเสด็จออกมารับบิณฑบาต โจษกันอื้ออึงทั่วทั้งพระนคร เมื่อพระเจ้าสุทโธทนะทรงทราบก็ตกพระทัยรีบเสด็จจากพระราชนิเวศน์ไปยังถนนที่พระพุทธองค์ทรงรับบิณฑบาตอยู่ ทรงหยุดยืนเบื้องหน้าพระพักตร์ของพระพุทธองค์กลางถนนนั่นเอง ตรัสพ้อว่าไหนทรงให้หม่อมฉันได้รับความอับอายเช่นนี้

พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า คุณ่อมหาบพิตรการออกมารับบิณฑบาตนี้เป็นพุทธประเพณีพระเจ้าสุทโธทนะทรงรับสั่งว่า พระองค์ผู้เจริญ ประเพณีกษัตริย์ขออาหารชาวบ้านมีอยู่หรือ หม่อมฉันไม่เคยเห็นมาก่อน พระพุทธองค์ตรัสว่า การออกมารับอาหารบิณฑบาตเป็นประเพณีของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงอธิบายให้พระพุทธบิดาเข้าใจแจ่มแจ้ง และทรงแสดงธรรมมีใจความว่า ไม่พึงประมาทในบิณฑบาตพึงประพฤติธรรมให้เป็นสุจริต ผู้ประพฤติธรรมย่อมอยู่เป็นสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า พระพุทธบิดาทรงบรรลุโสดาปัตติผล ขณะประทับยืนบนถนนนั่นเอง ทรงรับบาตรกราบพูลอาราธนาเสด็จขึ้นพระราชนิเวศน์ ทรงอังคาสพระสงฆ์ด้วยอาหารบิณฑบาตอันประณีตด้วยพระหัตถ์ของพระองค์เอง

รุ่งขึ้นวันที่ ๒ ทรงพาพระสงฆ์สาวกไปรับบิณฑบาตในพระราชวังอีกทรงแสดงธรรมโปรดพระนางมหาปชาบดีให้บรรลุโสดาปัตติผลพระพุทธบิดานั่งฟังอยู่ด้วยได้บรรลุสุกาคามิผล ต่อมาในวันที่ ๓ ทรงพาพระสงฆ์สาวกไปรับบิณฑบาตในพระราชวังเช่นเคย ทรงแสดงมหาธรรมปาลชาดกโปรดพระพุทบิดาจนได้บรรลุอนาคามิผล

ครั้นโปรดพระพุทบิดาแล้ว พระองค์ได้เสด็จไปยังพระตำหนักของพระนางพิมพาโยธรา มีพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะตามเสด็จไปด้วย พระนางทอดพระเนตรเห็นพระพุทธองค์ก็ทรงโผล่เข้าชบแทบพระบาททำให้ตัดพ้อต่าง ๆ นานา พระพุทธองค์ตรัสห้ามไม่ให้ใครชดชวาง ทรงแสดงกนิฐชาดกโปรดพระนางพิมพาจนได้บรรลุโสดาปัตติผล แล้วเสด็จกลับนิโครธาราม

พระนันทกุมารออกบวช

ในวันที่ ๔ พระพุทธเจ้าเสด็จไปงาน อวาทมงคลของพระนันทกุมาร พระอนุชาของพระองค์ ทรงประสูติจากพระนางมหาปชาบดี ครั้นเสร็จภักติกแล้วประทานบาตรให้พระนันทกุมารถือตามเสด็จลงจากพระราชนิเวศน์ไม่ได้ ทรงรับบาตรจากพระนันทกุมารคืน พระนันทกุมารทรงดำเนินตามเสด็จไปด้วย พระดำริว่า เมื่อพระเชษฐาเสด็จถึงพื้นล่างแล้วจะทรงรับคืนถึงที่นั่นพระพุทธองค์ไม่ทรงรับคืนทรงดำริอีกว่า เมื่อถึงหน้าพระลานจะทรงรับคืนหรือพอพันประตูพระราชนิเวศน์จะทรงรับคืน ครั้นถึงสถานที่ทั้งสองแห่งก็ไม่ทรงรับคืนพระนันทกุมารทรงเกรงพระทัยไม่กล้าจะกราบพูลให้พระพุทธองค์รับบาตรคืนไป จึงจำใจถือบาตรตามเสด็จพระเชษฐาไป

ฝ่ายนางชนบทกัลยาณีคู่อภิเษกสมรส ได้ทราบจากนางสนมว่าพระพุทธเจ้าทรงพาพระนันทกุมารออกไปก็ตกพระทัยรีบวิ่งออกไป ทรงร้องสั่งตามหลังว่าได้โปรดเสด็จกลับมาเร็ว ๆ พระลูกเจ้าพระนันทกุมารได้สดับเสียงก็สะดุ้งมีความอาลัยใครจะกลับแต่ทรงเกรงพระทัยพระพุทธเจ้าไม่กล้าจะกราบพูลทนผืนใจ

อุ้มบาตรตามเสด็จพระพุทธองค์ไปจนถึงนิโครธารามพระองค์เสด็จถึงพระคันธกุฎีแล้วตรัสถามว่า จะบวชหรือนั้น

พระนันทกุมารไม่กล้าปฏิเสธเพราะเคารพพระพุทธเจ้า จึงจำใจกราบทูลว่า หม่อมฉันจะบวช พระเจ้าข้า

พระองค์ทรงรับสั่งภิกษุทั้งหลายให้อุปสมบทพระนันทกุมารในวันนั้น พระนันทะไม่ได้ผนวชด้วยศรัทธาจึงมีจิตฟุ้งซ่านคิดถึงแต่นางชนบทก็เลยนึกจะสึกไปเป็นฆราวาสครองเรือน แต่พระพุทธองค์ทรงใช้อุบายพาไปชมสวรรค์ ให้พระนันทะเห็นสมบัติในสวรรค์เป็นสิ่งประเสริฐกว่าสมบัติในโลกมนุษย์ เมื่อเสด็จกลับลงมาทรงแสดงธรรมโปรดจนได้บรรลุอรหัตผล

พระราหุลบรรพชา

ในวันที่ ๗ พระพุทธองค์ทรงพาพระสงฆ์สาวกไปรับบิณฑบาตในพระราชวังพระนางพิมพามารดาพระราหุลตกแต่งพระกุมารให้ไปเข้าเฝ้าทูลขอทรัพย์มรดกในฐานะรัชทายาทสืบสันตติวงศ์พระองค์ ทรงทำภักตกิจเสร็จ ทรงอนุโมทนาเสด็จลุกขึ้นจากที่ประทับกลับสู่นิโครธาราม พระราหุลกุมารตามเสด็จไปด้วย พระองค์ไม่ตรัสสั่งให้พระกุมารเสด็จกลับ แม้พวกข้าราชการบริพารก็ไม่อาจทูลเชิญพระกุมารให้เสด็จกลับได้ พระราหุลกุมารตามเสด็จพระพุทธเจ้าไปจนถึงนิโครธารามพระองค์ทรงเห็นว่าทรัพย์มรดกที่พระราหุลทูลขอนั้น เป็นทรัพย์ภายนอก ไม่จีรังยั่งยืน ลำบากต่อการดูแลรักษา ไม่ใช่อริยทรัพย์ ทรงดำริว่า จะให้พระกุมารเป็นเจ้าของโลกุตตรทรัพย์ คือ ธรรมที่พระองค์ตรัสรู้ภายใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ อันเป็นทรัพย์ภายในแทน จึงทรงโปรดให้พระสารีบุตรเป็นพระอุปัชฌาย์บวชพระราหุลกุมารเป็นสามเณรโดยวิธีเปล่งวาจารับไตรสรณคมนี้นี้เรียกว่า ตีสรณคมนูปสัมปทา พระราหุลเป็นสามเณรรูปแรกในพระพุทธศาสนา ทรงบรรพชา ขณะมีพระชนมายุเพียง ๗ ปี

หลังจากพระราหุลบรรพชาเป็นสามเณรแล้ว พระเจ้าสุทโธทนะทรงโทมัสมาก ทรงหวังจะให้สืบสันตติวงศ์แทนพระองค์ ในเมื่อพระนันทะพระราชโอรสองค์ที่ ๒ พระพุทธองค์ทรงพาไปอุปสมบทแล้วยังทรงพาพระราหุลกุมารไปบรรพชาเป็นสามเณรอีก จึงเสด็จไปเฝ้าพระพุทธเจ้ากราบทูลขอพรว่า หม่อมฉันขอประทานพระวโรกาสกุลบุตรใดประสงค์จะบวช หากมารดาบิดาไม่พร้อมใจอนุญาตให้บวช ขออย่าบรรพชาอุปสมบทให้แก่กุลบุตรนั้น พระองค์ทรงประทานพรแก่พระพุทธบิดาและทรงบัญญัติพระวินัยว่า กุลบุตรที่มารดาบิดาไม่อนุญาต ภิกษุไม่พึงให้บรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา พระพุทธบัญญัตินี้ถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติต่อมาจนถึงทุกวันนี้ พระพุทธเจ้าเสด็จประทับอยู่ในเมืองกบิลพัสดุ์ ๗ วัน ถวายพระพรลาพระพุทธบิดาเสด็จกลับเมืองราชคฤห์พร้อมด้วยพระสงฆ์สาวกทั้งปวง

ปริเฉทที่ ๑๑

เสด็จแคว้นโกศล

แคว้นโกศลเป็นแคว้นใหญ่แคว้นหนึ่งตั้งอยู่ในมัธยมประเทศตอนเหนือของชมพูทวีป มีเมืองหลวงชื่อสวativat พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงมีอำนาจสิทธิ์ขาดในการปกครองทรงแผ่พระราชอำนาจไปยึดครองแคว้นกาสิอันมีพาราณสีเป็นเมืองหลวง และแคว้นสักกะอันมีกบิลพัสดุ์เป็นเมืองหลวง แคว้นโกศล

มีอาณาเขตติดต่อกับแคว้นอิสระใกล้เคียง คือ แคว้นมัลละแคว้นวัชชี และแคว้นมคธเจริญรุ่งเรืองด้วยการค้าการเกษตรและวัฒนธรรมต่าง ๆ

ในเมืองสาวัตถีมีคหบดีท่านหนึ่งชื่อสุทัตตะ เป็นเศรษฐีใจบุญชอบช่วยเหลือคนตกยาก ตั้งโรงทานแจกอาหารแก่คนทั่วไป คนยากจนอนาถาหาที่พึ่งมิได้ อาศัยอาหารในโรงทานของเขาเลี้ยงชีวิต ชาวเมืองเรียกเขาว่า อนาถบิณฑิกะ แปลว่าผู้มีก้อนข้าวเพื่อคนอนาถาอนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นญาติกับราชคหเศรษฐีน้องชายภรรยาของตน คราวหนึ่ง อนาถบิณฑิกเศรษฐีเดินทางไปทำธุระที่เมืองราชคหที่พักอยู่ที่บ้านราชคหเศรษฐีวันนั้นราชคหเศรษฐีสาละวนอยู่กับการสั่งทาสกรรมกรให้ตระเตรียมอาหารและตกแต่งสถานที่เป็นการใหญ่ อนาถบิณฑิกเศรษฐีนึกว่า ในคราวก่อน ๆ เมื่อเรามาถึง เศรษฐีพนักงานทั้งหมดมาต้อนรับเราแต่คราวนี้ท่านกลับไม่ใส่ใจ สาละวนสั่งบ่าวไพร่ให้หุงข้าวทำกับข้าวของกินอย่างซุกมุ่น น่าจะมีงานมงคลหรือเชิญเสด็จพระเจ้าพิมพิสารมาเสวยพระกระยาหารเป็นแน่ เมื่อราชคหเศรษฐีสั่งการเรียบร้อยแล้วมาต้อนรับอนาถบิณฑิกเศรษฐีตามเคย เล่าให้ฟังว่า ได้นิมนต์พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระสงฆ์สาวกมาฉันภัตตาหารในวันพຸงนี้ อนาถบิณฑิกเศรษฐีได้ยินคำว่าพระพุทธเจ้าถึงกับตกตะลึงเพราะไม่เคยได้ยินคำว่าพระพุทธเจ้ามาก่อนเลย ให้ราชคหเศรษฐีพูดซ้ำถึง ๓ ครั้ง ต้องการจะไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าในพื้นที่แต่ราชคหเศรษฐีห้ามว่าไม่ใช่เวลาจะเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ คิณนั้นอนาถบิณฑิกเศรษฐีนอนไม่หลับทั้งคืนต้องการให้สว่างเร็ว ๆ จะได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า พอรุ่งเช้าก่อนพระพุทธองค์จะเสด็จมาฉันที่เรือนราชคหเศรษฐีรีบไปเข้าเฝ้า ณ สัตวัน ได้ฟังอนุพุทโธภาและอริยสัจ ๔ บรรลุโสดาปัตติผล ประกาศตนเป็นอุบาสกถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะที่พึ่งตลอดชีวิต และกราบทูลให้พระองค์เสด็จไปประกาศพระศาสนาที่เมืองสาวัตถีในแคว้นโกศล

อนาถบิณฑิกเศรษฐีเดินทางกลับบ้านถึงเมืองสาวัตถีแล้ว มองหาที่ดินจะสร้างวัดถวายพระพุทธเจ้า พบที่ดินแปลงหนึ่งเหมาะสำหรับบำเพ็ญสมณธรรมเป็นของเจ้าชายเซตพระญาติของพระเจ้าปเสนทิโกศล จึงขอซื้อที่ดินกับเจ้าชายเซต พระองค์ไม่ยอมขายให้เพราะต้องการทำเป็นพระอุทยานสำหรับพักผ่อน เมื่อเศรษฐีรีบเร่งจะซื้อให้ได้จึงตรัสให้นำแผ่นทองคำมาปูเรียงกันจนเต็มพื้นที่พระอุทยานจะขายให้วันรุ่งขึ้น เศรษฐีสั่งคนให้ขนแผ่นทองคำไปปูเรียงกันจนเต็มพื้นที่พระอุทยาน เจ้าชายทอดพระเนตรด้วยความแปลกพระทัยไม่เห็นว่าเศรษฐีจะตั้งใจขนาดนั้นจึงลดราคาที่ดินเหลือแค่ครึ่งเดียว ขอร่วมสร้างวัดถวายพระพุทธเจ้าด้วย เมื่อสร้างวัดเสร็จเรียบร้อยแล้วเศรษฐีให้ชื่อว่า พระเชตวันเพื่อเฉลิมพระเกียรติเจ้าชายเซตที่ยอมสละที่ดินให้และร่วมสร้างวัดกับตน กราบทูลอาราธนาพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระสงฆ์สาวกเสด็จแคว้นโกศลถวายพระเชตวันให้ประทับอยู่จำพรรษา และเอาใจใส่ทำนุบำรุงพระพุทธองค์และพระสงฆ์สาวกเป็นอย่างดี จนได้รับการยกย่องว่าเป็นอุบาสกผู้เลิศในการถวายทาน พระพุทธเจ้าเสด็จประทับจำพรรษาที่พระเชตวัน ประกาศพระศาสนาในแคว้นโกศล จนชาวเมืองจำนวนมาก รวมทั้งพระเจ้าปเสนทิโกศลได้หันมานับถือพระพุทธศาสนาพระองค์ประทับจำพรรษาที่พระเชตวันถึง ๑๙ พรรษา นานกว่าสถานที่ใด

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๓

ธรรมศึกษาชั้นตรี สาระการเรียนรู้พุทธประวัติ

เรื่อง พุทธประวัติตั้งแต่ปลงอายุสังขารจนถึงปรินิพพาน

เวลา.....ชั่วโมง

๑. มาตรฐานการเรียนรู้

มาตรฐาน ธศ ๒ รู้และเข้าใจพุทธประวัติ ความสำคัญของพระพุทธรศาสนา ปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธรศาสนา

๒. ผลการเรียนรู้

รู้และเข้าใจเกี่ยวกับพุทธประวัติตั้งแต่ปลงอายุสังขารจนถึงปรินิพพาน

๓. สาระสำคัญ

พระพุทธรเจ้าทรงปลงอายุสังขาร ณ ปาวาลเจดีย์ ทำให้เกิดแผ่นดินไหวอย่างรุนแรง ทรงพระประชวรและปรินิพพานที่เมืองกุสินารา รวมพระชนมายุได้ ๘๐ พรรษา

๔. จุดประสงค์การเรียนรู้

นักเรียนสามารถสรุปพุทธประวัติตั้งแต่ปลงอายุสังขารจนถึงปรินิพพานได้

๕. สาระการเรียนรู้/เนื้อหา

ปัจฉิมโพธิกาล

- อนุสนธิ
- ทรงปลงอายุสังขาร
- เสด็จบ้านเวฬุคาม
- เหตุที่ทำให้เกิดแผ่นดินไหว ๘ ประการ
- ประทานโอวาทแก่ภิกษุสงฆ์
- เสด็จป่ามหาวัน
- เสด็จโกคนคร
- นายจุนทะถวายปัจฉิมบิณฑบาต
- เสด็จเมืองปาวา
- ทรงพระประชวร
- เสด็จเมืองกุสินารา
- ผิวกายพระตถาคตผ่องใสยิ่งใน ๒ กาล
- บิณฑบาตทาน ๒ คราว มีผลเสมอกัน
- บรรทมอนุฐานไสยา
- ทรงปรารภสักการบูชา
- ประทานโอกาสให้เทวดามาเฝ้า

- ทรงแสดงสังเวชสถาน ๔ ตำบล
- อากาธอันภิกษุทั้งหลายพึงปฏิบัติต่อสตรี
- วิธีปฏิบัติในพระพุทธรศรีระ
- ฎุบารหบุคคล ๔
- ประทานโอวาทแก่พระอานนท์
- ตรัสสรรเสริญพระอานนท์
- ตรัสถึงเมืองกุสินารา
- ตรัสสั่งให้แจ้งข่าวปรินิพพานแก่มัลลกะชัตริย์
- โปรตสุภัททปริพาชก
- ประทานโอวาทแก่ภิกษุสงฆ์
- ประทานโอกาสให้ภิกษุสงฆ์ถามข้อสงสัย
- ปัจฉิมโอวาท
- ปรินิพพาน

อปรกาล

- ถวายพระเพลิงพระพุทธรศรีระ
- แจกพระบรมสารีริกธาตุ
- สุนทรพจน์ของโทณพราหมณ์

๖. กระบวนการจัดการเรียนรู้

ขั้นสืบค้นและเชื่อมโยง

๑. ครูและนักเรียนสนทนากันเกี่ยวกับพุทธประวัติตั้งแต่ประสูติจนถึงเผยแพร่พระพุทธศาสนา เพื่อทบทวนและเชื่อมโยงไปสู่การเรียนรู้

๒. นักเรียนทุกคนร่วมกันอภิปรายคำว่า “ ปลงอายุสังขาร ” และคำว่า “ ปรีณิพพาน ” โดยเขียนอธิบายความหมายลงในกระดาษที่ครูแจกให้ สุ่มตัวอย่างนักเรียนนำเสนอหน้าชั้นเรียน

ขั้นฝึก

๓. แบ่งนักเรียนออกเป็น ๒ กลุ่ม กลุ่มละเท่า ๆ กัน โดยใช้กระบวนการกลุ่ม กลุ่มที่ ๑ ศึกษาใบความรู้ที่ ๘ เรื่อง ปลงอายุสังขาร และกลุ่มที่ ๒ ศึกษาใบความรู้ที่ ๙ เรื่อง ปรีณิพพาน และให้นักเรียนแต่ละกลุ่มส่งตัวแทนออกมาเล่าเรื่องสรุปย่อหน้าชั้นเรียน

ขั้นประยุกต์

๔. ครูและนักเรียนกลุ่มอื่นช่วยกันประเมินผล คอยเพิ่มเติมแก้ไขให้ถูกต้อง และชื่นชมกลุ่มที่สรุปย่อได้ดีที่สุดให้นักเรียนทุกคนทำใบกิจกรรมที่ ๕ และส่งครูตรวจ

๕. นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน และครูตรวจให้คะแนน

๗. ภาระงาน/ชิ้นงาน

ที่	ภาระงาน	ชิ้นงาน
๑	ตอบคำถามพุทธประวัติตั้งแต่ปลงอายุสังขารจนถึงปรีณิพพาน	ใบกิจกรรมที่ ๕

๘. สื่อ/แหล่งการเรียนรู้

๑. ใบความรู้ที่ ๘ เรื่อง ปลงอายุสังขาร
๒. ใบความรู้ที่ ๙ เรื่อง ปรีณิพพาน
๓. ใบกิจกรรมที่ ๕
๔. แบบทดสอบหลังเรียน

๙. การวัดผลและประเมินผล

สิ่งที่ต้องการวัด	วิธีวัด	เครื่องมือ	เกณฑ์การประเมิน
สามารถสรุปพุทธประวัติตั้งแต่ปลงอายุสังขารจนถึงปรีณิพพานได้	- สังเกต - ตรวจผลงาน	- แบบสังเกตพฤติกรรม การปฏิบัติกิจกรรมกลุ่ม - แบบประเมินผลงาน	ผ่าน = ได้คะแนนตั้งแต่ร้อยละ ๖๐ ขึ้นไป ไม่ผ่าน = ได้คะแนนต่ำกว่าร้อยละ ๖๐

**แบบประเมินผลงาน
ใบกิจกรรมที่ ๕**

ข้อที่	ระดับคะแนน		
	๓ คะแนน	๒ คะแนน	๑ คะแนน
๑ - ๑๐	ตอบคำถามถูกต้อง ตรงประเด็น	ตอบคำถามถูกต้อง ตรงประเด็นส่วนใหญ่	ตอบคำถามถูกต้อง ตรงประเด็นน้อย

เกณฑ์การตัดสิน

เกณฑ์	ร้อยละ	คะแนน
ผ่าน	๖๐ ขึ้นไป	๑๘ - ๓๐
ไม่ผ่าน	ต่ำกว่า ๖๐	๐ - ๑๗

หมายเหตุ เกณฑ์การตัดสินสามารถปรับใช้ตามความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

แบบประเมินผลการเรียนรู้

แบบทดสอบหลังเรียน

เกณฑ์การประเมิน	
ตอบถูกได้ ๑ คะแนน	ตอบผิดได้ ๐ คะแนน

เกณฑ์การตัดสิน

เกณฑ์	ร้อยละ	คะแนน
ผ่าน	๖๐ ขึ้นไป	๖ - ๑๐
ไม่ผ่าน	ต่ำกว่า ๖๐	๐ - ๕

ใบกิจกรรมที่ ๕

พุทธประวัติตั้งแต่ปลงอายุสังขารจนถึงปรินิพพาน

ชื่อ.....ชั้น.....เลขที่.....

คำชี้แจง ให้นักเรียนตอบคำถามต่อไปนี้ จำนวน ๑๐ ข้อ (๓๐ คะแนน)

๑. พระพุทธเจ้าทรงปลงอายุสังขารก่อนปรินิพพานกี่เดือน และที่ไหน

 -----

๒. เหตุผลที่ทำให้เกิดแผ่นดินไหว มีกี่ประการ อะไรบ้าง

 -----

๓. พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ บ้านกัณฐคามนั้น ทรงแสดงธรรมอะไรบ้าง

 -----

๔. ใครเป็นผู้ถวายผ้าสังคิรวรรณ

 -----

๕. พระฉวีวรรณของพระพุทธเจ้า ย่อมส่องไสยขึ้นเป็นพิเศษในกาลใดบ้าง

---

๖. สังเวชนียสถาน ๔ มีอะไรบ้าง และมีความสำคัญอย่างไร

---

๗. ก่อนปรินิพพานพระพุทธเจ้าทรงตั้งใจ ใครเป็นศาสดาแทน

---

๘. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อนเสด็จดับขันธปรินิพพาน ได้ประทานโอวาทโดยสรุปไว้ว่าอย่างไร

---

๙. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน มีพระชนมายุเท่าไร ที่ไหน

---

๑๐. ทูตที่มาขอแบ่งพระสารีริกธาตุครั้งแรก มีกี่พระนคร และดอกไม้ชนิดใดตกจากสวรรค์ในวันที่พระพุทธเจ้าปรินิพพาน

เฉลยใบกิจกรรมที่ ๕

พุทธประวัติตั้งแต่ปลงอายุสังขารจนถึงปรินิพพาน

๑. พระพุทธเจ้าทรงปลงอายุสังขารก่อนปรินิพพานกี่เดือน และที่ไหน

ตอบ ๓ เดือน ณ ปาวาลเจดีย์

๒. เหตุผลที่ทำให้เกิดแผ่นดินไหว มีกี่ประการ อะไรบ้าง

ตอบ เหตุที่ทำให้เกิดแผ่นดินไหวมีอยู่ ๘ ประการ คือ

๑. ลมกำเริบ
๒. ผู้มีฤทธิ์บันดาล
๓. พระโพธิสัตว์จุติจากดุสิตลงสู่พระครรภ์
๔. พระโพธิสัตว์ประสูติ
๕. ตถาคตตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ
๖. ตถาคตแสดงพระธรรมจักรกับปวัตตนสูตร
๗. ตถาคตปลงอายุสังขาร
๘. ตถาคตเสด็จดับขันธปรินิพพาน

๓. พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ บ้านกัณฐคามินั้น ทรงแสดงธรรมอะไรบ้าง

ตอบ ทรงแสดงอริยธรรม ๔ ประการ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา และวิมุตติ แก่ภิกษุทั้งหลาย

๔. ใครเป็นผู้ถวายผ้าสังคหกรรม

ตอบ ปุกกุสะ สาวกของอาหารดาบสกาลามโคตร

๕. พระฉวีวรรณของพระพุทธเจ้า ย่อมส่องไสยขึ้นเป็นพิเศษในกาลใดบ้าง

ตอบ กายของพระพุทธเจ้ามบริสุทธิ์ผุดผ่องยิ่งนักใน ๒ กาล คือ

๑. คีรีตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณสำเร็จเป็นพระพุทธเจ้า
๒. คีรีตถาคตปรินิพพานด้วยอนุปาทิสเสนิพพานธาตุ

๖. สังเวชนียสถาน ๔ มีอะไรบ้าง และมีความสำคัญอย่างไร

ตอบ สังเวชนียสถาน ๔ แห่ง คือ

๑. สถานที่พระพุทธเจ้าประสูติ
๒. สถานที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้
๓. สถานที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา
๔. สถานที่พระพุทธเจ้าปรินิพพาน

สังเวชนียสถาน แปลว่า สถานที่เป็นที่ตั้งแห่งความสังเวช พุทธศาสนิกชนควรไปดูไปเห็น และให้เกิดความสังเวช เพื่อเพิ่มพูนความศรัทธาเสื่อมใสในพระพุทธเจ้า ทำให้รู้สึกเหมือนได้อยู่

ใกล้ชิดพระพุทธเจ้า เป็นแรงบันดาลใจในการทำความดี เป็นเครื่องเตือนใจให้ดำรงชีวิตอยู่ในความไม่ประมาท ตายไปจะบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์

๗. ก่อนปรินิพพานพระพุทธเจ้าทรงตั้งใจ ใครเป็นศาสดาแทน

ตอบ พระธรรมวินัย

๘. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อนเสด็จดับขันธปรินิพพาน ได้ประทานโอวาทโดยสรุปไว้ว่าอย่างไร

ตอบ ประทานโอวาทว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ เราขอเตือนท่านทั้งหลายว่าสังขารทั้งหลาย มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด”

๙. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน มีพระชนมายุเท่าไร ที่ไหน

ตอบ มีพระชนมายุ ๘๐ พรรษา ภายใต้อันตาละทั้งคู่ในศาลาโนทยาน เมืองกุสินารา

๑๐. ทูตที่มาขอแบ่งพระสารีริกธาตุครั้งแรก มีกี่พระนคร และดอกไม้ชนิดใดตกจากสวรรค์ในวันที่พระพุทธเจ้าปรินิพพาน

ตอบ ๗ พระนคร ดอกไม้ชื่อ ดอกมณฑารพ

แบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้

ผลการเรียนรู้ที่ ๓ รู้และเข้าใจพุทธประวัติตั้งแต่ปลงอายุสังขารจนถึงปรินิพพาน
จำนวน ๑๐ ข้อ คะแนน ๑๐ คะแนน

คำชี้แจง ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียว

๑. พระพุทธเจ้าทรงจำพรรษาสุดท้าย ณ สถานที่ใด
  - ก. ภัณฑุคาม
  - ข. เวฬุคาม
  - ค. กัลลวาลมุตตคาม
  - ง. ทัตถิคาม
๒. พระพุทธเจ้าทรงปลงอายุสังขารก่อนปรินิพพานกี่เดือน
  - ก. ๓ เดือน
  - ข. ๔ เดือน
  - ค. ๕ เดือน
  - ง. ๖ เดือน
๓. พระพุทธเจ้าตรัสสั่งให้ส่งขลังพรหมทัณฑ์แก่ใคร
  - ก. พระฉันทะ
  - ข. พระกาฬุทายี
  - ค. พระสุภทัตตะ
  - ง. พระวัคคกัณโฐ
๔. ใครทำบุพเพตบัตเป็นครั้งแรกในพระพุทธศาสนา
  - ก. พระเจ้าพิมพิสาร
  - ข. พระเจ้าปเสนทิโกศล
  - ค. อนุชาภิณฑกัษेत्रฐี
  - ง. ธัญชัยเศรษฐี
๕. พระปัจฉิมโอวาทของพระพุทธเจ้าว่าด้วยเรื่องอะไร
  - ก. ความสามัคคี
  - ข. ความกตัญญู
  - ค. ความไม่ประมาท
  - ง. ความอดทน
๖. พระเพลิงที่ถวายพระพุทธสรีระ จุดไม่ติดเพราะรอใคร
  - ก. พระฉันทะ
  - ข. พระอุบาลี
  - ค. พระอานนท์
  - ง. พระมหากัสสปะ
๗. วันถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ เรียกว่าวันอะไร
  - ก. มาฆบูชา
  - ข. วิสาขบูชา
  - ค. อัฐมีบูชา
  - ง. อาสาฬหบูชา
๘. การรื้อยกรองพระธรรมวินัยเป็นหมวดหมู่ เรียกว่าอะไร
  - ก. สัมมนา
  - ข. สังคายนา
  - ค. สาธยาย
  - ง. สันนิบาต

๙. ใครเป็นผู้แบ่งพระบรมสารีริกธาตุ

ก. มัลลกะศัตรีย์

ข. มหาพราหมณ์

ค. วัสสการพราหมณ์

ง. โทณพราหมณ์

๑๐. ใครขอทานดวงพระบรมสารีริกธาตุไปบูชา

ก. พระอินทร์

ข. ฆฎิการพรม

ค. โทณพราหมณ์

ง. พระเจ้าโมริยะะ

เฉลยแบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้

ผลการเรียนรู้ที่ ๓   รู้และเข้าใจพุทธประวัติตั้งแต่ปลงอายุสังขารจนถึงปรินิพพาน

ข้อ	
๑	ข
๒	ก
๓	ก
๔	ก
๕	ค
๖	ง
๗	ค
๘	ข
๙	ง
๑๐	ค

ใบความรู้ที่ ๘

ปลงอายุสังขาร

อนุสนธิ

พระพุทธเจ้าตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้วได้เสด็จจาริกไปในคามนิคมชนบทราชธานีต่าง ๆ เช่น เมืองราชคฤห์ แคว้นมคธทรงสั่งสอนเวไนยสัตว์ให้เห็นแจ้งอริยสัจจนไม่ถ้วน ทรงประดิษฐานพระพุทธศาสนาให้บริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมบรรลุดุธรรมตามสมควรแก่อุปนิสัย ทรงประกาศพระศาสนาให้แพร่หลายเป็นประโยชน์แก่เทวดาและมนุษย์เป็นอันมากตลอดเวลา ๔๕ พรรษา จนมีพระชนมายุล่วงเข้า ๘๐ พรรษา ทรงรู้สึกถึงพระวรกายถ้อยกำลังเพราะชราภาพทรงพิจารณาเห็นว่า จะมีพระชนม์อยู่ได้เพียง ๑๐ เดือน ก็จะมีปรินิพพาน มีพระประสงค์จะเสด็จไปปรินิพพาน ณ เมืองกุสินารา จึงได้เสด็จออกจากเมืองราชคฤห์ ตรงไปยังเมืองกุสินารา ในระหว่างทางเสด็จผ่านเมืองเวสาลีประทับ ณ ป่ามะม่วงของนางคณิกา ชื่อ อัมพาลีทรงรับอัมพาลีวันเป็นอรามสุดท้ายในพระพุทธศาสนา ก่อนเสด็จปรินิพพาน พระองค์ประทับอยู่ ณ อัมพาลีวันตามพระอัยยาคัยแล้วเสด็จต่อไปยังเวฬุคาม เมืองเวสาลี แคว้นวัชชี

ทรงปลงอายุสังขาร เสด็จบ้านเวฬุคาม

พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่เสด็จดำเนินถึงเวฬุคาม เมืองเวสาลี ทรงเห็นว่า รอบเมืองเวสาลีมีเสนาสนะมาก ภิกษุก็หาได้ง่าย เป็นสัปปายะแก่ภิกษุทั้งหลายผู้อยู่จำพรรษาจึงตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่าเธอทั้งหลายจงแยกย้ายกันไปจำพรรษาตามเสนาสนะต่าง ๆ รอบเมืองเวสาลีตามความพอใจเถิดเถิดเถิดเถิดจะจำพรรษาสุดท้าย ณ เวฬุคามแห่งนี้

ในระหว่างพรรษากาลพระองค์ทรงพระประชวรหนักเกิดเวทนาอย่างแรงจนเกือบจะปรินิพพาน ทรงดำริพระสติสัมปชัญญะอดกลั้นเวทนานั้น ทรงดำริว่า เราจะปรินิพพาน โดยไม่บอกลาภิกษุอุปัฏฐาก ไม่บอกลาภิกษุสงฆ์หาควรไม่จึงทรงเข้าสมาบัติกำหนดเวทนาการระงับพระอาการประชวรนั้น เมื่อทรงหายจากพระอาการประชวรแล้วทรงสำราญพระอิริยาบถบนอาสนะในร่มเงาพระวิหาร พระอานนท์พุทธอุปัฏฐากมาเข้าเฝ้ากราบทูลว่าพระองค์ผู้เจริญพระอาการประชวรของพระองค์ทำให้ข้าพระองค์กระวนกระวายใจเหมือนจะอาพาธตามพระองค์ไปด้วยจนไม่เป็นอันปฏิบัติธรรม แต่เบาใจอยู่หนึ่งหน้ว่าพระองค์ยังไม่ได้แสดงธรรมบอกลาภิกษุสงฆ์จะไม่เสด็จปรินิพพานพระพุทธองค์ตรัสตอบว่า ดูกรอานนท์ บัดนี้ ตถาคตแก่เฒ่าเข้าวัยชรา มีอายุถึง ๘๐ ปี แล้วกายของตถาคตก็เหมือนเกวียนเก่าอาศัยไม้ไผ่ผูกค้ำพอให้ใช้งานได้เท่านั้น พร้อมกับตรัสเตือนพระอานนท์ให้รับทำที่พึงแก่ตนเอง

วันรุ่งขึ้นเสด็จเข้าไปบิณฑบาตในเมืองเวสาลี ครั้นเสด็จกลับจากบิณฑบาตแล้วตรัสชวนพระอานนท์ไปประทับพักสำราญพระอิริยาบถ ณ ปาวาลเจดีย์ด้วยพระประสงค์จะให้พระอานนท์กราบทูลอาราธนาให้พระองค์ทรงพระชนม์อยู่ต่อ ทรงทำนิมิตโองาสตรีสกับพระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์ เมืองเวสาลีนี้เป็นสถานที่รื่นรมย์ที่ศุภนิยามสวยงามมีเจดีย์มากมายรวมทั้งปาวาลเจดีย์ ถ้าบุคคลได้เจริญอุทิสบาต ๔ มีความปรารถนาจะมีชีวิตอยู่ชั่วนิรันดร์หรือมากกว่านั้นก็สามารทำได้ ทรงทำนิมิตโองาสให้พระอานนท์ทูลอาราธนาถึง ๓ ครั้ง แต่พระอานนท์ไม่อาจจะรู้ทันเหมือนถูกมารเข้าดลใจไม่ได้ทูลอาราธนาจึงทรงรับสั่งให้พระอานนท์ออกไป พระอานนท์ถวายบังคมแล้วออกไปนั่งพักที่โคนไม้แห่งหนึ่งไม่ไกลจากพระองค์มากนัก

เมื่อพระอานนท์จากไปไม่นานมารใจบาปเข้าไปหาพระองค์ถึงที่ประทับ ทูลให้ระลึกถึงเรื่องที่เคยสนทนากันเมื่อคราวแรกตรัสรู้ในขณะที่ประทับที่โคนไม้ขอชบาลนิโครธว่าเคยกราบทูลอาราธนาให้พระองค์เสด็จปรินิพพานแล้วแต่พระองค์ตรัสว่า บริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ยังไม่ฉลาดไม่อาจแสดงธรรมให้ลัทธิต่าง ๆ นอกพระศาสนาเข้าใจหลักธรรมตามเป็นจริงได้และพระศาสนายังไม่แพร่หลายยังไม่สำเร็จประโยชน์แก่ประชุมชนเป็นอันมากเราจะไม่ปรินิพพาน บัดนี้ บริษัท ๔ และพระศาสนาก็ตั้งมั่นแพร่หลายตามพุทธประสงค์ทุกประการแล้วนิมนต์เสด็จปรินิพพานเถิด พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ดูกรมารใจบาป ท่านจงวางใจเถิดนับจากนี้ไปอีก ๓ เดือน เราจะปรินิพพาน ต่อจากนั้นจึงทรงปลงอายุสังขาร ณ ปาวาลเจดีย์ทำให้เกิดแผ่นดินไหวอย่างรุนแรงและเกิดชนพองสยองเกล้าจนน่าสะพรึงกลัว

เหตุทำให้เกิดแผ่นดินไหว ๘ ประการ

พระอานนท์รู้สึกได้ว่าแผ่นดินไหวรุนแรงจึงออกจากร่มไม้ไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าทูลถามเหตุการณ์แผ่นดินไหวรุนแรง พระองค์ตรัสว่า “ดูกรอานนท์ เมื่อเธอออกไปแล้วมารใจบาปเข้ามาหาทูลอาราธนาให้เราเสด็จปรินิพพานจึงบอกมารใจบาปนั้นว่า นับจากนี้ไปอีก ๓ เดือน ตถาคตจะปรินิพพาน ดูกรอานนท์เหตุที่ทำให้เกิดแผ่นดินไหวมีอยู่ ๘ ประการคือ

๑. ลมกำเริบ
๒. ผู้มีฤทธิ์บันดาล
๓. พระโพธิสัตว์จุติจากดุสิตลงสู่พระครรภ์
๔. พระโพธิสัตว์ประสูติ
๕. ตถาคตตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ
๖. ตถาคตแสดงพระธัมมจักกัปปวัตตนสูตร
๗. ตถาคตปลงอายุสังขาร
๘. ตถาคตเสด็จดับขันธปรินิพพาน

พระอานนท์คิดว่าเหตุการณ์ทุกอย่างเกิดขึ้นหมดแล้วเหลือเพียงพระตถาคตปลงอายุสังขารและปรินิพพาน ชะรอยแผ่นดินไหวครั้งนี้จะเกิดจากพระพุทธองค์ปลงอายุสังขารเป็นแน่จึงกราบทูลอาราธนาให้พระพุทธองค์ทรงดำรงพระชนม์อยู่ต่ออีกกัปหนึ่งเพื่ออนุเคราะห์สัตว์โลก เพื่อเกื้อกูลแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย พระองค์ตรัสว่า ดูกรอานนท์ บัดนี้ ไม่ใช่เวลาจะมาขอรับรองตถาคตให้มีชีวิตอยู่ต่ออีกกัปหนึ่งเป็นความผิดพลาดของเธอเองเมื่อตถาคตทำนิมิตโองาสขัดแจ้งเธอก็ไม่อาจจะรู้ทันไม่ได้ขอรับรอง บัดนี้ ตถาคตปลงอายุสังขารแล้วแม้พระอานนท์พุทธอุปัฏฐากจะกราบทูลอาราธนาถึง ๓ ครั้ง ก็ตรัสปฏิเสธทุกครั้งไป

ประทานโอวาทแก่ภิกษุสงฆ์ เสด็จป่ามหาวัน

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสบอกพระอานนทอย่างนั้นแล้วได้เสด็จไปยังภูฏาคารศาลาป่ามหาวัน ตรัสสั่งพระอานนท์ให้เรียกภิกษุทั้งหลายที่อาศัยอยู่ในเมืองเวสาลีมาเข้าเฝ้า ณ ศาลาฉันภัตตาหาร ประทานโอวาทแก่ภิกษุสงฆ์ด้วยอภิญญาเทสิตธรรม คือ หลักธรรมที่ทรงแสดงเพื่อความรู้ยิ่ง หมายถึงโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ ได้แก่ สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ บุคคลเจริญทำให้มากย่อมเป็นไปเพื่อความดำรงอยู่ได้นานแห่งพระศาสนาเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนหมู่มากเพื่อนุเคราะห์สัตว์โลก เพื่อเกื้อกูลแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ต่อจากนั้นตรัสเตือนภิกษุทั้งหลายว่า **หนุตทานิ ภิกขเว อามนตุยามิ โว วยธมมา สงขารา อปปมาเทน สมปาเทถ** แปลความว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ เราขอเตือนเธอทั้งหลายว่าสังขารทั้งหลายมีความเสื่อมเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด นับจากนี้ไปอีก ๓ เดือน ตถาคตจะปรินิพพาน

เช้าวันต่อมาพระองค์เสด็จเข้าไปบิณฑบาตในเมืองเวสาลี เมื่อเสด็จออกจากเมืองเวสาลีทอดพระเนตรเมืองเวสาลีเป็นนาคาวโลกหรือมองอย่างข้างหลังผินพระพักตร์มาตรัสกับพระอานนท์ว่า “ดูกรอานนท์ การเห็นเมืองเวสาลีครั้งนี้เป็นการเห็นครั้งสุดท้ายของตถาคต เราจะไปยังบ้านภัณฑุกคามกัน พระอานนท์ทูลรับพระดำรัสแล้ว

พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่เสด็จถึงบ้านภัณฑุกคาม แล้วประทับอยู่ ณ บ้านภัณฑุกคามนั้น ทรงแสดงอริยธรรม ๔ ประการ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา และวิมุตติ แก่ภิกษุทั้งหลาย มีใจความว่า ศีลเป็นที่ตั้งแห่งคุณวิเศษเบื้องบนประหนึ่งแผ่นดินเป็นที่รองรับสิ่งทั้งปวง เมื่อศีลบริบูรณ์สมาธิก็มีผลมากมีอานิสงส์มากเมื่อฝึกฝนสมาธิดีแล้วปัญญาก็มีผลมาก มีอานิสงส์มาก จิตอันปัญญาอบรมดีแล้วย่อมหลุดพ้นจากอาสวะ คือ กามาสวะ ภาวาสวะ อวิชชาสวะ สิกขา ๓ นี้ เป็นทางแห่งวิมุตติ วิมุตติเป็นแก่นแห่งพระธรรมวินัยพระสาวกจะบรรลุวิมุตตินั้นได้ก็ด้วยทำให้บริบูรณ์ในไตรสิกขานั้น

เสด็จโกคณคร

พระพุทธเจ้าประทับอยู่บ้านภัณฑุกคามตามพระพุทธอัธยาศัย แล้วเสด็จต่อไปยังบ้านหัตถิกคาม บ้านอัมพคาม บ้านชัมพูคาม เสด็จถึงโกคณครตามลำดับ ประทับอยู่ ณ อานันทเจดีย์ใกล้โกคณครตรัสมหาปเทศ ๔ โปรดภิกษุทั้งหลายมีใจความว่า ถ้าจะมีภิกษุอ้างพระศาสดาก็ดี อ้างสงฆ์ อ้างคณะอ้างบุคคลก็ดี แสดงแก่ผู้ใดว่านี่ เป็นธรรม เป็นวินัย เป็นคำสอนของพระศาสดา เธอทั้งหลายไม่ฟังชื่นชม ไม่ฟังคัดค้าน คำกล่าวของภิกษุนั้นฟังเรียนรู้พยัญชนะให้แน่นอน แล้วสอบสวนพระสูตรเทียบเคียงพระวินัย ถ้าคำกล่าวนั้นไม่ตรงกับพระสูตรเทียบเคียงพระวินัยไม่ได้ ฟังเข้าใจเกิดว่ามีใช้คำสอนของพระศาสดาเธอผู้นั้นรับมาผิด ๆ จำมาคลาดเคลื่อนแน่แล้วแต่เมื่อใดสอบสวนแล้วตรงกับพระสูตรและเทียบเคียงพระวินัยได้ไม่ผิดพลาด ไม่คลาดเคลื่อน เมื่อนั้น ฟังถึงความตกลงใจว่านี่เป็นคำสอนของพระศาสดาแน่นอน เธอผู้นั้นรับมาถูกต้องไม่วิปริตคลาดเคลื่อนจากพระธรรมวินัย

พระพุทธองค์ประทับอยู่ ณ อานันทเจดีย์ในโกคณครนั้น นอกจากทรงแสดงมหาปเทศ ๔ ยังทรงแสดงไตรสิกขาเป็นทางแห่งวิมุตติ คือ ความหลุดพ้นจากกามาสวะ ภาวาสวะ และอวิชชาสวะ โปรดเวไนยสัตว์ทั้งหลายมากกว่าหลักธรรมอย่างอื่น

นายจุนทะถวายปัจจัยมปีณทบาท

เสด็จเมืองปาวา

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ โภคนครตามพระอัยยาคัย แล้วครั้งใดถึงกำหนด ๓ เดือน นับแต่วันปลงอายุสังขาร เสด็จไปยังเมืองปาวาพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประทับอยู่ ณ อัมพวัน สวนมะม่วงของนายจุนทะบุตร นายช่างทองในเมืองปาวานั้น ฝ่ายนายจุนทะก็มารบุดรได้ทราบว่พระพุทธองค์เสด็จถึงเมืองปาวาประทับอยู่ในสวนมะม่วงของตน จึงเข้าไปเฝ้าพระพุทธองค์สดับพระธรรมเทศนาและกราบทูลอาราธนาพระพุทธองค์พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ เสด็จไปฉันภัตตาหารเช้าที่บ้านของตนในวันรุ่งขึ้น

นายจุนทะก็มารบุดรทราบว่า พระองค์ทรงรับอาราธนาแล้วจึงกราบทูลลาทำประทักษิณแล้วหลีกไปวันนั้นเป็นวันก่อนปริณิพพาน ๑ วัน ตรงกับขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๖ เมื่อกลับถึงบ้านแล้วสั่งให้จัดเตรียมอาหารอย่างประณีตและสุกรมัททวะจำนวนมากในบ้านของตนตลอดทั้งคืน ครั้นได้เวลาฉันภัตตาหารเช้าจึงสั่งให้คนไปกราบทูลเชิญเสด็จพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์

พระพุทธองค์พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เสด็จไปยังบ้านของนายจุนทะประทับนั่งบนอาสนะตรัสสั่งนายจุนทะว่า สุกรมัททวะที่ท่านจัดเตรียมไว้จงถวายตาคตผู้เดียวส่วนที่เหลือให้ขุดหลุมฝังกลบเสีย จงถวายอาหารอย่างอื่นแก่ภิกษุทั้งหลาย เพราะสุกรมัททวะไม่สามารถจะย่อยได้ง่าย นายจุนทะทูลรับพระดำรัสนั้นแล้วครั้งเสวยพระกระยาหารเสร็จได้ตรัสอนุโมทนาให้นายจุนทะเบิกบานใจในไทยทานที่ถวายเสด็จกลับไปอัมพวันแล้วในวันนั้นเป็นวันปริณิพพานของพระองค์ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖

ทรงพระประชวร

เสด็จเมืองกุสินารา

เมื่อพระพุทธเจ้าเสวยภัตตาหารของนายจุนทะแล้วก็เกิดอาพาธอย่างรุนแรง ทรงพระประชวรลงพระโลหิตเกิดทุกขเวทนารุนแรงถึงกับจะปริณิพพานแต่ทรงมีพระสติสัมปชัญญะมั่นคงไม่ทรนทราย ทรงอดกลั้นทุกขเวทนานั้นด้วยอธิสาสนขันติ ตรัสสั่งพระอานนท์ว่าดูกรอานนท์ เราจะไปเมืองกุสินารากัน พระอานนท์ทูลรับพระดำรัสและแจ้งข่าวให้ภิกษุสงฆ์รับทราบทั่วกันแล้วพระพุทธองค์เสด็จออกจากอัมพวันไปยังเมืองกุสินาราในระหว่างทางเสด็จพระดำเนินทรงลำบากพระวรกายมากทรงแหวะพักเหนื่อยเป็นระยะ ๆ ขณะประทับได้ร่มไม้แห่งหนึ่งตรัสสั่งพระอานนท์ให้ปูลาดผ้าสังฆาฏิพับเป็น ๔ ชั้น เพื่อประทับนั่งพักระงับความเหนื่อยทรงกระหายน้ำมากตรัสสั่งให้พระอานนท์ไปตักน้ำมาถวาย

พระอานนท์กราบทูลว่า พระองค์ผู้เจริญเมื่อครุ่นเืองเกวียนประมาณ ๕๐๐ เล่ม เพิ่งข้ามแม่น้ำผ่านไบน้ำขุ่นมากไม่ควรจะเสวยแต่แต่น้ำกุกุชานที่อยู่ไม่ไกลน้ำใสเย็นสะอาดมีท่าขึ้นลงสะดวก พระองค์เสด็จไปเสวยและสรงชำระพระวรกายที่แม่น้ำนั้นเกิด จึงตรัสสั่งเป็นครั้งที่ ๒ ว่า ดูกรอานนท์ เธอช่วยนำน้ำมาให้เรากระหายจะดื่มนี้ พระอานนท์กราบทูลทัดทานเป็น ครั้งที่ ๒ เช่น กันพอ ครั้งที่ ๓ พระอานนท์ทูลรับพระดำรัสถือบาตรไปยังแม่น้ำนั้น ขณะนั้นน้ำในแม่น้ำมีน้อยถูกเกวียนย่ำจนขุ่นมัว เมื่อพระอานนท์เข้าไปใกล้น้ำกลับใสสะอาดไม่ขุ่นมัวนึกฉงนในใจว่าน่าแปลกใจจริงสิ่งไม่เคยเกิดก็เกิดขึ้น แม่น้ำขนาดเล็กถูกเกวียนเหยียบย่ำจนขุ่นมัวน้ำกลับใสสะอาดไม่ขุ่นมัวจึงใช้บาตรตักน้ำนำเข้าไปถวายให้พระองค์เสวยกราบทูลเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ขณะนั้นพระโอรสของมัลลกษัตริย์นามว่า ปุกกุสะ สาวกของอาหารดาบสกาลามโคตรออกเดินทางจากเมืองกุสินารายะไปยังเมืองปาวาผ่านมาทางนั้นพอดี เห็นพระพุทธรูปประทับนั่งภายใต้ร่มไม้หนึ่งจึงเข้าไปเฝ้าถวายบังคมนั่งฟังสนธิวิหารธรรมเกิดความเลื่อมใสกล่าวชมพระธรรมเทศนาว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระภาสิตของพระองค์ไพเราะแจ่มแจ้งเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำเปิดของที่ปิดบอกทางแก่คนหลงทาง และส่องประทีปในที่มืดพร้อมทั้งประกาศตนเป็นอุบาสกขอถึงพระพุทธรูปเจ้าพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะที่พึ่งตลอดชีวิต ได้นำผ้าสังคิวรรณ ๑ คู่ เป็นผ้าเนื้อละเอียดมีสีดั่งทองสิงคี คือ มีสีทองเหมือนเปลวไฟ น้อมเข้าไปถวายพระพุทธรูปเจ้าผืนหนึ่ง ถวายพระอาสน์ผืนหนึ่งปลื้มปิติยินดีในการประกอบความดีของตนในวันนั้นถวายบังคมลาทำประทักษิณแล้วหลีกไป

ผิวกายพระตถาคตมองใสยิ่งใน ๒ กาล

เมื่อปุกกุสะมัลลบุตรหลีกไปไม่นานพระอาสน์ที่ได้น้อมผ้าสังคิวรรณคู่หนึ่งเข้าไปถวายพระพุทธรูปเจ้าผ้าสังคิวรรณนั้นปรากฏประหนึ่งถ่านไฟปราศจากเปลว พระองค์ทรงนั่งผืนหนึ่งทรงห่มผืนหนึ่ง ทันใดนั้นผิวกายของพระพุทธรูปก็งามบริสุทธิผุดผ่องยิ่งนัก พระอาสน์ที่ทูลสรรเสริญความงดงามผ่องใสของพระฉวีวรรณซึ่งปกคลุมพระวรกายด้วยผ้าสังคิวรรณพระพุทธรูปตรัสว่า จริงดังอาสน์สรรเสริญกายของตถาคตงามบริสุทธิผุดผ่องยิ่งนักใน ๒ กาล คือ

๑. คิณตรัสรู้บุตรสัมมาสัมโพธิญาณสำเร็จเป็นพระพุทธรูปเจ้า
๒. คิณตถาคตปรินิพพานด้วยอนุปาติเสสนิพพานธาตุ

ดูกรอาสน์ที่ในยามสุดท้ายของคืนวันนั้นตถาคตจะปรินิพพานในระหว่างโคนไม้สาละทั้งคู่ในศาลาโนทยานของมัลลกษัตริย์ทั้งหลายในเมืองกุสินารา ดูกรอาสน์ เราจะไปแม่น้ำกุกุชานที่กิน พระอาสน์ที่ทูลรับพระบัญชาแจ้งให้ภิกษุสงฆ์ทราบแล้ว

พระพุทธรูปพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่เสด็จดำเนินไปถึงแม่น้ำกุกุชานที่เสด็จลงเสวยและทรงสนานตามพระอริยาศัยแล้วเสด็จขึ้นจากแม่น้ำไปประทับที่อัมพวันตรัสสั่งให้พระจุนทกะปูลาดผ้าสังฆาฏิพับเป็น ๔ ชั้น พระองค์เสด็จบรรทมสีหไสยาโดยข้างเบื้องขวาทรงซ้อนพระบาทให้เหลื่อมกันทรงมีพระสติสัมปชัญญะทรงมนสิการอุภูฐานสัญญา คือ ตั้งพระทัยว่าบรรทมแล้วจะเสด็จลุกขึ้นโดยมีพระจุนทกะนั่งเฝ้าถวายการดูแลในที่นั้น

บิณฑบาตทาน ๒ คราว มีผลเสมอกัน

เมื่อพระพุทธรูปทรงพักพระวรกายพอบรรเทาความเหน็ดเหนื่อยแล้วจึงตรัสเรียกพระอาสน์มารับสั่งว่า “ดูกรอาสน์ อาจมีใครบางคนทำให้นายจุนทกะมารบุตรเกิดความเดือดร้อนใจว่าตถาคตเสวยอาหารบิณฑบาตของท่านเป็นครั้งสุดท้ายแล้วเสด็จปรินิพพาน เธอพึงช่วยระงับให้นายจุนทกะสบายใจว่าตถาคตได้ตรัสสรรเสริญบิณฑบาต ๒ คราว มีผลเสมอกัน มีอนิสงส์มากกว่าบิณฑบาตอื่น ๆ คือ บิณฑบาตที่ตถาคตเสวยแล้วได้ตรัสรู้บุตรสัมมาสัมโพธิญาณและบิณฑบาตที่ตถาคตเสวยแล้วเสด็จปรินิพพานด้วยอนุปาติเสสนิพพานธาตุเพราะได้สั่งสมกุศลกรรมเป็นเหตุให้มีอายุให้มีวรรณะ ให้มีความสุข ให้มียศศักดิ์ และให้บังเกิดในสวรรค์ ดูกรอาสน์เราจะไปยังแม่น้ำหิรัญญูตีฝั่งโน้นข้ามไปเมืองกุสินาราและศาลาโนทยานของมัลลกษัตริย์กับพระอาสน์ที่ทูลรับพระดำรัสของพระพุทธรูปแล้ว

บรรทมอนุฐานไสยา

พระพุทธองค์พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่เสด็จข้ามแม่น้ำหิรัญญวดีไปยังเมืองกุสินาราประทับอยู่ ณ สาละวันทยานสถานที่เสด็จประพาสของเจ้ามัลละทั้งหลาย ตรัสสั่งพระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์ เธอจงตั้งเตียง หันศีรษะไปทางทิศอุดรระหว่างต้นสาละทั้งคู่เราเหนื่อยจะนอนพัก พระอานนท์ทูลรับพระดำรัสแล้วตั้งเตียง ให้เป็นพระแท่นปรีนิพพานหันพระเศียรไปทางทิศอุดรระหว่างต้นสาละคู่ พระพุทธองค์ทรงสำเร็จสัพพัญญูโดยข้างเบื้องขวาทรงซ้อนพระบาทเหลื่อมกันทรงมีพระสติสัมปชัญญะบรรทมอนุฐานไสยา คือ บรรทม ครั้งสุดท้ายไม่เสด็จลุกขึ้นอีกเลย

ทรงปรารภสักการบูชา

สมัยนั้นต้นสาละทั้งคู่ผลิดอกบานสะพรั่งนอกฤดูกาลทั้งต้นดอกไม้เหล่านั้นร่วงหล่นโปรยปรายลงมา บูชาพระสรีระพระพุทธเจ้าแม่ดอกมณฑารพในเมืองสวรรค์ก็ร่วงหล่นโปรยปรายลงมาในบริเวณนั้น กลิ่นหอม อบอวลโชยมาทางอากาศ เหล่าเทวดาก็ประโคมดนตรีทิพย์ในอากาศเพื่อสักการบูชาพระพุทธเจ้าในวสานกาล พระองค์ตรัสบอกพระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์ การบูชาตถาคตด้วยอามิสบูชาเช่นนี้ไม่ชื่อว่าบูชาตถาคตอย่าง แท้จริงเพราะไม่สามารถจะดำรงพระศาสนาไว้ได้ผู้ใดและจะเป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ก็ตามปฏิบัติธรรม สมควรแก่ธรรมปฏิบัติชอบประพฤติตามธรรมผู้นั้นชื่อว่าบูชาตถาคตด้วยปฏิบัติบูชา เป็นการบูชาสูงสุดเพราะ สามารถดำรงพระศาสนาไว้ได้ พร้อมทั้งตรัสเตือนให้พุทธบริษัทหนักแน่นในการปฏิบัติธรรมเพื่อความดำรงมั่น สถิตสถาพรแห่งพระศาสนาตลอดกาลนาน

ประทานโอกาสให้เทวดาเข้าเฝ้า

พระอุปัชฌายะยืนถวายงานพัดอยู่เฉพาะพระพักตร์พระพุทธเจ้าพระองค์ทรงรับสั่งให้พระอุปัชฌายะ ออกไปไม่ให้ยืนขวางพระพักตร์ พระอานนท์นึกแปลกใจว่าพระอุปัชฌายะรูปนี้เป็นพระอุปัชฌาย์ใกล้ชิดพระพุทธองค์ มานานในวาระสุดท้ายกลับทรงขับพระอุปัชฌายะออกไปไม่ให้ถวายการปรนนิบัติเหมือนเช่นเคย จึงเข้าไปทูลถาม ได้รู้ความจริงว่า ขณะนั้นเหล่าเทวดาในหมื่นโลกธาตุมหาประชุมกันเพื่อจะเข้าเฝ้าพระพุทธองค์เป็นครั้งสุดท้าย แต่พระอุปัชฌายะมายืนบังอยู่เบื้องหน้าพระพักตร์เทวดาทั้งหลายพากันไม่พอใจเพราะไม่สมหวังตั้งตั้งใจมา พระองค์จึงให้พระอุปัชฌายะถอยออกไปจากเบื้องหน้าพระพักตร์ เทวดาบางพวกยังมีกิเลสสยายผม ประคองแขนคร่ำครวญอยู่ลุ่มแกลือกกลิ้งไปมาเหมือนคนมีเท้าขาดเพื่อรำพันว่าพระพุทธเจ้าผู้เป็นดวงประทีป ของโลกปรีนิพพานเร็วนัก ส่วนเหล่าเทวดาผู้ปราศจากราคะมีสติสัมปชัญญะอดกลั้นได้โดยธรรมสังเวช ว่าสังขารทั้งหลายไม่เที่ยง สัตว์ทั้งหลายจะพึงหวังอะไรในสังขารนี้ความเที่ยงแท้แน่นอนซึ่งสัตว์ทั้งหลาย ต้องการนั้นนั้นพึงหาไม่ได้แต่สังขารนี้ พระพุทธองค์ตรัสบอกเหตุให้พระอุปัชฌายะออกไปจากเบื้องหน้า พระพักตร์และทรงแสดงอาการของเหล่าเทวดามาประชุมในวันนั้นให้พระอานนท์ทราบดังกล่าวมานี้

ทรงแสดงสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล

พระอานนท์กราบทูลว่า พระองค์ผู้เจริญเมื่อก่อนพวกภิกษุอยู่จำพรรษาอยู่ในทิศต่าง ๆ ครั้น ออกพรรษาปวารณาแล้ว พวกเขากลับมาเข้าเฝ้าพระองค์ได้โอกาสอยู่ใกล้ชิด ได้สนทนาปราศรัย ได้รับฟัง พระโอวาทอันประทับใจจากพระองค์ แต่หลังจากพระองค์เสด็จปรีนิพพานแล้ว ข้าพระองค์ทั้งหลายจะไม่ได้เห็น

จะไม่ได้เข้าเฝ้าพระองค์เช่นนั้นอีก ข้าพระองค์ทั้งหลายควรปฏิบัติอย่างไร พระพุทธองค์ตรัสบอกว่า “ดูกรอานนท์สังเวชนียสถาน ๔ ตำบล คือ สถานที่ประสูติ สถานที่ตรัสรู้ สถานที่แสดงปฐมเทศนา และ สถานที่ปรินิพพาน เป็นสถานที่พุทธบริษัท คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา มีใจศรัทธาเลื่อมใสในตถาคต ควรจะไปดูไปเห็น เพื่อให้เกิดความสังเวชสลดใจ คนเหล่านี้ไม่มีใจศรัทธาเลื่อมใสจาริกไปยังสังเวชนียสถาน เหล่านี้ คนเหล่านั้นตายไปจะเกิดในสุคติโลกสวรรค์

อาการอันภิกษุทั้งหลายจะพึงปฏิบัติต่อสตรี

ต่อจากนั้นพระอานนท์ได้ทูลถามถึงการปฏิบัติต่อสตรีทั้งหลายว่า พระองค์ผู้เจริญข้าพระองค์ทั้งหลายจะพึงปฏิบัติต่อมาตุคามอย่างไร พระพุทธองค์ตรัสบอกว่า ดูกรอานนท์ ขึ้นชื่อว่ามาตุคามภิกษุทั้งหลายพึงปฏิบัติต่อเธออย่างนี้ คือ อย่าดูอย่าเห็นเป็นการดี เมื่อจำเป็นต้องดูต้องเห็นไม่ควรพูดไม่ควรเจรจาด้วย เมื่อจำเป็นต้องเจรจาด้วยควรตั้งสติให้มั่นคงไม่ให้จิตแปรปรวนด้วยอำนาจกิเลสตัณหา ดูกรอานนท์ เธอทั้งหลายพึงปฏิบัติต่อมาตุคามอย่างนี้

วิธีปฏิบัติในพระพุทธสรีระ

พระอานนท์ทูลถามถึงวิธีปฏิบัติในพระพุทธสรีระว่า พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายจะพึงปฏิบัติในพระพุทธสรีระอย่างไร

พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ดูกรอานนท์ เธอทั้งหลายอย่าชวนชายเพื่อบูชาสรีระตถาคตเลยจงประกอบ ประโยชน์ตนเป็นผู้ไม่ประมาทในประโยชน์ตน มีความเพียรเผากิเลสและบาปกรรม มีจิตมุ่งตรงต่อพระนิพพาน เลิกกษัตริย์พราหมณ์และคฤหบดีผู้เป็นบัณฑิตเลื่อมใสในตถาคตมีอยู่พวกเขาจะทำการบูชาสรีระตถาคตเอง

พระอานนท์กราบทูลถามต่อไปว่า พระองค์ผู้เจริญ ท่านเหล่านั้นจะพึงปฏิบัติในพระสรีระของพระองค์อย่างไร

“ดูกรอานนท์ คนทั้งหลายย่อมปฏิบัติในสรีระตถาคตเหมือนปฏิบัติในพระบรมศพพระเจ้าจักรพรรดิ คือ เขาห่อสรีระพระเจ้าจักรพรรดิด้วยผ้าไหมซับด้วยสำลีห่อด้วยผ้าไหมทับอีก ๕๐๐ คู่ อัญเชิญพระสรีระลงในรางเหล็กเต็มด้วยน้ำมัน ใช้รางเหล็กอีกอันหนึ่งปิดทับข้างบนอัญเชิญพระบรมศพขึ้นประดิษฐานบนจิตกาธานทำด้วยไม้หอมล้วน ถวายพระเพลิงพระบรมศพสร้างสถูปของพระเจ้าจักรพรรดิไว้ตรงทางใหญ่สี่แยกอัญเชิญพระอัฐิบรรจุลงในสถูป เพื่อเป็นที่สักการบูชาของมหาชนผู้สัจจไปมา ทั้ง ๔ ทิศ ดูกรอานนท์ คนทั้งหลายพึงปฏิบัติในสรีระตถาคตเหมือนเขาปฏิบัติในพระบรมศพพระเจ้าจักรพรรดิพึงสร้างสถูปตถาคตไว้ตรงทางใหญ่สี่แยกเพื่อให้พุทธบริษัทได้สักการบูชาด้วยดอกไม้ของหอมหรือกราบไหว้ระลึกถึงพระพุทธคุณ ทำให้ใจเลื่อมใสในพระสถูปนั้น การกระทำเช่นนั้นเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขแก่พุทธบริษัทสิ้นกาลนาน

อุปารหบุคคล ๔

พระพุทธเจ้าครั้งตรัสวิธีปฏิบัติในพระสรีระพระเจ้าจักรพรรดิให้พระอานนท์ทราบแล้วทรงแสดงอุปารหบุคคล ๔ ประเภท ซึ่งควรบรรจุอัฐิธาตุไว้ในสถูป คือ พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก และพระเจ้าจักรพรรดิ คนเหล่านี้ทำจิตให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในสถูปว่าสถูปนี้บรรจุอัฐิธาตุของพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก พระเจ้าจักรพรรดิกราบไหว้สักการบูชาด้วยดอกไม้ของหอมคนเหล่านั้นตายไปจะเกิดในสุคติโลกสวรรค์

ประทานโอวาทแก่พระอานนท์

พระอานนท์รู้สึกว่พระพุทธรองค์กำลังจะเสด็จจากไป ได้แอบเข้าไปยังวิหารยืนเหนี่ยวสลักประตู สันฐานคล้ายศิระฆะวานรร้องให้รำพันถึงตัวเองว่าเรายังเป็นเสขบุคคลยังมีกิจจะต้องทำอยู่แต่พระศาสดาผู้ทรงอนุเคราะห์เราจะปรินิพพานเสียแล้ว พระพุทธเจ้าไม่ทรงเห็นพระอานนท์อยู่ในที่นั้นตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า พระอานนท์ไปไหน เมื่อภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่าพระอานนท์แอบยืนร้องไห้อยู่ จึงรับสั่งให้เรียกเข้ามาเฝ้า ตรัสว่า ดูกรอานนท์ พอดีเกิดอย่าเศร้าโศกอย่าร้องไห้เลยเราบอกหลายครั้งแล้วมิใช่หรือว่าวันหนึ่งเราต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจ สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงแท้ถาวรจะหาความเที่ยงแท้จากสังขารได้ที่ไหน ทุกสิ่งเกิดขึ้นในเบื้องต้นแปรปรวนในท่ามกลางและต้องแตกสลายไปในที่สุด ดูกรอานนท์ เธอเฝ้าอุปัฏฐาก ตถาคตมาเป็นเวลานานแล้วมี เมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตามโนกรรม ในตถาคตมาโดยตลอดถือว่า ได้ทำบุญไว้แล้วเร่งทำความเพียรเข้าเกิดไม่นานจะหลุดพ้นจากอาสวะสำเร็จเป็นพระอรหันต์

ตรัสสรรเสริญพระอานนท์

พระพุทธเจ้าตรัสสรรเสริญพระอานนท์ในท่ามกลางสงฆ์ว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้อุปัฏฐาก พระพุทธเจ้าทั้งหลายทั้งในอดีตและอนาคตไม่มีใครเสมอเหมือนพระอานนท์อุปัฏฐากแห่งเรา พระอานนท์เป็น พุทธอุปัฏฐากที่ดีที่สุดในกาลเทศะรู้จักบุคคลจัดลำดับบุคคลจะเข้าเฝ้าตถาคตได้อย่างถูกต้องเหมาะสมว่านี่ เป็นเวลาของภิกษุ นี่เป็นเวลาของภิกษุณี นี่เป็นเวลาของพวกอุบาสก นี่เป็นเวลาของพวกอุบาสิกา นี่เป็นเวลา ของพระราชา นี่เป็นเวลาของมหาอำมาตย์ นี่เป็นเวลาของเดียรฉัตร และสาวกเดียรฉัตร นอกจากนี้พระอานนท์ ยังมีอัพภูตธรรมอันน่าอัศจรรย์อยู่ในตัว ๔ ประการ เช่นเดียวกับ ที่มีอยู่ในพระเจ้าจักรพรรดิ คือ

๑. พุทธบริษัทปรารถนาจะได้เห็นพระอานนท์
๒. พุทธบริษัทยินดีพอใจเมื่อได้เห็นพระอานนท์
๓. พุทธบริษัทยินดีพอใจในธรรมที่พระอานนท์แสดง
๔. พุทธบริษัทไม่อึดในรศพระธรรมที่พระอานนท์แสดง

ตรัสถึงเมืองกุสินารา

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสสรรเสริญพระอานนท์จบลง พระอานนท์ได้กราบทูลว่า พระองค์ผู้เจริญ กุสินารา เป็นเมืองป่าเมืองดอนเมืองเล็กเมืองน้อยไม่เหมาะจะเป็นที่ปรินิพพานยังมีเมืองใหญ่ ๆ มีความเจริญมากกว่า คือ เมืองจำปา เมืองราชคฤห์ เมืองสาวัตถี เมืองสาเกต เมืองโกสัมพี และเมืองพาราณสีพระองค์เสด็จไป ปรินิพพานในเมืองใหญ่นั้นเกิด กษัตริย์พราหมณ์และคหบดีเลื่อมใสพระองค์มีอยู่มาก เขาเหล่านั้น จะรับภาระจัดการพระศพของพระองค์ให้สมพระเกียรติ พระพุทธเจ้าตรัสห้ามว่า ดูกรอานนท์ อย่ากล่าว อย่างนั้น

เมืองกุสินาราในอดีตมีนามว่ากุสาวตีเป็นพระนครกว้างใหญ่ไพศาลเคยเป็นราชธานีให้พระเจ้า จักรพรรดิประทับมาแล้วเป็นแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองประชาชนอยู่ร่มเย็นเป็นสุข มีความเจริญมั่งคั่ง ผู้คนมากมายสัญจรไปมาหาสู่กันไม่หยุดหย่อนไม่เจียบจากเสียง ๑๐ อย่าง คือ เสียงช้าง เสียงม้า เสียงรถ เสียงกลอง เสียงตะโพน เสียงพิณ เสียงกังสดาล เสียงขั้บร้อง เสียงสังข์ และเสียงคนเรียกกันให้บริโภคอาหาร ทั้งกลางวันและกลางคืน

ตรัสสั่งให้แจ้งข่าวปรีนิพพานแก่มีลลกษัตริย์

พระพุทธองค์ตรัสเรื่องในอดีตของเมืองกุสินาราทให้พระอานนท์ฟังแล้วทรงรับสั่งว่า “ดูกรอานนท์ เธอจงไปแจ้งข่าวแก่มีลลกษัตริย์และชาวเมืองกุสินาราว่า พระตถาคตจะปรีนิพพานในยามสุดท้ายคืนนี้ คนเหล่านั้นจะได้ไม่เสียใจภายหลังว่าพระตถาคตเสด็จมาปรีนิพพานในเมืองของเราแต่เราทั้งหลายกลับไม่ได้ เข้าเฝ้าพระองค์เป็นครั้งสุดท้าย

พระอานนท์ทุลรับพระบัญชาแล้วรีบเข้าไปแจ้งข่าวการปรีนิพพานแก่มีลลกษัตริย์และชาวเมืองกุสินาราตามที่พระองค์ตรัสสั่งทุกประการ ทันทันที่ได้ทราบข่าวมีลลกษัตริย์และประชาชนทั้งหลายก็พากันเสร์ราโศกคร่ำครวญว่าพระพุทธองค์เสด็จปรีนิพพานเร็วนัก ดวงประทีปของโลกดับเร็วนัก จึงพร้อมกันไปเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ณศาลวโนทยานแล้ว

พระอานนท์คิดว่าถ้าจะให้มัลลกษัตริย์ทั้งหลายเข้าเฝ้าถวายบังคมที่ละพระองค์ ๆ จะไม่ได้ถวายบังคมพระพุทธองค์ทั่วถึงกันถึงรุ่งเช้าก็ยังไม่เสร็จสิ้น จึงจัดให้มัลลกษัตริย์ทั้งหลายเข้าเฝ้าถวายบังคมเป็นคณะตามลำดับสกุลวงศ์ กราบทูลชื่อและสกุลวงศ์ให้ทรงทราบ ด้วยอุบายนี้มัลลกษัตริย์ทั้งหลายได้ถวายบังคมพระพุทธองค์เสร็จสิ้นภายในปฐมยามเท่านั้น

โปรดสุภททปริพาชก

ขณะพระพุทธเจ้าทรงประจวบพรหมณอยู่นั้น ปริพาชกคนหนึ่งนามว่า สุภททะ พักอยู่ในเมืองกุสินารานั้น พอทราบข่าวว่าพระพุทธองค์จะปรีนิพพานในคืนนี้แล้วได้รับเดินทางไปเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ในทันที เพื่อทูลถามปัญหาบางประการ เมื่อมาถึงศาลวโนทยานแล้วได้พบพระอานนท์ก่อนจะเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ พระอานนท์ทัดทานไว้ไม่ให้เข้าเฝ้าบอกว่าอย่าเลยสุภททะพระพุทธองค์ทรงประจวบพรหมณ อย่าถามปัญหา ให้เป็นการรบกวนพระองค์เลย สุภททปริพาชกนั้นมีความร้อนใจมากไม่ยอมฟังคำทัดทานของพระอานนท์รบเร้าจะเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ให้ได้ พระอานนท์ก็ทัดทานไม่ให้เข้าเฝ้าทุกครั้งไป

พระพุทธเจ้าทรงสดับเสียงพระอานนท์เจรจาอยู่กับสุภททปริพาชก จึงทรงรับสั่งว่า “ดูกรอานนท์ อย่าห้ามสุภททะเลยให้เขาเข้ามาเถิด การถามปัญหาไม่เป็นการรบกวนตถาคตให้ลำบากเขาจะรู้แจ้งเห็นจริงในปัญหาที่ตถาคตพยากรณ์แล้ว พระอานนท์จึงยอมให้สุภททปริพาชกได้เข้าเฝ้าตามความประสงค์ สุภททปริพาชกเข้าไปเฝ้าพระพุทธองค์ถึงที่ประทับทูลถามปัญหาว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญเจ้าลัทธิทั้ง ๖ คือ ปุณณกัสสปะ มัคชลิโคศล อชิตเกสสัมพล ปุกุทธกัจจายนะ สัญชัยเวลัฏฐบุตร และนิครนถนาถบุตร อ้างตนว่าเป็นผู้พิเศษ เป็นพระอรหันต์รู้แจ้งเห็นจริงด้วยปัญญา ท่านเหล่านั้นเป็นพระอรหันต์ตามคำอ้างหรือไม่

พระพุทธองค์ตรัสว่าดูกรสุภททะอย่าถามเลยอย่าคิดถึงปัญหาข้อนั้นแต่จงฟังคำพูดเรา จงสนใจแต่คำพูดที่เราจะกล่าวเราจะให้ท่านเข้าใจในคำสอนของเรา ดูกรสุภททะ อริยมรรค คือ ธรรมเป็นเครื่องดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง ๘ ประการ ไม่มีในคำสอนของศาสนาใดศาสนานั้นจะไม่มีสมณะที่ ๑ คือ พระโสดาบัน สมณะที่ ๒ คือ พระสกทาคามีสมณะที่ ๓ คือ พระอนาคามีสมณะที่ ๔ คือ พระอรหันต์ ถ้าคำสอนของศาสนาใดมีอริยมรรค ๘ ประการดังกล่าว ศาสนานั้นย่อมมีสมณะที่ ๑ คือ พระโสดาบันสมณะที่ ๒ คือ พระสกทาคามีสมณะที่ ๓ คือ พระอนาคามีสมณะที่ ๔ คือพระอรหันต์อริยมรรคมีองค์ ๘ ย่อมมีในพระศาสนานี้เท่านั้น ดังนั้นจึงมีบุคคลสำเร็จเป็นพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์นับไม่ถ้วน ถ้าภิกษุทั้งหลายยังปฏิบัติดีปฏิบัติชอบอยู่โลกจะไม่ว่างจากพระอรหันต์เลย

เมื่อพระพุทธองค์ตรัสจบลง สุภัททปริพาชกเกิดความเชื่อความเลื่อมใสในพระศาสนาได้ ประกาศตนเป็นอุบาสกขอถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะและทูลขอบรรพชาอุปสมบทกับพระพุทธองค์ พระองค์ จึงทรงแสดงตัตถิยปริวาส คือ วิธีอยู่กรรมของเดียรฉัตรผู้มาขอบวชในพระพุทธศาสนาว่า ดูกรสุภัททะบุคคล เคยเป็นอัญญเดียรฉัตรมาก่อนปรารถนาจะเข้ามาบวชเป็นภิกษุในธรรมวินัยต้องอยู่ปริวาสก่อน ๔ เดือน อยู่ครบ ๔ เดือนแล้ว จึงจะอุปสมบทเป็นภิกษุได้ แม้พระพุทธองค์จะตรัสอย่างนั้นก็ไม่สามารถทำให้ สุภัททปริพาชกที่ถอยจนเลิกล้มความตั้งใจได้จึงกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญตัตถิยปริวาสมีกำหนด ๔ เดือน ข้าพระองค์จะอยู่ให้นานถึง ๔ ปี เมื่อครบ ๔ ปี แล้วโปรดให้ข้าพระองค์อุปสมบทเป็นภิกษุเถิด

พระพุทธองค์จึงทรงรับสั่งพระอานนท์ให้บรรพชาสุภัททะเป็นสามเณรก่อนแล้วพากลับเข้ามา รับการอุปสมบทเป็นภิกษุเฉพาะพระพักตร์พระพุทธองค์ เมื่อพระสุภัททะได้รับอุปสมบทตามปรารถนาแล้ว ปลีกวิเวกตามลำพังบำเพ็ญเพียรสมณธรรมมีจิตมุ่งตรงต่อพระนิพพานสำเร็จเป็นพระอรหันต์ในคืนนั้นเองเป็น ปัจฉิมสักขีสาวก คือ พระอรหันตสาวกองค์สุดท้ายที่เห็นพระพุทธองค์ขณะยังทรงพระชนม์อยู่

ประทานโอวาทแก่ภิกษุสงฆ์

ครั้นถึงเวลาปัจฉิมยามพระพุทธเจ้าตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายให้เข้ามาประชุมพร้อมกันทรงรับสั่งกับ พระอานนท์ว่า

ดูกรอานนท์ เมื่อตถาคตปรินิพพานแล้วบางที่เธอทั้งหลายบางรูปอาจจะคิดไปว่า พระศาสดาของเราปรินิพพานแล้วบัดนี้ เราทั้งหลายไม่มีพระศาสดาแล้วเธอทั้งหลายไม่ควรจะคิดเห็นอย่างนั้น ธรรมและวินัย อันใดเราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย ธรรมและวินัยนั้นจักเป็นศาสดาของเธอทั้งหลายโดยกาลล่วงไป แห่งเรา

ดูกรอานนท์ บัดนี้ ภิกษุทั้งหลาย ยังเรียกกันด้วยถ้อยคำว่าอาวุโส เป็นการทำตนเสมอกันทั้งภิกษุ พุทธชลาและภิกษุพรรชาน้อยอย่าเรียกกันอย่างนั้นเลย ภิกษุมีพรรชามากควรเรียกภิกษุมีพรรชาน้อยกว่า ออกชื่อหรือโคตรหรือเรียกว่าอาวุโส ส่วนภิกษุมีพรรชาน้อยควรเรียกภิกษุมีพรรชามากกว่าด้วยความเคารพ ว่าภานเตหรืออายสมมา

ดูกรอานนท์ เมื่อตถาคตปรินิพพานแล้วถ้าสงฆ์มีความปรารถนาจะพร้อมเพรียงกันถนอมสิกขาบท เล็ก ๆ น้อย ๆ ก็จงถนอมเถิด

ดูกรอานนท์ สงฆ์พึงลงพรหมทัณฑ์แก่พระฉันนะเถิด เมื่อพระอานนท์ทูลถามวิธีลงพรหมทัณฑ์จึง ทรงแสดงว่าพระฉันนะนั้นจะเจรจาคำใด ๆ ก็ตามภิกษุทั้งหลายไม่พึงเจรจาด้วย ไม่พึงว่ากล่าว ไม่พึงตักเตือน ไม่พึงพรั่สอน การทำเช่นนี้เรียกว่า พรหมทัณฑ์ เมื่อพระฉันนะถูกสงฆ์ลงพรหมทัณฑ์แล้วจะสำนึกถึงความผิด เคารพพระธรรมวินัย เป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย ยอมรับฟังโอวาทและปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม

ประทานโอกาสให้ภิกษุสงฆ์ถามข้อสงสัย

สุดท้ายทรงประทานโอกาสให้ภิกษุทั้งหลายทูลถามข้อสงสัยความเคลือบแคลงใจในพระรัตนตรัย และข้อปฏิบัติว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุรูปใดในพวกเธอทั้งหลายยังมีความสงสัยข้องใจหรือเคลือบ แคลงใจในพระพุทธเจ้า ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในมรรค ในความผิดความถูกแห่งข้อปฏิบัติ จงถามมาเถิด

อย่าได้เสียใจในภายหลังว่าพระศาสดาประทับอยู่ต่อหน้าพวกเราแล้วแต่กลับไม่มีโอกาสได้ถามข้อสงสัย เมื่อพระพุทธองค์ตรัสจบภิกษุเหล่านั้นนั่งนิ่งอยู่ไม่มีรูปใดทูลถามเลยพระพุทธองค์ทรงประทานโอกาสให้ทูลถามถึง ๓ ครั้ง แม้ครั้งที่ ๓ ภิกษุทั้งหลายยังคงนั่งนิ่งอยู่ไม่มีภิกษุรูปใดทูลถาม ไม่มีภิกษุรูปใดสงสัยข้องใจหรือเคลือบแคลงใจในพระพุทธเจ้าในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในมรรค หรือในข้อปฏิบัติแต่ประการใดเพราะภิกษุทั้งหมดในที่นั้น ล้วนเป็นพระอริยบุคคลชั้นพระโสดาบันเป็นอย่างต่ำไม่เจือปนด้วยปุถุชนเลย

ปัจฉิมโอวาท

เมื่อไม่เห็นภิกษุรูปใดทูลถามพระพุทธองค์จึงตรัสแก่ภิกษุเหล่านั้นว่า “**หนททานิ ภิกขเว อามนตยามิ โว วยธมมา สงฺขารา อปฺปมาเทน สมฺปาเทถ**” ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราขอเตือนเธอทั้งหลายว่าสังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิดพระดำรัสนี้เรียกว่า ปัจฉิมโอวาท พระพุทธองค์ทรงประมวลพระโอวาทที่ประทานไว้ตลอด ๔๕ พรรษา รวมลงในความไม่ประมาทตรัสเป็นครั้งสุดท้ายแก่มวลมนุษย์ในโลกนี้

ใบความรู้ที่ ๙

ปริณิพพาน

ปริณิพพาน

หลังจากนั้นพระพุทธองค์ไม่ได้ตรัสอะไรอีกเลยทรงเข้าอนุปุพพวิหารสมาบัติ ๙ โดยอนุโลมและปฏิโลมมีพระอนุรุทธะและพระอานนท์เฝ้าดูพระอาการของพระพุทธองค์อย่างใกล้ชิดครั้นถึงปัจฉิมยาม

ได้เสด็จปริณิพพานขณะถอนจิตออกจากจตุตถฌานภายใต้ต้นสาละทั้งคู่ในศาลาโนทยาน เมืองกุสินารา รวมพระชนมายุได้ ๘๐ พรรษา

การปริณิพพานของพระพุทธเจ้าทำให้เกิดแผ่นดินไหวอย่างรุนแรง ขนพองสยองเกล้าน่าสะพรึงกลัว เสียงกลองทิพย์บันลือลั่นกึกก้อง ในอากาศมีความโกลาหลไปทั่วบริเวณศาลาโนทยาน ท้าวสหัมบดีพรหม ท้าวโกสีห์สัฏกเทวราชพระอนุรุทธะและพระอานนท์ได้กล่าวคาถาสรรเสริญพระคุณของพระพุทธเจ้าและแสดงสังเวคกถาคือความไม่เที่ยงถาวรแห่งสังขารทั้งหลายบรรเทาความทุกข์โศกแก่พุทธบริษัทที่ประชุมอยู่ในศาลาโนทยานนั้นต่างเศร้าโศกร่ำไรร่ำพันคร่ำครวญถึงพระพุทธองค์เป็นที่น่าสลดใจยิ่งนัก พระอนุรุทธะและพระอานนท์แสดงธรรมปลอบใจมหาชนให้คลายความเศร้าโศกเสียใจจนกระทั่งถึงรุ่งเช้า

ถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ

ครั้นสว่างแล้วพระอนุรุทธะได้มีบัญชาให้พระอานนท์เข้าไปแจ้งข่าวการปริณิพพานแก่มัลลกษัตริย์ทั้งหลายในเมืองกุสินารา มัลลกษัตริย์ทั้งหลายพอทราบข่าวต่างเศร้าโศกเสียพระทัยด้วยความอาลัยในพระพุทธเจ้า ทรงรับสั่งให้ประกาศข่าวการปริณิพพานให้ชาวเมืองกุสินาราทราบทั่วกันทรงรับสั่งให้เตรียมเครื่องบูชาพระพุทธสรีระและผ้า ๕๐๐ คู่ เสด็จไปยังศาลาโนทยานตกแต่งสถานที่พอร่ามรับร้อยประโคมดนตรีกระทำสักการบูชาพระพุทธสรีระอย่างมโหฬาร

มัลลกษัตริย์ทั้งหลายปรึกษากันว่าวันนี้พลบค่ำแล้วไม่สามารถถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระได้ เอาไว้พรุ่งนี้เถิดพวกเราถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระกัน มหาชนจำนวนมากแม้จะอยู่ในที่ไกลพอทราบข่าวพระพุทธเจ้าปริณิพพานต่างถือเครื่องสักการะมากมายรีบรุดเดินทางมาไม่ขาดสายไม่มีหยุดพักพากันสักการบูชาพระพุทธสรีระเป็นเวลาต่อเนื่องถึง ๖ วัน

ครั้นถึงวันที่ ๗ มัลลกษัตริย์ทั้งหลายพร้อมใจกันจะอัญเชิญพระพุทธสรีระออกไปทางทิศใต้ของเมืองกุสินารา ทำการถวายพระเพลิงภายนอกพระนคร เมื่อได้เวลาอัญเชิญปรากฏว่า ไม่สามารถอัญเชิญพระพุทธสรีระไปได้แม้แต่ขยับเขยื้อนให้เคลื่อนจากที่สักน้อยหนึ่งก็ไม่ อาจทำได้มัลลกษัตริย์ทั้งหลายพากันประหลาดใจไปตาม ๆ กันจึงตรัสถามพระอนุรุทธะประธานสงฆ์ในที่นั่งนั้นได้รับคำตอบว่า เหล่าเทวดามีความประสงค์จะให้อัญเชิญพระพุทธสรีระเข้าสู่พระนครทางประตูทิศเหนือ ผ่านท่ามกลางพระนครออกทางประตูทิศตะวันออกถวายพระเพลิงณมกุฏพันธเจดีย์ทางทิศตะวันออกของเมืองกุสินารา

มัลลกษัตริย์ทั้งหลายทราบเช่นนั้นก็ทรงผ่อนผันตามความประสงค์ของเทวดาทั้งหลายปรากฏว่า อัญเชิญพระพุทธรูปออกจากที่นั้นได้อย่างง่ายดายมัลลปาโมกข์ ๘ องค์จัดขบวนอัญเชิญพระพุทธรูปเคลื่อนเข้าสู่พระนครทางประตูทิศเหนือ ผ่านท่ามกลางพระนครออกทางประตูทิศตะวันออกตามที พระอนุรุทธะอธิบายแล้วขณะนั้นดอกมณฑารพในบนสวรรค์ร่วงหล่นลงมาสักการบูชาพระพุทธรูปทั่วทั้ง พระนครกุสินารา ประชาชนได้ยินเสียงขบร้องเสียงประโคมดนตรีพากันออกมากวักขบวนอัญเชิญพระพุทธรูปสักการบูชาด้วยดอกไม้ของหอมนานาชนิดน้อมส่งเสด็จเป็นครั้งสุดท้ายตลอดทางไปสู่มกุฏพันธเจดีย์

เมื่ออัญเชิญพระพุทธรูปไปถึงมกุฏพันธเจดีย์เรียบร้อยแล้ว มัลลกษัตริย์ทั้งหลายถามพระอานนท์ ถึงวิธีปฏิบัติในพระพุทธรูปให้ตรงตามพระพุทธรูปประสงค์ได้รับคำตอบว่า มหาบพิตรพึงปฏิบัติในพระพุทธรูปเช่นเดียวกับพระบรมศพพระเจ้าจักรพรรดิ มัลลกษัตริย์ทั้งหลายได้ปฏิบัติตามพระอานนท์อธิบายแล้ว ห่อพระพุทธรูปด้วยผ้าใหม่ซับด้วยสำลีห่อด้วยผ้าใหม่ทับอีก ๕๐๐ คู่ อัญเชิญลงประดิษฐาน

ในรางเหล็กช่มด้วยน้ำมันใช้รางเหล็กอีกอันหนึ่งปิดทับข้างบนอัญเชิญขึ้นสู่จิตกาธานทำด้วยไม้หอม ล้วนเตรียมการจะถวายพระเพลิง

ครั้นดำเนินการเรียบร้อยแล้วมัลลปาโมกข์ ๔ องค์ นำไฟเข้าไปยังจิตกาธานทั้ง ๔ ทิศ แต่ไม่สามารถจุดไฟที่จิตกาธานให้ติดได้แม้พยายามอยู่หลายครั้งก็ไม่บรรลุผล มัลลกษัตริย์ทั้งหลายสงสัยว่าจะเป็นอานาถเทวดาจึงเข้าไปถามพระอนุรุทธะได้รับคำตอบว่าเหล่าเทวดาประสงค์จะให้คอยพระมหากัสสปะ เมื่อพระมหากัสสปะเดินทางมาถึงถวายบังคมพระบาทพระพุทธรูปแล้วจึงจะถวายพระเพลิงได้ มัลลกษัตริย์ทั้งหลายทรงผ่อนผันตามความประสงค์ของเทวดาแล้ว

สมัยนั้นพระมหากัสสปะยังมาไม่ถึงมกุฏพันธเจดีย์กำลังเดินทางจากเมืองปาวาไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ณ เมืองกุสินารา พร้อมด้วยภิกษุบริวาร ๕๐๐ รูป ในระหว่างทางพากษุบริวารหยุดพักใต้ร่มไม้แห่งหนึ่งเห็น อาชีวกคนหนึ่งถือดอกมณฑารพเดินสวนทางมารู้สึกแปลกใจว่าดอกมณฑารพเป็นดอกไม้ทิพย์ไม่มีในโลกมนุษย์ ปรากฏเฉพาะในเหตุการณ์สำคัญเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าเท่านั้น เช่น เสด็จลงสู่พระครรภ์ประสูติเสด็จ ออกผนวช ตรัสรู้ ทรงแสดงปฐมเทศนา ทรงทำยมกปาฏิหาริย์ เสด็จลงจากเทวโลกปลงอายุสังขารและปรินิพพาน นึกสังหรณ์ใจถึงพระพุทธองค์จึงเข้าไปถามอาชีวกนั้นได้รับคำตอบว่า พระพุทธรูปปรินิพพานได้ ๗ วัน เข้าวันนี้แล้วและจะถวายพระเพลิงในวันนี้ดอกมณฑารพนี้เราก็ก้มมาจากสถานที่ปรินิพพานนั้น

ภิกษุทั้งหลายฟังอาชีวกบอกเช่นนั้น บางพวกยังเป็นปุถุชนอยู่ต่างตกใจประคองแขนร้องไห้ กลิ้งเกลือกไปมารำพันถึงพระพุทธองค์ ส่วนพระชีماسพทั้งหลายมีสติสัมปชัญญะมั่นคงอดกลั้นได้เจริญธรรม สังเวชพิจารณาความแตกดับแห่งสังขาร

ภิกษุรูปหนึ่งนามว่า สุภัททะเป็นอุทมบรรพชิตเพราะบวชพระตอนแก่ นั่งอยู่ในที่นั้นด้วยได้ย่นขึ้น พุดห้ามภิกษุทั้งหลายว่า พวกท่านอย่าเศร้าโศกเสียใจไป เลยพวกเราหลุดพ้นจากอำนาจพระมหาสมณะแล้ว เมื่อพระองค์ยังทรงพระชนม์อยู่คอยบังคับห้ามปรามพวกเราต่าง ๆ นานา ว่าสิ่งนี้ควรสิ่งนี้ไม่ควร พระองค์ ปรินิพพานก็ดี แล้วพวกเราปรารถนาจะทำสิ่งใดก็ได้ตามใจชอบ ไม่มีใครมาคอยบังคับห้ามปรามพวกเราแล้ว

พระมหากัสสปะฟังพระสุภัททะกล่าวจوابจึงพระธรรมวินัยเช่นนั้นรู้สึกสลดใจว่า พระพุทธรูป ปรินิพพานเพียงแค่ว่า ๗ วัน เท่านั้น ยังมีอัสชิลกล่าวจوابจึงพระธรรมวินัยได้ไม่เกรงขาม ครั้นจะยกขึ้นเป็น อธิกรณ์ทำนิกคกรรมก็เห็นว่าไม่ควรทำในเวลาเช่นนี้เพราะต้องรีบเดินทางไปให้ทันถวายพระเพลิง ทำได้เพียง

แค่ปลอมภิกษุทั้งหลายให้คลายความโศกเสียใจรีบพากันไปเมืองกุสินาราทรงไปยังมกุฏพันธเจดีย์ ครั้นมาถึงจิตกาธานเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูประแล้วห่มจีวรเวียงป่าประคองอัญชลีทำประทักษิณจิตกาธาน ๓ รอบ ถวายบังคมพระยุคลบาทพร้อมกับภิกษุบริวาร ๕๐๐ พอถวายบังคมพระยุคลบาทเสร็จจิตกาธานเกิดไฟลุกโชนขึ้นเอง

พระอรธกถาจารย์แสดงว่าพระพุทธรูประบางส่วนไฟไหม้หาถ้าถ่านมิได้คือพระฉวี (ผิว) พระจัมมะ (หนัง) พระมังสะ (เนื้อ) พระนหารุ (เอ็น) พระลสิกา (ไขข้อ) เมื่อไฟมอดดับลงแล้วเหลือพระพุทธรูประบางส่วนคือ พระอัฐิ (กระดูก) พระเกสา (ผม) พระโลมา (ขน) พระนขา (เล็บ) พระทันตา (ฟัน) และผ้าห่อพระพุทธรูประคู่หนึ่ง คือ ผ้าผืนในสุดกับผ้าผืนนอกมีสภาพเป็นปกติไม่ถูกไฟเผาไหม้ห่อหุ้มพระบรมสารีริกธาตุอยู่ผ้านอกนั้นถูกไฟเผาไหม้ทั้งหมด

ครั้งเสร็จการถวายพระเพลิงแล้วท่อน้ำได้ตกลงมาจากอากาศน้ำพุ่งออกจากต้นสาละดับไฟที่จิตกาธาน ต่อจากนั้นมัลลกษัตริย์ทั้งหลายนำน้ำอบน้ำหอมเข้าประพรมจิตกาธานเก็บพระบรมสารีริกธาตุอัญเชิญไปประดิษฐาน ณ ท้องพระโรงภายในพระนครจัดวางกำลังอารักขาอย่างแน่นหนาทั้งชั้นในและชั้นนอกเมืองกุสินาราสักการบูชาด้วยเครื่องบูชาต่าง ๆ ดอกไม้ของหอมนานาชนิดและจัดมหรสพสมโภชพระบรมสารีริกธาตุเป็นเวลา๗วัน

แจกพระบรมสารีริกธาตุ

ครั้งนั้นพระเจ้าอชาตศัตรู เมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ กษัตริย์ลิจฉวี เมืองไพศาลี กษัตริย์ศากยะ เมืองกบิลพัสดุ์ กษัตริย์อุถลี เมืองอัลลภักปะ กษัตริย์โกลิยะ เมืองรามคาม กษัตริย์มัลละ เมืองปาวา รวมพราหมณ์ผู้ครองเมืองเวฐฐที่ปกด้วยเป็น ๗ พระนคร ล้วนมีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า พอทราบข่าวพระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานในเมืองกุสินาราต่างเสรำโศกเสียพระทัย ได้ส่งทูตไปขอส่วนแบ่งพระบรมสารีริกธาตุเพื่ออัญเชิญไปสร้างพระสถูปบรรจุสักการบูชาในพระนครของตน

คณะทูตานุทูตจากพระนครทั้ง ๗ พากันเข้าเฝ้ามัลลกษัตริย์ถวายพระราชาสนขอสวนแบ่งพระบรมสารีริกธาตุมัลลกษัตริย์ทั้งหลายได้มีพระดำรัสกับคณะทูตานุทูตเมืองเหล่านั้นว่าพระพุทธเจ้าเสด็จมาปรินิพพานในเมืองพวกเรา พวกเราจะไม่ยอมแบ่งพระบรมสารีริกธาตุให้แก่ใคร เมื่อมัลลกษัตริย์ทั้งหลายตรัสยินกรานเช่นนั้น ฝ่ายคณะทูตานุทูตก็ไม่ยอมท้อถอย จึงเป็นประเด็นถกเถียง เป็นปมขัดแย้งเกือบจะทำสงครามแย่งชิงพระบรมสารีริกธาตุกันขึ้น

สุนทรพจน์ของโทณพราหมณ์

ในที่ประชุมนั้นโทณพราหมณ์เป็นอาจารย์ของกษัตริย์ในเมืองเหล่านั้นฉลาดทั้งคดีโลกคดียุธรรมเป็นที่เคารพยกย่องของคนทั่วไปสามารถพูดโน้มน้าวใจคนฟังให้โอนอ่อนตามได้ฟังคำปฏิเสธของมัลลกษัตริย์เหล่านั้นแล้วคิดว่ามัลลกษัตริย์ไม่มีข้ออ้างจะไม่แบ่งพระบรมสารีริกธาตุให้แก่เมืองอื่น ๆ เพราะมัลลกษัตริย์ไม่ใช่พระประยูรญาติ พระพุทธเจ้าเพียงแต่นับถือพระพุทธองค์เพราะพระธรรมคำสอน แม้กษัตริย์และพราหมณ์มาขอแบ่งพระบรมสารีริกธาตุในครั้งนี้อย่างนับถือพระพุทธองค์เพราะพระธรรมคำสอนเหมือนกัน พระพุทธองค์ไม่ได้ทรงแสดงธรรมให้พุทธบริษัททำศึกสงครามกันเลยแต่ตรัสสอนให้มีขันติ อดทนอดกลั้นต่อทุกข์และกิเลสตัณหาต่าง ๆ ตรัสสอนให้ตั้งอยู่ในสามัคคีธรรมห่างไกลจากวิหิงสาเบียดเบียนอาฆาตจองเวรกันอีก ทั้ง

สมัยดำรงพระชนม์อยู่ปวงชนมากมายเคยได้เห็นได้กราบไหว้พระพุทธรูปในสถานที่ต่าง ๆ บัดนี้ พระพุทธรูปที่
ปรีณิพพานแล้วปวงชนควรจะได้กราบไหว้บูชาพระบรมสารีริกธาตุแทนพระองค์และปฏิบัติตนตามพุทธโอวาท
งดเว้นจากบาปทุจริตทั้งปวง บำเพ็ญกุศลความดีให้ถึงพร้อมสร้างความมั่นคงแก่พระศาสนา มลลักษ์ตรีทั้งหลาย
ไม่ควรสร้างความขัดแย้งเพราะส่วนแบ่งพระบรมสารีริกธาตุควรแบ่งให้เท่ากันทั้ง ๘ พระนคร เมื่อมีทูตมาขออีก
ในภายหลังก็จะอ้างได้ว่าพระบรมสารีริกธาตุที่จะแบ่งให้ไม่มีแล้วแบ่งปันกันเสร็จแล้วก็จะไม่เสียสัมพันธไมตรี
เกิดภัยอันตรายแก่เมืองกุสินารา

สังเขยนียสถาน ๔

สังเขยนียสถาน แปลว่า สถานที่เป็นที่ตั้งแห่งความสังเวชเป็นคำใช้เรียกสถานที่เกี่ยวข้องกับ
พระพุทธรูป ๔ แห่ง คือ สถานที่ประสูติ สถานที่ตรัสรู้ สถานที่แสดงปฐมเทศนา และสถานที่ปรีณิพพาน
พุทธศาสนิกชนควรไปดูไปเห็นและให้เกิดความสังเวช เพื่อเพิ่มพูนความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธรูปทำให้
รู้สึกเหมือนได้อยู่ใกล้ชิดพระพุทธรูป เป็นแรงบันดาลใจในการทำความดี เป็นเครื่องเตือนใจให้ดำรงชีวิตอยู่ใน
ความไม่ประมาทจะได้รับแรงชวนชวนประกอบกุศลกรรมอันจะนำไปเกิดในสุคติภูมิ พระพุทธรูปทรงแสดง
แก่พระอานนท์ก่อนปรีณิพพานว่า ดูกรอานนท์ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ผู้มีศรัทธาจะพากันมาสักการบูชา
สังเขยนียสถาน ๔ ตำบลเหล่านี้ ด้วยความเชื่อว่าพระตถาคตประสูติที่นี่ ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณที่
นี้ทรงแสดงปฐมเทศนาที่นี่ ทรงปรีณิพพานที่นี่ ชนเหล่าใดจาริกไปตามเจดีย์สถานเหล่านี้ ด้วยจิตเลื่อมใส
ชนเหล่านั้นตายไปจะบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์

สังเขยนียสถาน ๔ แห่งนี้รวมกับตุ้มพสุถูปและอังคารสุถูปจัดเป็นบริโศกเจดีย์อัฐบริหารของ
พระพุทธรูปที่ทรงเคยใช้สอย เช่น บาตร จีวร สังฆาฏิอมกรก และเสนาสนะเคยประทับ เช่น เตี้ยง ตั้ง กุฎิ
วิหารชนชั้นหลังได้รวบรวมเข้าในบริโศกเจดีย์ด้วย

ต่อมาภายหลังพุทธศาสนิกชนบางพวกเลื่อมใสในพระพุทธรูปได้น้อมนำเอาทองคำเงินรัตนะไม้แก่น
อิฐศิลาปูนและโลหะต่าง ๆ มาสร้างเป็นพระพุทธรูปขึ้น เล็กกว่าพระองค์จริงบ้าง เท่าพระองค์จริงบ้าง ใหญ่กว่า
พระองค์จริงบ้าง ให้เป็นปูชนียวัตถุเป็นเครื่องเตือนใจให้ระลึกถึงพระพุทธรูปและเกิดปิตติศรัทธาแก่ผู้พบเห็น
เรียกว่า อุทเทสิกเจดีย์ ๑๓๙

วิญญูชนบางพวกมีศรัทธามั่นคงในพระพุทธรูปอาราธนาจะบูชาพระธาตุเจดีย์และบริโศกเจดีย์
แต่ไม่สามารถจะเดินทางไปสักการบูชาได้ทั้งไม่ยินดีในการสร้างพระพุทธรูปและพระบรมสารีริกธาตุก็หาอยากจึง
สร้างพระสุถูปขึ้นในถิ่นฐานของตนแล้วจารึกพระพุทธรูปพระธาตุเจดีย์ คือ คำสอนของพระพุทธรูป เช่น ปฏิจจสมุปาบท
อริยสัจ โภธิปักขยธรรมและอื่น ๆ ซึ่งเห็นว่าเป็นพุทธภาษิตแหล่งในแผ่นทองคำบ้าง แผ่นเงินบ้าง แผ่นศิลาบ้าง
ใบลานบ้าง นำมาบรรจุไว้ในพระสุถูปแทนเพื่อกราบไหว้สักการบูชาเรียกว่า ธรรมเจดีย์

กล่าวโดยสรุปสัมมาสัมพุทธเจดีย์มี ๔ ประเภท คือ ธาตุเจดีย์ บริโศกเจดีย์ อุทเทสิกเจดีย์
ธรรมเจดีย์ด้วยประการฉะนี้

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๔

ธรรมศึกษาชั้นตรี สาระการเรียนรู้วิชาพุทธประวัติ

เรื่อง ศาสนพิธี องค์ประกอบของศาสนา การจัดโต๊ะหมู่บูชาและเครื่องสักการะ เวลา.....ชั่วโมง

๑. มาตรฐานการเรียนรู้

มาตรฐาน ธศ ๒ รู้และเข้าใจพุทธประวัติ ความสำคัญของพระพุทธรูป ปฎิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธรูป

๒. ผลการเรียนรู้

รู้และเข้าใจความหมายของศาสนาพิธี องค์ประกอบของศาสนา ประโยชน์ของศาสนาพิธี การจัดโต๊ะหมู่บูชาและเครื่องสักการะ

๓. สาระสำคัญ

ศาสนาพิธี องค์ประกอบของศาสนา ประโยชน์ของศาสนาพิธี การจัดโต๊ะหมู่บูชาและเครื่องสักการะ

๔. จุดประสงค์การเรียนรู้

๑. นักเรียนบอกความหมายของศาสนาพิธี องค์ประกอบของศาสนา และประโยชน์ของศาสนาพิธีได้
๒. นักเรียนบอกความเป็นมา ประเภท จุดประสงค์ของการจัดโต๊ะหมู่บูชาและเครื่องสักการะได้
๓. นักเรียนสามารถจัดโต๊ะหมู่บูชาและเครื่องสักการะได้

๕. สาระการเรียนรู้/เนื้อหา

องค์ประกอบของศาสนา

- ความหมายของศาสนาพิธี
- ประโยชน์ของศาสนาพิธี

การจัดโต๊ะหมู่บูชาและเครื่องสักการะ

- การจัดโต๊ะหมู่บูชา
- ความเป็นมาของโต๊ะหมู่บูชา
- ประเภทของโต๊ะหมู่บูชา
- วัตถุประสงค์ของการจัดโต๊ะหมู่บูชา
- วิธีการจัดโต๊ะหมู่บูชา
- เครื่องสักการบูชา
- เครื่องบูชากระบะมุก
- เครื่องบูชาทองน้อย
- บูชาพระบรมสารีริกธาตุ
- เครื่องสักการะรูปเทียนแพ กรวยดอกไม้
- การจัดรูปเทียนแพกรวยดอกไม้

๖. กระบวนการจัดการเรียนรู้

ขั้นสืบค้นและเชื่อมโยง

๑. ครูให้นักเรียนดูภาพเกี่ยวกับโต๊ะหมู่บูชา แล้วสนทนากับนักเรียนโดยใช้คำถามเพื่อเชื่อมโยงไปสู่การเรียนรู้ ดังนี้

- ภาพนี้เป็นภาพอะไร
- ในการจัดโต๊ะหมู่บูชาต้องประกอบด้วยอะไรบ้าง
- นักเรียนรู้จักโต๊ะหมู่บูชาแบบใดบ้าง ฯลฯ

ขั้นฝึก

๒. ครูให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม กลุ่มละเท่า ๆ กัน โดยใช้กระบวนการกลุ่ม ช่วยกันศึกษาใบความรู้ที่ ๑๐ เรื่องความหมายของศาสนพิธี องค์ประกอบของศาสนาและประโยชน์ของศาสนพิธี โดยให้นักเรียนเขียนสรุปลงในกระดาษ ครูสุ่มนักเรียนนำเสนอหน้าชั้นเรียน ๒-๓ คน

๓. ครูให้นักเรียนกลุ่มเดิมศึกษาใบความรู้ที่ ๑๑ เรื่อง ความเป็นมา ประเภท จุดประสงค์ของการจัดโต๊ะหมู่บูชาและเครื่องสักการะ โดยให้นักเรียนเขียนสรุปลงในกระดาษ ครูสุ่มนักเรียนนำเสนอหน้าชั้นเรียน ๒-๓ คน และตรวจสอบความถูกต้องและชื่นชมคนที่นำเสนอได้ดี

๔. ครูให้นักเรียนในห้องทุกคนร่วมกันจัดโต๊ะหมู่บูชา ๔ โต๊ะหมู่บูชา ๕ โต๊ะหมู่บูชา ๗ และเครื่องสักการะให้เรียบร้อย โดยครูให้คำแนะนำช่วยเหลือและนักเรียนในห้องร่วมกันประเมินผล

ขั้นประยุกต์

๕. ครูกับนักเรียนร่วมกันสรุปความหมายของศาสนพิธี องค์ประกอบของศาสนา ประโยชน์ของ ศาสนพิธี การจัดโต๊ะหมู่บูชาและเครื่องสักการะ

๖. ครูอธิบายเพิ่มเติมว่าในการจัดโต๊ะหมู่บูชาจะต้องมีเครื่องสักการบูชา เพื่อเป็นการระลึกถึงคุณของพระพุทธรูปเจ้า นักเรียนทุกคนทำใบกิจกรรมที่ ๖ ส่งครูตรวจ

๗. นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน และครูตรวจให้คะแนน

๗. การรายงาน/ชิ้นงาน

ที่	ภาระงาน	ชิ้นงาน
๑	สรุปความหมายของศาสนพิธี องค์ประกอบของศาสนา ประโยชน์ของศาสนพิธี	-
๒	สรุปความเป็นมา ประเภท จุดประสงค์ของการจัดโต๊ะหมู่บูชา และเครื่องสักการะ	-
๓	ตอบคำถามความหมายของศาสนพิธี องค์ประกอบของศาสนา ประโยชน์ของศาสนพิธี ประเภท จุดประสงค์ของการจัดโต๊ะหมู่บูชา และเครื่องสักการะ	ใบกิจกรรมที่ ๖

๘. สื่อ/แหล่งการเรียนรู้

๑. ภาพโต๊ะหมู่บูชา
๒. ใบความรู้ที่ ๑๐ เรื่อง ความหมายของศาสนพิธี องค์ประกอบของศาสนา และประโยชน์ของศาสนพิธี
๓. ใบความรู้ที่ ๑๑ เรื่องความเป็นมา ประเภท จุดประสงค์ของการจัดโต๊ะหมู่บูชาและเครื่องสักการะ
๔. ใบกิจกรรมที่ ๖
๕. ทำแบบทดสอบหลังเรียน

๙. การวัดผลและประเมินผล

สิ่งที่ต้องการวัด	วิธีวัด	เครื่องมือ	เกณฑ์การประเมิน
๑. บอกความหมายของศาสนพิธี องค์ประกอบของศาสนาและประโยชน์ของศาสนพิธีได้	- ตรวจผลงาน - สังเกต	- แบบประเมินผลงาน - แบบสังเกตพฤติกรรม การปฏิบัติกิจกรรมกลุ่ม	ผ่าน = ได้คะแนนตั้งแต่ร้อยละ ๖๐ ขึ้นไป ไม่ผ่าน = ได้คะแนนต่ำกว่าร้อยละ ๖๐
๒. บอกความเป็นมา ประเภท จุดประสงค์ของการจัดโต๊ะหมู่บูชาและเครื่องสักการะได้			
๓. สามารถจัดโต๊ะหมู่บูชาและเครื่องสักการะได้			

แบบประเมินผลงาน

ใบกิจกรรมที่ ๖

ข้อที่	ระดับคะแนน		
	๓ คะแนน	๒ คะแนน	๑ คะแนน
๑-๖	ตอบคำถามถูกต้อง ตรงประเด็น	ตอบคำถามถูกต้อง ตรงประเด็นส่วนใหญ่	ตอบคำถามถูกต้อง ตรงประเด็นน้อย

เกณฑ์การตัดสิน

เกณฑ์	ร้อยละ	คะแนน
ผ่าน	๖๐ ขึ้นไป	๗ - ๑๘
ไม่ผ่าน	ต่ำกว่า ๖๐	๐ - ๖

หมายเหตุ เกณฑ์การตัดสินสามารถปรับใช้ตามความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

แบบประเมินผลการเรียนรู้

แบบทดสอบหลังเรียน

เกณฑ์การประเมิน	
ตอบถูกได้ ๑ คะแนน	ตอบผิดได้ ๐ คะแนน

เกณฑ์การตัดสิน

เกณฑ์	ร้อยละ	คะแนน
ผ่าน	๖๐ ขึ้นไป	๓ - ๕
ไม่ผ่าน	ต่ำกว่า ๖๐	๐ - ๒

ใบกิจกรรมที่ ๖

ความหมายของศาสนาพิธี องค์ประกอบของศาสนาและประโยชน์ของศาสนาพิธี ประเภท
จุดประสงค์ของการจัดโต๊ะหมู่บูชา และเครื่องสักการะ

ชื่อ.....ชั้น.....เลขที่.....

คำชี้แจง ให้นักเรียนตอบคำถามต่อไปนี้ จำนวน ๖ ข้อ (๑๘ คะแนน)

๑. ศาสนาพิธีมีความหมายว่าอย่างไร มีทั้งหมด อะไรบ้าง

-----

๒. องค์ประกอบของศาสนามีอะไรบ้าง

-----

๓. บอกรายชื่อของศาสนาพิธี มีอะไรบ้าง

-----

๔. จุดประสงค์ในการจัดโต๊ะหมู่บูชา มีอะไรบ้าง

-----

๕. วิธีการจัดโต๊ะหมู่บูชา มีวิธีอะไรบ้าง

-----

๖. เครื่องบูชากระเบลมุก ประกอบด้วยสิ่งของอะไรบ้าง

เฉลยใบกิจกรรมที่ ๖

ศาสนพิธี องค์ประกอบของศาสนา ประโยชน์ของศาสนพิธี ประเภท จุดประสงค์ของการจัดโต๊ะหมู่บูชา และเครื่องสักการะ

๑. ศาสนพิธี มีความหมายว่าอย่างไร มีกี่หมวด อะไรบ้าง

ตอบ ศาสนพิธีแปลตามศัพท์ พิธีทางศาสนา หมายถึง วิธี ระเบียบ แบบแผน หรือแบบอย่างที่ใช้ปฏิบัติ พิธีกรรมทางศาสนา

๒. องค์ประกอบของศาสนา มีกี่ประการ อะไรบ้าง

ตอบ องค์ประกอบของศาสนพิธีมี ๕ ประการ คือ ๑. ศาสนดาผู้ก่อตั้งศาสนา ๒. ศาสนธรรมหลักธรรม คำสอน ๓. ศาสนิกหรือสาวก ๔. ศาสนสถานหรือศานวัตถุ ๕. ศาสนพิธีคือพิธีกรรมทางศาสนา

๓. บอกระโยชน์ของศาสนพิธี มีอะไรบ้าง

ตอบ ๑. ทำให้พิธีมีความถูกต้องเรียบร้อยงดงาม สำเร็จประโยชน์ตามวัตถุประสงค์
๒. เพิ่มความศรัทธาปสาทะ ความเชื่อความเลื่อมใสแก่ผู้พบเห็น
๓. เป็นเครื่องแสดงเกียรติยศของเจ้าภาพและผู้ร่วมพิธี
๔. เป็นการรักษาวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามของชาติไว้

๔. ความหมายของโต๊ะหมู่บูชา คืออะไร

ตอบ ความหมายของโต๊ะหมู่บูชา หมายถึงกลุ่มหรือชุดของโต๊ะที่ใช้ตั้งพระพุทธรูปหรือสิ่งที่ควรเคารพ เช่น พระบรมฉายาลักษณ์ พระบรมรูปหล่อของพระมหากษัตริย์ ซึ่งถือว่าเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมอันสำคัญของสังคมไทยได้มีการปฏิบัติสืบทอดมาเป็นเวลานาน

๕. วิธีการจัดโต๊ะหมู่บูชา มีกี่แบบ อะไรบ้าง

ตอบ วิธีการจัดโต๊ะหมู่บูชา มีวิธีการจัด ๒ แบบ คือ

๑. วิธีจัดแบบอนุรักษ คือ จัดตั้งกระถางรูป เชิงเทียน พานพุ่ม และแจกันดอกไม้ครบตามจำนวนที่ท่านกำหนดไว้
๒. วิธีจัดแบบสมัยนิยม คือ จัดพานดอกไม้สดแทนพานพุ่มและแจกันดอกไม้

๖. เครื่องบูชากระเบลมุก ประกอบด้วยสิ่งของอะไรบ้าง

ตอบ เครื่องบูชากระเบลมุกประกอบด้วย รูปเทียน พุ่มดอกไม้ กระเบลมุกแถวหน้า ตั้งพุ่มดอกไม้ขนาดเล็ก ๔ พุ่ม แถวหลัง ตั้งเชิงปักรูปไม้ระกำขนาดเล็ก ตรงกลางติดรูป ๑ ดอก ตั้งเชิงเทียน ๒ ข้าง ข้างละ ๒ เล่ม รวมเป็น ๔ เล่ม และเมื่อนับรวมรูปเทียนรวมเป็น ๕

แบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้

ผลการเรียนรู้ที่ ๔ รู้และเข้าใจความหมายของศาสนพิธี องค์ประกอบของศาสนา ประโยชน์ของศาสนพิธี
การจัดโต๊ะหมู่บูชา และเครื่องสักการะ

จำนวน ๕ ข้อ คะแนน ๕ คะแนน

คำชี้แจง ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียว

๑. แบบอย่างที่ยึดปฏิบัติในทางศาสนา เรียกว่าอะไร
  - ก. ศาสนาปฏิบัติ
  - ข. ศาสนธรรม
  - ค. ศาสนศึกษา
  - ง. ศาสนพิธี
๒. การจัดโต๊ะหมู่บูชาแบบใดนิยมใช้ในงานพิธีใหญ่
  - ก. การจัดโต๊ะหมู่ ๔
  - ข. การจัดโต๊ะหมู่ ๕
  - ค. การจัดโต๊ะหมู่ ๗
  - ง. การจัดโต๊ะหมู่ ๙
๓. การจัดโต๊ะหมู่ ๕ นิยมใช้พานดอกไม้จำนวนเท่าใด
  - ก. ๔ พาน
  - ข. ๕ พาน
  - ค. ๖ พาน
  - ง. ๗ พาน
๔. การจัดโต๊ะหมู่ ๙ นิยมใช้เชิงเทียนกี่คู่
  - ก. ๒ คู่
  - ข. ๔ คู่
  - ค. ๕ คู่
  - ง. ๖ คู่
๕. การจัดโต๊ะหมู่บูชาแบบใดนิยมจัดไว้ตามบ้าน
  - ก. การจัดโต๊ะหมู่ ๔
  - ข. การจัดโต๊ะหมู่ ๕
  - ค. การจัดโต๊ะหมู่ ๗
  - ง. การจัดโต๊ะหมู่ ๙

เฉลยแบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้

ผลการเรียนรู้ที่ ๔ รู้และเข้าใจความหมายของศาสนพิธี องค์ประกอบของศาสนา ประโยชน์ของศาสนพิธี การจัดโต๊ะหมู่บูชาและเครื่องสักการะ

ข้อ ๑.	ง
ข้อ ๒.	ง
ข้อ ๓.	ข
ข้อ ๔.	ง
ข้อ ๕.	ก

ใบความรู้ที่ ๑๐

ความหมายของศาสนพิธี องค์ประกอบของศาสนาและประโยชน์ของศาสนพิธี

ความหมายของศาสนพิธี

ศาสนพิธี คือ พิธีกรรมหรือระเบียบแบบแผนต่าง ๆ ที่ตั้งมา ที่พึงปฏิบัติในทางพระศาสนา ซึ่งเปรียบเสมือนเครื่องห่อหุ้มศาสนาไว้ให้ ศาสนิกชนทั่วไปได้เห็นและปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ซึ่งจะทำให้พิธีกรรมต่าง ๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงาม เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสศรัทธาของผู้พบเห็น และเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเจริญทางด้านจิตใจของผู้นับถือพระพุทธศาสนา ก่อให้เกิดศรัทธา ความเชื่อ ความเลื่อมใสต่อพระพุทธศาสนามากขึ้น นอกจากนั้นยังเป็นเครื่องเชิดชูเกียรติและศักดิ์ศรีของชาวพุทธ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ชาวพุทธและคนไทยจะต้องศึกษาเรียนรู้เรื่องศาสนพิธี

องค์ประกอบศาสนาที่สำคัญที่สุด มี ๕ ประการ คือ

๑. ศาสดา
๒. หลักคำสอนหรือคัมภีร์
๓. นักบวช สวาก หรือศาสนบุคคล
๔. ศาสนสถาน
๕. พิธีกรรมหรือศาสนพิธี

๑. **ศาสดา** คือ ผู้ก่อตั้งศาสนา ทรงคุณลักษณะแตกต่างไปตามประเภทของศาสนา แบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ

๑.๑ ศาสดาของศาสนาเทวนิยม หมายถึง องค์อวตารหรือศาสนทูตของพระเจ้า เพราะพระประสงค์ที่จะช่วยกอบกู้มนุษย์ให้พ้นจากบาปหรือความทรมาน จึงได้แสดงพระองค์ให้ปรากฏแก่มนุษย์ในลักษณะต่าง ๆ

๑.๒ ศาสดาของศาสนาอเทวนิยม คือ มนุษย์ผู้ค้นพบหลักสัจธรรมด้วยตนเอง หรือรวบรวมหลักธรรมคำสอนเสร็จแล้วนำมาประกาศเผยแผ่แก่ผู้อื่น และตั้งศาสนาของตนขึ้นได้โดยสอนให้ฟังตนเอง ไม่สอนให้กราบไหว้วิงวอนจากสิ่งภายนอก

๒. **หลักคำสอนหรือคัมภีร์** องค์ประกอบที่ ๒ นี้ ถือว่าสำคัญมาก เพราะถือว่าเป็นผลงานของศาสนาหรือผู้ก่อตั้งศาสนา เพราะถ้าไม่มีผลงานเป็นที่ยอมรับของคนทั้งหลายแล้ว ท่านก็คงไม่ได้เป็นศาสดา เพราะฉะนั้น ทุกศาสนาต้องมีหลักคำสอนเป็นสารัตถ์สำคัญ ทั้งที่เป็นระดับศีลธรรมจรรยาในการครองชีวิต และระดับปรมัตถสัจจะ เป็นจุดหมายขั้นสุดท้ายของชีวิต

๓. **นักบวช สวาก หรือศาสนบุคคล** สถาบันศาสนาที่ดำรงอยู่ได้จนถึงทุกวันนี้ ก็โดยอาศัยการศึกษาปฏิบัติและการทำงานเผยแผ่ของสวากหรือนักบวชของศาสนานั้น ๆ เพราะเป็นผู้แทนศาสดา เป็นผู้สืบต่อศาสนา และเป็นศาสนทายาทโดยตรง ศาสนานั้น ๆ จะเจริญหรือเสื่อมโทรม ก็โดยอาศัยผลงานการเผยแผ่ของสวากเป็นสำคัญ

๔. ศาสนสถาน ทุกศาสนาย่อมกำหนดสภาวะศักดิ์สิทธิ์ให้แก่สถานที่แห่งใดแห่งหนึ่ง สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และเป็นที่เคารพสักการบูชาสำหรับศาสนิกชน ศาสนสถานเหล่านี้ยอมรับกันว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ผู้เข้ามาจะต้องแสดงความเคารพ ใครจะมาล่วงเกินหรือประพฤติกริยาที่ไม่เหมาะสม หรือดูถูกเหยียดหยามไม่ได้ จะเป็นการทำลายจิตใจ เป็นความรู้สึกลึกที่แฝงลึกยากที่จะอธิบายได้ นับว่าเป็นอันตรายต่อศรัทธาความเชื่อถือของศาสนิกชนนั้น ๆ

๕. พิธีกรรมหรือศาสนพิธี ทุกศาสนามีพิธีกรรมทางศาสนา และมักประกอบพิธีในศาสนสถานหรือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เช่น ในศาสนาพุทธ การบรรพชาอุปสมบทจะต้องทำในอุโบสถ ในศาสนาอิสลาม มีการประกอบพิธีละหมาดวันศุกร์ในมัสยิด ประกอบพิธีฮัจญ์ ณ วิหารกาบะห์ นครเมกกะ หรือในศาสนาคริสต์ ก็มีพิธีศีลสมรส ศีลมหาสนิทในโบสถ์ เป็นต้น พิธีกรรมทางศาสนานับว่ามีส่วนสำคัญมากในการแสดงความสามัคคีพร้อมเพรียงกัน ทำให้ศาสนิกชนของศาสนานั้น ๆ มีโอกาสมาพบปะสังสรรค์กัน

ประโยชน์ของศาสนพิธี

๑. ประโยชน์ทางใจ ช่วยให้เกิดคุณธรรมขึ้นในตัวผู้ปฏิบัติ ได้แก่
  - ๑.๑ ความมีสติ
  - ๑.๒ ความสามัคคี
  - ๑.๓ ความเป็นระเบียบประณีตงดงาม
  - ๑.๔ เกิดความชุ่มชื้นเบิกบานใจ
  - ๑.๕ เกิดความฉลาด
๒. เพื่อรักษาเอกลักษณ์ของชาติ ที่ไม่มีชาติใดเหมือน แสดงถึงความเป็นไทย มิใช่ทาสของชาติใด ทั้งยังป้องกันมิให้ชาติถูกลืม
๓. มีส่วนช่วยธำรงพระพุทธศาสนา ศาสนพิธีเป็นขั้นตอนชักจูงให้ผู้ปฏิบัติซาบซึ้ง เกิดศรัทธาในพระพุทธศาสนา มิได้มุ่งมันที่จะศึกษาแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาในขั้นลึกต่อไปได้ด้วยดี

ใบความรู้ที่ ๑๑

ความเป็นมา ประเภท จุดประสงค์ของการจัดโต๊ะหมู่บูชาและเครื่องสักการะ

การจัดโต๊ะหมู่บูชา

โต๊ะหมู่บูชา คือ กลุ่มหรือชุดของโต๊ะที่ใช้ตั้งพระพุทธรูปหรือสิ่งที่ควรเคารพ เช่น พระบรมฉายาลักษณ์ พระบรมสาทิสลักษณ์ หรือพระบรมรูปหล่อของพระมหากษัตริย์ พระฉายาลักษณ์ หรือ พระสาทิสลักษณ์ของพระบรมวงศานุวงศ์ หรือรูปของบรรพบุรุษ ประกอบด้วย เครื่องบูชาอันเป็นการแสดง ถึงความกตัญญูต่อผู้มีอุปการคุณซึ่งเป็นวัฒนธรรมอันดีงามที่มีคุณค่ายิ่งของสังคมไทย

ความเป็นมาของโต๊ะหมู่บูชา

ความเป็นมาของโต๊ะหมู่บูชานั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงนิพนธ์ไว้ในเรื่อง “อธิบายเครื่องบูชา” ได้ทรงกล่าวถึงม้าหมู่ (โต๊ะหมู่) ไว้ดังนี้

เครื่องบูชานี้เป็นอย่างไทยแกมจีนนั้น เพราะความคิดที่จัดเครื่องบูชาเป็นความคิดไทย แต่กระบวนการที่จัดเอาอย่างที่ยังเขาจัดตั้งเครื่องแต่งเรือนหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ลายฮ่อ” ซึ่งจีนชอบเขียนฉากและเขียนเป็นลายแจกันและเครื่องถ้วยชามอย่างอื่นจีนเรียกว่า “ลายปักไก่” เป็นของที่ได้เห็นกันมาในประเทศนี้เห็นจะช้านานแล้ว แต่ความเรื่องตำนานปรากฏว่าเมื่อในรัชกาลที่ ๒ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงสร้างสวนขวาที่ในพระบรมมหาราชวัง (ตรงบริเวณสวนศิวาลัยบัดนี้) ครั้งนั้นประจวบเวลาราชทูตไทยออกไปเมืองปักกิ่ง ไปได้เครื่องตั้งแต่งเรือนอย่างจีนเข้ามาจัดแต่งพระตำหนักที่ในสวนขวาเป็นเหตุให้เกิดนิยมกันขึ้นเป็นที่แรกว่า เป็นของงามนำดูถึงไปผูกเป็นลายเขียนผนังโบสถ์แต่คิดดัดแปลงไปให้เป็นเครื่องพุทธรูปชายังมีปรากฏอยู่ทุกวันนี้ที่พระอุโบสถวัดราชโอรสซึ่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างตั้งแต่ดำรงพระยศเป็นพระเจ้าลูกยาเธออยู่ในรัชกาลที่ ๒ แล้วเจ้าพระยานิกรบดินทร์ (โต) ต้นสกุลกัลยาณมิตรเอาอย่างมาเขียนผนังพระอุโบสถวัดกัลยาณมิตร ซึ่งสร้างเมื่อในรัชกาลที่ ๓ นั้น เป็นต้นสันนิษฐานว่าแม้ในขั้นนั้นก็ยังไม่เกิดเครื่องบูชาอย่างม้าหมู่ มาเมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริโดยอนุโลมตามลายฮ่อ ซึ่งเขียนผนังโบสถ์ดังกล่าวมาแล้ว ให้สร้างม้าหมู่ขึ้นสำหรับตั้งเครื่องบูชาหน้าพระประธานในพระอุโบสถวัดพระเชตุพนฯ เป็นม้าหมู่ใหญ่ ๑๑ ตัว และทรงพระราชดำริให้สร้างม้าหมู่ขนาดเล็กน้อยมีสำหรับตั้งเครื่องบูชาหมู่ละ ๔ ตั้ง ประจำพระวิหารทิศ สันนิษฐานว่า เครื่องบูชาอย่างม้าหมู่เกิดขึ้นด้วยพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งฉลองวัดพระเชตุพนฯ เป็นเดิมแล้วผู้อื่นนิยมก็เอาแบบอย่างทำกันต่อมาจนทุกวันนี้

การจัดโต๊ะหมู่บูชาถือเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมอันสำคัญประการหนึ่งของสังคมไทยได้มีการปฏิบัติสืบทอดมาเป็นระยะเวลายาวนานดังนั้นพระราชประเพณีหรือพระราชพิธีต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์หรือประเพณีต่าง ๆ ของสังคมไทยได้มีการจัดโต๊ะหมู่บูชาในการประกอบพิธีนั้น ๆ เป็นการแสดงออกถึงการบูชาต่อสิ่งเป็นที่เคารพสักการะอย่างสูงยิ่งตามที่บรรพบุรุษได้กระทำเป็นแบบอย่างไว้

ประเภทของโตะหมู่บูชา

โตะหมู่บูชาที่จัดตั้งในที่ต่าง ๆ และในการประกอบพิธี เท่าที่เคยพบเห็นมามีตั้งแต่หมู่ ๒ จนถึงหมู่ ๒๑ ตามแต่ผู้ทำจะประดิษฐ์คิดทำขึ้นมา แต่ที่ยังใช้มากในปัจจุบัน คือ หมู่ ๔ หมู่ ๕ หมู่ ๗ และหมู่ ๙ เท่านั้น ส่วนหมู่อื่น ๆ เป็นการจัดตั้งประจำเฉพาะที่ เช่น หน้าพระประธานในอุโบสถตั่งนั้นในศาสนพิธีนี้จะขอนำมากล่าวเฉพาะ ๔ หมู่ ดังกล่าวเท่านั้น

การที่เรียกว่าหมู่ ๔ หมู่ ๕ หมู่ ๗ และหมู่ ๙ เป็นการเรียกชื่อตามจำนวนโตะที่รวมตั้งอยู่บนโตะรองเท่านั้นส่วนโตะตัวรองไม่นับเข้าในจำนวน

วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งโตะหมู่บูชา

ปัจจุบันการจัดตั้งโตะหมู่บูชานิยมจัดตั้งในกิจกรรมต่าง ๆ พอสรุปได้ดังนี้

๑. การตั้งโตะหมู่บูชาในพิธีทางพระพุทธศาสนา
๒. การตั้งโตะหมู่บูชาในพิธีถวายพระพร
๓. การตั้งโตะหมู่บูชาในพิธีรับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์หรือของพระราชทาน
๔. การตั้งโตะหมู่บูชาในการรับเสด็จหรือตามเส้นทางเสด็จพระราชดำเนิน
๕. การตั้งโตะหมู่บูชาในพิธีถวายราชสักการะเนื่องในวันสำคัญเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์
๖. การตั้งโตะหมู่บูชาในการประชุมสัมมนา
๗. การตั้งโตะหมู่บูชาเพื่อการประกวด

วิธีการจัดโตะหมู่บูชา

โตะหมู่บูชาที่จัดขึ้นตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว มีวิธีการจัด ๒ แบบคือ

๑. วิธีจัดแบบอนุรักษ คือ จัดตั้งกระถางรูปเชิงเทียนพานพุ่มและแจกันดอกไม้ครบตามจำนวนที่ท่านกำหนดไว้

๒. วิธีจัดแบบสมัยนิยมคือจัดพานดอกไม้สดแทนพานพุ่มและแจกันดอกไม้โตะหมู่ต่าง ๆ ที่มีชื่อเรียกตามจำนวนของโตะตามที่กล่าว แล้วยังมีการแบ่งขนาดเป็นขนาดเล็กขนาดกลางขนาดใหญ่ตั่งนั้นการจัดเครื่องสักการะประกอบการจัดโตะหมู่ ผู้จัดก็ต้องใช้เครื่องประกอบ คือ กระถางรูป เชิงเทียน พานพุ่ม และแจกันให้เหมาะสมกับขนาดของโตะด้วยจึงจะดูสวยงามในการจัดแบบอนุรักษ มีการจัดและการใช้ตั่งนี้

โตะบูชาหมู่ ๔

โตะบูชาหมู่ ๔ มีการจัดสร้างเป็น ๒ แบบ คือ แบบแนวกว้างและแนวตั่งแต่ที่นิยมใช้ในปัจจุบันคือ แบบแนวตั่งสูง ซึ่งประกอบด้วยเครื่องสักการะ ดังนี้

แบบแนวกว้างใช้กระถางรูป ๑ เชิงเทียน ๒ พานพุ่ม ๒ และแจกันดอกไม้ ๒ โตะตัวบนใช้ตั่งพระพุทธรูปพระบรมรูปหล่อหรือโกศอัฐิตามแต่วัตถุประสงค์ของงาน

แบบแนวตั่งสูงใช้กระถางรูป ๑ เชิงเทียน ๒ คู่ พานพุ่ม ๑ พาน และแจกันดอกไม้ ๑ คู่ โตะบูชาหมู่ ๔ นี้ นอกจากใช้ตั่งรูปเคารพตามที่กล่าว แล้วยังใช้จัดเป็นชุดโตะเคียงประกอบโตะบูชาหมู่ ๙ ในสถานที่ประกอบพิธีที่กว้างขวางอีกด้วย

โตะบูชาหมู่ ๕

โตะบูชาหมู่ ๕ ปัจจุบันมีที่ใช้บ่อยถ้าจัดเต็มรูปแบบ ประกอบด้วย เครื่องสักการบูชา คือ กระจ่างรูป ๑ เชิงเทียน ๔ คู่ พานพุ่ม ๕ พาน และแจกันดอกไม้ ๒ คู่

แต่ปัจจุบันนิยมจัดลดเชิงเทียนและแจกันคู่ที่ตั้งบนโตะตัวที่ตั้งพระพุทธรูป เพื่อให้พระพุทธรูปดูเด่นชัดและการจัดแบบลดนี้นิยมใช้ในการจัดโตะหมู่บูชาทั้งหมู่ ๕ หมู่ ๗ และหมู่ ๙

การจัดเครื่องสักการบูชา มีแนวในการจัดตั้งดังนี้

๑. แจกันดอกไม้ตั้งไว้มนอกด้านหลังสุดของโตะหมู่

๒. พานพุ่มตั้งกลางโตะหมู่แต่ละตัวในการจัดเพื่อบูชาพระรัตนตรัย ใช้พานพุ่มที่ทำด้วยดอกไม้ ไม่นิยมใช้พานพุ่มที่ทำด้วยตาดทองตาดเงิน

๓. เทียนประดับ (เทียนที่ตั้งไว้ประดับโดยไม่ได้จุดในพิธี) ตั้งที่มนอกด้านหน้าโตะทุกตัว

๔. กระจ่างรูปเชิงเทียนสำหรับจุดบูชาตั้งไว้กลางโตะตัวต่ำสุด

อนึ่ง พระพุทธรูปที่อัญเชิญมาประดิษฐานที่โตะหมู่บูชาควรมีขนาดพอเหมาะกับโตะ ไม่ใหญ่หรือเล็กเกินไปก็จะดูงาม และงานทั่วไปนิยมใช้พระพุทธรูปปางมารวิชัย (สะดุ้งมาร) ถ้าเป็นงานทำบุญคล้ายวันเกิดนิยมใช้พระพุทธรูปปางประจำวันเกิดของเจ้าภาพ

โตะบูชาหมู่ ๗

โตะบูชาหมู่ ๗ เป็นชุดที่นิยมใช้กันมากที่สุดในพิธีทำบุญทั่วไป เพราะมีขนาดพอเหมาะกับสถานที่ที่ประกอบพิธี เครื่องสักการบูชาที่จัดแบบลดรูปซึ่งนิยมใช้ในปัจจุบัน ประกอบด้วย กระจ่างรูป ๑ คู่ เชิงเทียน ๔ คู่ พานพุ่ม ๕ พาน และแจกันดอกไม้ ๑ คู่

โตะบูชาหมู่ ๙

โตะบูชาหมู่ ๙ นิยมใช้จัดในงานพิธีใหญ่ สถานที่กว้างขวาง เช่น ในอุโบสถ ศาลาการเปรียญ เครื่องสักการบูชาที่จัดแบบลดรูปแล้ว ประกอบด้วย กระจ่างรูป ๑ เชิงเทียน ๕ คู่ พานพุ่ม ๗ พาน และแจกันดอกไม้ ๒ คู่

ส่วนการจัดแบบสมัยนิยม ใช้พานพุ่มดอกไม้สดแทนพานพุ่มดอกบานไม่รู้โรยและแจกันดอกไม้ ส่วนเทียนประดับจะมีหรือไม่มีก็ได้ แล้วตั้งกระจ่างรูปเชิงเทียนสำหรับบูชาพระรัตนตรัยไว้ที่โตะตัวต่ำสุด บางงานอาจเปลี่ยนจากกระจ่างรูปเชิงเทียนเป็นเครื่องบูชาเครื่อง ๕ แทนก็มี

สำหรับในพิธีประชุมสัมมนาหรือจัดอบรมนิยมตั้งธงชาติและพระบรมฉายาลักษณ์ด้วยให้ตั้งธงชาติไว้ด้านขวาของพระพุทธรูปและตั้งพระบรมฉายาลักษณ์ไว้ด้านซ้ายเมื่อมองเข้าไปจากด้านนอกจะเห็นสัญลักษณ์ตามลำดับ คือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ มีข้อแนะนำคือ ธงชาติและพระบรมฉายาลักษณ์ไม่ควรอยู่สูงกว่าพระพุทธรูป ส่วนพิธีสงฆ์ไม่นิยมตั้งธงชาติและพระบรมฉายาลักษณ์ที่ข้างโตะหมู่บูชา

การจัดตั้งโตะหมู่บูชาในพิธีทำบุญต่าง ๆ ให้ตั้งด้านขวาของอาสนะพระสงฆ์ แต่ถ้าสถานที่บังคับจะตั้งทางด้านซ้ายก็ได้ ในพิธีหลวงบางพิธี เช่น พิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน พิธีบำเพ็ญกุศลวันเฉลิมพระชนมพรรษา ในส่วนภูมิภาคจัดโตะหมู่บูชาไว้ด้านซ้ายพระสงฆ์เสมอ

การตั้งโต๊ะหมู่ถวายราชสักการะในพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทานตั้งพระบรมฉายาลักษณ์ที่โต๊ะตัวกลางบนสุด ตั้งพานแว่นฟ้าสำหรับวางผ้าพระกฐินที่โต๊ะตัวกลางรองมาจากพระบรมฉายาลักษณ์ และวางเครื่องราชสักการะ (รูปเทียนแพกรวยดอกไม้) ที่โต๊ะตัวล่างสุดด้านข้างตั้งพุ่มทองพุ่มเงินหรือพุ่มดอกไม้ตามสมควร การตั้งโต๊ะหมู่นี้นิยมตั้งด้านหน้าพระอุโบสถหรือสถานที่อื่นที่ใช้ประกอบพิธีถวายผ้าพระกฐิน

เครื่องสักการบูชา

นอกจากเครื่องบูชาสักการะที่รู้จักกันดี คือ รูปเทียนดอกไม้แล้ว ยังมีเครื่องบูชาสักการะพิเศษซึ่งเดิมมีใช้เฉพาะในราชสำนัก แต่ต่อมาได้นำมาใช้ในพิธีทั่วไป ได้แก่ เครื่องบูชากระบะมุก หรือเครื่องบูชาเครื่อง ๕ เครื่องบูชาทองน้อย และเครื่องสักการะรูปเทียนแพกรวยดอกไม้

เครื่องบูชากระบะมุก

เครื่องบูชากระบะมุกเป็นเครื่องบูชาที่จัดชุดบูชา คือ รูปเทียนพุ่มดอกไม้ในกระบะมุกแฉกหน้าตั้งพุ่มดอกไม้ขนาดเล็ก ๔ พุ่ม แฉกหลังตั้งเชิงปักธูปไม้ระกำขนาดเล็ก ตรงกลางติดธูป ๑ ดอก ตั้งเชิงเทียน ๒ ข้าง ข้างละ ๒ เล่ม รวมเป็น ๔ เล่ม และเมื่อนับรวมรูปเทียนรวมเป็น ๕ จึงเรียกสั้น ๆ ว่า เครื่อง ๕ นิยมใช้ตั้งบูชาหน้าตู้พระธรรมในการสวดพระอภิธรรมในพิธีหลวง เพราะสะดวกในการยกออกเมื่อพระสวดพระอภิธรรมจบแล้วและจะมีพิธีทอดผ้าบังสุกุลต่อไปปัจจุบันมีวัดต่าง ๆ จัดทำเพื่อใช้ในวัดของตนด้วย

นอกจากนี้ยังมีการจัดทำเป็นชุดกระบะปิดทอง และขยายความยาวเพิ่มขึ้นเพื่อให้ตั้งพุ่มดอกไม้ได้ครบ ๕ พุ่ม นำไปเป็นเครื่องบูชาที่โต๊ะหมู่แทนกระถางรูปเชิงเทียนในพิธีทำบุญต่าง ๆ

สิ่งที่ใช้ในการจัดเครื่องบูชากระบะมุกและกระบะทอง ประกอบด้วย

๑. พุ่มดอกไม้ ๔ พุ่ม (สำหรับกระบะมุก) ๕ พุ่ม (สำหรับกระบะทอง) ตั้งเรียงแฉกหน้า
  ๒. เชิงธูปปักธูปไม้ระกำ ๑ ดอก ตั้งแฉกหลังตรงกลาง
  ๓. เชิงเทียนปักเทียน ๔ เล่มตั้ง ๒ ข้าง ของธูปข้างละ ๒ เล่ม
- การจัดบูชาให้จุดเรียงลำดับตั้งแต่เทียนเล่มแรกไปจนครบ

เครื่องบูชาทองน้อย

เครื่องบูชาทองน้อยหรือเรียกกันทั่วไปว่าเครื่องทองน้อย ใช้สักการบูชาผู้ล่วงลับไปแล้วเท่านั้นในกรณีต่อไปนี้

๑. เดิมพระมหากษัตริย์ทรงใช้เป็นเครื่องสักการะพระบรมศพพระบรมอัฐิ และพระบรมรูปบูรพมหากษัตริย์
๒. ปัจจุบันใช้ได้ทั่วไปทั้งพระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ พระสงฆ์ และสามัญชนทั่วไปในกรณีต่อไปนี้

บูชาพระบรมสารีริกธาตุ

สักการะพระบรมศพ พระบรมอัฐิ และพระบรมรูปบูรพมหากษัตริย์

เคารพศพหรืออัฐิของผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว

สำหรับประธานจุดบูชาธรรมในพิธีแสดงพระธรรมเทศนา

สิ่งประกอบและการจัดเครื่องบูชาทองน้อย

๑. พุ่มดอกไม้หรือพุ่มตาดทอง ๓ พุ่ม ตั้งอยู่ด้านนอก
  ๒. เชิงรูปปึกรูปไม้ระกำ ๑ ดอก ตั้งด้านในซ้ายมือผู้จัด
  ๓. เชิงเทียนปึกเทียน ๑ เล่ม ตั้งคู่กับรูปด้านขวามือผู้จัด
- ทั้ง ๓ สิ่งตั้งรวมอยู่ในพานทองพานมุกหรือพานแก้ว

การตั้งและการจุดเครื่องบูชาทองน้อยเพื่อสักการะ พึงปฏิบัติดังนี้

๑. จะบูชาสิ่งใดให้ตั้งหันพุ่มดอกไม้ไปทางสิ่งนั้น
๒. เจ้าภาพเคารพศพอัฐิหรือรูปภาพให้ตั้งหันพุ่มดอกไม้เข้าหาศพอัฐิหรือรูปภาพนั้น
๓. ต้องการให้ศพหรืออัฐิบูชาพระให้ตั้งหันพุ่มดอกไม้ออกด้านนอกหันด้านรูปเทียนเข้าหาศพ

หรืออัฐิ

๔. การจุดเครื่องทองน้อยให้จุดรูปก่อนจึงจุดเทียน

เครื่องสักการะรูปเทียนแพ

รูปเทียนแพกรวยดอกไม้เป็นเครื่องสักการะสำหรับแสดงความเคารพอย่างสูงต่อผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่เท่านั้นมีวิธีใช้ดังนี้

๑. ใช้เป็นเครื่องถวายราชสักการะแด่พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ที่ยังทรงพระชนม์อยู่
๒. ใช้ถวายสักการะหรือขอขมาโทษสำหรับพระสงฆ์ด้วยกันหรือคฤหัสถ์ต่อพระสงฆ์
๓. ใช้สำหรับผู้น้อยแสดงความเคารพหรือขอขมาต่อผู้ใหญ่

การจัดรูปเทียนแพกรวยดอกไม้

การจัดรูปเทียนแพกรวยดอกไม้ตามแบบของสำนักพระราชวังซึ่งเป็นแบบที่ถูกต้องจัดเรียงลำดับจากด้านบนลงมา คือ กรวยดอกไม้รูปเทียน การจัดตามที่ขายในร้านขายเครื่องสังฆภัณฑ์จัดเรียงลำดับคือ ดอกไม้เทียนรูป การตั้งรูปเทียนแพกรวยดอกไม้เพื่อถวายราชสักการะหน้าพระบรมฉายาลักษณ์หรือพระบรมรูป ถ้าเป็นพิธีที่จะมีประธานมาถวายราชสักการะให้ปิดกรวยกระทงดอกไม้ไว้ก่อน เพื่อให้ประธานเป็นผู้เปิดกรวยถวายสักการะถ้าเป็นการตั้งถวายราชสักการะที่ไม่มีพิธีเปิดกรวยให้เจ้าของบ้านหรือสถานที่นั้นเป็นผู้เปิดกรวยถวายราชสักการะเอง เพราะการตั้งไว้โดยไม่เปิดกรวยกระทงดอกไม้จัดว่ายังไม่ได้ถวายราชสักการะ การถวายรูปเทียนแพเพื่อสักการะแด่พระสงฆ์ก็ดี การเคารพครูอาจารย์ในพิธีไหว้ครูก็ดี ก่อนถวายหรือก่อนเคารพครูอาจารย์ต้องเปิดกรวยก่อนเสมอ

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๕

ธรรมศึกษาชั้นตรี สาระการเรียนรู้วิชาพุทธประวัติ

เรื่อง มารยาทของความเป็นศาสนิกชนที่ดี

เวลา.....ชั่วโมง

๑. มาตรฐานการเรียนรู้

มาตรฐาน ธศ ๒ รู้และเข้าใจพุทธประวัติ ความสำคัญของพระพุทธศาสนา ปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธศาสนา

๒. ผลการเรียนรู้

มีมารยาทของความเป็นศาสนิกชนที่ดี

๓. สาระสำคัญ

การแสดงความเคารพพระ คำบูชาพระรัตนตรัย คำอาราธนาศีล อาราธนาพระปริตร อาราธนาธรรม วิธีการถวายภัตตาหาร ถวายจตุปัจจัยไทยธรรม และวิธีการปฏิบัติในการกรวดน้ำรับพร

๔. จุดประสงค์การเรียนรู้

๑. นักเรียนแสดงความเคารพพระได้
๒. นักเรียนกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยได้
๓. นักเรียนกล่าวคำอาราธนาศีล อาราธนาพระปริตร และอาราธนาธรรมได้
๔. นักเรียนบอกวิธีการถวายภัตตาหาร ถวายจตุปัจจัยไทยธรรม และวิธีการปฏิบัติในการกรวดน้ำรับพรได้

๕. สาระการเรียนรู้/เนื้อหา

การปฏิบัติพิธี

- วิธีแสดงความเคารพพระ	- การประนมมือ
- การไหว้	- การกราบ
- วิธีกราบแบบชาย	- วิธีกราบแบบหญิง
- การจัดสถานที่พิธีทำบุญ	- การบูชาพระรัตนตรัย
- เครื่องสักการบูชาพระรัตนตรัย	
- การอาราธนาศีล อาราธนาพระปริตร และอาราธนาธรรม	
- วิธีปฏิบัติในการอาราธนา	- คำอาราธนาพระปริตร
- สรณมนต์และศีล ๕	- คำอาราธนาธรรม
- การจุดเทียนน้ำมันต์	- การถวายภัตตาหารพระสงฆ์
- การถวายจตุปัจจัยไทยธรรม	- วิธีประเคนของถวายพระ
- การกรวดน้ำรับพร	- วิธีปฏิบัติในการกรวดน้ำ

๖. กระบวนการจัดการเรียนรู้

ขั้นสืบค้นและเชื่อมโยง

๑. ครูคัดเลือกนักเรียน ๑ คน มาแสดงบทบาทสมมุติ การกราบ การไหว้พระ โดยใช้คำถามเพื่อทบทวนและเชื่อมโยงไปสู่การเรียนรู้ ดังนี้

- เพื่อนของนักเรียนกำลังทำอะไร
- เพื่อนทำได้ถูกต้องหรือไม่
- นักเรียนเคยปฏิบัติแบบนี้บ้างไหม อย่างไร

๒. ครูให้นักเรียนทุกคนร่วมอภิปรายคำว่า “วิธีแสดงความเคารพพระ” และ คำว่า “พระรัตนตรัย” โดยเขียนอธิบายลงในกระดาษที่ครูแจกให้ สุ่มตัวอย่างนักเรียนนำเสนอหน้าชั้นเรียน

ขั้นฝึก

๓. ครูให้นักเรียนดูวิดีโอทัศน์เกี่ยวกับการแสดงความเคารพพระ การประนมมือ การไหว้ การกราบ และวิธีการกราบแบบชาย วิธีการกราบแบบหญิง

๔. จากนั้นให้นักเรียนทุกคนในห้องแสดงความเคารพพระ โดยการประนมมือ การไหว้ และการกราบ จนเกิดความเข้าใจ และให้นักเรียนศึกษาใบความรู้ที่ ๑๒ เรื่อง การปฏิบัติพิธี การแสดงความเคารพพระ

๕. ครูนำนักเรียนไปปฏิบัติจริงที่ห้องจริยธรรมหรือห้องที่มีโต๊ะหมู่บูชา โดยให้นักเรียนทุกคนกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย ครูคอยให้คำแนะนำช่วยเหลือและให้นักเรียนในห้องร่วมกันประเมินผล

๖. ครูนำวิดีโอทัศน์เกี่ยวกับการอาราธนาศีล อาราธนาพระปริตร อาราธนาธรรม โดยให้นักเรียนศึกษาใบความรู้ที่ ๑๓ เรื่อง การกล่าวคำอาราธนาศีล อาราธนาพระปริตร อาราธนาธรรม นักเรียนฝึกกล่าวพร้อมกันทั้งห้อง และนำไปฝึกท่องเป็นการบ้าน

๗. นักเรียนศึกษาใบความรู้ที่ ๑๔ เรื่อง วิธีการถวายภัตตาหาร ถวายจตุปัจจัยไทยธรรม และวิธีการปฏิบัติในการกรวดน้ำรับพร พร้อมกับเขียนสรุปความสำคัญลงในกระดาษ ส่งตัวแทนนำเสนอหน้าชั้นเรียนเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ขั้นประยุกต์

๘. ครูกับนักเรียนร่วมกันสรุปบทเรียนที่เรียนไปแล้ว และให้นักเรียนไปท่องคำกล่าวอาราธนาศีล อาราธนาพระปริตร และอาราธนาธรรม และทำใบกิจกรรมที่ ๗ ส่งครูตรวจ

๙. ครูอธิบายเพิ่มเติมว่า การแสดงความเคารพ การบูชาพระรัตนตรัย การปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์ เป็นมารยาทของชาวพุทธทุกคนที่พึงปฏิบัติให้ถูกต้อง เพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาวไทย

๑๐. นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน และครูตรวจให้คะแนน

๗. ภาระงาน/ชิ้นงาน

ที่	ภาระงาน	ชิ้นงาน
๑	กล่าวคำอาราธนาศีล อาราธนาพระปริตร และอาราธนาธรรม	-
๒	กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย	-
๓	ตอบคำถามมารยาทของการเป็นศาสนิกชนที่ดี	ใบกิจกรรมที่ ๗

๘. สื่อ/แหล่งการเรียนรู้

๑. แสดงบทบาทสมมุติ การกราบ การไหว้พระ
๒. ใบความรู้ที่ ๑๒ เรื่องการปฏิบัติพิธี การแสดงความเคารพพระ
๓. ใบความรู้ที่ ๑๓ เรื่องการกล่าวคำอาราธนาศีล อาราธนาพระปริตร และอาราธนาธรรม
๔. ใบความรู้ที่ ๑๔ เรื่องวิธีการถวายภัตตาหาร ถวายจตุปัจจัยไทยธรรม และวิธีการปฏิบัติในการกรวดน้ำรับพร
๕. ใบกิจกรรมที่ ๗
๖. แบบทดสอบหลังเรียน

๙. การวัดผลและประเมินผล

สิ่งที่ต้องการวัด	วิธีวัด	เครื่องมือ	เกณฑ์การประเมิน
๑. แสดงความเคารพพระได้	- สังเกต - ตรวจสอบผลงาน	- แบบสังเกต พฤติกรรม การปฏิบัติ กิจกรรมกลุ่ม - แบบประเมิน ผลงาน	ผ่าน = ได้คะแนนตั้งแต่ร้อยละ ๖๐ ขึ้นไป ไม่ผ่าน = ได้คะแนนต่ำกว่าร้อยละ ๖๐
๒. กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยได้			
๓. กล่าวคำอาราธนาศีล อาราธนาพระปริตร และอาราธนาธรรมได้			
๔. บอกวิธีการถวายภัตตาหาร ถวายจตุปัจจัยไทยธรรม และวิธีการปฏิบัติในการกรวดน้ำรับพรได้			

แบบประเมินผลงาน

ใบกิจกรรมที่ ๗

ข้อที่	ระดับคะแนน		
	๓ คะแนน	๒ คะแนน	๑ คะแนน
๑ - ๕	ตอบคำถามถูกต้อง ตรงประเด็น	ตอบคำถามถูกต้อง ตรงประเด็นส่วนใหญ่	ตอบคำถามถูกต้อง ตรงประเด็นน้อย

เกณฑ์การตัดสิน

เกณฑ์	ร้อยละ	คะแนน
ผ่าน	๖๐ ขึ้นไป	๙ - ๑๕
ไม่ผ่าน	ต่ำกว่า ๖๐	๐ - ๘

หมายเหตุ เกณฑ์การตัดสินสามารถปรับใช้ตามความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

แบบสังเกตพฤติกรรมการปฏิบัติกิจกรรมกลุ่ม

ข้อที่	รายการประเมิน	ระดับคะแนน		
		๓ คะแนน	๒ คะแนน	๑ คะแนน
๑	ความร่วมมือในการทำกิจกรรม	ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมทุกกิจกรรม	ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมบางกิจกรรม	ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมบ้าง
๒	การแสดง/การรับฟังความคิดเห็น	แสดงความคิดเห็น และรับฟังความคิดเห็นของคนส่วนมากเป็นสำคัญ	แสดงความคิดเห็น และรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นบ้าง	แสดงความคิดเห็น และรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นน้อย
๓	การตั้งใจ/การแก้ไขปัญหาในการทำงาน	มีความตั้งใจและร่วมแก้ไขปัญหาในการทำงานกลุ่มดีมาก	มีความตั้งใจและร่วมแก้ไขปัญหาในการทำงานกลุ่มดี	มีความตั้งใจและร่วมแก้ไขปัญหาในการทำงานกลุ่มบ้าง
๔	ความถูกต้องของเนื้อหา	สรุปเนื้อหาได้ถูกต้องตรงประเด็นและครบถ้วน	สรุปเนื้อหาได้ถูกต้องตรงประเด็น	สรุปเนื้อหาได้ถูกต้องตรงประเด็นบ้าง
๕	วิธีการนำเสนอผลงาน	นำเสนอผลงานได้อย่างถูกต้องตามขั้นตอน น่าสนใจและเนื้อหาครบถ้วน	นำเสนอผลงานได้อย่างถูกต้องตามขั้นตอน น่าสนใจ แต่ขาดเนื้อหาบางส่วน	นำเสนอผลงานตามขั้นตอนได้บ้าง

เกณฑ์การตัดสิน

เกณฑ์	ร้อยละ	คะแนน
ผ่าน	๖๐ ขึ้นไป	๙ - ๑๕
ไม่ผ่าน	ต่ำกว่า ๖๐	๐ - ๘

หมายเหตุ เกณฑ์การตัดสินสามารถปรับใช้ตามความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

แบบประเมินผลการเรียนรู้

แบบทดสอบหลังเรียน

เกณฑ์การประเมิน	
ตอบถูกได้ ๑ คะแนน	ตอบผิดได้ ๐ คะแนน

เกณฑ์การตัดสิน

เกณฑ์	ร้อยละ	คะแนน
ผ่าน	๖๐ ขึ้นไป	๓ - ๕
ไม่ผ่าน	ต่ำกว่า ๖๐	๐ - ๒

ใบกิจกรรมที่ ๗

มารยาทของความเป็นศาสนิกชนที่ดี

ชื่อ.....	ชั้น.....	เลขที่.....
-----------	-----------	-------------

คำชี้แจง ให้นักเรียนตอบคำถามต่อไปนี้ จำนวน ๕ ข้อ (๑๕ คะแนน)

๑. วิธีกราบที่เรียกว่าเบญจางคประดิษฐ์นั้น กราบอย่างไร

-----

๒. การอาราธนาพระ มีความหมายว่าอย่างไร

-----

๓. คำอาราธนาพระสงฆ์มาสวดมนต์ในพิธีทำบุญงานมงคลกับในพิธีทำบุญงานอวมงคล ต่างกันอย่างไร

-----

๔. การประเคนของพระ มีความหมายว่าอย่างไร มีวิธีปฏิบัติอย่างไร

-----

๕. วิธีกรวดน้ำ หมายถึงพิธีอะไร มีวิธีปฏิบัติอย่างไร

เฉลยใบกิจกรรมที่ ๗

มารยาทของความเป็นศาสนิกชนที่ดี

๑. วิธีกราบที่เรียกว่าเบญจางคประดิษฐ์นั้น กราบอย่างไร
ตอบ มีวิธีกราบอย่างนี้ คือ กราบโดยอวัยวะทั้ง ๕ จรดกับพื้น คือ เข่า ๒ ข้าง แขน (มือ - แขน) และหน้าผากจรดพื้นระหว่างมือทั้ง ๒ รวมเป็น ๕
๒. การอาราธนาพระ มีความหมายว่าอย่างไร
ตอบ การอาราธนาพระ หมายถึง การนิมนต์พระสงฆ์ไปประกอบพิธีต่าง ๆ ต้องทำเป็นกิจจะลักษณะ
๓. คำอาราธนาพระสงฆ์มาสวดมนต์ในพิธีทำบุญงานมงคลกับในพิธีทำบุญงานอวมงคล ต่างกันอย่างไร
ตอบ คำอาราธนาพระสงฆ์มาสวดมนต์ในพิธีทำบุญงานมงคลกับในพิธีทำบุญงานอวมงคล ต่างกันคือ ในงานมงคลใช้คำว่า ขออาราธนาเจริญพระพุทธมนต์ ส่วนในงานอวมงคล ใช้คำว่า ขออาราธนา สวดพระพุทธมนต์
๔. การประเคนของพระ มีความหมายว่าอย่างไร มีวิธีปฏิบัติอย่างไร
ตอบ การประเคนของพระ หมายถึง การถวายของให้พระได้รับถึงมือ มีวิธีปฏิบัติดังนี้
  ๑. ของที่ประเคนไม่ใหญ่หรือหนักเกินไป พอปานกลางยกคนเดียวได้
  ๒. ผู้ประเคนต้องอยู่ในหัตถบาท คือ ห่างจากพระประมาณศอกหนึ่ง
  ๓. น้อมสิ่งของเข้าไปถวายด้วยความเคารพ
  ๔. การน้อมไปจะส่งให้ด้วยกายหรือของที่ได้เนื่องด้วยกาย เช่น ทัพพีตักถวายก็ได้
  ๕. พระภิกษุจะรับด้วยมือก็ได้ จะรับของที่เนื่องด้วยกาย เช่น ผ้าหรือบาตรก็ได้
๕. วิธีกรวดน้ำ หมายถึงพิธีอะไร มีวิธีปฏิบัติอย่างไร
ตอบ วิธีกรวดน้ำ คือ อุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้วหลังจากการทำบุญ โดยเตรียมน้ำสะอาดใส่ภาชนะที่ใส่น้ำกรวดนั้น จะเป็นทีกรวดน้ำโดยเฉพาะ หรือแก้วน้ำ หรือขันอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ พอพระสงฆ์เริ่มอนุโมทนาด้วยบทว่า ยถา...ก็เริ่มกรวดน้ำ พร้อมกับบอกล่าวกรวดน้ำแบบย่อว่า อิทํ เม ญาตินํ โหตุ แปลว่า ขอบุญกุศลนี้ จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายของข้าพเจ้าเถิด หรือจะต่อว่า สุขิตา โหนตุ ญาตะโย ซึ่งแปลว่า ขอญาติทั้งหลาย จงเป็นสุข ๆ เถิด

แบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้

ผลการเรียนรู้ที่ ๕ มีมารยาทของความเป็นศาสนิกชนที่ดี
จำนวน ๕ ข้อ คะแนน ๕ คะแนน

คำชี้แจง ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียว

๑. การกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ ประกอบด้วยองค์ ๕ ตามข้อใด
  - ก. เข่า ๒ ฝ่ามือ ๒ หน้าผาก ๑
  - ข. เข่า ๒ ศอก ๒ หน้าผาก ๑
  - ค. เข่า ๒ ฝ่ามือ ๒ หน้าผาก ๑
  - ง. เข่า ๒ ศอก ๒ หน้าผาก ๑
๒. การกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ของฝ่ายชายและหญิงแตกต่างกันในเรื่องใด
  - ก. จังหวะ
  - ข. การประนมมือ
  - ค. องค์ประกอบของอวัยวะ
  - ง. ท่านั่งและการกราบลงกับพื้น
๓. การกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ใช้กราบใคร
  - ก. พ่อ แม่
  - ข. ครู อาจารย์
  - ค. พระสงฆ์
  - ง. ญาติผู้ใหญ่
๔. เวลากราบพระสงฆ์ นักเรียนควรกราบอย่างไร
  - ก. กราบ ๑ ครั้ง แบบมือ
  - ข. กราบ ๓ ครั้ง แบบมือ
  - ค. กราบ ๑ ครั้ง ไม่แบบมือ
  - ง. กราบ ๓ ครั้ง ไม่แบบมือ
๕. ในการฟังพระธรรมเทศนา จะปฏิบัติข้อใดเป็นอันดับแรก
  - ก. ถวายไทยธรรม
  - ข. รับศีล อาราธนาธรรม
  - ค. ประนมมือฟังพระธรรมเทศนา
  - ง. ตั้งใจส่งกระแสจิตไปตามบทสวดมนต์

เฉลยแบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้

ผลการเรียนรู้ที่ ๕ มีมารยาทของความเป็นศาสนิกชนที่ดี

ข้อ ๑	ข
ข้อ ๒	ค
ข้อ ๓	ค
ข้อ ๔	ข
ข้อ ๕	ข

ใบความรู้ที่ ๑๒

การปฏิบัติพิธี การแสดงความเคารพพระ

การปฏิบัติพิธี

การปฏิบัติพิธี คือ การปฏิบัติพิธีกรรมในการทำบุญหรือถวายทาน รวมทั้งมารยาทที่พุทธศาสนิกชนพึงแสดงต่อพระสงฆ์ และเรื่องที่ควรทราบเกี่ยวกับการปฏิบัติในขั้นตอนของพิธีนั้น ๆ เช่น การอาราธนาศีล การอาราธนาพระปริตร อาราธนาธรรม การประเคนพระ การกรวดน้ำ ฯลฯ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติในการจัดพิธีทำบุญ

วิธีแสดงความเคารพพระ

การแสดงความเคารพต่อบุคคลหรือสิ่งสมควรเคารพ มีวิธีแตกต่างกันไป ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระพุทธรูป ปุชนิยวัตถุ มีสฎุเบจติย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ เป็นต้น และพระภิกษุ สามเณร ผู้ทรงศีล การแสดงความเคารพเป็นวัฒนธรรมประเพณีของพุทธศาสนิกชนชาวไทย ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมา สรุปลได้ ๓ ประการ คือ การประนมมือ การไหว้ และการกราบ มีความหมายและวิธีปฏิบัติดังนี้

การประนมมือ

การประนมมือ ตรงกับคำบาลีว่า อัญชลี หมายถึง การกระพุ่มมือทั้งสองขึ้นประนมระหว่างอก เป็นการแสดงความเคารพแบบธรรมดา ในกรณีที่นั่งฟังพระสงฆ์เจริญพระพุทธรมนต์ ฟังเทศน์ สนทนากับพระสงฆ์ เป็นต้น

วิธีปฏิบัติ

ยกมือทั้งสองขึ้นให้ฝ่ามือประกบกัน นิ้วทุกนิ้วแนบชิดตรงกันชี้ขึ้นข้างบน กระพุ่มมือทำเป็นรูปดอกบัวตูม ตั้งกระพุ่มนี้ไว้ระหว่างทรงอก ปลายนิ้วชี้ขึ้นตรง ๆ ไม่งอแงไปข้างหน้า เยี่ยมมาทางตัวหรือเอียงไปทางซ้าย เอียงไปทางขวา ไม่ยกให้สูงเกินค้ำคางหรือจรดปาก หรือห้อยต่ำลงมาแค่สะดือหรือวางไว้แค่เข่า ศอกทั้งสองแนบชิดชายโครง ไม่เกร็งข้อจนเกินไป วางทำให้สบาย ๆ ตั้งใจทำให้เรียบร้อยด้วยความตั้งใจจริง

การไหว้

การไหว้ ตรงกับคำบาลีว่า นมัสการ วันทาหรือวันทนา หมายถึง การยกกระพุ่มมือที่ประนมแล้วนั้นขึ้นจรดหน้าผากเป็นการแสดงความเคารพที่สูงขึ้นไป ควรทำในกรณีที่พระนั่งบนเก้าอี้ หรือยืนอยู่ในเวลาพบพระสงฆ์ระหว่างทาง ในเวลาจะลากลับ หรือเวลาประเคนของแก่พระสงฆ์เสร็จแล้ว เป็นต้น

วิธีปฏิบัติ

ให้ประนมมือขึ้นก่อน แล้วยกกระพุ่มมือนั้นขึ้นสูงเสมอน้ำ โดยให้นิ้วหัวแม่มือจรดถึงระหว่างคิ้ว ปลายนิ้วชี้จรดไรผม พร้อมกับก้มศีรษะลงเล็กน้อยพองามแล้วลดมือลง ทำอย่างนี้เพียงครั้งเดียว เวลายกมือขึ้นและลดมือลงขณะไหว้ อย่าทำให้เร็วนัก อย่าให้ช้านัก ควรทำโดยละมุนละไมจึงจะงามเหมาะสม

การกราบ

การกราบ ตรงกับคำบาลีว่า อภิวัต หมายถึง การหมอบราบลงกับพื้นพร้อมทั้งกระพุ่มมือ เป็นการแสดงความเคารพแบบสูงสุด ในบรรดาการแสดงความเคารพที่มีปฏิบัติกันอยู่ โดยเฉพาะการกราบนี้ได้รวม การประนมมือ และการไหว้ไว้ในวิธีปฏิบัติด้วย การกราบใช้ในกรณีเข้าไปหาพระสงฆ์ ลาพระสงฆ์ และเมื่อ ประเคนของพระสงฆ์เสร็จแล้ว เป็นต้น

วิธีปฏิบัติ

การกราบพระที่ถูกต้องวิธี ต้องกราบให้ได้หลักซึ่งเรียกว่า เบญจางคประดิษฐ์ คือกราบในห้องค้อ้วยยะ ห้าส่วนจรดพื้น คือ เข่า ๒ ฝ่ามือ ๒ หน้าผาก ๑ การกราบนี้มีวิธีปฏิบัติสำหรับหญิง และชายต่างกัันดังนี้

วิธีกราบแบบชาย

ท่าเตรียม นั่งคุกเข่าให้หัวเข่าห่างกันประมาณ ๑ ศอก นั่งทับส้นเท้า ตั้งฝ่าเท้าทั้งสองให้ตรง และชิดกัน ตั้งกายให้ตรง

จังหวะที่ ๑ ยกมือทั้งสองขึ้นประนม (อัญชลี) นั่งอย่างนี้เรียกว่า ท่าพรหมหรือท่าเทพพนม

จังหวะที่ ๒ ยกมือที่ประนมแล้วขึ้นเสมอหน้า ไม่น้อมศีรษะลงมารับ ให้นิ้วหัวแม่มือจรด ระหว่างคิ้ว (วันทาหรือวันทนา)

จังหวะที่ ๓ หมอบลงกราบ (อภิวัต) โดยลดมือลง ให้นิ้วทั้งสองเรียบลงตามลำตัว แล้วจึง ค่อยยื่นฝ่ามือไปข้างหน้า (ไม่ใช่เสือกไปข้างหน้า) พร้อมน้อมตัวลง ขณะเดียวกันนั้น ให้วงศอกต่อกับเข่า ตรงไปข้างหน้าทั้งสองข้าง ไม้ให้แบะออกหรือเหลื่อมเข้าข้างใน วางฝ่ามือราบกับพื้นห่างกันประมาณ ๑ ฝ่ามือ เพื่อเว้นช่องให้หน้าผากจรดพื้นได้ นิ้วทั้งหมดแนบชิดกัน ไม่ต้องยกหัวแม่มือขึ้นมารับหน้าผาก วางหน้าผาก ลงแตะพื้นระหว่างฝ่ามือทั้งสองที่เว้นช่องไว้ กะให้คิ้วอยู่ในระดับปลายนิ้วหัวแม่มือพอดี ยึดหลังออกเล็กน้อย ให้แบนราบได้ระดับเดียวกัน ไม้ให้หลังโก่งขึ้น ไม้ให้ก้นกระดกขึ้นจากส้นเท้ามากนัก เมื่อน้ำผากแตะพื้นแล้ว ให้เงยหน้าตั้งตัวตรง เริ่มจังหวะที่ ๑ - ๒ - ๓ ใหม่ ติดต่อกันไปจนกราบครบ ๓ ครั้ง แล้วให้เงยหน้าทำจังหวะที่ ๒ (วันทา) อีกครั้งเป็นเสร็จวิธี

วิธีกราบแบบหญิง

ท่าเตรียม นั่งคุกเข่าราบ โดยเหยียดหลังเท้าราบกับพื้นข้างหลัง ปลายเท้าทั้งสองทับกันเล็กน้อย แล้วนั่งทับลงไปบนฝ่าเท้า นั้น ส่วนเข่าทั้งสองชิดกัน

จังหวะที่ ๑ ยกมือทั้งสองขึ้นประนม (อัญชลี) นั่งอย่างนี้เรียกว่า นั่งท่าเทพธิดา

จังหวะที่ ๒ ยกมือที่ประนมแล้วขึ้นเสมอหน้า ก้มศีรษะลงมารับเล็กน้อย ให้นิ้วหัวแม่มือจรด ระหว่างคิ้ว (วันทาหรือวันทนา)

จังหวะที่ ๓ หมอบลงกราบ (อภิวัต) ลดมือลงให้นิ้วทั้งสองเรียบลงตามลำตัว ค่อย ๆ น้อมตัว ลงตาม ขณะเดียวกัน ให้วงศอกพับลงชนขาเข่าทั้งสองไว้ ไม้ใช่ต่อเข่าแบบชาย วางฝ่ามือราบกับพื้นห่างกัน ประมาณ ๑ ฝ่ามือ เพื่อเว้นช่องให้หน้าผากจรดพื้นได้ นิ้วทั้งหมดแนบชิดกัน ไม่ต้องยกหัวแม่มือขึ้นมารับ หน้าผาก วางหน้าผากลงแตะพื้นระหว่างฝ่ามือทั้งสองที่เว้นช่องไว้ กะให้คิ้วอยู่ในระดับปลายนิ้วหัวแม่มือพอดี ยึดหลังออกเล็กน้อย ให้แบนราบได้ระดับเดียวกัน ไม้ให้หลังโก่งขึ้น และไม้ให้ก้นกระดกขึ้น เมื่อน้ำผาก

แตะพื้นแล้วให้เงยหน้าตั้งตัวตรง เริ่มจังหวะที่ ๑ - ๒ - ๓ ใหม่ ติดต่อกันไปจนกราบครบ ๓ ครั้ง แล้วเงยหน้า ทำจังหวะที่ ๒ (วันทา) อีกครั้งเป็นเสร็จวิธี

ข้อแนะนำในการกราบ

ในการกราบ อวัยวะส่วนต่าง ๆ ต้องสัมพันธ์กัน ทำให้ถูกจังหวะ ไม่เก้ ๆ กัง ๆ และต่อเนื่อง ไม่ขาดตอน จึงจะดูเป็นระเบียบและงามตา แต่ละจังหวะต้องไม่ช้าเกินไปและไม่เร็วเกินไป เป็นจังหวะติดต่อกันพอดีพอเหมาะ หมั่นฝึกฝนทำจากผู้รู้ ดูจากผู้ชำนาญ แล้วฝึกฝนปฏิบัติด้วยตนเองบ่อย ๆ จึงจะคล่องแคล่ว เมื่อกราบพร้อมกันหลายคน ต้องคอยชำเลืองดูกัน ทำให้พร้อม ๆ กันทุกจังหวะ จึงจะงามและดูเรียบร้อย ก่อให้เกิดศรัทธาแก่ผู้พบเห็น

การจัดสถานที่พิธีทำบุญ

สถานที่จัดงาน เป็นเรื่องที่เจ้าภาพต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมเป็นอันดับแรกว่า งานเล็ก งานใหญ่ มีทางเข้าออกสะดวกหรือไม่ อาสน์สงฆ์ โต๊ะหมู่บูชาจะตั้งที่ใด ที่นั่งผู้ร่วมงาน ประธานพิธี จะตั้งอย่างไร ฯลฯ จะกล่าวถึงการจัดสถานที่งานพิธีทั่ว ๆ ไปอย่างกว้าง ๆ พอเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน

๑. จัดตั้งโต๊ะหมู่บูชา พร้อมทั้งกราบไว้ด้านใดด้านหนึ่งของสถานที่ประกอบพิธี

๒. จัดอาสน์สงฆ์ ตั้งต่อจากโต๊ะหมู่บูชา โดยให้โต๊ะหมู่บูชาอยู่ด้านขวาของพระสงฆ์ ยกเว้นสถานที่บังคับ จะตั้งด้านซ้ายก็ได้

๓. การปลูดาอาสนะพระสงฆ์ ให้ปูพรมหรือเสื่อด้านประธานสงฆ์ทับผืนต่อ ๆ ไปจนถึงท้ายอาสนะสงฆ์ ไม่ควรปูติดเป็นผืนเดียวกับที่นั่งสตรี และปูอาสนะเฉพาะพระสงฆ์แต่ละรูปอีกทีหนึ่ง

๔. จัดโต๊ะสำหรับวางเครื่องไทยธรรมไว้ด้านท้ายอาสน์สงฆ์

๕. จัดที่นั่งของประธานพิธีให้อยู่ต่ำกว่าที่นั่งพระสงฆ์รูปที่ ๑ เล็กน้อย หันหน้าเข้าหาพระสงฆ์

๖. จัดที่นั่งผู้ร่วมงานอื่น ๆ ไว้ด้านหลังประธาน ประมาณ ๕ - ๖ ที่

๗. จัดที่นั่งผู้ร่วมงานอื่น ๆ หันหน้าไปทางประธาน ให้ห่างจากโต๊ะประธานประมาณ ๑.๕๐ หรือ ๒.๐๐ เมตร ให้แถวยาวไปตามอาสน์สงฆ์ หรือจัดที่นั่งผู้ร่วมงานอื่น ๆ หันหน้าเข้าหาพระสงฆ์เช่นเดียวกับประธาน แต่ต้องจัดแถวนี้ให้ต่ำกว่าแถวที่ประธานนั่ง ๑ แถว จัดยาวไปตามอาสน์สงฆ์

การบูชาพระรัตนตรัย

การจัดรูปเทียนที่โต๊ะหมู่บูชาเพื่อบูชาพระรัตนตรัย เป็นเบื้องต้นของการทำบุญทุกประเภท เป็นเครื่องหมายให้รู้ว่า พิธีได้เริ่มต้นแล้ว เจ้าภาพจึงควรเป็นผู้จุดเอง เดิมใช้ไม้ขีดไฟจุด จึงจุดเทียนก่อน เพราะติดไฟง่าย แล้วจึงนำรูป ๓ ดอก รวมกันจุดต่อที่เทียนจนติดดี แล้วปักลงในกระถางรูป กราบ ๓ ครั้ง แล้วตั้งใจบูชาพระรัตนตรัย ทำให้เกิดธรรมเนียมน่า ต้องจุดเทียนก่อนแล้วจึงจุดรูป และจุดเทียนเล่มด้านขวามือพระพุทธรูปก่อน ปัจจุบันมีการใช้เชื้อขนวนหาที่รูปเทียน นิยมใช้เทียนขนวนในการจุด และใช้ไฟแช็กแทนไม้ขีดไฟจุดเทียนขนวนให้เจ้าภาพ หรือประธานจุดรูปเทียนที่โต๊ะหมู่บูชา

เครื่องสักการบูชาพระรัตนตรัย

เครื่องสักการบูชาหลัก คือ รูป เทียน ดอกไม้ ท่านผู้รู้กล่าวไว้ว่า สิ่งทั้ง ๓ นี้ เป็นสัญลักษณ์สำหรับบูชาพระรัตนตรัย โดยมีความหมายดังนี้

๑. รูป เป็นเครื่องหมายบูชาพระพุทธเจ้า ใช้ ๓ ดอก เพราะพระองค์ทรงประกอบด้วยพระคุณที่สำคัญ ๓ ประการ คือ พระปัญญาคุณ พระบริสุทธิคุณ และพระกรุณาคุณ

๒. เทียน เป็นเครื่องหมายบูชาพระธรรม ใช้ ๒ เล่ม เพราะพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ารวม ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นดี เมื่อจัดเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้เพียง ๒ คือ พระธรรมและพระวินัย เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ศีลธรรม

๓. ดอกไม้ เป็นเครื่องหมายบูชาพระสงฆ์ เพราะพระสงฆ์มาจากต่างเชื้อชาติ ต่างสกุล แต่เมื่อเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาแล้ว อยู่ในระเบียบคือพระวินัย มีศีลสามัญญตาเป็นแบบเดียวกัน นำมาซึ่งความกลมไสแก่ผู้พบเห็น เหมือนดอกไม้ต่างสีต่างชนิด เมื่อนำมาร้อยเป็นมาลัยหรือจัดแจกัน ก็จะดูสวยงามเป็นที่ชื่นชมของผู้พบเห็น ฉะนั้น

แต่โดยรวมแล้วทั้ง ๓ สิ่ง คือ รูป เทียน ดอกไม้ ล้วนเป็นเครื่องสักการบูชาแต่พระรัตนตรัยนั่นเอง ตามหลักศาสนพิธี ในปัจจุบันกำหนดให้ผู้บูชาจุดเทียนเป็นลำดับแรก โดยอธิบายว่า บรรดาพระรัตนตรัยนั้น พระธรรมมีมาก่อนแล้ว พระพุทธเจ้าเป็นเพียงผู้มาค้นพบ และให้จุดเล่มด้านขวามือของพระพุทธรูป (ซ้ายมือของผู้จุด) ก่อน แล้วจึงจุดเล่มซ้ายมือของพระพุทธรูป และจุดรูปเป็นลำดับต่อไป แต่พระมหาเถระบางรูปจะจุดรูปก่อน แล้วจึงจุดเทียนภายหลัง โดยมีคำอธิบายว่า เป็นการจุดบูชาไปตามลำดับพระรัตนตรัย คือเริ่มต้นจากรูป ซึ่งเป็นเครื่องหมายถึงพระพุทธเจ้า แล้วจึงจุดเทียนบูชาพระธรรม การจุดรูปเทียนจะนั่งหรือยืนจุดให้ดูสถานที่บูชา ถ้าโต๊ะหมู่บูชาต่ำ ให้นั่งคุกเข่าจุด แต่ถ้าโต๊ะหมู่บูชาสูง ให้ยืนจุด

ใบความรู้ที่ ๑๓

การกล่าวคำอาราธนาศีล อาราธนาพระปริตร และอาราธนาธรรม

การอาราธนาศีล อาราธนาพระปริตร และอาราธนาธรรม

การอาราธนา คือ การเจริญหรือการร้องขอพระสงฆ์ในพิธีให้ศีล ให้สวดพระปริตรหรือให้แสดงธรรมเป็นธรรมเนียมมาแต่เดิม ในพิธีทั้ง ๓ นั้น ต้องอาราธนาก่อนพระสงฆ์จึงประกอบพิธีกรรมนั้น ๆ ในพิธีบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ ต้องอาราธนาดังนี้

๑. พิธีเจริญหรือสวดพระพุทธรูปให้อาราธนาศีลอาราธนาพระปริตร
๒. พิธีแสดงพระธรรมเทศนาให้อาราธนาศีลอาราธนาธรรม
๓. พิธีสวดพระอภิธรรม สวดมาติกา ถ้าไม่มีพิธีอื่นมาก่อน อาราธนาศีลอย่างเดียวไม่ต้องอาราธนาธรรม
๔. พิธีถวายทานทุกอย่างให้อาราธนาศีล

วิธีปฏิบัติในการอาราธนา

การอาราธนาต่าง ๆ นิยมปฏิบัติอย่างนี้ พิธีเจริญหรือสวดพระพุทธรูปถ้าพระสงฆ์นั่งบนอาสน์สงฆ์เจ้าภาพและผู้ร่วมพิธีนั่งเก้าอี้ผู้อาราธนาเข้าไปยืนระหว่างเจ้าภาพกับแถวพระสงฆ์ตรงพระสงฆ์รูปที่ ๓ หรือ ๔ (นับจากซ้ายแถว) หันหน้าไปทางโต๊ะหมู่บูชา ประนมมือน้อมไหว้พระพุทธรูปแล้วยืนประนมมือตั้งตัวตรงกล่าวคำอาราธนาศีล เมื่อรับศีลจบแล้ว พึงน้อมไหว้แล้วยืนตั้งตัวตรงกล่าวคำอาราธนาพระปริตรต่อจบแล้วน้อมไหว้อีกครั้งหนึ่ง แล้วถอยหลังออกไป ถ้าพระสงฆ์นั่งบนอาสน์สงฆ์หรือบนอาสนะที่ต่ำก็ตามแต่เจ้าภาพและผู้มาร่วมพิธีนั่งอยู่กับพื้น ผู้อาราธนาต้องเข้าไปนั่งคุกเข่าหน้าแถวพระสงฆ์รูปที่ ๒ หรือ ๓ (นับจากหัวแถว) กราบพระที่โต๊ะหมู่บูชาด้วยเบญจางคประดิษฐ์๓ครั้งแล้วประนมมือตั้งตัวตรงกล่าวคำอาราธนาตามแบบที่ต้องการการอาราธนาในพิธีอื่น เช่น พิธีแสดงพระธรรมเทศนา พึงปฏิบัติตามแนวทางนี้

มีข้อสังเกตสำหรับการอาราธนาพระปริตรตาม ธรรมเนียมโบราณไม่ว่าจะเจริญหรือสวดพระพุทธรูปเจ็ดตำนานสิบสองตำนานธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ธรรมนิยามสูตร และพระสูตรอื่น นอกจากนี้เมื่อกล่าวคำอาราธนาพระปริตรมักลงท้ายด้วยบาทคาถาว่า ประริตตัง พุทธะมังคะลัง ทั้งสิ้น เพราะพระสูตรหรือบทสวดมนต์ทั้งหมดล้วนเป็นพระปริตร คือ เครื่องป้องกันหรือต้านทานภัยพิบัติต่าง ๆ แต่ปัจจุบันมีมรรคนายกหรือพิธีกรจำนวนมากมีการตัดแปลงคำอาราธนาจากคำว่าประริตตังเป็นธัมมะจักกัปปะวัตตะนะสุดตังบ้าง ธัมมะนิยามะสุดตังบ้าง เพื่อให้ตรงกับพิธีที่จะสวด นับเป็นการหลีกเลี่ยงธรรมเนียมเก่า เพราะคำอาราธนาพระปริตรเป็นคำประพันธ์ประเภทฉันทวิธีเรียกว่า ปฐยาวัตรฉันท แต่ละบาทจะมี ๘ พยางค์ เมื่อเปลี่ยนไปใช้ชื่อพระสูตรต่าง ๆ แทนคำว่า ประริตตัง จำนวนพยางค์ในบาทคาถานั้นจะเกินไปมาก ดังนั้น ผู้จะใช้วิธีดังกล่าวควรศึกษาให้รอบคอบ

คำอาราธนาศีล ๕

มะยัง ภันเต, วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ, ติสระระณณะ สะหะ, ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ.
 ทุตติยัมปิ มะยัง ภันเต, วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ, ติสระระณณะ สะหะ, ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ.
 ตะติยัมปิ มะยัง ภันเต, วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ, ติสระระณณะ สะหะ, ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ.

หมายเหตุ อาราธนาศีล ๘ เปลี่ยน ปัญจะ เป็น อัญฐะ
 รับศีลคนเดียวเปลี่ยน มะยัง เป็น อะหัง, ยาจามะ เป็น ยาจามิ

คำอาราธนาพระปริตร

วิปตติปะฎิพาทายะ	สัพพะสัมปัตติสีทิตยา,
สัพพะทุกขะวินาสายะ	ปะริตตัง พุทธะ มังคะลัง.
วิปตติปะฎิพาทายะ	สัพพะสัมปัตติสีทิตยา,
สัพพะภะยะวินาสายะ	ปะริตตัง พุทธะ มังคะลัง.
วิปตติปะฎิพาทายะ	สัพพะสัมปัตติสีทิตยา,
สัพพะโรคะวินาสายะ	ปะริตตัง พุทธะมังคะลัง.

สรณคมน์และศีล ๕

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ (ว่า ๓ จบ)

	พุทฺธัง	สละระณัง	คัจฉามิ,
	ธัมมัง	สละระณัง	คัจฉามิ,
	สังฆัง	สละระณัง	คัจฉามิ,
ทุตติยัมปิ	พุทฺธัง	สละระณัง	คัจฉามิ,
ทุตติยัมปิ	ธัมมัง	สละระณัง	คัจฉามิ,
ทุตติยัมปิ	สังฆัง	สละระณัง	คัจฉามิ,
ตะติยัมปิ	พุทฺธัง	สละระณัง	คัจฉามิ,
ตะติยัมปิ	ธัมมัง	สละระณัง	คัจฉามิ,
ตะติยัมปิ	สังฆัง	สละระณัง	คัจฉามิ,
ปาณาติปาตา	เวระมะณี, สิกขาปะทัง	สะมาทิยามิ.	
อะทินนาทานา	เวระมะณี, สิกขาปะทัง	สะมาทิยามิ.	
กาเมสุมิจฉาจารา	เวระมะณี, สิกขาปะทัง	สะมาทิยามิ.	
มุสาวาทา	เวระมะณี, สิกขาปะทัง	สะมาทิยามิ.	
สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐานา	เวระมะณี, สิกขาปะทัง	สะมาทิยามิ.	
(สรูป)	อิมานิ ปัญจะ สิกขาปะทานิ		
สีเลนะ	สุคะตัง	ยันติ. สีเลนะ	โกคะสัมปะทา.
สีเลนะ	นิพพุตัง	ยันติ. ตัสมา	สีลัง วิโสระเย.

คำอาราธนาธรรม

พรหม จะ โลกาธิปัตติ สะหัมปะติ
 กัตถัญชะลี อ้นธิวะรัง อะยาจะณะ,
 สันตีระ สัตตาปะระชกชะชาติกา,
 เทเสตุ ธัมมัง อะนุกัมปิมัง ปะชัง.

การจุดเทียนน้ำมันต์

การจุดเทียนที่ภาชนะน้ำมันต์ เจ้าภาพควรเป็นผู้จุดเองตามหลักศาสนพิธี ให้เริ่มจุดเมื่อพระสงฆ์ขึ้นบทมงคลสูตรคือ อะเสวะนาจะพาลานัง แต่พระมหาเถระบางรูปนิยมให้จุดตั้งแต่ขึ้นบทพุทธังสรรณังคัจฉามิ ก็มีน้ำพระพุทธรณ์ถือว่าเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์เพราะอนุภาพของพระพุทธรณ์ใช้ประพรมบุคคลและสถานที่เพื่อความเป็นสิริมงคลในพิธีเจริญพระพุทธรณ์เท่านั้นจึงตั้งภาชนะน้ำมันต์

ภาชนะน้ำมันต์ปัจจุบันนิยมใช้ครอบน้ำมันต์ ถ้าไม่มีใช้บาตรหรือขันน้ำที่มีเชิงรองก็ได้แต่ไม่ควรใช้ขันที่ทำจากทองหรือเงิน เพราะเป็นวัตถุอนามาสพระภิกษุจับต้องจะเป็นอาบัติการจัดภาชนะน้ำมันต์ควรทำความสะอาดให้เรียบร้อย ใส่ น้ำสะอาดประมาณสามในสี่ของภาชนะ ติดเทียนน้ำมันต์ที่ทำจากขี้ผึ้งแท้ที่ขอบภาชนะหรือติดที่เชิงเทียนเตี้ย ๆ แล้วตั้งไว้กลางภาชนะน้ำมันต์ก็ได้ โบราณนิยมใส่ใบไม้มงคล เช่น ใบทอง ใบนาก ใบเงินด้วย แล้วนำมาตั้งวางข้างอาสนะของประธานสงฆ์ ไม่ต้องวางสายสิญจน์ไว้ที่ภาชนะน้ำมันต์เพราะเป็นหน้าที่ประธานสงฆ์จะวางเองเมื่อเจ้าภาพจุดเทียนน้ำมันต์แล้ว นอกจากนี้ต้องเตรียมที่พรมน้ำมันต์ไว้ด้วยสำหรับพระสงฆ์ใช้ประพรมน้ำพระพุทธรณ์ตอนท้ายพิธี

ใบความรู้ที่ ๑๔

วิธีการถวายภัตตาหาร ถวายจตุปัจจัยไทยธรรม และวิธีการปฏิบัติในการกรวดน้ำรับพร

การถวายภัตตาหารพระสงฆ์

ในพิธีทำบุญเลี้ยงพระ เมื่อพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์จบแล้ว มีการถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ด้วย ปัจจุบันมีการจัด ๒ แบบ คือ จัดสำหรับถวายเป็นรายรูปและจัดถวายเป็นวงหรือเป็นโต๊ะ ขณะพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ซึ่งปกติจะใช้เวลาประมาณ ๓๐ นาที ระหว่างนี้แผนกจัดอาหารต้องเตรียมจัดเตรียมอาหารให้เสร็จก่อนสวดมนต์จบเล็กน้อย เมื่อพระสงฆ์สวดมนต์จบแล้ว ถ้าจัดสำหรับถวายเป็นรายรูปและมีคนมากควรจัดเตรียมผู้ยกสำรับให้ครบจำนวนพระสงฆ์ เช่น นิมนต์พระ ๙ รูป จัดผู้ยกสำรับจำนวน ๑๐ คน คนแรกยกสำรับสำหรับบูชาข้าวพระพุทธ ที่เหลือยกสำรับถวายพระสงฆ์เดินเรียงลำดับไปตั้งตรงหน้าพระสงฆ์พร้อมกัน เขียวเจ้าภาพและผู้มีเกียรติประเคนสำรับภัตตาหารแด่พระสงฆ์พร้อมกันถ้าจัดภัตตาหารเป็นวงหรือเป็นโต๊ะ

นิมนต์พระสงฆ์หนึ่งประจำที่แล้วจึงประเคนภัตตาหารถวายอาหารที่ตั้งไว้บนโต๊ะ ควรยกถวายทุกจานไม่ควรนำทุกจานมาชนกันแล้วถวายรวมกันทีเดียว หรือหลายคนช่วยกันยกโต๊ะประเคนแบบมักง่ายเพราะเป็นการไม่เคารพในทานและในพระสงฆ์ผู้รับประเคน

การถวายจตุปัจจัยไทยธรรม

เมื่อพระสงฆ์ฉันเสร็จ ให้ยกเครื่องไทยธรรมมาตั้งเบื้องหน้าพระสงฆ์ การวางเครื่องไทยธรรมควรจัดวางให้เหมือนกันทุกรูป ถ้ามีของหลายชิ้น เช่น แจกันดอกไม้ ผ้าไตร เครื่องกบปียภณฑ์ ควรวางแจกันดอกไม้เป็นอันดับแรก เพราะเป็นเครื่องสักการบูชา จากนั้นวางผ้าไตรกบปียภณฑ์เป็นลำดับต่อไป ถ้ามีโบว์ผูกด้วยวางหันโบว์ออกด้านนอกแต่ถ้ามีไทยธรรมเพียงชิ้นเดียวก็วางให้เหมือนกันทุกชิ้นเมื่อจัดวางครบแล้วเจ้าภาพและผู้มีเกียรติประเคนถวายพร้อมกัน การประเคนจะนั่งหรือยืนประเคนให้ดูที่สถานที่ ถ้าพระนั่งบนอาสน์สงฆ์สูง จะยืนประเคนก็ได้ แต่ถ้าพระสงฆ์นั่งอาสนะต่ำ ผู้ประเคนควรนั่งประเคนเมื่อประเคนเสร็จแล้ว น้อมไหว้ ๑ ครั้ง

การประเคนเครื่องไทยธรรมอีกแบบหนึ่ง ประเคนเมื่อพระสงฆ์เจริญหรือสวดพระพุทธมนต์จบเสร็จแล้ว พระสงฆ์อนุโมทนา เจ้าภาพกรวดน้ำรับพร รับประพรมน้ำพระพุทธมนต์จากพระสงฆ์วิธีนี้ใช้ในกรณีที่เจ้าภาพจัดถวายภัตตาหารในที่อื่นจากสถานที่ประกอบพิธี เพื่อความสะดวกที่พระสงฆ์ฉันภัตตาหารแล้วไม่ต้องกลับมาที่เดิมอีก

วิธีประเคนของถวายพระ

การประเคนของถวายพระ เรียกสั้น ๆ ว่า การประเคนพระ คือ การยกสิ่งของถวายพระภิกษุด้วยอาการเคารพในผู้รับ และสิ่งของที่ถวาย สิ่งของที่ควรประเคน ได้แก่ อาหารคาวหวาน ผลไม้ เครื่องดื่ม และเครื่องไทยธรรมควรแก่สมณบริโภคส่วนน้ำเปล่าจะไม่ประเคนก็ได้

การประเคนที่ถูกต้อง

วิธีการประเคนถูกต้องตามหลักพระวินัยมีลักษณะ ๕ ประการ คือ ๑. สิ่งของจะประเคนต้องไม่ใหญ่ และหนักเกินไปขนาดคนมีกำลังปานกลางยกขึ้นได้ ๒. ผู้ประเคนอยู่ในหัตถบาท คือ อยู่ห่างจากพระภิกษุประมาณ ๑ ศอก ๓. ผู้ประเคนน้อมสิ่งของนั้นเข้าไปส่งให้ด้วยกิริยาอ่อนน้อมเป็นการเคารพ ๔. การน้อมเข้าไปนั้นจะส่งให้ด้วยมือก็ได้ ใช้ของเนื่องด้วยกาย เช่น ใช้ทัพพีตักอาหารใส่ในบาตรที่ท่านถือหรือสพายอยู่ก็ได้ ๕. พระภิกษุจะรับด้วยกาย คือ มือของท่านก็ได้ รับด้วยของเนื่องด้วยกายก็ได้ เช่น ใช้บาตรรับใช้จานรับใช้ผ้าทอดรับกรณีผู้ประเคนเป็นสตรี

วิธีปฏิบัติในการประเคน

ถ้าเป็นชายนั่งคุกเข่าด้านหน้าพระภิกษุห่างจากท่านประมาณ ๑ ศอก ยกของที่จะประเคนส่งถวายท่าน ถ้าเป็นสตรีวางสิ่งของที่จะประเคนบนผ้ารับประเคนที่ท่านทอดออกมาแล้วปล่อยมือเพื่อพระท่านจะได้หยิบของนั้น พระภิกษุนั่งบนเก้าอี้หรืออาสนสงฆ์ยกพื้นสูงให้ยื่นประเคนได้โดยผู้ประเคนถอดรองเท้าก่อนแล้วยื่นประเคนตามวิธีที่กล่าว แล้วเมื่อประเคนเสร็จกราบ ๓ ครั้ง จะไหว้ ๑ ครั้ง ก็ได้ถ้าของถวายมีมากขึ้นให้ประเคนของให้หมดเสียก่อนจึงกราบหรือไหว้สิ่งของที่ไม่ใช่ของเคี้ยวของฉัน เช่น จานเปล่าช้อนไม่ต้องประเคนหลังเวลาเที่ยงวันแล้วไม่ควรประเคนอาหารสดอาหารแห้ง ยกเว้นน้ำปานะยารักษาโรคประเคนได้

การกรวดน้ำรับพร

การกรวดน้ำ คือ การอุทิศหรือแผ่ส่วนบุญให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วด้วยวิธีหลั่งน้ำให้เป็นสายอันเป็นเครื่องหมายแห่งสายน้ำใจที่บริสุทธิ์ถ้าผู้ล่วงลับไปเป็นบิดามารดา ปู่ย่า ตายาย ครูอาจารย์ เป็นต้น จิตว่าเป็นการแสดงกตัญญูตถเวทิตาธรรมแก่ท่านเหล่านั้น ถ้าผู้ล่วงลับไปแล้วเป็นผู้มีอาวุโสน้อยกว่า เช่น บุตรธิดามิตรสหายตลอดถึงสรรพสัตว์ทั้งหลาย ได้ชื่อว่าแผ่เมตตาธรรมของตนไปให้ท่านเหล่านั้น

การรับพร คือ กิริยาที่เจ้าภาพน้อมใจรับพรจากพระสงฆ์ ท่านตั้งกัลยาณจิตสวดประสิทธิ์ประสาทพรให้ผู้รับรอดพ้นจากอันตรายภัยพิบัติทั้งปวง และเจริญด้วย อายุ วรรณะ สุขะ พละ

พระเจ้าพิมพิสารกษัตริย์ครองเมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ ปัจจุบันตั้งอยู่ในประเทศอินเดีย เป็นบุคคลแรกในพระพุทธศาสนาที่ทรงหลังทักษิณทก (กรวดน้ำ) อุทิศส่วนบุญให้แก่ญาติในอดีตชาติของพระองค์ซึ่งเกิดเป็นเปรตรอรับส่วนบุญจากพระองค์ตรัสอุทิสว่า อิทัง เม ญาตินัง โหตุ แปลว่า ขอส่วนบุญนี้จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายของข้าพเจ้าเกิด ต่อมาเมื่อผู้นำพุทธภิกษุว่า สุชิตา โหนตุ ญาตะโย แปลว่าขอญาติทั้งหลายจงมีความสุขมาต่อท้ายคำอุทิสพระเจ้าพิมพิสารเป็นคำกรวดน้ำที่นิยมใช้ในปัจจุบันว่า อิทัง เม ญาตินัง โหตุ สุชิตา โหนตุ ญาตะโย แปลความว่า ขอส่วนบุญนี้จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายของข้าพเจ้า ขอญาติทั้งหลายของข้าพเจ้าจงมีความสุขเถิด คำกรวดน้ำนี้เรียกว่ากรวดน้ำแบบสั้น นิยมใช้กันทั่วไปเพราะมีข้อความสั้นกะทัดรัดจดจำง่าย

นอกจากคำกรวดน้ำตามที่กล่าวแล้วยังมีบทกรวดน้ำอีก ๓ แบบ คือ บทกรวดน้ำ อิมินา ปุญญะกัมเมนะ เป็นของเก่าคนโบราณนิยมใช้ ปัจจุบันพระสงฆ์ใช้เป็นบทกรวดน้ำต่อจากพิธีทำวัตรเย็นบทกรวดน้ำ ปัตติทานะคาถายาเหวะตา ... เป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ใช้สวดต่อจากพิธีทำวัตรเช้า และบทกรวดน้ำคาถาโลกวิชัย ยังกัญจิ กุสะลัง กัมมัง...บางสำนักใช้สวดในพิธีทำวัตรเช้าควบกับบทกรวดน้ำปัตติทานะ คาถาบทกรวดน้ำ ทั้ง ๓ แบบนี้ จะแสดงไว้ในภาคผนวก

วิธีปฏิบัติในการกรวดน้ำ

การกรวดน้ำรับพรพระนี้ เป็นกิจสำคัญสุดท้ายของพิธีทำบุญทุกประเภท เพราะเป็นการอุทิศกุศลแก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว จึงควรปฏิบัติให้ถูกต้องว่า เวลาใดควรกรวดน้ำ เวลาใดควรรับพร มีแนวทางการปฏิบัติดังนี้

ภาชนะที่กรวดน้ำเป็นคนโทขนาดเล็ก พิธีหลวงเรียกพระเต้าน้ำควรเตรียมลวงหน้าใส่น้ำ และมีถาดรองด้วยถ้าไม่มีภาชนะสำหรับกรวดน้ำโดยเฉพาะ จะใช้ขันน้ำเล็กหรือแก้วน้ำแทนก็ได้ในกรณีนี้ควรจัดจานหรือถาดไว้รอกันน้ำหกด้วย น้ำสำหรับกรวดให้ใช้น้ำสะอาดบริสุทธิ์ เช่น น้ำประป่าน้ำฝนน้ำบ่อห้ามใช้น้ำมีสิ่งอื่นเจือปน เช่น น้ำผสมยาอุทัย เจ้าภาพหรือประธานนั่งลงกับพื้นหรือนั่งเก้าอี้ ใช้มือทั้งสองประคองภาชนะสำหรับกรวดน้ำไม่ควรใช้ปลายนิ้วรองน้ำเป็นทางให้น้ำไหลลงตรงภาชนะที่รองรับ

เมื่อประธานสงฆ์ตั้งตาลปัตรหรือประนมมือเริ่มสวดอนุโมทนาว่า ยถาวาริวหา... ผู้กรวดน้ำพึงรินน้ำให้ไหลลงเป็นสาย โดยสายน้ำไม่ขาดตอนเป็นหยด ๆ พร้อมสำรวมจิตตั้งใจอุทิศกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว ดังกล่าว หรือจะใช้แบบอื่น หรืออธิษฐานเป็นภาษาไทยให้มีความหมายว่า อุทิศกุศลไปให้แก่ผู้นั้น ๆ โดยระบุชื่อด้วยก็ได้ และเทน้ำให้หมดขณะพระสงฆ์อนุโมทนาถึงประโยคว่า มะณี โขติระโส ยถา สำหรับผู้ร่วมพิธีพึงตั้งใจกรวดน้ำในใจ โดยใช้น้ำใจแทนน้ำกรวด ไม่ควรเกะแวนกันหรือเกะเขยลื้อของผู้ที่ถือคนโทกรวดน้ำเพราะเป็นกิริยาไม่สมเหตุสมผล

ขณะพระสงฆ์กำลังสวดอนุโมทนา เจ้าภาพหรือประธาน ไม่ควรไปทำกิจอื่นควรนั่งฟังพระสงฆ์สวดอนุโมทนาและรับพรไปจนกว่าจะจบ เมื่อพระสงฆ์อนุโมทนาจบแล้วพึงกราบหรือไหว้พระรัตนตรัย และพระสงฆ์อีกครั้งหนึ่งนำน้ำกรวดไปรดโคนต้นไม้หรือสถานที่สะอาดนอกบ้าน ไม่ใช่สาดทิ้งหรือเททิ้งในสถานที่ไม่เหมาะสมเช่นกระถิน

การกรวดน้ำกระทำได้ต่อเมื่อบำเพ็ญกุศลหรือทำความดีอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว เช่น ทำบุญ ตักบาตร ถวายสิ่งของแก่พระสงฆ์ แม้ไม่มีพระสงฆ์อนุโมทนาต่อหน้าจะกรวดน้ำภายหลังสวดมนต์ไหว้พระก่อนนอนก็ได้

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๒

ธรรมศึกษาชั้นตรี สาระการเรียนรู้วิชาพุทธประวัติ

เรื่อง ความสำคัญของวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอัฐมีบูชา และวันอาสาฬหบูชา เวลา.....ชั่วโมง

๑. มาตรฐานการเรียนรู้

มาตรฐาน ธศ ๒ รู้และเข้าใจพุทธประวัติ ความสำคัญของพระพุทธรูป ปฎิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธรูป

๒. ผลการเรียนรู้

รู้และเข้าใจความสำคัญของวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๓. สาระสำคัญ

วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา คือ วันที่เกิดเหตุการณ์ครั้งสำคัญที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า ซึ่งชาวพุทธร่วมกันประกอบพิธีกรรม มีการบูชาเพื่อระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มี ๔ วัน คือ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอัฐมีบูชา และวันอาสาฬหบูชา

๔. จุดประสงค์การเรียนรู้

๑. นักเรียนบอกความสำคัญของวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอัฐมีบูชา และวันอาสาฬหบูชาได้
๒. นักเรียนสามารถปฏิบัติกิจกรรมกลุ่มได้

๕. สาระการเรียนรู้/เนื้อหา

พิธีบำเพ็ญกุศลในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

- การเตรียมตัวก่อนเข้าร่วมพิธีเวียนเทียน
- วันมาฆบูชา
  - ความเป็นมาของวันมาฆบูชา
- การเวียนเทียนในวันมาฆบูชา
  - คำบูชาดอกไม้ ธูปเทียนวันมาฆบูชา
- วันวิสาขบูชา
  - ความเป็นมาของวันวิสาขบูชาในประเทศไทย
- การเวียนเทียนในวันวิสาขบูชา
- วันวิสาขบูชาได้รับการรับรองให้เป็นวันสำคัญสากล
- การจัดพิธีวิสาขบูชาของชาวพุทธนานาชาติ
- คำบูชาดอกไม้ ธูปเทียนวันวิสาขบูชา
- วันอัฐมีบูชา
  - ความเป็นมาของวันอัฐมีบูชา
- การจัดพิธีอัฐมีบูชา
  - คำบูชาดอกไม้ ธูปเทียนวันอัฐมีบูชา
- วันอาสาฬหบูชา
  - ความสำคัญของวันอาสาฬหบูชา
- ความเป็นมาของวันอาสาฬหบูชา
  - พระราชพิธีในวันอาสาฬหบูชา
- คำบูชาดอกไม้ ธูปเทียนวันอาสาฬหบูชา

๖. กระบวนการจัดการเรียนรู้

ขั้นสืบค้นและเชื่อมโยง

๑. นักเรียนดูภาพการเวียนเทียน การทำบุญตักบาตรในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยใช้คำถามเพื่อทบทวนและเชื่อมโยงไปสู่การเรียนรู้ ดังนี้

- ภาพที่นักเรียนเห็นเกี่ยวกับพิธีอะไร
- วันสำคัญในทางพระพุทธศาสนามีวันอะไรบ้าง (วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอัฐมีบูชา และวันอาสาฬหบูชา)

๒. ครูให้นักเรียนทุกคนร่วมอภิปรายคำว่า วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอัฐมีบูชา และวันอาสาฬหบูชา โดยเขียนอธิบายลงในกระดาษที่ครูแจกให้ สุ่มตัวอย่างนักเรียนนำเสนอหน้าชั้นเรียน

ขั้นฝึก

๓. ครูแบ่งกลุ่มนักเรียนออกเป็น ๔ กลุ่ม กลุ่มละเท่า ๆ กัน โดยใช้กระบวนการกลุ่ม จากนั้นครูให้นักเรียนศึกษาใบความรู้ที่ ๑๕ เรื่อง วันมาฆบูชา ใบความรู้ที่ ๑๖ เรื่อง วันวิสาขบูชา ใบความรู้ที่ ๑๗ เรื่อง วันอัฐมีบูชา และใบความรู้ที่ ๑๘ เรื่อง วันอาสาฬหบูชา โดยจับฉลากเลือกหัวข้อตามกลุ่ม ดังนี้

- กลุ่มที่ ๑ ศึกษาเรื่อง วันมาฆบูชา
- กลุ่มที่ ๒ ศึกษาเรื่อง วันวิสาขบูชา
- กลุ่มที่ ๓ ศึกษาเรื่อง วันอัฐมีบูชา
- กลุ่มที่ ๔ ศึกษาเรื่อง วันอาสาฬหบูชา

โดยให้นักเรียนแต่ละกลุ่มเขียนสรุปความสำคัญและพิธีบำเพ็ญกุศลในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ในหัวข้อที่กลุ่มตนศึกษาลงในใบกิจกรรมที่ ๘

๔. ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มส่งตัวแทนออกมานำเสนอหน้าชั้นเรียน

ขั้นประยุกต์

๕. ครูกับนักเรียนร่วมกันสรุปความสำคัญของวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอัฐมีบูชา และวันอาสาฬหบูชา ครูสรุปเพิ่มเติมว่า วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นวันที่ชาวพุทธระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัย และปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

- ๖. นักเรียนทำใบกิจกรรมที่ ๙ แล้วนำมาส่งครูในเวลาที่กำหนด
- ๗. นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน และครูตรวจให้คะแนน

๗. การรายงาน/ชิ้นงาน

ที่	ภาระงาน	ชิ้นงาน
๑	ตอบคำถามความสำคัญของวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอัฐมีบูชา และวันอาสาฬหบูชา	ใบกิจกรรมที่ ๘
๒	ตอบคำถามวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	ใบกิจกรรมที่ ๙

๘. สื่อ/แหล่งการเรียนรู้

๑. บัตรภาพการทำบุญตักบาตร การเวียนเทียน
๒. ใบความรู้ที่ ๑๕ เรื่อง วันมาฆบูชา
๓. ใบความรู้ที่ ๑๖ เรื่อง วันวิสาขบูชา
๔. ใบความรู้ที่ ๑๗ เรื่อง วันอัฐมีบูชา
๕. ใบความรู้ที่ ๑๘ เรื่อง วันอาสาฬหบูชา
๖. ใบกิจกรรมที่ ๘ - ๙
๗. แบบทดสอบหลังเรียน

๙. การวัดผลและประเมินผล

สิ่งที่ต้องการวัด	วิธีวัด	เครื่องมือ	เกณฑ์การประเมิน
๑. บอกความสำคัญของ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอัฐมีบูชา และ วันอาสาฬหบูชาได้	- ตรวจผลงาน	- แบบประเมินผลงาน	ผ่าน = ได้คะแนนตั้งแต่ร้อยละ ๖๐ ขึ้นไป ไม่ผ่าน = ได้คะแนนต่ำกว่าร้อยละ ๖๐
๒. ปฏิบัติกิจกรรมกลุ่มได้	- สังเกต	- แบบสังเกตพฤติกรรม การปฏิบัติกิจกรรมกลุ่ม	

แบบประเมินผลงาน

ใบกิจกรรมที่ ๙

ข้อที่	ระดับคะแนน		
	๓ คะแนน	๒ คะแนน	๑ คะแนน
๑ - ๕	ตอบคำถามถูกต้อง ตรงประเด็น	ตอบคำถามถูกต้อง ตรงประเด็นส่วนใหญ่	ตอบคำถามถูกต้อง ตรงประเด็นน้อย

เกณฑ์การตัดสิน

เกณฑ์	ร้อยละ	คะแนน
ผ่าน	๖๐ ขึ้นไป	๗ - ๑๘
ไม่ผ่าน	ต่ำกว่า ๖๐	๐ - ๘

หมายเหตุ เกณฑ์การตัดสินสามารถปรับใช้ตามความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

แบบสังเกตพฤติกรรมการปฏิบัติกิจกรรมกลุ่ม

ข้อที่	รายการประเมิน	ระดับคะแนน		
		๓ คะแนน	๒ คะแนน	๑ คะแนน
๑	ความร่วมมือในการทำกิจกรรม	ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมทุกกิจกรรม	ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมบางกิจกรรม	ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมบ้าง
๒	การแสดง/การรับฟังความคิดเห็น	แสดงความคิดเห็น และรับฟังความคิดเห็นของคนส่วนมากเป็นสำคัญ	แสดงความคิดเห็น และรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นบ้าง	แสดงความคิดเห็น และรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นน้อย
๓	การตั้งใจ/การแก้ไขปัญหาในการทำงาน	มีความตั้งใจและร่วมแก้ไขปัญหาในการทำงานกลุ่มดีมาก	มีความตั้งใจและร่วมแก้ไขปัญหาในการทำงานกลุ่มดี	มีความตั้งใจและร่วมแก้ไขปัญหาในการทำงานกลุ่มบ้าง
๔	ความถูกต้องของเนื้อหา	สรุปเนื้อหาได้ถูกต้องตรงประเด็นและครบถ้วน	สรุปเนื้อหาได้ถูกต้องตรงประเด็น	สรุปเนื้อหาได้ถูกต้องตรงประเด็นบ้าง
๕	วิธีการนำเสนอผลงาน	นำเสนอผลงานได้อย่างถูกต้องตามขั้นตอน น่าสนใจและเนื้อหาครบถ้วน	นำเสนอผลงานได้อย่างถูกต้องตามขั้นตอน น่าสนใจ แต่ขาดเนื้อหาบางส่วน	นำเสนอผลงานตามขั้นตอนได้บ้าง

เกณฑ์การตัดสิน

เกณฑ์	ร้อยละ	คะแนน
ผ่าน	๖๐ ขึ้นไป	๙ - ๑๕
ไม่ผ่าน	ต่ำกว่า ๖๐	๐ - ๘

หมายเหตุ เกณฑ์การตัดสินสามารถปรับใช้ตามความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

แบบประเมินผลการเรียนรู้

แบบทดสอบหลังเรียน

เกณฑ์การประเมิน	
ตอบถูกได้ ๑ คะแนน	ตอบผิดได้ ๐ คะแนน

เกณฑ์การตัดสิน

เกณฑ์	ร้อยละ	คะแนน
ผ่าน	๖๐ ขึ้นไป	๓ - ๕
ไม่ผ่าน	ต่ำกว่า ๖๐	๐ - ๒

ใบกิจกรรมที่ ๙
วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ชื่อ.....ชั้น.....เลขที่.....

คำชี้แจง ให้นักเรียนตอบคำถามต่อไปนี้ จำนวน ๕ ข้อ (๑๕ คะแนน)

๑. การเวียนเทียนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนามีกี่วัน อะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

๒. เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในวันมาฆบูชา ได้แก่อะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

๓. เหตุใดจึงเรียกวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ว่า วันวิสาขบูชา

.....

.....

.....

.....

๔. วันอาสาฬหบูชาเกี่ยวข้องกับพระศาสนาอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๕. วันอัฐมีบูชา มีความสำคัญอย่างไร

.....

.....

.....

.....

เฉลยใบกิจกรรมที่ ๙

วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๑. การเวียนเทียนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีกี่วันอะไรบ้าง
ตอบ การเวียนเทียนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มี ๔ วัน คือ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอัฐมีบูชา และวันอาสาฬหบูชา
๒. เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในวันมาฆบูชา ได้แก่อะไรบ้าง
ตอบ เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในวันมาฆบูชา ได้แก่
  ๑. พระสงฆ์จำนวน ๑,๒๕๐ องค์ มาประชุมพร้อมกันโดยมิได้นัดหมาย
  ๒. พระสงฆ์ทั้งหมดล้วนเป็นพระอรหันต์
  ๓. พระสงฆ์ทั้งหมดได้รับการบวชด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา
  ๔. วันนั้นตรงกับวันเพ็ญมาฆมาส (วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓)
๓. เหตุใดจึงเรียกวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ว่า วันวิสาขบูชา
ตอบ เหตุที่เรียกวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ว่า วันวิสาขบูชา เพราะเป็นวันที่เกิดเหตุการณ์สำคัญที่สุดของพระพุทธเจ้า ๓ เหตุการณ์ คือ ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน
๔. วันอาสาฬหบูชาเกี่ยวข้องกับพระศาสนาอย่างไร
ตอบ วันอาสาฬหบูชา มีเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเกิดขึ้น ดังนี้
  ๑. เป็นวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา (เทศนากัณฑ์แรก) คือ ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร แก่ปัจจุวัคคีย์
  ๒. เป็นวันที่มีพระสงฆ์สาวกเกิดขึ้นเป็นองค์แรกในโลก คือ พระโกณฑัญญะ
  ๓. เป็นวันแรกที่พระรัตนตรัยครบบริบูรณ์ ๓ ประการ คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์
๕. วันอัฐมีบูชา มีความสำคัญอย่างไร
ตอบ วันอัฐมีบูชา มีความสำคัญคือ เป็นวันคล้ายวันถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ ซึ่งตรงกับแรม ๘ ค่ำ เดือน ๖ หลังปรินิพพานได้ ๗ วัน

แบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้

ผลการเรียนรู้ที่ ๖ รู้และเข้าใจความสำคัญของวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
จำนวน ๕ ข้อ คะแนน ๕ คะแนน

คำชี้แจง ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียว

๑. ข้อใดจัดเป็นกุศลพิธี
  - ก. ช่วยเหลือคน
  - ข. ดูแลบุพการี
  - ค. ปลอ่ยปลา
  - ง. รักษาศีล
๒. การเวียนเทียนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาจัดเข้าในพิธีใด
  - ก. กุศลพิธี
  - ข. บุญพิธี
  - ค. ทานพิธี
  - ง. ปกิณณกพิธี
๓. พิธีเวียนเทียนในวันสำคัญของชาวพุทธ เพื่อระลึกถึงใคร
  - ก. พระพุทธเจ้า
  - ข. พระธรรม
  - ค. พระสงฆ์
  - ง. ญกทุกข้อ
๔. วันจาตรงคสันนิบาต คือวันใด
  - ก. วันมาฆบูชา
  - ข. วันวิสาขบูชา
  - ค. วันอัฐมีบูชา
  - ง. วันอาสาฬหบูชา
๕. องค์การสหประชาชาติประกาศให้วันใดเป็นวันสำคัญสากล
  - ก. วันวิสาขบูชา
  - ข. วันมาฆบูชา
  - ค. วันอัฐมีบูชา
  - ง. วันอาสาฬหบูชา

เฉลยแบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้

ผลการเรียนรู้ที่ ๖ รู้และเข้าใจ ความสำคัญของวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ข้อ ๑.	ง
ข้อ ๒.	ข
ข้อ ๓.	ง
ข้อ ๔.	ก
ข้อ ๕.	ก

ใบความรู้ที่ ๑๕

วันมาฆบูชา

พิธีบำเพ็ญกุศลในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ศาสนาล้วนมีวันสำคัญเพื่อระลึกเหตุการณ์สำคัญที่เคยเกิดขึ้นแก่ศาสดาผู้ก่อตั้งและเกี่ยวเนื่องในพิธีกรรมหรือกิจกรรมที่เหล่าศาสนิกชนของศาสนานั้น ๆ จัดขึ้นในโอกาสต่าง ๆ พระพุทธศาสนาก็เช่นเดียวกันมีวันสำคัญที่กำหนดขึ้นสำหรับให้พุทธศาสนิกชนปฏิบัติ เพื่อน้อมรำลึกถึงคุณพระรัตนตรัย และบำเพ็ญกุศลเป็นกรณีพิเศษด้วยอามิสบูชาและปฏิบัติบูชาวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา พอสรุปได้คือ

๑. วันมาฆบูชา
๒. วันวิสาขบูชา
๓. วันอัฐมีบูชา
๔. วันอาสาฬหบูชา

วันมาฆบูชา

มาฆบูชา ย่อมาจากคำว่า มาฆปุณณิมิบูชา แปลว่า การบูชาในวันเพ็ญเดือน ๓ ประการการชุมนุมใหญ่ครั้งแรกของพระอรหันตสาวกที่เรียกว่าจาตุรงคสันนิบาต ณ วัดเวฬุวัน เมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ เมื่อวันเพ็ญเดือน ๓ หลังวันตรัสรู้ ๔ เดือนพุทธศาสนิกชนชาวไทยกำหนดวันมาฆบูชาเป็นวันพระธรรมเพราะพระพุทธเจ้าทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ คือ คำสั่งสอนที่เป็นหลักสำคัญของพระพุทธศาสนาเปรียบเหมือนทรงวางธรรมนุญสงฆ์ขึ้นไว้เป็นแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป

ความเป็นมาของวันมาฆบูชา

วันมาฆบูชาเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีความเป็นมาว่า ในครั้งพุทธกาลหลังจากพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วได้เทศนาสั่งสอนเวไนยสัตว์ให้ได้รับความรู้ความเข้าใจในสภาวะความจริงของสิ่งต่าง ๆ ที่อุบัติขึ้นบนโลกจนทำให้ผู้รับฟังคำสั่งสอนเกิดความรู้ความเข้าใจบรรลุมรรคผลสำเร็จเป็นพระอรหันต์จำนวนมากและได้รับการอุปสมบทเป็นพระภิกษุด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทาในพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก

ต่อมาวันหนึ่งเป็นวันที่พระจันทร์เสวยมาฆฤกษ์ คือ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ พระอรหันตชีณาสพผู้ได้รับการอุปสมบทจากพระพุทธเจ้าได้ทวนระลึกถึงพระพุทธองค์จึงเดินทางมาเข้าเฝ้า ณ วัดเวฬุวัน อันเป็นสถานที่ประทับของพระพุทธเจ้า นับเป็นเหตุมหัศจรรย์ ๔ ประการ เรียกว่า จาตุรงคสันนิบาต คือ

๑. พระสงฆ์จำนวน ๑,๒๕๐ องค์ มาประชุมพร้อมกันโดยมิได้นัดหมาย
๒. พระสงฆ์ทั้งหมดล้วนเป็นพระอรหันตชีณาสพ
๓. พระสงฆ์ทั้งหมดได้รับการบวชด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา
๔. วันนั้นตรงกับวันเพ็ญมาฆมาส

พระพุทธเจ้าทรงแสดงหัวใจพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า โอวาทปาฏิโมกข์ แก่พระสงฆ์ที่มาประชุมในวันนั้นโดยมคธภาษาว่า

ขนตี ปรมิ ตโป ตีติกขา	นิพพานิ ปรมิ วทนติ พุทธา
น ทิ ปพพชิต ปรูปฆาติ	สมโณ โหติ ปรี วิเทฐยฺนโต
สพพปาปสฺส อกรณิ	กุสลสฺสูปสมปทา
สจจิตตปริโยทปนํ	เอตํ พุทฺธาน สาสนํ
อนุปวาโทอนุปฆาโต	ปาฏิโมกฺเข จ สํวโร
มตตณฺณตา จ ภตตสฺมิ	ปนฺตณฺจ สยนาสนํ
อริจิตเต จ อาโยโค	เอตํ พุทฺธาน สาสนํ

แปลว่า ความอดทนคือความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสว่า นิพพานเป็นธรรมอันยอดเยี่ยม ผู้ที่ทำร้ายผู้อื่นไม่ชื่อว่าเป็นบรรพชิต ผู้ที่เบียดเบียนผู้อื่นไม่ชื่อว่าเป็นสมณะการไม่ทำความชั่วทั้งปวง การทำความดีให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้บริสุทธิ์นั้นเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลายการไม่ว่าร้ายผู้อื่น การไม่เบียดเบียน ความสํารวมในพระปาฏิโมกข์ ความเป็นผู้รู้จักประมาณในอาหาร การประกอบความเพียรในอธิจิตนั้นเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

พระองค์ตรัสแก่พระสงฆ์ทั้งหลายอีกว่า จรณ ภิกฺขเว จาริกํ พุทฺชนฺทิตาย พุทฺชนฺสุชาย โลกานุกมฺปาย อตถาย ทิตาย สฺขาย เทวมนุสฺसानํ แปลความว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไปเพื่อเกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก เพื่อความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ดังนี้

วันมาฆบูชาเป็นวันสำคัญ เช่นนี้พุทธศาสนิกชนจึงได้ทำการบูชาอย่างมโหฬาร แต่เดิมไม่เคยมีพิธีเกี่ยวกับวันมาฆบูชา ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ทรงปรารภว่า เพื่อเป็นการรำลึกถึงวันอันเป็นเหตุการณ์สำคัญทางพระพุทธศาสนา และเพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติพระบรมศาสดา จึงทรงประกาศให้วัดทั้งหลายประกอบพิธีทำการบูชาเป็นพิเศษ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการบำเพ็ญศพระราชากุศลมาฆบูชาขึ้นเป็นงานพระราชพิธีในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ สำหรับในปีที่มีอธิกมาส (เดือน ๘ สองหน) ให้เลื่อนไปจัดในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ พิธีบำเพ็ญพระราชกุศลมาฆบูชาขึ้น ให้มีมนต์พระสงฆ์ วัดบวรนิเวศวิหารและวัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม จำนวน ๓๐ รูป มารับพระราชทานฉันในพระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ส่วนในเวลาค่ำเสด็จฯ ออกทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการพระสงฆ์สวดทำวัตรเย็น และเจริญพระพุทธมนต์

พร้อมทั้งสวดคาถาโอวาทปาฏิโมกข์ด้วย เมื่อพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์จบแล้วทรงจุดเทียนรายตามแนวรารอบ ๆ พระอุโบสถ จำนวน ๑,๒๕๐ เล่ม เป็นการบูชาพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ จำนวน ๑,๒๕๐ องค์ประโคนครั่งหนึ่งแล้วมีถวายพระธรรมเทศนาโอวาทปาฏิโมกข์กัณฑ์หนึ่งทรงบูชากัณฑ์เทศน์ด้วยผ้าจิวรเนื้อดี ๑ ผืน เงิน ๒ ตำลึง และขนมหลากหลายชนิดพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลมาฆบูชาขึ้น ได้บำเพ็ญสืบต่อมาจนถึงรัชกาลปัจจุบัน

ลำดับการบำเพ็ญพระราชกุศลในวันมาฆบูชา ดังนี้

ทรงจุดเทียนรุ่งบูชาพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากรและพระสัมพุทธพรรณี

ทรงจุดธูปเทียนบูชาพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากรและพระสัมพุทธพรรณี

ทรงจุดธูปเทียนท่ายืนนั่งบูชาพระพุทธรูปอดฟ้าจุฬาโลก และพระพุทธรูปเลิศล้ำภาลัย

ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการที่หน้าธรรมาสน์ศิลา

ทรงหยิบชนวนจุดไฟที่โคมไฟฟ้าพระราชทานให้ผู้อำนวยความสะดวกพระราชพิธีเพื่อเชิญไปถวายเจ้าอาวาสสำหรับจุดเทียนรุ่งพระราชทานในพระอารามหลวงทั้ง ๕ คือ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม วัดบวรนิเวศวิหาร วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม และวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม

ต่อจากนั้น พระสงฆ์คณะธรรมยุต ๓๐ รูป สวดมนต์ทำวัตรเย็น สวดบทนมการอัญญกคาถา สรณคม นปฐะคาถา คาถาโอวาทปาฏิโมกข์สุปัพนหสูตร และบทภาตสุพพมงคล จบแล้ว เสด็จไปทรงโปรยดอกมะลิที่ธรรมาสน์ศิลา เสด็จกลับมาประทับพระราชอาสน์ พระราชาคณะผู้ถวายพระธรรมเทศนาขึ้นนั่งบนธรรมาสน์ ทรงจุดเทียนดูหนังสือเทศน์ (เทียนส่องธรรม) ทรงจุดธูปเทียน เครื่องทรงธรรมพระราชทานให้เจ้าพนักงานพระราชพิธีนำไปตั้งข้างธรรมาสน์ศิลา พระราชาคณะถวายศีล ครั้นถวายพระธรรมเทศนาจบแล้ว ถวายอนุโมทนา (ยะถา) บนธรรมาสน์ทรงหลังทักษิโณทกพระสงฆ์ทั้งหลายรับสัพพีพระราชอาสน์ลงจากธรรมาสน์มานั่งที่อาสน์สงฆ์ เมื่อสวดบทสัพพีจบเสด็จมาทรงประเคนเครื่องไทยธรรมภัณฑเทศน์และถวายไทยธรรมแด่พระสงฆ์ทั้งหมดพระสงฆ์ถวายอดิเรกและสวดบทภาตสุพพมงคล จบแล้ว ลงจากอาสน์สงฆ์ออกจากพระอุโบสถ พระมหากษัตริย์เสด็จพระราชดำเนินกลับเป็นอันเสร็จการพระราชพิธี

การเตรียมตัวก่อนเข้าร่วมพิธีเวียนเทียน

๑. อาบน้ำชำระร่างกายให้สะอาดทำจิตใจให้สงบ
๒. แต่งกายสุภาพเรียบร้อยเหมาะสมกับพิธีและสถานที่
๓. เตรียมเครื่องบูชา เช่น ดอกไม้ ธูปเทียนให้พร้อม
๔. ควรเดินทางไปถึงวัดหรือสถานที่ประกอบพิธีเวียนเทียนก่อนเวลาที่จะเริ่มพิธี
๕. เมื่อไปถึงควรเข้าไปกราบบูชาพระรัตนตรัยเป็นลำดับแรกแล้วรอเวลาเข้าร่วมพิธีต่อไป

การเวียนเทียนในวันมาฆบูชา

เมื่อถึงวันมาฆบูชาในตอนเช้า พุทธศาสนิกชนเตรียมภัตตาหารคาวหวานพากันไปวัดทำบุญตักบาตรสมาทานศีล ๕ หรือศีลอุโบสถ ฟังพระธรรมเทศนาเจริญจิตภาวนาตามพิธีที่ปฏิบัติกันในวันนั้นและวัดต่าง ๆ จะทำการประชาสัมพันธ์ล่วงหน้าเพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้รับทราบทั่วกัน โดยมีหลักปฏิบัติดังนี้

๑. ก่อนถึงกำหนดวันมาฆบูชาทางวัดจะประกาศให้พุทธศาสนิกชนทราบทั่วกัน บอกกำหนดเวลาประกอบพิธีอาจเป็นเวลาบ่ายหรือค่ำก็ได้ตามแต่สะดวก

๒. เมื่อถึงเวลาตามกำหนดทางวัดตระฆังสัญญาณทั้งพระภิกษุ สามเณรและอุบาสก อุบาสิกาประชุมพร้อมกัน ณ สถานที่กำหนด บางวัดมีพิธีทำวัตรเย็นก่อน บางวัดมีการแสดงธรรมเทศนาหรือปาฐกถาธรรมเพื่อชี้แจงประวัติความเป็นมาของวันสำคัญและหลักธรรมข้อคิดจากวันสำคัญนั้น เพื่อนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันก่อน บางแห่งจัดให้มีการทำวัตรสวดมนต์และแสดงพระธรรมเทศนาหลังเสร็จพิธีเวียนเทียนแล้ว

๓. เมื่อพร้อมแล้วประธานสงฆ์จตุรปูเทียนทุกคนจตุรปูเทียน ของตนตามที่จัดเตรียมมา ยืน ประนมมือถือดอกไม้ รูปเทียน หันหน้าเข้าหาปูชนียสถานที่จะเวียนเทียนนั้น ประธานสงฆ์นำกล่าวคำบูชา ตามแบบที่กำหนดไว้จนจบ

๔. ประธานสงฆ์ประนมมือถือดอกไม้ รูปเทียนเดินนำหน้าตามด้วยพระภิกษุ สามเณรและอุบาสก อุบาสิกาเดินเวียนขวารอบปูชนียสถาน คือ เดินให้ขวามือของตนเข้าหาสถานที่นั้นตลอดเวลาจนครบ ๓ รอบ ระหว่างเวียนเทียนเดินด้วยความสงบไม่คุยกันหรือหยอกล้อกัน

การเดินเวียนขวาเรียกว่า ทักษิณาวฏ เป็นการแสดงความเคารพอย่างสูงตามธรรมเนียมอินเดีย สมัยพุทธกาล การเวียนแต่ละรอบให้ระลึกถึงพระพุทธคุณ พระธรรมคุณและพระสังฆคุณตามลำดับ ดังนี้

รอบที่ ๑ ระลึกถึงพระพุทธคุณ คือ สวด อิติปิโส ภะคะวา จนถึงพุทโธภะคะวาติ ถ้าสวดไม่ได้ จะภาวนาในใจว่าพุทโธแทนก็ได้

รอบที่ ๒ ระลึกถึงพระธรรมคุณ คือ สวดสวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม จนถึงวิญญูหิตถัสสวโตไม่ได้ จะภาวนาในใจว่าธัมโมแทนก็ได้

รอบที่ ๓ ระลึกถึงพระสังฆคุณ คือ สวดสุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ จนถึงปัญญัญจะตัง โลกัสสะติ ถัสสวโตไม่ได้จะภาวนาในใจว่าสังโฆแทนก็ได้

อนึ่งการประกอบพิธีเวียนเทียนเนื่องในวันสำคัญอื่น ๆ ได้แก่ วันวิสาขบูชา วันอัฐมิบูชา วันอาสาฬหบูชา ให้ถือปฏิบัติเช่นเดียวกับวันมาฆบูชา คือ เลื่อนจากกำหนดปกติไปอีก ๑ เดือน สำหรับปีที่มี เดือน ๘ สองหน (ปีอธิกมาส)

คำบูชาดอกไม้ รูปเทียนวันมาฆบูชา

อชชายัง มาฆะปุณณะมี สัมปัตตา มาฆะนัคชัตเตนะ ปุณณะจันโท ยุตโต ยัตถะ ตะถาคะโต อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ จาตุรงค์โก สาวะกะสันนิปาเต โอวาทะปาฏิโมกขัง อุททิสสิ ตะทา ทิ อัทธะเตระสาณี ภิกขุสะตานิ สัพเพสังเยวะ ชิณาสะวานัง สัพเพ เต เอหิภิกขุกา สัพเพปิ เต อะนามันติตาวะระ ภะคะวะโต สันตักัง อาคะตา เวฬุระเน กะถันทะกะนิวาเป มาฆะปุณณะมียัง วัฑฒะมานะกัจฉายายะ ตัสสมิถุจะ สันนิปาเต ภะคะวา วิสุทฺธูปะสะถัง อะกาสิ อะยัง อัมหากัง ภะคะวะโต เอโกเยวะ สาวะกะสันนิปาโต อะโหสิ จาตุรงค์โก อัทธะเตระสาณี ภิกขุสะตานิ สัพเพสังเยวะ ชิณาสะวานัง

มะยันทานิ อิมัง มาฆะปุณณะมี นัคชัตตะสะมะยัง ตักกาละสะสะสัง สัมปัตตา จิระปะรินิพพุตัมปิตั้ง ภะคะวันตัง อะนุสสะระมะนา อิมัสมิถุ ตัสสะ ภะคะวะโต สักขิภูเต เจติเย อิมะหิ ทีปะธูปะปุพพาติสัทธิกาเรหิตัง ภะคะวันตัง ตานิ จะ อัทธะเตระสาณี ภิกขุสะตานิ อะภิปุชชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภะคะวา สะสาวะกะสังโฆ สุจิระปะรินิพพุโตปิ คุณะเหติ ณะระมะนา อิมะ สักกาเร ทุคคะตะปะณณาการะภูเต ปะฏิคคัณหาคู อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ.

คำแปล

วันนี้มาถึงมาฆปุณณมีดิถีพระจันทร์เพ็ญ ประกอบด้วย ฤกษ์มาฆะตรงกับวันที่องค์พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ในประชุมสาวกสงฆ์พร้อมด้วยองค์ ๔ ประการ ครั้งนั้น

พระภิกษุ ๑,๒๕๐ องค์ ล้วนแต่เป็นพระอรหันต์ชี่ณาสพอุปสมบทด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา ไม่มีผู้ใดนับดหมายได้
 มายังสำนักพระผู้มีพระภาค ณ พระอารามเวฬุวัน เวลาตะวันบ่ายในวันมาฆปุณณมี ณ ที่ประชุมนั้น พระผู้มี
 พระภาคเจ้าได้ทรงทำวิสุทธิอุโบสถ ทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ การประชุมพระสงฆ์สาวกพร้อมด้วยองค์ ๔
 ของพระผู้มีพระภาคเจ้าแห่งเราทั้งหลายมีครั้งเดียวนี้เท่านั้นพระภิกษุผู้เข้าประชุม ๑,๒๕๐ องค์ นั้นล้วนแต่เป็น
 พระอรหันต์ชี่ณาสพ บัดนี้ มาถึงมาฆปุณณมีนักชัตตสมยนี้คล้ายกับวันจาตุรงคสันนิบาตนั้นแล้ว เราทั้งหลาย
 มาระลึกถึงพระผู้มีพระภาคนั้นแม้ปรินิพพานนานแล้วขอน้อมบูชาพระผู้มีพระภาคกับทั้งพระภิกษุสงฆ์
 ๑,๒๕๐ องค์ นั้นด้วยสักการะทั้งหลาย มีรูปเทียน ดอกไม้ เป็นต้น เหล่านี้ ณ พระพุทธเจดีย์ ซึ่งเป็นสักขี
 พยานแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าพร้อมด้วย
 พระสงฆ์สาวกแม้ปรินิพพานนานแล้ว แต่โดยพระคุณทั้งหลายยังคงดำรงอยู่โปรดรับเครื่องสักการะเหล่านี้
 ของข้าพเจ้าทั้งหลายเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลายตลอดกาลนานเทอญ.

ใบความรู้ที่ ๑๖

วันวิสาขบูชา

วันวิสาขบูชา

วันวิสาขบูชา ย่อมาจากคำว่า วิสาขปุณณมีบูชา แปลว่า การบูชาในวันเพ็ญ เดือน ๖ ซึ่งพุทธศาสนิกชนถือว่าเป็นวันสำคัญยิ่งในรอบปี เพราะเป็นวันที่เกิดเหตุการณ์สำคัญที่สุดของพระพุทธเจ้า ๓ เหตุการณ์ คือ ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน

วันประสูติ เจ้าชายสิทธัตถะ ประสูติจากพระครรภ์ของพระนางสิริมหามายาเทวี มเหสีของพระเจ้าสุทโธทนะผู้ครองกรุงกบิลพัสดุ์ ได้ร่ำกาลพฤกษในพระราชอุทยานลุมพินีวัน ปัจจุบันอยู่ในประเทศเนปาล เมื่อวันที่ ๖ ก่อนพุทธศักราช ๘๐ ปี

วันตรัสรู้เกิดขึ้นเมื่อ ๓๕ ปี ต่อมาภายหลังเจ้าชายสิทธัตถะ เสด็จออกผนวชได้ ๖ ปี ณ โคนต้นอัสสัตถพฤกษโพธิ์ใบ ไกลแม่น้ำเนรัญชรา ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม แคว้นมคธ ปัจจุบันอยู่ในประเทศอินเดีย เมื่อวันที่ ๖ ก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปี

วันปรินิพพานเกิดขึ้นในปีที่ ๘๐ แห่ง พระชนมายุของพระพุทธเจ้า ณ พระแท่นบรรทมระหว่างต้นสาละคู่ ณ สาลวโนทยาน เมืองกุสินารา ปัจจุบันอยู่ในประเทศอินเดีย เมื่อวันที่ ๖ ก่อนพุทธศักราช ๑ ปี เหตุการณ์ทั้งหมดล้วนเกิดตรงกับวันเพ็ญ เดือน ๖ หรือเดือนวิสาขะนี้ ชาวพุทธจึงนับถือว่าวันเพ็ญเดือน ๖ เป็นวันที่รวมการเกิดเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ของพระพุทธเจ้าไว้มากที่สุด จึงได้กำหนดให้เป็นวันของพระพุทธเจ้าและนิยมประกอบพิธีบูชาและเวียนเทียนเป็นพิเศษ

ความเป็นมาของวันวิสาขบูชาในประเทศไทย

การประกอบพิธีวิสาขบูชาสมัยต่าง ๆ นั้น มีรูปแบบไม่ชัดเจนสันนิษฐานว่าเริ่มมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย โดยอาจสืบเนื่องมาจากการติดต่อกับลังกาทวีป (ประเทศศรีลังกาปัจจุบัน) ที่มีการจัดพิธีวิสาขบูชามาก่อนแล้ว มีปรากฏในความตอนหนึ่งของหนังสือตำราสำหรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์กล่าวถึงพิธีวิสาขบูชาในสมัยสุโขทัยว่า

อันพระนครสุโขทัยราชธานี ถึงวันนักษัตรฤกษ์ครั้งใดก็สว่างไสวไปด้วยแสงประทีปเทียน ดอกไม้เพลิงแลสล่างสลอนไปด้วยธงชายและธงผ้าไสว ไปด้วยพุ่มพวงดอกไม้กรองร้อยห้อยแขวนหอมตลบไปด้วยกลิ่นสุคนธรสรระรวยรื่นเสนาะสำเนียงเสียงพิณ พาทย์ ช้อง กลอง ทั้งทิวาราตรี มหาชนชายหญิงพากันมากระทำกองการกุศลเหมือนจะเผยซึ่งทวารพิมานฟ้าทุกช่องชั้น ดังนี้

ในสมัยสุโขทัยเมื่อถึงวันวิสาขบูชา พระมหากษัตริย์ก็ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลต่าง ๆ เป็นอันมาก ในเวลาตะวันชายแสงจะเสด็จพระราชดำเนินทรงเวียนเทียนพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ วัดต่าง ๆ รวม ๓ วัด คือ วัดหน้าพระธาตุราชอารามหลวงวัดหนึ่งวัดราชบูรณะพระวิหารหลวงวัดหนึ่ง และวัดโลกสุทธราชวาสวัดหนึ่ง ในส่วนของประชาชนทั่วไปก็พร้อมใจกันประดับประดาอาคารบ้านเรือนตลอดถึงวัดวาอารามและพระราชวังให้งดงามสว่างไสวด้วย ถือกันว่าวันวิสาขบูชานี้เป็นวันนักษัตรฤกษ์มงคลที่สำคัญยิ่ง

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีการประกอบพิธีวิสาขบูชาในรูปแบบใดในกฎมณเฑียรบาล ศักราช ๗๒๐ ซึ่งกล่าวถึง พระราชพิธีสิบสองเดือนก็ไม่มีการกล่าวถึงการพระราชพิธีวิสาขบูชาไว้ การทำพิธีวิสาขบูชาในสมัยดังกล่าวมา คงกระทำเหมือนกับแบบสมัยสุโขทัยแต่พิธีนี้อาจขาดช่วงไปบ้างในยามที่บ้านเมืองมีศึกสงครามจนถึง เมื่อปีพุทธศักราช ๒๓๖๐ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ สมเด็จพระอริยวงษญาณสมเด็จพระสังฆราช (มี) ซึ่งเป็นสมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้ถวายพระพรขอให้พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวิสาขบูชาจึงได้มีพระราชดำริเห็นชอบและทรงพระกรุณาโปรดให้มีการพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลวิสาขบูชาขึ้น ตั้งแต่นั้นมาพระมหากษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ทุกพระองค์ก็ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวิสาขบูชาสืบมาจนกระทั่งปัจจุบัน

พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวิสาขบูชา ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ ได้ทรงพระกรุณาโปรดให้จัดให้มีขึ้นนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ ได้มีพระบรมราชาธิบายไว้ในหนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือนว่า

สมัยรัชกาลที่ ๒ พระองค์โปรดให้พระอารามต่าง ๆ ทั้งบ้านเรือนตามประทีปและโคมไฟ ในวันวิสาขบูชาประดับประดาด้วยมาลาดอกไม้ให้ข้าราชการและราษฎรรักษาศีล ฟังธรรม

สมัยรัชกาลที่ ๓ เมื่อทรงสร้างวัดสุทัศนเทพวราราม โปรดให้ทำเกยขึ้นสำหรับตั้งพระสัตตมหาสถานรอบพระอุโบสถ ครั้นถึงวันวิสาขบูชาก็ให้เชิญพระพุทธรูปออกตั้งแล้วมีเทศนาปฐมสมโพธิกถา ให้สัปบุรุษไปฟังและนมัสการพระพุทธรูป และที่วัดพระเชตุพนก็ได้โปรดให้มีตะเกียงรายรอบกำแพงแก้วเพิ่มเติม

สมัยรัชกาลที่ ๔ พระองค์โปรดให้มีการตั้งเครื่องบูชาที่ระเบียงวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และต่อมาได้โปรดให้ทำโคมตามตำแหน่งตั้งหรือแขวนตามศาลาราย

สมัยรัชกาลที่ ๕ พระองค์โปรดให้พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการฝ่ายในเดินเทียน (เวียนเทียน) และสวดมนต์คล้ายการพระราชพิธีที่ทำในปัจจุบัน ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

สมัยรัชกาลที่ ๖ การบำเพ็ญพระราชกุศลนักขัตฤกษ์วิสาขบูชาเหมือนกับในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่างกันแต่เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ ประทับอยู่ในต่างจังหวัดถ้าถึงกาลนักขัตฤกษ์วิสาขบูชาจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการบำเพ็ญพระราชกุศลวิสาขบูชา ณ อารามในจังหวัดที่ประทับแรมอีกแห่งหนึ่งส่วนทางวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระราชวงศ์ผู้ใหญ่ไปปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์

สมัยรัชกาล ๗ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีพิธีการตั้งเปรียญธรรม ๙ ประโยค และ ๖ ประโยค ภายในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามก่อนวันวิสาขบูชา ๑ วัน คือ วันขึ้น ๑๔ ค่ำ และในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เสด็จออกสวดพระพุทธรมนต์เวียนเทียนบูชาพระรัตนตรัย และทรงสดับพระธรรมเทศนา

การพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลในรัชกาลปัจจุบันมีรูปแบบปฏิบัติเหมือนในสมัยรัชกาลที่ ๗ คือในวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทรงตั้งเปรียญธรรม ๙ ประโยค และ ๖ ประโยค ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อเสด็จถึงด้านหน้าพระอุโบสถผู้อำนวยการกองพระราชพิธีสำนักพระราชวังกราบทูลรายงานจำนวนรูปเทียนที่ทรงพระราชอุทิศพระราชทาน

ไปจุดบูชาพระรัตนตรัยตามพระอารามหลวงในวันวิสาขบูชาและวันถวายพระเพลิงพระพุทธเจ้า (แรม ๘ ค่ำ เดือน ๖) ทรงพระสุหร่ายทรงเจิมเทียนทุกเล่ม เสด็จเข้าสู่พระอุโบสถทรงจุดธูปเทียนท้ายที่นั่งบูชา พระพุทธรูปมหาณีนรัตนปฏิมากร พระสัมพุทธพรหมณี พระพุทธรูปยอดีฟ้าจุฬาโลก พระพุทธรูปเลิศล้ำภักดิ์ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการหน้าธรรมาสน์ศิลา ทรงกราบ ต่อจากนั้นประทับยืนกลางพระอุโบสถ พระราชทานประกาศนียบัตรพัดยศเปรียญและผ้าไตรแก่พระภิกษุและสามเณรที่สอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค และ ๖ ประโยค ตามลำดับ เสร็จแล้วเสด็จไปทรงประเคนผ้าไตรแก่พระสงฆ์ที่เจริญชยมงคลคาถา ประทับพระราชอาสน์พระราชทานรางวัลแก่ผู้ชนะการประกวดแต่งหนังสือสอนพระพุทธศาสนาแก่เด็ก พระสงฆ์ ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรกทรงหลังทักษิณทก เสด็จพระราชดำเนินกลับ

ครั้นวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ตอนเย็น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวันวิสาขบูชา ณ พระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จเข้าสู่พระอุโบสถทรงจุดธูปเทียนท้ายที่นั่งบูชาพระพุทธรูปมหาณีนรัตนปฏิมากร พระสัมพุทธพรหมณี พระพุทธรูปยอดีฟ้าจุฬาโลก พระพุทธรูปเลิศล้ำภักดิ์ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการที่หน้าธรรมาสน์ศิลา ทรงกราบ จากนั้นเสด็จออกจากพระอุโบสถประทับยืนที่ฐานพระอุโบสถ ผู้อำนวยการกองพระราชพิธีสำนักพระราชวังทูลเกล้าฯ ถวายเทียนทรงจุดไฟจากโคมไฟเพื่อนำไปถวายเจ้าอาวาสสำหรับจุดเทียนพระราชทานตามพระอารามที่ทรงพระราชอุทิศไว้ เจ้าพนักงานศุภรัตนำโคมเทียนสำหรับทรงถือเมื่อเวลาเสด็จเวียนเทียนประทักษิณพระอุโบสถมาขอพระราชทานจุดไฟพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการเข้าไปเฝ้าขอพระราชทานต่อเทียนที่ทรงถืออยู่นั้น เสร็จแล้วพระราชทานเทียนชนวนให้เจ้าพนักงานสนมพลเรือนรับไป ทรงกราบ แล้วทรงนำสวดสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย จบแล้วทรงรับโคมเทียนจากเจ้าพนักงานศุภรัตเสด็จเวียนเทียนประทักษิณรอบพระอุโบสถพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการครบ ๓ รอบ แล้วเสด็จขึ้นสู่พระอุโบสถไปยังธรรมาสน์ศิลา ทรงโปรยดอกมะลิที่ธรรมาสน์ศิลาเสด็จกลับมาประทับพระราชอาสน์ทรงศีลพระราชทานถวายพระธรรมเทศนาจบแล้วถวายอนุโมทนา (ยะถาวาริวหา) บนธรรมาสน์นั้นทรงหลังทักษิณทกพระสงฆ์ ๔ รูป สวดอนุโมทนา พระราชาคณะลงมานั่ง ณ อาสน์สงฆ์เสด็จไปทรงประเคนเครื่องไทยธรรมกัณฑ์เทศน์และทรงประเคนไทยธรรมพระสงฆ์ ๔ รูป สวดอนุโมทนา

พระสงฆ์ถวายอดิเรกออกจากพระอุโบสถ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จไปทรงกราบที่หน้าเครื่องนมัสการ เสด็จพระราชดำเนินกลับ เป็นอันเสร็จการพระราชพิธี

การเวียนเทียนในวันวิสาขบูชา

สำหรับประชาชนชาวพุทธทั่วไป เมื่อถึงวันสำคัญเช่นนี้ มีธรรมเนียมประเพณีปฏิบัติสืบมาทั้งชาววัด ชาวบ้านจะพากันทำความสะอาดวัดวาอาราม อาคาร บ้านเรือน ในตอนเช้าเข้าวัดทำบุญตักบาตร รักษาศีล ฟังธรรม ถือนศีลอุโบสถ ตอนค่ำวัดทั่วประเทศจะมีการจัดพิธีเวียนเทียนเป็นกิจกรรมหลัก บางแห่งอาจมีกิจกรรมอื่น ๆ เพิ่มเติมเสริมตามความเหมาะสมเช่นจัดนิทรรศการสนทนาธรรมบำเพ็ญประโยชน์ตามความเหมาะสมเฉพาะที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามจะมีพุทธศาสนิกชนจำนวนมากนำโคมสวยงามไปแขวนศาลารายรอบพระอุโบสถถวายเป็นพุทธบูชา

พิธีการเวียนเทียนในวันวิสาขบูชามีข้อควรปฏิบัติเหมือนวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาอื่น ๆ เช่น วันมาฆบูชาครั้งเสร็จพิธีเวียนเทียนแล้ว บางวัดจัดให้มีการแสดงธรรมเทศนาพุทธประวัติและปฏิบัติธรรมตลอดทั้งคืน เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ปัจจุบันเท่าที่ทราบก็ยังมีถือปฏิบัติอยู่บ้างแต่มีอยู่น้อยมาก

วันวิสาขบูชาได้รับการรับรองให้เป็นวันสำคัญสากล

เมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๔๓ นายดอน ปรมัตถ์วินัย โฆษกกระทรวงการต่างประเทศ ได้แถลงต่อสื่อมวลชนว่าตามที่มีการประชุม International Buddhist Conference ณ กรุงโคลัมโบ ประเทศศรีลังกา ระหว่างวันที่ ๙ - ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๔๑ ซึ่งมีผู้แทนจากประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาจำนวนมาก อาทิ บังคลาเทศ จีน ลาว เกาหลีใต้ เวียดนาม ภูฏาน อินโดนีเซีย เนปาล กัมพูชา อินเดีย ปากีสถาน และไทย ได้ตกลงที่จะเสนอให้สมัชชาสหประชาชาติรับรองข้อมติที่จะประกาศให้วันวิสาขบูชาเป็นวันหยุดของสหประชาชาติ

ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๔๓ ที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติ สมัยสามัญ ครั้งที่ ๕๔ ได้พิจารณาว่า เนื่องจากวันวิสาขบูชา เป็นวันสำคัญของพุทธศาสนิกชนทั่วโลกเพราะเป็นวันที่พระพุทธเจ้า ประสูติ ตรัสรู้ และเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้มวลมนุษยชาติมีเมตตาธรรมและขันติธรรม ต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เพื่อให้เกิดสันติสุขต่อสังคม อันเป็นแนวทางของสหประชาชาติที่ประชุมจึงให้การรับรอง โดยฉันทามติว่า วันดังกล่าวเป็นวันที่สำคัญงานใหญ่ขององค์การสหประชาชาติและที่ทำการสมัชชาจะจัดให้มีการระลึกถึง (Observance) ตามความเหมาะสม

การจัดพิธีวิสาขบูชาของชาวพุทธนานาชาติ

การบูชาวันเพ็ญ เดือนวิสาขะ ซึ่งตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ตามปฏิทินจันทรคติของไทย คือ คำนวณการโคจรของดวงจันทร์เป็นข้างขึ้นข้างแรม ซึ่งมักจะตรงกับเดือน พฤษภาคม หรือมิถุนายน เฉพาะในประเทศไทยถ้าปีใดมีอธิกมาส คือ มีเดือน ๘ สองหน ให้เลื่อนไปประกอบพิธีในวันเพ็ญเดือน๗ส่วน ประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาเถรวาทอื่น ๆ คงจัดให้มีพิธีวิสาขบูชาในวันเพ็ญ เดือน ๖ แม้ในปีนั้นจะมี เดือน ๘ สองหน ก็ตาม ส่วนกลุ่มชาวพุทธมหายานบางนิกายที่นับถือว่าเหตุการณ์ทั้ง ๓ นั้นเกิดในวันต่างกัน ไม่ใช่ตรงกับวันเพ็ญ เดือน ๖ ทุกเหตุการณ์ก็จะจัดพิธีวิสาขบูชาตามความเชื่อในนิกายของตน เช่น ชาวพุทธ ญี่ปุ่นจัดงานฉลองวันประสูติพระพุทธเจ้าตามปฏิทินสุริยคติ (ปฏิทินสากล) ในวันที่ ๘ เมษายน ส่วนชาวพุทธ ศรีลังกา เรียกว่า วิสัคหรือวิซัค (Vesak หรือ Wesak Day) ดังนี้ เป็นต้น แต่สาระสำคัญของงานก็ยังคงเป็น อย่างเดียวกัน

คำบูชาดอกไม้ธูปเทียนวันวิสาขบูชา

ยะมัมหะ โข มะยัง ภาคะวันตัง สาระณัง คตะยา โย โน ภาคะวา สัตถา ยัสสะ จะ มะยัง ภาคะวะโต อัมมัง โรจมะ อะโหสิ โข โส ภาคะวา มัชฌิเมสุ ชะนะปะเทสุ อะริยะเกสุ มะนุสเสสุ อุปปันโน ชัตติโย ชาติยา โคตะโม โคตเตนะ สักยะปุตโต สักยะกุลา ปัพพะชิตโต สะเทวะเก โลเก สะมาระเก สะพรั้มหะเก สัสสะมะณะ พราหมะณิยา ปะชาเย สะเทวะมะนุสสาเย อะนุตตะรัง สัมมาสัมโพธิง อะภิสัมพุทโธ นิสสังสะยัง โข โส ภาคะวา อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ วิชชาจะระณะสัมปันโน สุคะโต โลกะวิทู อะนุตตะโร ปุริสะทัมมะสาระถิ สัตถาเทวะมะนุสสานัง พุทโธ ภาคะวา สวากขาโต โข ปะนะ เตนะ ภาคะวะตา อัมโม สันทิภูทิกโก อะกาลิกโก เอหิปัสสิโก โอปะนะยิกโก ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิ สุปะฏิปันโน โข ปะนะสสะ ภาคะวะโต สาวะกะสังโฆ อุชุปะฏิปันโน ภาคะวะโตสาวะกะสังโฆ ญาเยปะฏิปันโน ภาคะวะโต สาวะกะสังโฆสามิจิปะฏิปันโน ภาคะวะโต สาวะกะสังโฆ ยะทิทัง จัตตาริ ปุริสะยุคานิ อัญจันเต ปุริสะปุคคะลา เอสะ ภาคะวะโต สาวะกะสังโฆ อากุณเณโย ปากุณเณโย ทักขิณเณโย อัญจันเต ปุณฺณักเขตตัง โลกัสสะ

อวยง โข ปะนะ ภูโป (ปะฏิมา) ตั้งกะคะวันตั้ง อุททิสสะ กะโต (อุททิสสะ กะตา) ยาวะ เทวะ ทัสสะเนนะ ตั้ง กะคะวันตั้ง อะนุสสะริตวา ปะสาทะสังเวคะปะฏิลาภายะ มะยง โข เอตะระหิ อิมัง วิสาขะปุณณะมีกาลัง ตัสสะ กะคะวะโต ชาตีสัมโพธินิพพานะกาละสัมมะตัง ปัตวาอิมัง ฐานัง สัมปัตตา อิเม ทักกะทึปะธูปาทิสักกาเร คะเหตวา อัตตะโน กายัง สักการุปะธานัง กะริตวา ตัสสะ กะคะวะโต ยะถาภุจ คุณเ อะนุสสะรันตา อิมัง ภูปัง (อิมัง ปะฏิมัง) ติกขัตตุง ปะทักขิมัง กะริสสามะ อิมัง ยะถาคะหิ เตหิ สักกาเรหิ ภูซัง กุรุมานา สาธุ โน ภันเต กะคะวา สุจิระปะรินิพพุโตปิ ญาดัพเพหิ คุณเหิ อะตัตถารัมมะณะ ตายะ ปัญญาเยมาโน อิเม อัมเหติ คะหิตเต สักกาเร ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ.

คำแปล

เราทั้งหลายถึงซึ่งพระผู้มีพระภาคพระองค์ใดว่าเป็นที่พึ่ง พระผู้มีพระภาคพระองค์ใดเป็นศาสดาของเราทั้งหลายและเราทั้งหลายขอซึ่งธรรมของพระผู้มีพระภาคพระองค์ใด พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นแล ได้อุบัติแล้วในหมู่มนุษย์ชาวอริยกะในมัชฌิมชนบท พระองค์เป็นกษัตริย์โดยพระชาติ เป็นโคดมโดยพระโคตร, เป็นศากยบุตรเสด็จออกบรรพชาแล้วแต่ศากยสกุล เป็นผู้ตรัสรู้พร้อมเฉพาะแล้ว ซึ่งพระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ เป็นผู้ตรัสรู้ชอบเอง เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เป็นผู้เสด็จไปดีแล้ว เป็นผู้รู้แจ้งโลก เป็นสารถีแห่งบุรุษควรฝึกได้ ไม่มีผู้ยิ่งไปกว่า เป็นศาสดาของเทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้ตื่นแล้ว เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้มีโชค โดยไม่ต้องสงสัยแล

อนึ่งพระธรรมอันพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นตรัสดีแล้ว อันผู้บรรลุจะพึงเห็นเองไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาอันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตนและพระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้วเป็นผู้ปฏิบัติตรงแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติเป็นธรรม เป็นผู้ปฏิบัติสมควรนี้ คือ คู่แห่งบุรุษสี่ บุรุษบุคคลแปดนี้พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ควรของค่านับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรของทำบุญ เป็นผู้ควรทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่าพระสถูป (พระปฏิมา) นี้แล นักปราชญ์ได้อุทิศเฉพาะต่อพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นสร้างไว้แล้วเพียงเพื่อระลึกถึงพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นด้วยพรรณนะแล้ว ได้รับความเลื่อมใสและสังเวช บัดนี้ เราทั้งหลายมาถึงกาลวิสาขปุณณมีเป็นที่รู้กันว่ากาลเป็นที่ประสูติ ตรัสรู้ และเสด็จดับขันธปรินิพพานแห่งพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น จึงมาประชุมกันแล้ว ณ ที่นี้ ถือสักการะมีประทีปด้าม และรูป เป็นต้น เหล่านี้ ทำกายของตนให้เป็นดังภาชนะรับเครื่องสักการะ ระลึกถึงพระคุณตามเป็นจริงทั้งหลายของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นบูชาด้วยสักการะอันถือไว้แล้วอย่างไรจักทำประทักขิมณีสัจจะสามรอบซึ่งพระสถูป (พระปฏิมา) นี้

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคแม้เสด็จดับขันธปรินิพพานนานมาแล้วยังปรากฏอยู่ด้วยพระคุณสมบัติ อันข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายจะพึงรู้โดยความเป็นอติदारณณ์ ขอจงทรงรับเครื่องสักการะ อันข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายถือไว้แล้วนี้ เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายสิ้นกาลนานเทอญ.

สถานที่ประกอบพิธีเวียนเป็นสถูปหรือเจดีย์ใช้คำว่า ภูโป ภูปัง ถ้าสถานที่นั้นเป็นพระพุทธรูป หรืออุโบสถให้เปลี่ยนใช้คำในวงเล็บว่า ปะฏิมา อุททิสสะ กะตา, อิมัง ปะฏิมัง แทน

ใบความรู้ที่ ๑๗

วันอัฐมีบูชา

วันอัฐมีบูชา

อัฐมีบูชา หมายถึง การบูชาในวัน ๘ ค่ำ ซึ่งตรงกับวันถวายพระเพลิงพระพุทธรูปของ พระพุทธเจ้า นับเป็นวันที่ ๘ หลังเสด็จดับขันธปรินิพพาน ตรงกับ แรม ๘ ค่ำ เดือน ๖ ของไทย

ความเป็นมาของวันอัฐมีบูชา

เมื่อพระพุทธเจ้าได้เสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ พระแท่นบรรทมระหว่างต้นสาละคูในสวนเวฬุวัน เมืองกุสินารา เมื่อวันเพ็ญเดือน ๖ ก่อนพุทธศักราช ๑ ปี พวกมัลลกะชฎีแห่งเมืองกุสินารา ได้ทำการบูชา สักการะพระพุทธรูปด้วยดอกไม้ของหอมและประโคมเครื่องดนตรีทุกชนิดที่มีอยู่ในเมืองกุสินารา ตลอด ๗ วัน ในวันที่ ๘ ให้เจ้ามัลลกะระดับหัวหน้า ๘ คน สระสงฆ์เกล้าผม นุ่งห่มผ้าใหม่อัญเชิญพระพุทธรูป ไปทางทิศตะวันออกของพระนคร เพื่อทำการถวายพระเพลิง ณ มกุฏพันธเจดีย์ ในวันแรม ๘ ค่ำ เดือน

ในวันถวายพระเพลิงพระพุทธรูป ณ มกุฏพันธเจดีย์ มีพระสงฆ์สาวกจำนวนมากมาชุมนุมกัน โดยมีพระมหากัสสปเถระเป็นประธาน พร้อมด้วยพระเถระผู้ใหญ่มีพระอนุรุทธเถระและพระอานนท์เถระ เป็นต้น ในฝ่ายเมืองมีพวกมัลลกะชฎีพร้อมชาวเมืองกุสินาราและเมืองใกล้เคียงมาร่วมชุมนุม เพื่อร่วมพิธี ถวายพระเพลิงพระพุทธรูปเป็นวันเศร้าโศกเสียใจของปุถุชนและธรรมสังเวชเกิดขึ้นแก่พระอรหันต์ เพราะการสูญเสียแห่งพระพุทธรูป

วันอัฐมีบูชา เริ่มมีมาแต่ครั้งใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่นอน ทั้งไม่ได้กำหนดเป็นงานพระราชพิธี และทางราชการยังไม่รับรองให้เป็นวันสำคัญ แต่เดิมส่วนใหญ่มีการจัดพิธีเวียนเทียนในวัดที่ตั้งอยู่ในส่วนกลาง เป็นส่วนใหญ่ ส่วนภูมิภาคมีจัดเฉพาะวัดที่อยู่ในเขตเมืองเท่านั้น ทำให้ไม่ค่อยมีคนทราบถึงความสำคัญ ของวันอัฐมีบูชา

การจัดพิธีอัฐมีบูชา

การจัดพิธีอัฐมีบูชา มีการจัดเป็น ๒ รูปแบบ คือ แบบที่ ๑ จัดพิธีเวียนเทียนเช่นเดียวกับวันสำคัญ อื่น ๆ คือ วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา และวันมาฆบูชา

แบบที่ ๒ จัดพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพจำลอง เคยเห็นมีการจัดที่วัดพลับพลาชัย อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี แต่จัดเพียงครั้งคราวไม่ได้จัดเป็นประจำ ส่วนที่อื่นก็คงมีบ้างแต่คงไม่มากนัก ส่วนที่จัดจน เป็นประเพณีนั้น ปรากฏว่า มีประเพณีการจัดพิธีถวายพระเพลิงพระพุทธรูปจำลองที่วัดพระบรมธาตุทุ่งยั้ง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยประเพณีมีมาแต่เมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่นอน ปัจจุบันประเพณีนี้ ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนโดยจัดเป็นงาน “วันอัฐมีบูชารำลึกเมืองทุ่งยั้ง” ณ วัดพระบรมธาตุทุ่งยั้ง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นประจำทุกปี โดยกำหนดจัดงานในวันวิสาขบูชา คือ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ถึงวันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๖ รวม ๙ วัน กิจกรรมในงานมีการแสดงแสงสีเสียงตั้งแต่ พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน จนถึงพิธีถวายพระเพลิงพระพุทธรูป (จำลอง) มีประชาชนชาว จังหวัดอุตรดิตถ์และจังหวัดใกล้เคียงเข้าชมเป็นจำนวนมาก

เพื่อเป็นการรักษาวันอัฐมีบูชาไม่ให้เลื่อนหายไปจากประเทศไทย หวังว่าพุทธศาสนิกชนชาวไทย ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์จะได้ช่วยกันรณรงค์ให้เห็นความสำคัญของวันอัฐมีบูชา สืบสานการประกอบพิธี อัฐมีบูชาให้คงอยู่สืบไป

คำบูชาดอกไม้อัฐมีบูชา

ยะมัมหะ โข มะยัง ะคะวันตัง สะระณัง คคะตา โย โน ะคะวะ สัตถา ยัสสะ จะ มะยัง ะคะวะโต อัมมัง โรเจมะ อะโหสิ โข โส ะคะวะ มัชฌิมเสสุ ะนะปะเทสุ ะริยะเกสุ มะนุสเสสุ อุปปันโน ชัตติโย ชาติยา โคตะโม โคตเตนะ สักยะปุตโต สักยะกุลา ปัพพะชิตโต สะเทวะเก โลเก สะมาระเก สะพรัหมะเก สัสสะมะณะพราหฺมะณียา ปะชาเย สะเทวะมะนุสสาเย ะนะตตะรัง สัมมาสัมโพธิง ะภิสัมพุทโธ นิสสัง สะยัง โข โส ะคะวะ ะระหัง สัมมาสัมพุทโธ วิชชาจะระณะสัมปันโน สุคะโต โลกะวิภู อนุตตะโร ปุริสทัม มะสาระถิ สัตถาเทวะมะนุสสานัง พุทโธ ะคะวะ สากขาโต โข ปะนะ เตะนะ ะคะวะ อัมโมสันทิฎฐิโก ะกาลิโก เอหิปัสสิโก โอปะนะยิโก ปัจจัตตังเว ทิตัพโพ วิญญูหิ สุปะฏิปันโน โข ปะนัสสะ ะคะวะโต สาวะกะสังโฆ อุชุปะฏิปันโน ะคะวะโต สาวะกะสังโฆ ญาเยปะฏิปันโน ะคะวะโต สาวะกะสังโฆ สามิ จิปะฏิปันโน ะคะวะโต สาวะกะสังโฆ ยะทิทัง จัตตาริ ปุริสะยุคานิ อัฐฐะ ปุริสะปุคคะลา เอสะ ะคะวะโต สาวะกะสังโฆ อาหุเนยโย ปาหุเนยโย ทักขิณเยโย อัญชลีกะระณเยโย ะนะตตะรัง ปุญญักเขตตัง โลกัสสะ

อะยัง โข ปะนะ ภูโป (ปฏิมา) ตัง ะคะวันตัง อุทิสสะ กโต (อุทิสสะ กตา) ยาวะ เทวะ ทัสสะเนนะ ตัง ะคะวันตัง ะนะสสะริตวา ปะสาทะสังเวคะปะฏิลาภายะ มะยัง โข เอตะระหิอัมมัง วิสาขะปุณณะมิโตปะรัง อัฐฐะมีกำลังั ตัสสะ ะคะวะโต สรรีระมาปะนะกาละ สัมมะตัง ปัตวาอัมมัง ฐานัง สัมปัตตา อิเม ทัณทะทีปะฐุปะปุผาทิสักกาเร คคะเตวา อัตตะโน กายัง สักการุปะธานัง ะริตวา ตัสสะ ะคะวะโต ยะถาภุจเจ कुณ ะนะสสะรันตา อัมมัง ภูปัง (อัมมังปะฏิมัง) ติกขัตตุง ปะทักขินัง ะริสสามะ ยะถา คคะเทหิ สักกาเรหิ ปุชัง ะรุมานา สาธุ โน ะนเต ะคะวะ สุจิริปะระรินิพุโตปิ ญาตัพเพหิ कुณหิ ะตัตตารัมมะณะตายะ ปัญญาเยมาโน อิเม อัมเหหิ คคะเท สักกาเร ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ.

คำแปล

เราทั้งหลายถึงพระผู้มีพระภาคพระองค์ใดว่าเป็นที่พึ่ง พระผู้มีพระภาคพระองค์ใดเป็นศาสดาของเราทั้งหลายและเราทั้งหลายขอธรรมของพระผู้มีพระภาคพระองค์ใด พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นแลได้อุบัติแล้วในหมู่มนุษย์ชาวอริยกะในมัชฌิมชนบท พระองค์เป็นกษัตริย์โดยพระชาติ เป็นโคตมโดยพระโคตร เป็นศากยบุตรเสด็จออกบรรพชาแล้วแต่ศากยสกุลเป็นผู้ตรัสรู้พร้อมเฉพาะแล้วซึ่งพระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์พระผู้มีพระภาคนั้น เป็นพระอรหันต์ เป็นผู้ตรัสรู้ชอบเองเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เป็นผู้เสด็จไปดีแล้ว เป็นผู้รู้แจ้งโลก เป็นสารถีแห่งบุรุษควรฝึกได้ ไม่มีผู้ยิ่งไปกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้ตื่นแล้ว เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้มีโชคโดยไม่ต้องสงสัยแล

อนึ่ง พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคนั้นตรัสดีแล้วอันผู้บรรลุจะพึงเห็นเองไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาอันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตนและพระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า นั้นเป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว แลเป็นผู้ปฏิบัติตรงแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติเป็นธรรม เป็นผู้ปฏิบัติสมควรนี้ คือ คู่แห่งบุรุษสี่ บุรุษบุคคลแปดนี้ พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ควรของค่านับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรของทำบุญ เป็นผู้ควรทำอัญชลี (ประนมมือไหว้) เป็นนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่าพระสฤป (พระปฎิมา) นี้แล นักปราชญ์ได้อุทิศเฉพาะต่อพระผู้มีพระภาคนั้น สร้างไว้แล้วเพียงเพื่อระลึกถึงพระผู้มีพระภาคนั้นด้วยทรศนะ แล้วได้ความเลื่อมใสและสังเวช บัดนี้ เราทั้งหลายมาถึงกาลอัฐมีบูชา หลังจากวันวิสาขปุณณมีเป็นที่รู้กันว่า กาลเป็นที่ถวายพระเพลิงพระสรีระแห่งพระผู้มีพระภาคจึงมาประชุมกันแล้ว ณ ที่นี้ ถือสักการะมีประทีปด้าม และรูป เป็นต้น เหล่านี้ ทำกายของตนให้เป็นที่ตั้งภาชนะรองรับเครื่องสักการะ ระลึกถึงพระคุณตามเป็นจริง ทั้งหลายของพระผู้มีพระภาคนั้น บูชาด้วยสักการะอันถือไว้แล้วอย่างไรจักทำประทักษิณสิ้นวาระสามรอบ ซึ่งพระสฤป (พระปฎิมา) นี้

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญขอพระผู้มีพระภาคแม้เสด็จปรินิพพานนานมาแล้วยังปรากฏอยู่ด้วย พระคุณสมบัติ อันข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายจะพึงรู้โดยความเป็นอติदारมณฺ์ ขอจงทรงรับซึ่งเครื่องสักการะ อันข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายถือไว้แล้วนี้ เพื่อประโยชน์เพื่อความสุขแก่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายสิ้นกาลนาน เทอญ.

ใบความรู้ที่ ๑๘

วันอาสาฬหบูชา

วันอาสาฬหบูชา

วันอาสาฬหบูชา หมายถึง การบูชาในวันเพ็ญเดือนอาสาฬหะ คือ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ (ประมาณเดือนกรกฎาคม) ในปีที่มีอธิกมาสเลื่อนไปจัดพิธีในวันเพ็ญ เดือน ๘ หลัง

ความสำคัญของวันอาสาฬหบูชา

วันอาสาฬหบูชา มีเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นหลายประการ ภายหลังจากพระพุทธเจ้าตรัสรู้ได้ ๒ เดือน พอสรุปได้ดังนี้

๑. เป็นวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา (เทศนาถกกันครั้งแรก) คือ อัมมจักกัปปวัตตนสูตร แก่ปัญจวัคคีย์ และฤๅษีโกณฑัญญะได้บรรลุดวงตาเห็นธรรม (โสดาบัน) แล้วทูลขอบวช
๒. เป็นวันที่มีพระสงฆ์สาวกเกิดขึ้นเป็นองค์แรกในโลก คือ ฤๅษีโกณฑัญญะได้บวชเป็นภิกษุองค์แรกในพระพุทธศาสนาด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา
๓. เป็นวันแรกที่มีพระรัตนตรัยครบบริบูรณ์ ๓ ประการ

ความเป็นมาของวันอาสาฬหบูชา

วันอาสาฬหบูชา เป็นวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงอัมมจักกัปปวัตตนสูตร ซึ่งเป็นพระธรรมเทศนา ถกกันครั้งแรก โปรดปัญจวัคคีย์ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน (ปัจจุบันเรียกสารนาถ) แขวงเมืองพาราณสี เมื่อวันเพ็ญ กลางเดือน ๘ ภายหลังจากตรัสรู้ ๒ เดือน พอจบพระธรรมเทศนา ฤๅษีโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรม สำเร็จเป็นพระโสดาบัน เป็นพยานการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงทราบว่ โกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรมแล้วจึงทรงเปล่งอุทานว่า อัญญาสิวะตะโกโกณฑัญญะ อัญญาสิวะตะโกโกณฑัญญะ แปลว่า โกณฑัญญะรู้แล้วหนอ โกณฑัญญะรู้แล้วหนอด้วยเหตุนี้ฤๅษีโกณฑัญญะจึงได้นามว่าอัญญาโกณฑัญญะ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ฤๅษีโกณฑัญญะได้ทูลขอบวช พระองค์ทรงประทานการบวชด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา ด้วยพระดำรัสว่า เธอจงเป็นภิกษุมาเถิดธรรมเรากล่าวไว้ดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดทุกข์ โดยชอบเถิด จึงนับว่าพระอัญญาโกณฑัญญะเป็นพระสงฆ์องค์แรกและมีพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เกิดขึ้นครบบริบูรณ์ในวันนั้น วันอาสาฬหบูชาจึงเรียกกันว่าวันพระสงฆ์อีกด้วย

ประเทศไทยได้ประกาศให้มีพิธีอาสาฬหบูชาเมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๐๑ โดย พระธรรมโกศาจารย์ (ชอบ อนุจารี) ต่อมาได้รับสมณศักดิ์เป็นพระพิมลธรรมครั้ง ดำรงตำแหน่งสังฆมนตรี ช่วยว่าการองค์การศึกษาได้เสนอคณะสังฆมนตรีให้เพิ่มวันศาสนพิธีเพื่อทำพุทธบูชาขึ้นอีกวันหนึ่ง คือ วันธรรมจักรหรือวันอาสาฬหบูชา คณะสังฆมนตรีมีมติเห็นชอบ โดยให้กำหนดว่าวันอาสาฬหบูชา เป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และทางรัฐบาลก็ได้เห็นความสำคัญของวันดังกล่าวจึงได้ประกาศให้ เป็นวันหยุดราชการจนกระทั่งปัจจุบันนี้

วันอาสาฬหบูชามีปฏิบัติเฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น สำหรับชาวพุทธในประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาอื่น ๆ ไม่ได้มีการจัดพิธีแต่อย่างใด

พระราชพิธีในวันอาสาฬหบูชา

ในการพระราชพิธีเนื่องในวันอาสาฬหบูชา ในปัจจุบันพิธีหลวงมิได้มีการเวียนเทียนเหมือนวันวิสาขบูชาและวันมาฆบูชา แต่เป็นพิธีจัดต่อเนื่องกัน ๒ วัน คือ วันอาสาฬหบูชาและวันเข้าพรรษา เรียกว่าพระราชพิธี ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล เนื่องในวันอาสาฬหบูชาและเทศกาลเข้าพรรษา สำหรับพระราชกิจในการพระราชพิธีวันอาสาฬหบูชาพอสรุปได้ดังนี้

ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ วันอาสาฬหบูชา เวลาประมาณ ๑๖.๐๐ น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปยังพระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรมมหาราชวังทรงจุดเทียนพรรษาบูชาพระรัตนตรัย ทรงจุดเทียนท้ายที่นั่งและถวายพานพุ่มเทียน พุ่มต้นไม้บูชาพระพุทธรูปมณฑปรัตนปฏิมากร พระสัมพุทธพรณี พระพุทธรูปยอผ้าจุฬาโลก พระพุทธรูปเลิศล้านภาลัยทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการทองใหญ่ (เครื่องบูชาสำหรับพระมหากษัตริย์ จุฑบูชาพระรัตนตรัยในงานพระราชพิธี) ทรงจุดเทียนชนวนพระราชทานแก่เจ้าพนักงานเพื่อนำไปถวายเจ้าอาวาสสำหรับจุดเทียนพรรษาที่ทรงอุทิศตามพระอารามหลวงต่าง ๆ และถวายพระราชวงศ์ เพื่อจุดเทียนที่พระศรีรัตนเจดีย์หอพระมณฑปรัตนตรัย หอพระศาสตราคมในพระบรมมหาราชวังที่มีได้เสด็จพระราชดำเนินไป ทรงจุดด้วยพระองค์เอง ทรงประเคนพุ่มเทียนแด่สมเด็จพระสังฆราชสมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะ และพระภิกษุสามเณรหลวงเมื่อพระสงฆ์ถวายอภิวาทออกจากพระอุโบสถแล้ว จึงเสด็จพระราชดำเนินกลับวันอาสาฬหบูชาพุทธศาสนิกชนพึงปฏิบัติเช่นเดียวกับวันมาฆบูชาและวันวิสาขบูชา

คำบูชาดอกไม้มงคลเวียนวันอาสาฬหบูชา

ยะมัมพะ โข มะยัง ภาคะวันตัง สระระณัง คตะตา โย โน ภาคะวา สัตถา ยัสสะ จะ มะยัง ภาคะวะโต อัมมัง โรเจมะ อะโหสิ โข โส ภาคะวา อะระหัง สัมมาสัมพุทธโ ซ สัตเตสุ การุญญัง ปะฏิจจะ กะรุณายะโก ทิเตสิ อะนุกัมปัง อุปาทายะ อาสาฬหะปุณณะมิยัง พาราณะสิยัง อิติปะตะเน มิคะทาเย ปัญจะวัคคิยานัง ภิกขุณัง อะนุตตะรัง อัมมะจักกััง ปะฐะมัง ปะวัตเตตะวา จัตตาริ อะริยะสังจาณี ปะกาเสสิ.

ตัสมิญจะ โข สมะเย ปัญจะวัคคิยานัง ภิกขุณัง ปะมุโข आयัสมา อัญญาโกณฑัญญโ ภาคะวะโต อัมมัง สุตวา วิระชัง วิตะมะลลัง อัมมะจักกััง ปะฏิละภิตวา ยังภิกขุจิ สมะมุทะยะอัมมัง สัพพันตัง นิโรธะอัมมันติ ภาคะวันตัง อุปะสัมปะทัง ยาจิตวา ภาคะวะโต เยวะ สันติกา เอหิภิกขุอุปะสัมปะทัง ปะฏิละภิตตะวา ภาคะวะโต อัมมะวินะเย อะริยะสาวะกะสังโฆ โลกเ ปะฐะมัง อุปัน โน อะโหสิ พุทธะระตะนติ อัมมะระตะนัง สังฆะระตะนัง ติระตะนัง สัมปุณณัง อะโหสิ.

มะยัง โข เอตะระหิ อิมัง อาสาฬหะปุณณะมีกาลัง ตัสสะ ภาคะวะโต อัมมะจักกัปปะวัตตะนะ กาละสัมมะตัง อะริยะสาวะกะสังฆะอุปัตติกาละสัมมะตัญจะ ระตะนัตตะยะสัมปุณณะกาละสัมมะตัญจะ ปัตตวา อิมัง ฐานัง สัมปัตตา อิเม สักกาเร คะเหตวา อัตตะโน กายัง สักการุปะธานัง กะริตวา ตัสสะ ภาคะวะโต ยะถาภุจจ คุณเ อะนุสสะรันตา อิมัง ภูปัง (อิมัง พุทธะปฏิมัง) ติกขัตตุง ปะทักขิณัง กะริสสะมะ ยะถาคะหิเตหิ สักกาเรหิ ปุชัง กุรุมานา สาธุ โน ภัันเต ภาคะวา สุจิระปะรินิพพุตปิ ญัตัพเพหิ คุณเหิ

อะติตารัมมะณะตายะ ปัญญาเยมาโน อิเม อัมเหติ คะหิตเต สักกาเร ปะภูคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ.

คำแปล

เราทั้งหลายถึงพระผู้มีพระภาคพระองค์ใดว่าเป็นที่พึง ที่ระลึก พระผู้มีพระภาคพระองค์ใด เป็นพระศาสดาของเราทั้งหลาย และเราทั้งหลายขอบใจพระธรรมของพระผู้มีพระภาคพระองค์ใด พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ทรงอาศัยความกรุณาในหมู่สัตว์ ทรงพระมหากรุณามีพระทัยไม่ประโยชน์เกื้อกูล ทรงอาศัยความเอ็นดู ทรงแสดงพระธรรมจักรประกาศอริยสัจ ๔ เป็นครั้งแรก แก่ปัญจวัคคีย์ ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้กรุงพาราณสี ในวันอาสาฬหบูชา

อนึ่ง สมัยนั้นแลท่านโกณฑัญญะผู้เป็นประธานของปัญจวัคคีย์ได้ฟังธรรมของพระผู้มีพระภาคแล้ว ได้ธรรมจักขุอันบริสุทธิ์ปราศจากมลทินว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้น เป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีความดับเป็นธรรมดา” จึงทูลขออุปสมบทต่อพระผู้มีพระภาคได้รับเอหิภิกขุอุปสมบทจากสำนักของพระผู้มีพระภาค เกิดเป็นอริยสาวกองค์แรกในโลกในพระธรรมวินัยของพระผู้มีพระภาคและในสมัยนั้นแลพระสังฆรัตนะได้บังเกิดขึ้นเป็นครั้งแรก พระรัตนตรัย คือ พระพุทธรัตนะ พระธรรมรัตนะ พระสังฆรัตนะ ได้สมบูรณ์แล้วในโลก

บัดนี้ เราทั้งหลายมาประจวบมงคลสมัย วันอาสาฬหบูชา วันเพ็ญ เดือน ๘ อันเป็นที่ยอมรับกันว่า เป็นวันที่พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นทรงประกาศพระธรรมจักรเป็นวันที่เกิดขึ้นแห่งพระอริยสงฆ์สาวก และเป็นวันที่พระรัตนตรัยสมบูรณ์ คือ ครบ ๓ รัตนะจึงมาประชุมพร้อมกันแล้ว ณ ที่นี้ ถือเครื่องสักการะเหล่านี้ทำกายของตนให้เป็นดังเครื่องรองรับเครื่องสักการะระลึกถึงพระคุณตามเป็นจริงทั้งหลายของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น จักทำประทักษิณรอบพระสถูปนี้ (พระปฎิมา) สี่นวาระ ๓ รอบ น้อมบูชาอยู่ด้วยเครื่องสักการะที่ถือกันอยู่ ณ บัดนี้

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญพระผู้มีพระภาคเจ้า แม้เสด็จดับขันธปรินิพพานไปนานแล้ว แต่ยังปรากฏอยู่ด้วยพระคุณซึ่งข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย จะพึงรู้โดยความเป็นอติธรรมณ์ ขอจงทรงรับเครื่องสักการะอันข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายถือไว้นี้ เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนานเทอญ.

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๗

ธรรมศึกษาชั้นตรี สาระการเรียนรู้วิชาพุทธประวัติ

เรื่อง ความเป็นมา ปฏิบัติในพิธีทำบุญเลี้ยงพระและพิธีการถวายทาน

เวลา.....ชั่วโมง

๑. มาตรฐานการเรียนรู้

มาตรฐาน ธศ ๒ รู้และเข้าใจพุทธประวัติ ความสำคัญของพระพุทธรูป ปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธรูป

๒. ผลการเรียนรู้

รู้และเข้าใจความเป็นมา ปฏิบัติในพิธีทำบุญเลี้ยงพระและพิธีการถวายทาน

๓. สาระสำคัญ

พิธีทำบุญเลี้ยงพระ พิธีการถวายทาน

๔. จุดประสงค์การเรียนรู้/เนื้อหา

๑. นักเรียนบอกความเป็นมาและความสำคัญพิธีทำบุญเลี้ยงพระได้
๒. นักเรียนบอกความเป็นมาและความสำคัญพิธีการถวายทานได้

๕. สาระการเรียนรู้

พิธีทำบุญเลี้ยงพระ

- ความเป็นมาของพิธีทำบุญเลี้ยงพระ
- การเตรียมการในพิธีทำบุญ
- พิธีสวดมนต์เย็น - ฉ้นเช้า
- แนวทางการจัดพิธีทำบุญในงานต่าง ๆ
- พิธีทำบุญคล้ายวันเกิด ทำบุญบ้าน ทำบุญอาคารสำนักงาน
- การบูชาข้าวพระพุทธรูป
- พิธีทำบุญขึ้นบ้านใหม่ เปิดอาคารสำนักงาน

พิธีการถวายทาน

- พิธีถวายทาน
- พิธีถวายสังฆทาน
- การเตรียมการและลำดับพิธี
- ข้อควรทราบ
- คำถวายสังฆทาน (สามัญ)

๖. กระบวนการจัดการเรียนรู้

ขั้นสืบค้นและเชื่อมโยง

๑. นักเรียนดูภาพงานพิธีทำบุญเลี้ยงพระ (พิธีทำบุญ ทำบุญวันเกิด ทำบุญบ้าน) โดยใช้คำถามเพื่อทบทวนและเชื่อมโยงไปสู่การเรียนรู้ ดังนี้

- ภาพที่นักเรียนเห็นเกี่ยวกับพิธีอะไร
- ทำไมต้องมีพิธีการทำบุญเลี้ยงพระ ฯลฯ

๒. ครูให้นักเรียนทุกคนร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับพิธีทำบุญเลี้ยงพระและพิธีการถวายทาน โดยเขียนอธิบายลงในกระดาษที่ครูแจกให้ สุ่มตัวอย่างนักเรียนนำเสนอหน้าชั้นเรียน

ขั้นฝึก

๓. ครูแบ่งกลุ่มนักเรียนออกเป็น ๓ กลุ่ม กลุ่มละเท่า ๆ กัน โดยใช้กระบวนการกลุ่ม จากนั้นครูให้นักเรียนศึกษาใบความรู้ที่ ๑๙ เรื่อง พิธีทำบุญเลี้ยงพระ และใบความรู้ที่ ๒๐ เรื่อง พิธีการถวายทาน โดยจับฉลากเลือกหัวข้อตามกลุ่ม ดังนี้

- กลุ่มที่ ๑ ศึกษาเรื่อง พิธีทำบุญเลี้ยงพระ (ความเป็นมาของพิธีทำบุญเลี้ยงพระ)
- กลุ่มที่ ๒ ศึกษาเรื่อง พิธีทำบุญเลี้ยงพระ (แนวทางการจัดพิธีทำบุญในงานต่าง ๆ)
- กลุ่มที่ ๓ ศึกษาเรื่อง พิธีการถวายทาน

และให้นักเรียนแต่ละกลุ่มเขียนสรุปความสำคัญในหัวข้อที่กลุ่มตนศึกษาลงในใบกิจกรรมที่ ๑๐

๔. ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มส่งตัวแทนออกมานำเสนอที่ละกลุ่มตามที่ได้ศึกษา

ขั้นประยุกต์

๕. ครูกับนักเรียนร่วมกันสรุปความเป็นมาและความสำคัญของพิธีทำบุญเลี้ยงพระและพิธีการถวายทาน

- ๖. นักเรียนทำใบกิจกรรมที่ ๑๑ แล้วนำมาส่งครูในเวลาที่กำหนด
- ๗. นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน และครูตรวจให้คะแนน

๗. การรายงาน/ชิ้นงาน

ที่	ภาระงาน	ชิ้นงาน
๑	สรุปความเป็นมาและความสำคัญพิธีทำบุญเลี้ยงพระ	ใบกิจกรรมที่ ๑๐
๒	สรุปความเป็นมาและความสำคัญพิธีการถวายทาน	ใบกิจกรรมที่ ๑๐
๓	ตอบคำถามความสำคัญของพิธีทำบุญเลี้ยงพระและพิธีการถวายทาน	ใบกิจกรรมที่ ๑๑

๘. สื่อ/แหล่งการเรียนรู้

๑. ภาพงานพิธีทำบุญเลี้ยงพระ (พิธีทำบุญ ทำบุญวันเกิด ทำบุญบ้าน)
๒. ใบความรู้ที่ ๑๙ เรื่อง พิธีทำบุญเลี้ยงพระ
๓. ใบความรู้ที่ ๒๐ เรื่อง พิธีการถวายทาน
๔. ใบกิจกรรมที่ ๑๐ - ๑๑
๕. แบบทดสอบหลังเรียน

๙. การวัดผลและประเมินผล

สิ่งที่ต้องการวัด	วิธีวัด	เครื่องมือ	เกณฑ์การประเมิน
๑. บอกความเป็นมาและความสำคัญพิธีทำบุญเลี้ยงพระได้	- ตรวจผลงาน	- แบบประเมินผลงาน	ผ่าน = ได้คะแนนตั้งแต่ร้อยละ ๖๐ ขึ้นไป ไม่ผ่าน = ได้คะแนนต่ำกว่าร้อยละ ๖๐
๒. บอกความเป็นมาและความสำคัญพิธีการถวายทานได้			

แบบประเมินผลงาน

ใบกิจกรรมที่ ๑๑

ข้อที่	ระดับคะแนน		
	๓ คะแนน	๒ คะแนน	๑ คะแนน
๑ - ๕	ตอบคำถามถูกต้อง ตรงประเด็น	ตอบคำถามถูกต้อง ตรงประเด็นส่วนใหญ่	ตอบคำถามถูกต้อง ตรงประเด็นน้อย

เกณฑ์การตัดสิน

เกณฑ์	ร้อยละ	คะแนน
ผ่าน	๖๐ ขึ้นไป	๙ - ๑๕
ไม่ผ่าน	ต่ำกว่า ๖๐	๐ - ๘

หมายเหตุ เกณฑ์การตัดสินสามารถปรับใช้ตามความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

แบบประเมินผลการเรียนรู้

แบบทดสอบหลังเรียน

เกณฑ์การประเมิน	
ตอบถูกต้อง ๑ คะแนน	ตอบผิดได้ ๐ คะแนน

เกณฑ์การตัดสิน

เกณฑ์	ร้อยละ	คะแนน
ผ่าน	๖๐ ขึ้นไป	๓ - ๕
ไม่ผ่าน	ต่ำกว่า ๖๐	๐ - ๒

ใบกิจกรรมที่ ๑๑
พิธีทำบุญเลี้ยงพระและพิธีการถวายทาน

ชื่อ.....ชั้น.....เลขที่.....

คำชี้แจง ให้นักเรียนตอบคำถามต่อไปนี้ จำนวน ๕ ข้อ (๑๕ คะแนน)

๑. ในงานทำบุญต่าง ๆ มีผู้เกี่ยวข้องในการปฏิบัติกี่ฝ่าย มีใครบ้าง

.....
.....
.....
.....

๒. การบูชาข้าวพระพุทธรูป มีความสำคัญอย่างไร

.....
.....
.....
.....

๓. ปฏิบัติกิจกานต่างจากสังฆทานอย่างไร

.....
.....
.....
.....

๔. จงเขียนคำถวายสังฆทานประเภทสามัญ พร้อมทั้งคำแปล

.....
.....
.....
.....

๕. ทานวัตถุ คืออะไร

.....
.....
.....
.....

เฉลยใบกิจกรรมที่ ๑๑

พิธีทำบุญเลี้ยงพระและพิธีการถวายทาน

๑. ในงานทำบุญต่าง ๆ มีผู้เกี่ยวข้องในการปฏิบัติที่ฝ่าย มีใครบ้าง
ตอบ ในการทำบุญต่าง ๆ มีผู้เกี่ยวข้องในการปฏิบัติ ๒ ฝ่าย คือ
  ๑. ฝ่ายเจ้าภาพ คือ ทายก ทายิกา ผู้ประกอบการทำบุญ
  ๒. ฝ่ายปฏิบัติ คือ ผู้รับประทานและประกอบพิธีกรรมตามความประสงค์ของเจ้าภาพซึ่งเป็นบรรพชิต เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ฝ่ายสงฆ์
๒. การบูชาข้าวพระพุทธรูป มีความสำคัญอย่างไร
ตอบ ประเพณีโบราณในพิธีทำบุญเลี้ยงพระ ต้องจัดอาหารสำหรับบูชาพระพุทธรูป เพราะการถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ มีพระพุทธรูปเจ้าเป็นประมุขนั้นมีอานิสงส์มาก เมื่อนิมนต์พระสงฆ์มาประกอบพิธีทำบุญ ต้องอัญเชิญพระพุทธรูปมาประดิษฐานเป็นประธานเสมอ
๓. ปฏิบัติกิจทานต่างจากสังฆทานอย่างไร
ตอบ มีความต่างกัน คือ ปฏิบัติกิจทาน คือ ทานที่ถวายเจาะจงเฉพาะพระรูปนั้นรูปนี้ สังฆทาน คือ ทานที่ถวายไม่เจาะจงพระรูปใด มอบเป็นของกลางเจาะจงสงฆ์ และมีอานิสงส์มากกว่าการทานแบบแรก
๔. จงเขียนคำถวายสังฆทานประเภทสามัญพร้อมทั้งคำแปล
ตอบ “อิมานิ มะยัง ภันเต, ภัตตาหาร, สะปะริวารานิ, ภิกขุสังฆ์สสะ, โธโณชะยามะ, สาธุ โน ภันเต, ภิกขุสังโฆ, อิมานิ, ภัตตาหาร, สะปะริวารานิ, ปะฏิคคัณหาตุ, อัมหากัง, ทีฆะรัตตัง, หิตายะ, สุขายะ”
 “ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายภัตตาหาร, พร้อมด้วยเครื่องบริวารเหล่านี้, แด่พระภิกษุสงฆ์, ขอพระภิกษุสงฆ์, จงรับภัตตาหาร, พร้อมด้วยเครื่องบริวารเหล่านี้, ของข้าพเจ้าทั้งหลาย, เพื่อประโยชน์ และความสุข, แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ตลอดกาลนานเทอญฯ”
๕. ทานวัตถุ คืออะไร
ตอบ ทานวัตถุ คือ วัตถุที่จะถวายให้เป็นทานได้ในพระพุทธรูป มี ๑๐ ประการ คือ
  ๑. ภัตตาหาร
  ๒. น้ำรวมทั้งเครื่องดื่มที่สมควรแก่สมณบริโภค
  ๓. ผ้าเครื่องนุ่งห่ม
  ๔. ยานพาหนะ รวมทั้งปัจจัยค่าโดยสาร
  ๕. ดอกไม้ และมาลัยสำหรับบูชา
  ๖. ของหอม หมายถึง รูปเทียนเครื่องสักการะบูชา
  ๗. เครื่องลูบไล้ หมายถึง เครื่องชำระร่างกายให้สะอาด เช่น สบู่
  ๘. เครื่องที่นอนอันควรแก่สมณะ
  ๙. เสนาสนะที่อยู่อาศัย รวมทั้ง ตู้ โต๊ะ เก้าอี้
  ๑๐. เครื่องตามประทีป เทียน ตะเกียง พร้อมน้ำมันตะเกียงและเครื่องไฟฟ้า

แบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้

ผลการเรียนรู้ที่ ๗ รู้และเข้าใจความเป็นมา ปฏิบัติในพิธีทำบุญเลี้ยงพระและพิธีการถวายทาน
จำนวน ๕ ข้อ คะแนน ๕ คะแนน

คำชี้แจง ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียว

- การนิมนต์พระสงฆ์มาประกอบพิธี ใช้คำว่าอะไร
  - อาราธนา
  - นมัสการ
  - กราบเรียน
  - เรียนเชิญ
- อิหัง เม ญาตินัง โหตุ สุขิตา โหนตุ ญาตโย เป็นคำอะไร
  - กรวดน้ำ
  - บูชาพระ
  - อาราธนาศีล
  - อาราธนาธรรม
- การถวายสังฆทาน หมายถึงข้อใด
  - ถวายเจাজงเจ้าอาวาส
  - ถวายพระที่เคารพ
  - ถวายแก่พระสงฆ์ทั่วไป
  - ถวายพระที่มีชื่อเสียง
- ข้อใดเป็นกาลทานที่จำกัดเวลาถวาย
  - สังฆทาน
  - ธรรมทาน
  - วัตถุทาน
  - กฐินทาน
- กิริยาที่ถวายไทยธรรมแด่พระสงฆ์ มีคำเรียกว่าอะไร
  - น้อมถวาย
  - ประเคน
  - นำถวาย
  - อังกาส

เฉลยแบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้

ผลการเรียนรู้ที่ ๗   รู้และเข้าใจความเป็นมา ปฏิบัติในพิธีทำบุญเลี้ยงพระและพิธีการถวายทาน

ข้อ ๑	ก
ข้อ ๒	ก
ข้อ ๓	ค
ข้อ ๔	ง
ข้อ ๕	ข

ใบความรู้ที่ ๑๙

พิธีทำบุญเลี้ยงพระ

พิธีทำบุญเลี้ยงพระ

ความเป็นมาของพิธีทำบุญเลี้ยงพระ

การทำบุญเลี้ยงพระเริ่มมีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล และยังมีปฏิบัติอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้ ครั้งแรกเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดพระเจ้าพิมพิสารที่เมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ เมื่อพระเจ้าพิมพิสารสดับพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าแล้วบรรลุโสดาปัตติผล ได้ทูลนิมนต์พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์สาวกไปฉันภัตตาหาร ณ พระราชานิเวศน์ในเมืองราชคฤห์ หรือในคราวพระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดพระพุทธบิดา และพระประยูรญาติที่เมืองกบิลพัสดุ์ ในวันที่ ๔ มีงานอวาทรงคลอกิเชกสมรสระหว่างนันทราชกุมารกับนางชนบทกัลยาณี พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระสงฆ์ได้รับอาราธนาให้เข้าไปฉันภัตตาหารในพิธีดังกล่าวด้วย นอกจากนี้ในบ้านของอุบาสกอุบาสิกา เช่น อนาถบิณฑิกเศรษฐี นางวิสาขา มหาอุบาสิกา ตลอดจนพุทธศาสนิกชนอื่น ๆ จะนิมนต์พระพุทธเจ้าหรือพระสาวกไปรับบิณฑบาตหรือฉันภัตตาหารที่บ้านของตน ๆ แต่ในสมัยพุทธกาลยังไม่มีพิธีสวดมนต์เหมือนสมัยปัจจุบัน เมื่อฉันภัตตาหารแล้วพระพุทธเจ้าหรือพระสงฆ์สาวกจะแสดงธรรมเป็นการอนุโมทนาเพิ่มพูนศรัทธาของทายกทายิกาให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป ต่อมาพุทธศาสนิกชนในประเทศต่าง ๆ ได้นำหลักคำสอนในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการจัดพิธีทำบุญให้เหมาะสมกับพิธีที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน เช่น การเกิด การมีคู่ครอง การตาย และอื่น ๆ โดยยึดหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาว่า ผู้ฉลาดปรารถนาทุกอย่างได้อย่างหนึ่งแล้วทำบุญจึงเกิดการทำบุญขึ้นมากมายหลายรูปแบบ

การเตรียมการในพิธีทำบุญ

การจะจัดพิธีทำบุญไม่ว่าจะเป็นงานใดเจ้าภาพจะต้องเตรียมการในเบื้องต้นก่อนถึงวันพิธี เพื่อให้การจัดงานนั้น ๆ เป็นไปด้วยความเรียบร้อยในวันประกอบพิธี ซึ่งการเตรียมการนี้มีการเตรียมการระยะยาวก่อนกำหนดจัดงานและการเตรียมการในระยะสั้น คือ ในวันจัดพิธีหรือก่อนวันจัดพิธี ๑ - ๒ วัน แล้วแต่งานที่จะจัดเป็นงานเล็กหรืองานใหญ่ ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

๑. เตรียมกำหนดการ ก่อนจะจัดงานใด ๆ ต้องกำหนดวันเวลาจัดงานให้ตรงวัตถุประสงค์ของการจัดงานในเบื้องต้น เพื่อใช้ในการที่จะนิมนต์พระและเชิญผู้ที่จะมาร่วมงานในระยะสั้น คือ ใกล้เคียงงานหรือในวันงาน ถ้าเป็นงานพิธีทางราชการหรืองานที่จัดเป็นงานใหญ่นิมนต์พระสงฆ์จำนวนมากและมีหลายพิธีในงานเดียวกัน ต้องจัดทำกำหนดการกำหนดลำดับของงาน เพื่อสะดวกในการปฏิบัติ โดยผู้จัดทำกำหนดการต้องเข้าใจขั้นตอนของงานเป็นอย่างดี แต่ถ้าเป็นงานเล็ก ๆ เช่น การทำบุญบ้านหรือครอบวันตายของบรรพบุรุษก็ไม่จำเป็นต้องเขียนเป็นกำหนดการเพียงแต่กำหนดไว้คร่าว ๆ ในใจก็เพียงพอแล้ว

๒. เตรียมบุคลากร คือ เตรียมบุคคลจะมาเข้าร่วมพิธี เช่น การนิมนต์พระสงฆ์การเชิญประธานพิธี (กรณีงานนั้นมีประธานของงานแต่ถ้าเป็นงานทำบุญบ้านประธานก็เจ้าภาพนั่นเอง) พิธีกรและผู้ที่จะมาร่วมงานเหล่านี้ต้องเตรียมไว้ล่วงหน้าในวันงาน ต้องเตรียมมอบหมายหน้าที่ให้ชัดเจน เช่น ผู้รับส่งพระสงฆ์ ผู้ช่วยต้อนรับ ผู้มาร่วมงาน และอื่น ๆ ตามความเหมาะสม

๓. เตรียมสถานที่ สถานที่จัดงานพิธีตามวัตถุประสงค์ของการจัดงาน เช่น ที่บ้านสำนักงาน ต้องมีการจัดทำความสะอาดหรือตกแต่งเพื่อความเรียบร้อยสวยงามส่วนสถานที่อื่น ๆ เช่น ห้องประชุม ของส่วนราชการหรือโรงแรม ต้องติดต่อประสานงานเพื่อจองสถานที่เป็นการล่วงหน้าและสถานที่จัดงาน ต้องเหมาะสมและเพียงพอแก่ผู้ร่วมงาน

๔. เตรียมอุปกรณ์พิธี อุปกรณ์การจัดพิธีทำบุญ มีทั้งอุปกรณ์ที่ใช้ได้ทุกพิธีและอุปกรณ์ที่ใช้ เฉพาะพิธีซึ่งผู้จัดเตรียมอุปกรณ์จะต้องทราบว่าจะใช้อุปกรณ์อะไร พอจำแนกได้ดังนี้

อุปกรณ์ที่ใช้ได้ทั่วไปทุกพิธีสำหรับงานทำบุญที่นิยมเรียกกันในปัจจุบันว่า งานมงคล เป็นงาน จัดขึ้นโดยปรารถนาเหตุเพื่อความสุขความเจริญ เช่น งานทำบุญประจำปี งานทำบุญคล้ายวันเกิด มีอุปกรณ์ที่ใช้ ในพิธีประกอบด้วย พระพุทธรูป โต๊ะหมู่บูชา กระจกธูป เชิงเทียน แจกันดอกไม้ ขนวนจตุรปูเทียน ชั้นน้ำมันต้อมพร้อมเทียนทำน้ำมันต้อม และห้อยคาปะพรมน้ำมันต้อมสายสิญจน์จับเป็น ๓ เส้น หรือ ๘ เส้น โต๊ะปูผ้าขาว สำหรับตั้งอาหารบูชาพระพุทธรูปมีพิธีเลี้ยงพระให้จัดอาสนะสำหรับพระสงฆ์พร้อมเครื่องรับรองและที่ กรวดน้ำ

พิธีทำบุญขึ้นบ้านใหม่และเปิดอาคารสำนักงานมีอุปกรณ์เพิ่มเติมเฉพาะพิธีต้องจัดเตรียม คือ แป้งกระแฉะ น้ำอบน้ำหอม แผ่นทองพร้อมสีผึ้ง หรือน้ำมันใช้ทำสำหรับปิดทอง

พิธีมงคลสมรสมีอุปกรณ์เฉพาะพิธี คือ มงคลแฝด กระแฉะสำหรับเจิมหน้าคู่บ่าวสาว

พิธีเทศน์มีอุปกรณ์เฉพาะพิธี คือ เทียนสองธรรม หรือเครื่องทองน้อยสำหรับบูชาธรรม ถ้าไม่มีจะ ใช้กระจกธูปเชิงเทียนแทนก็ได้

พิธีทำบุญเกี่ยวกับงานศพเช่นพิธีทำบุญ ๗ วัน ๕๐ วัน ๑๐๐ วัน และพิธีอื่นเกี่ยวกับงานดังกล่าว มีอุปกรณ์เฉพาะพิธีต้องจัดเตรียม คือ ภูเขาโยงหรือสายสิญจน์สำหรับใช้ในงานศพเครื่องทองน้อย (ถ้ามี) ไม้ใช้ ชั้นน้ำมันต้อม และตู้พระอภิธรรมสำหรับพิธีสวดพระอภิธรรมศพและสวดพระอภิธรรมหน้าไฟ

อุปกรณ์เหล่านี้ถ้าจัดงานที่วัด ทางวัดจะจัดเตรียมไว้ให้ ถ้าจัดงานที่บ้าน เจ้าภาพต้องยืมจากวัด หรือจัดหามาเอง

พิธีสวดมนต์เย็น-ฉันเช้า

คำว่าสวดมนต์เย็น - ฉันเช้า เป็นคำพูดสามัญตามธรรมเนียมของชาวบ้านทั่วไป โดยเฉพาะ ในภาคกลางเป็นพิธีที่จัดทั้งงานที่ปรารถนาเหตุ ที่เป็นสิริมงคล และงานที่ปรารถนาการตายของบุคคลในครอบครัว ในสมัยก่อนคนไทยมีเวลาร่วมมากโดยเฉพาะในหลังฤดูเก็บเกี่ยว ไม่เร่งร้อนเหมือนสมัยปัจจุบัน ดังนั้น พิธีการต่าง ๆ ก็จัดเต็มที่ไม่รวบรัด โดยนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์หรือสวดพระพุทธมนต์ ตอนเย็นวันหนึ่งก่อนเรียกว่าสวดมนต์เย็น ในวันรุ่งขึ้นตอนเช้าจะนิมนต์พระสงฆ์เมื่อวานมาฉันภัตตาหาร ท่านจะนำบาตรปิ่นโตมาด้วย เมื่อพระสงฆ์สวดถวายพรพระ (บทพาหุง) เจ้าภาพและผู้มาร่วมงานจะร่วมกันตักบาตรถวายภัตตาหารเรียกว่า เลี้ยงพระเช้าหรือฉันเช้า ปัจจุบันย่นเวลามาทำวันเดียวกันตอนเช้า หรือตอนเพลตามความสะดวก นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์หรือสวดพระพุทธมนต์ก่อน จบแล้วถวาย ภัตตาหารการประกอบพิธีทำบุญทั้ง ๒ วัน หรือวันเดียวกันก็ตาม เรียกว่าทำบุญเลี้ยงพระ

การทำบุญเลี้ยงพระหรือการทำบุญอย่างอื่น นอกจากนี้จะประกอบด้วยบุคคล ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายเจ้าภาพ หมายถึง ทายกหรือทายิกา ผู้มีศรัทธาประสงค์จะประกอบบุญ และฝ่ายพระสงฆ์ หมายถึง ปฏิภาคนผู้รับทานและประกอบพิธีกรรมตามความประสงค์ของเจ้าภาพ

แนวทางการจัดพิธีทำบุญในงานต่าง ๆ

เพื่อเป็นแนวปฏิบัติในการจัดงานพิธีทำบุญที่นิยมจัดในปัจจุบันนี้ จึงได้นำรูปแบบและลำดับขั้นตอนของงานต่าง ๆ มาแสดงไว้เป็นตัวอย่าง สำหรับพิธีทำบุญของพุทธศาสนิกชนชาวไทยโดยทั่วไป จะนิมนต์พระสงฆ์จำนวน ๙ รูป ๗ รูป หรือ ๕ รูป ส่วนพิธีหลวงนิมนต์พระสงฆ์ ๑๐ รูป เป็นหลัก การนิมนต์มากหรือน้อยกว่านี้ขึ้นอยู่กับงานและศรัทธาของเจ้าภาพ

พิธีทำบุญคล้ายวันเกิด ทำบุญบ้าน ทำบุญอาคารสำนักงาน

การทำบุญดังกล่าวเพื่อให้เกิดความสุขความเจริญแก่ตนเองหรือกิจการที่ทำอยู่ เป็นการเพิ่มขวัญและกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน ควรเตรียมการดังนี้

ก่อนถึงวันงานควรจัดโต๊ะหมู่บูชาหมู่ ๕ หมู่ ๗ หรือหมู่ ๙ ตามที่มีถ้าไม่มีจะใช้โต๊ะธรรมดาศาลาดด้วยผ้าขาวก็ได้ ให้อยู่ด้านขวามือของพระสงฆ์ ถ้าสถานที่จำกัดอาจอยู่ด้านซ้ายมือพระสงฆ์ได้บ้าง อัญเชิญพระพุทธรูปมาตั้งบนโต๊ะหมู่พร้อมเครื่องสักการบูชา คือ ดอกไม้ ธูปเทียน อาจจัดในวันประกอบพิธีก็ได้ปูลาดอาสนะพระสงฆ์ตามจำนวนที่นิมนต์ไว้ วงสายสิญจน์เริ่มต้นจากโต๊ะหมู่บูชาแล้ววงวนขวารอบบ้านสำนักงานหรือห้องที่จัดพิธีแล้วแต่กรณี เมื่อครบรอบแล้วนำมวนที่ฐานพระพุทธรูป ๓ รอบ ไม่ควรพันองค์พระหรือพระศอกของพระพุทธรูป นำส่วนที่เหลือวางใส่ไว้ในพานสำหรับพระสงฆ์ถือขณะเจริญพระพุทธมนต์

วันประกอบพิธี เมื่อถึงเวลาตามกำหนดเจ้าภาพและผู้ร่วมงานพร้อมกัน ณ มณฑลพิธี นิมนต์พระสงฆ์ขึ้นประจำอาสนะ ประธานพิธีหรือเจ้าภาพจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย อาราธนาศีล รับศีล อาราธนาพระปริตรฟังพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ เมื่อถึงบทอะเสวะนา จะ พาลานัง จุดเทียนที่ชั้นน้ำมณฑยกประเคนประธานสงฆ์ครั้งเจริญพระพุทธมนต์จบ ถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ ท่านฉันเสร็จแล้วถวายจตุปัจจัยไทยธรรม

เมื่อพระสงฆ์อนุโมทนากรวดน้ำรับพรและรับประพรมน้ำพระพุทธรูปจากพระสงฆ์เสร็จพิธีแล้วส่งพระสงฆ์กลับวัด

การบูชาข้าวพระพุทธ

ในพิธีทำบุญเลี้ยงพระมีประเพณีโบราณสืบเนื่องมาจากนกระทั้งปัจจุบัน คือ การบูชาข้าวพระหรือเรียกกันทั่วไปว่า ถวายข้าวพระพุทธ มีคำกล่าวในพระบาลีว่า การถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขนั้นมีอานิสงส์มาก จึงมีธรรมเนียมว่าเมื่อนิมนต์พระสงฆ์มาประกอบพิธีทำบุญไม่ว่างานใด ๆ ต้องอัญเชิญพระพุทธรูปมาประดิษฐานเป็นประธานเสมอ แต่การถวายข้าวพระพุทธรูปนั้นจัดเป็นบูชาอย่างหนึ่ง คือ อามิสบูชา คำบูชาข้าวพระพุทธว่า อิมัง สุขะพยัญชนะสัมปันนัง สาลีนัง โอทะนัง อุทะกังวะรัง พุทธัสสะ ปุष्มิ ไม่ใช่คำว่า โอนโณชะยามิ หรือเทมิ เหมือนกล่าวคำถวายทานแด่พระสงฆ์

การจัดอาหารสำหรับบูชาพระพุทธรูปนั้นควรจัดให้ประณีตสวยงามทั้งอาหารคาวหวานพร้อมข้าวน้ำใส่โตกหรือสำรับ ภาชนะที่ใส่อาหารต้องไม่เล็กเกินไปพอขนาดให้คนรับประทานอิม ไม่ควรจัดใส่ภาชนะเล็ก ๆ ตุ๋นของ เช่น ฝึเช่น ถ้วยตะไล จัดโต๊ะปูผ้าขาวตั้งไว้ด้านหน้าโต๊ะหมู่ เมื่อพระสงฆ์เจริญหรือสวดพระพุทธมนต์ถึงบทพาหุงยกสำรับอาหารมาตั้งแล้วกล่าวคำบูชา หรือจะยกมาต่อนพระสงฆ์เจริญหรือสวดพระพุทธมนต์จบแล้วก็ได้ กล่าวคำบูชาให้เรียบร้อยก่อนจึงประเคนภัตตาหารแด่พระสงฆ์ตามลำดับไป

พิธีทำบุญขึ้นบ้านใหม่ เปิดอาคารสำนักงาน

ธรรมเนียมของชาวพุทธไทยแต่โบราณ เมื่อปลูกอาคารบ้านเรือนหลังใหม่ก่อนจะเข้าไปอยู่อาศัย หรือใช้ประกอบกิจการจะต้องจัดพิธีทำบุญขึ้นบ้านใหม่หรือพิธีทำบุญเนื่องในการเปิดอาคารสำนักงาน ไม่เว้นแม้แต่วัดวาอารามต่าง ๆ ที่สร้างอุโบสถวิหารหรือศาลาหลังใหม่เสร็จเรียบร้อยแล้วก็จะจัดพิธีเฉลิมฉลองเช่นกัน การจัดพิธีตามที่กล่าวมานั้นวัตถุประสงค์สำคัญก็เพื่อให้เกิดความสุขความเจริญเป็นสิริมงคลแก่ผู้อยู่อาศัยหรือเพื่อความเจริญรุ่งเรืองแก่กิจการของบริษัทห้างร้านที่ประกอบธุรกิจอาคารสำนักงานนั้น

ลำดับขั้นตอนพิธี

ลำดับขั้นตอนของพิธีนี้มีลำดับวิธีการปฏิบัติคล้ายกับพิธีกล่าวมาแล้ว เพียงแต่เจ้าภาพต้องจัดเตรียมแป้งกระแจะ น้ำอบหรือน้ำหอม และแผ่นทองสำหรับประธานสงฆ์jemบ้านหรือjemป้ายอาคารสำนักงานสิ่งของเหล่านี้ต้องจัดเตรียมไว้เพื่อนำเข้าพิธีเจริญพระพุทธมนต์ด้วย

การjemบ้านหรือjemป้ายอาคารสำนักงานจะjemต่อจากพิธีประพรมน้ำพระพุทธมนต์โดยเจ้าภาพเป็นผู้ถือพานใส่แป้งjemและแผ่นทอง นำประธานสงฆ์ไปjemตามจุดที่กำหนดไว้ เช่น ประตูบ้าน ประตูห้องนอนหรือป้ายอาคารสำนักงาน เมื่อjemและปิดแผ่นทองเรียบร้อยแล้ว ประธานสงฆ์ประพรมน้ำพระพุทธมนต์เป็นอันเสร็จพิธี

ใบความรู้ที่ ๒๐

พิธีการถวายทาน

พิธีการถวายทาน

คำว่าทาน แปลว่า การให้หรือสิ่งที่ควรให้ กล่าวโดยรวมคือ การให้สิ่งที่ควรให้แก่คนที่ควรให้ ทานจึงสำเร็จประโยชน์และเกิดผลตามความประสงค์ เพราะถ้าให้สิ่งที่ไม่เหมาะสม เช่น สุรา ยาเสพติด ไม่จัดเป็นทานในทางธรรม จำแนกชนิดของทาน คือ อามิสทานให้วัตถุสิ่งของธรรมทานให้ธรรมะคำสั่งสอนนอกจากนี้ยังมี คำที่เพิ่มเติมในภายหลัง คือ อภัยทานการให้อภัยและวิทียาทาน ให้วิชาความรู้ ส่วนคำที่มีความหมายใกล้เคียง ได้แก่ บริจาคนำมารวมกับคำว่าทานเป็นบริจาคตาน

ทานที่แปลว่าการให้เมื่อใช้กับผู้รับที่มีฐานะแตกต่างกันในภาษาไทยมีคำใช้ตามความเหมาะสมแก่ฐานะ เช่น ให้บุคคลธรรมดาหรือสัตว์เพื่อสงเคราะห์ใช้คำว่าให้ทานหรือบริจาคตานให้พระภิกษุสามเณร ใช้คำว่าถวายทานให้พระมหากษัตริย์ใช้คำว่าทูลเกล้าฯ ถวายหรือน้อมเกล้าฯ ถวาย แต่ในที่นี่จะกล่าวเฉพาะ การถวายทานแด่พระภิกษุสามเณรที่มีการจัดเป็นพิธี มีการกล่าวคำถวายนิยมจัดกันทั่วไป คือ พิธีถวายทาน

ทานที่แปลว่าสิ่งที่ควรให้ คือ การถวายวัตถุสิ่งของที่สมควรให้เป็นทานเรียกว่า ทานวัตถุ ในพระพุทธศาสนาจำแนกไว้ ๑๐ อย่าง คือ

๑. ภัตตาหาร
๒. น้ำ รวมทั้งเครื่องดื่มที่สมควรแก่สมณบริโภค
๓. ผ้าเครื่องนุ่งห่ม
๔. ยานพาหนะ รวมทั้งปัจจัยค่าโดยสาร
๕. ดอกไม้และมาลัยสำหรับบูชา
๖. ของหอม หมายถึง รูปเทียน เครื่องสักการบูชา
๗. เครื่องอุปโภค หมายถึง เครื่องชำระร่างกายให้สะอาด เช่น สบู่
๘. เครื่องที่นอนอันสมควรแก่สมณะ
๙. เสนาสนะที่อยู่อาศัย รวมทั้งตุ้ โต๊ะ เก้าอี้ เป็นต้น
๑๐. เครื่องประทีปเทียนตะเกียง พร้อมน้ำมันตะเกียงและเครื่องไฟฟ้า

ทานวัตถุทั้ง ๑๐ ประการนี้ โดยรวม ได้แก่ ปัจจัย ๔ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค พร้อมทั้งเครื่องบูชาพระรัตนตรัย และเครื่องใช้ควรแก่สมณบริโภคนั่นเอง

พิธีถวายทาน

การถวายทานแด่พระภิกษุสามเณร แบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ ๒ ประเภท คือ

๑. ปาฏิบุคลิกทาน การถวายเจาะจงบุคคลผู้รับ คือ ถวายพระภิกษุสามเณรรูปที่ตนรู้จักหรือศรัทธาเลื่อมใส การถวายปาฏิบุคลิกทานไม่จำเป็นต้องมีพิธีการถวายเมื่อผู้ถวายมีจิตศรัทธาจะถวายสิ่งใดแด่พระภิกษุสามเณรรูปใด ก็จัดของสิ่งนั้นถวายแด่รูปนั้นเป็นรายบุคคลก็สำเร็จเป็นทานแล้ว ส่วนผู้รับจะอนุโมทนาอย่างไรก็เป็นเรื่องส่วนบุคคลเช่นกัน

๒. สังฆทาน การถวายแต่สงฆ์ไม่เจาะจงภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง โดยถวายเป็นกองกลางให้สงฆ์เฉลี่ยกันใช้สอย การถวายสังฆทานเป็นการทำบุญที่มีอานิสงส์มากกว่าปาฏิบุคลิกทาน เพราะสงฆ์ถือว่าเป็นองค์ที่สำคัญในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงมอบให้สงฆ์เป็นใหญ่ในพิธีกรรมและกิจกรรมต่าง ๆ จึงมีผู้นิยมถวายสังฆทานกันมาก

เนื่องจากมีผู้นิยมถวายสังฆทานกันมากดังกล่าวกว่าปัจจุบันจึงมีการจัดพิธีถวายสังฆทานในวัดต่าง ๆ ทั่วไป เพื่อรองรับศรัทธาของพุทธศาสนิกชนให้พุทธศาสนิกชนทำบุญได้สะดวกทำแล้วเกิดความอิ่มเอมใจสบายใจ ได้ทำบุญถวายสังฆทานตามศรัทธาของตนในที่นี้จะกล่าวเฉพาะพิธีถวายสังฆทานที่เป็นแบบอย่างเพื่อเป็นแนวทางที่พุทธศาสนิกชนจะนำไปปฏิบัติอย่างถูกต้อง

พิธีถวายสังฆทาน

การถวายสังฆทาน หมายถึง ถวายเป็นของสงฆ์ให้พระสงฆ์ได้ใช้ร่วมกัน ผู้รับจะเป็นภิกษุหรือสามเณรก็ได้ จำนวนเพียงรูปเดียวหรือหลายรูปก็ได้ สำคัญอยู่ที่เจตนาว่าต้องการจะถวายสงฆ์ ดังนั้น เวลานิมนต์พระต้องไม่ระบุว่ารูปนี้รูปนี้ เพราะจะกลายเป็นปาฏิบุคลิกทานไป เมื่อทางวัดจัดพระภิกษุให้ตามจำนวนที่นิมนต์ จะเป็นพระมหาเถระ พระบวชใหม่ หรือสามเณรก็ตาม จัดว่าเป็นสงฆ์ในพิธีนี้ ส่วนผู้นิมนต์ก็ถวายสังฆทานสำเร็จตามความตั้งใจ แต่ถ้าผู้นิมนต์เห็นพระเถระที่ตนเคารพเลื่อมใสเป็นหัวหน้าสงฆ์มารับสังฆทานเกิดความปิติยินดีว่าเจ้าอาวาสมาด้วยตนเองเป็นการให้เกียรติแก่ตนถ้าทางวัดจัดพระบวชใหม่และสามเณรให้เกิดความน้อยใจว่าทางวัดไม่เห็นความสำคัญของตนจัดแต่พระบวชใหม่และสามเณรมาให้ เช่นนี้เมื่อถวายแล้วไม่จัดเป็นสังฆทานที่สมบูรณ์ เพราะจิตของผู้ถวายไปยึดติดในบุคคลบางคนนิมนต์พระภิกษุหรือสามเณรที่เดินบิณฑบาตผ่านหน้าบ้านของตน โดยตั้งใจว่านิมนต์จากสงฆ์ไม่เจาะจงรูปใดแม้เพียงรูปเดียวหรือสองรูปแล้วถวายสังฆทานในบ้านของตนนั้น เช่นนี้จัดเป็นสังฆทานที่ถูกต้องสมบูรณ์และมีอานิสงส์มาก

การถวายสังฆทานนั้น มิใช่ถวายได้เฉพาะภัตตาหารและกบปียภัณฑ์เท่านั้น การถวายกุฏิ ศาลา สะพานที่ดิน เป็นต้น อันควรแก่สงฆ์ก็จัดว่าเป็นสังฆทานเช่นเดียวกันและการถวายสังฆทานนั้นจะถวายที่วัดที่บ้านหรือที่สำนักงานก็ได้ ถวายเวลาเช้า บ่าย หรือกลางคืนก็ได้เช่นกัน ทั้งนี้ขึ้นกับความสะดวกและความเหมาะสม

การเตรียมการและลำดับพิธี

๑. นิมนต์พระสงฆ์ตามจำนวนที่ต้องการ
๒. เตรียมสถานประกอบพิธีตั้งโต๊ะหมู่บูชาและอาสนะสงฆ์
๓. จัดภัตตาหารและสิ่งอื่น ๆ ที่ต้องการถวาย
๔. ผู้ร่วมพิธีและพระสงฆ์พร้อม แล้วยกสังฆทานตั้งไว้เบื้องหน้าพระสงฆ์หรือที่สมควร
๕. จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย กล่าวคำบูชาพระ ไหว้พระ
๖. อาราธนาศีล รับศีล
๗. ถวายสังฆทานพิธีกรเชิญทุกคนตั้งนะโมพร้อมกัน ๓ จบ แล้วกล่าวคำถวายสังฆทานทั้งภาษามคธและคำแปลจบ แล้วยกเครื่องสังฆทานประเคนพระสงฆ์ กรวดน้ำรับพรจากพระสงฆ์เป็นอันเสร็จพิธี

ข้อควรทราบ

การถวายทานทุกครั้ง ให้ตั้งนะโม ๓ จบ ก่อนกล่าวคำถวายถ้าถวายสังฆทานหลังเที่ยงวัน ไปแล้ว ไม่ควรมีอาหารสด ถ้าเป็นอาหารแห้งก็ไม่จำเป็นต้องยกพระเคนเพราะผิวดินัยพระสงฆ์ พระเคนเฉพาะของฉันได้ก่อนเที่ยงวันและของควรแก่บริโภค เช่น น้ำดื่ม น้ำปานะ เป็นต้น

การถวายสังฆทานอุทิศให้ผู้ตายพึงปฏิบัติเช่นเดียวกับการถวายสังฆทานสามัญต่างกันแต่คำถวายจาก **ภคตานิ** เป็น **มตภคตานิ** เท่านั้น ในการถวายทานอื่น ๆ เช่น ถวายผ้าอาบน้ำฝน ถวายผ้าป่า มีลำดับพิธีเช่นเดียวกันต่างกันบ้าง ในพิธีถวายผ้าป่า เมื่อกล่าวคำถวายแล้วไม่ต้องยกต้นผ้าป่าพระเคนนิมนต์พระสงฆ์ไปพิจารณาผ้าป่า (ชักบังสุกุล) แทน

คำถวายสังฆทาน (สามัญ)

อิมานิ มะยัง ภันเต ภคตานิ สะปะริวารานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอนเณชยามะ สาธุโน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมานิ ภคตานิ สะปะริวารานิ ปะภุคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ.

คำแปล

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายภัตตาหาร พร้อมทั้งบริวารเหล่านี้ แต่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์โปรดรับภัตตาหาร พร้อมทั้งบริวารเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ตลอดกาลนานเทอญ.

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๘

ธรรมศึกษาชั้นตรี สาระการเรียนรู้วิชาพุทธประวัติ

เรื่อง พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

เวลา.....ชั่วโมง

๑. มาตรฐานการเรียนรู้

มาตรฐาน ธศ ๒ รู้และเข้าใจพุทธประวัติ ความสำคัญของพระพุทธรูป ปฎิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธรูป

๒. ผลการเรียนรู้

รู้และเข้าใจความเป็นมาและแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

๓. สาระสำคัญ

ความเป็นมาและความสำคัญพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

๔. จุดประสงค์การเรียนรู้/เนื้อหา

๑. นักเรียนบอกความเป็นมาและความสำคัญพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะได้
๒. นักเรียนกล่าวคำแสดงตนเป็นพุทธมามกะได้

๕. สาระการเรียนรู้

พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

- ความเป็นมาของพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ
- ระเบียบพิธีการแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

๖. กระบวนการจัดการเรียนรู้

ขั้นสืบค้นและเชื่อมโยง

๑. ครูนำวีดิทัศน์การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ เพื่อทบทวนและเชื่อมโยงไปสู่การเรียนรู้ โดยใช้คำถามในประเด็นต่อไปนี้

- วิดิทัศน์ที่นักเรียนชมมีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องใด
  - ถ้านักเรียนจะแสดงตนเป็นพุทธมามกะต้องทำอะไรบ้าง
- ฯลฯ

๒. ครูให้นักเรียนทุกคนร่วมอภิปรายคำว่า พุทธมามกะ โดยเขียนอธิบายลงในกระดาษที่ครูแจกให้สุ่มตัวอย่างนักเรียนนำเสนอหน้าชั้นเรียน

ขั้นฝึก

๓. ครูให้นักเรียนศึกษาใบความรู้ที่ ๒๑ เรื่อง พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ โดยให้นักเรียนทุกคนเขียนสรุปความเป็นมาและความสำคัญพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะลงในกระดาษ

๔. ครูแจกใบความรู้ที่ ๒๒ เรื่อง กล่าวคำแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ให้นักเรียนศึกษาและกล่าวคำแสดงตนเป็นพุทธมามกะพร้อมกันทุกคน และไปฝึกท่องเป็นการบ้าน

ชั้นประยุกต์

๕. ครูกับนักเรียนร่วมกันสรุปความเป็นมาและความสำคัญพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ และกล่าวคำแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

๖. นักเรียนทำใบกิจกรรมที่ ๑๒ แล้วนำมาส่งครูในเวลาที่กำหนด

๗. นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน และครูตรวจให้คะแนน

๗. ภาระงาน/ชิ้นงาน

ที่	ภาระงาน	ชิ้นงาน
๑	สรุปความเป็นมาและความสำคัญพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ	-
๒	กล่าวคำแสดงตนเป็นพุทธมามกะ	-
๓	ตอบคำถามความเป็นมาและแสดงตนเป็นพุทธมามกะ	ใบกิจกรรมที่ ๑๒

๘. สื่อ/แหล่งการเรียนรู้

๑. วัตถุประสงค์การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ
๒. ใบความรู้ที่ ๒๑ เรื่อง พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ
๓. ใบความรู้ที่ ๒๒ เรื่อง กล่าวคำแสดงตนเป็นพุทธมามกะ
๔. ใบกิจกรรมที่ ๑๒
๕. แบบทดสอบหลังเรียน

๙. การวัดผลและประเมินผล

สิ่งที่ต้องการวัด	วิธีวัด	เครื่องมือ	เกณฑ์การประเมิน
๑. บอกความเป็นมาและความสำคัญพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะได้	- ตรวจผลงาน	- แบบประเมินผลงาน	ผ่าน = ได้คะแนนตั้งแต่ร้อยละ ๖๐ ขึ้นไป ไม่ผ่าน = ได้คะแนนต่ำกว่าร้อยละ ๖๐
๒. กล่าวคำแสดงตนเป็นพุทธมามกะได้	-	-	

แบบประเมินผลงาน

ใบกิจกรรมที่ ๑๒

ข้อที่	ระดับคะแนน		
	๓ คะแนน	๒ คะแนน	๑ คะแนน
๑ - ๕	ตอบคำถามถูกต้อง ตรงประเด็น	ตอบคำถามถูกต้อง ตรงประเด็นส่วนใหญ่	ตอบคำถามถูกต้อง ตรงประเด็นน้อย

เกณฑ์การตัดสิน

เกณฑ์	ร้อยละ	คะแนน
ผ่าน	๖๐ ขึ้นไป	๙ - ๑๕
ไม่ผ่าน	ต่ำกว่า ๖๐	๐ - ๘

หมายเหตุ เกณฑ์การตัดสินสามารถปรับใช้ตามความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

แบบประเมินผลการเรียนรู้

แบบทดสอบหลังเรียน

เกณฑ์การประเมิน	
ตอบถูกได้ ๑ คะแนน	ตอบผิดได้ ๐ คะแนน

เกณฑ์การตัดสิน

เกณฑ์	ร้อยละ	คะแนน
ผ่าน	๖๐ ขึ้นไป	๓ - ๕
ไม่ผ่าน	ต่ำกว่า ๖๐	๐ - ๒

เฉลยใบกิจกรรมที่ ๑๒

ความเป็นมาและแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

๑. พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ หมายถึงอะไร

ตอบ พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ หมายถึง การประกาศตนว่าเป็นผู้รับนับถือพระพุทธเจ้าว่าเป็นที่พึ่งที่ระลึก ตลอดชีวิตของตน

๒. วิธีเอธิกขุอุปสัมปทา กับ วิถีติสรณคมนุสสัมปทา มีความแตกต่างกันอย่างไร

ตอบ วิธีเอธิกขุอุปสัมปทา เป็นพิธีที่พระพุทธเจ้าอุปสมบทให้แก่คนที่มาขอบรรพชาอุปสมบทเป็นพระภิกษุสงฆ์ วิถีติสรณคมนุสสัมปทา เป็นพิธีที่ใช้บรรพชาสามเณร

๓. วัตถุประสงค์ของการปฏิบัติพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ มีอะไรบ้าง

ตอบ วัตถุประสงค์ของการปฏิบัติพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ คือ

๑. เมื่อมีบุตรหลานของตนมีอายุพ้นเขตเป็นทารก เจริญวัยอยู่ในระหว่างอายุ ๑๒ - ๑๕ ปี ก็ประกอบพิธีให้บุตรหลานได้แสดงตนเป็นพุทธมามกะ เพื่อให้เด็กสืบความเป็นชาวพุทธตามตระกูลวงศ์ต่อไป
  ๒. เมื่อจะส่งบุตรหลานของตนซึ่งเป็นชาวพุทธอยู่แล้ว ให้ไปอยู่ในถิ่นที่ไม่ใช่ดินแดนของพระพุทธศาสนา เพื่อการศึกษาหรือเพื่อประโยชน์ใด ๆ ก็ตาม เป็นการที่ต้องจากถิ่นไปนานแรมปี ก็นิยมประกอบพิธีให้บุตรหลานของตนที่จะจากไปนั้น แสดงตนเป็นพุทธมามกะ เพื่อให้เด็กได้รำลึกอยู่เสมอว่าตนเป็นพุทธศาสนิกชน
  ๓. เมื่อจะปลูกฝังนิสัยเยวชนให้มั่นคงในพระพุทธศาสนา ส่วนมากทางโรงเรียนที่สอนวิชาทั้งสามัญและอาชีวศึกษาแก่เด็ก ซึ่งตั้งอยู่ในกลุ่มชาวพุทธ นิยมประกอบพิธีให้นักเรียนที่เข้าศึกษาใหม่ในรอบปี ได้แสดงตนเป็นพุทธมามกะหมู่ คือ แสดงรวมกันเป็นหมู่ ทำปีละครั้ง ในวันที่สะดวกที่สุด เพื่อให้นักเรียนเห็นความสำคัญ ในการที่ตนเป็นชาวพุทธร่วมอยู่กับชาวพุทธทั้งหลาย
  ๔. เมื่อมีบุคคลต่างศาสนาเกิดเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ต้องการจะประกาศตนเป็นชาวพุทธ ก็ประกอบพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ เพื่อประกาศว่านับแต่นี้ไปตนยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาแล้ว
๔. สิ่งที่ต้องเตรียมในพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ มีอะไรบ้าง
- ตอบ สิ่งที่ต้องเตรียมในพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ คือ
๑. แจ่งให้ทางวัดหรือพระที่จะรับมอบตัวเป็นพุทธมามกะทราบ เพื่อหากำหนดการที่เหมาะสมล่วงหน้า
  ๒. นิมนต์พระสงฆ์ร่วมพิธีไม่น้อยกว่า ๔ รูป โดยมากนิยม ๕ รูป

๓. ในวันเตรียมการแต่งกาย ควรใส่ชุดขาว แต่ถ้าเป็นนักเรียนหรือข้าราชการที่แสดงตนเป็นกลุ่มเป็นคณะ ก็อาจจะใช้ชุดเครื่องแบบก็ได้
๔. พานดอกไม้ รูปเทียน ๒ ชุด ได้แก่ สำหรับถวายสักการะพระรัตนตรัย ๑ ชุด และถวายพระรูปที่เป็นผู้นำ ๑ ชุด
๕. ลำดับขั้นตอนพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ จะต้องปฏิบัติอย่างไร

ตอบ ลำดับขั้นตอนพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ คือ

๑. ผู้จะแสดงตนเป็นพุทธมามกะพร้อมกันที่บริเวณพิธีก่อนกำหนด นั่งรอเวลาในที่ที่ทางวัดจัดไว้
๒. ถึงเวลากำหนด พระสงฆ์เข้าสู่บริเวณพิธี กราบพระพุทธรูปประธานแล้ว เข้านั่งประจำอาสนะ
๓. ผู้แสดงตนเข้าไปคุกเข่าหน้าโต๊ะบูชา จุดรูปเทียนและวางดอกไม้บูชาพระ ส่งใจระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย เปล่งวาจาว่า

อิมินา สักกาเรนะ, พุทธัง ปูเชมิ.

ข้าพเจ้าขอบูชาพระพุทธเจ้า ด้วยเครื่องสักการะนี้ (กราบ)

อิมินา สักกาเรณ, ธัมมัง ปูเชมิ.

ข้าพเจ้าขอบูชาพระธรรม ด้วยเครื่องสักการะนี้ (กราบ)

อิมินา สักกาเรนะ, สังฆัง ปูเชมิ.

ข้าพเจ้าขอบูชาพระสงฆ์ ด้วยเครื่องสักการะนี้ (กราบ)

๔. เข้าถวายพานเครื่องสักการะแด่พระสงฆ์ (รูปที่เป็นผู้นำ) แล้วกราบพระสงฆ์ ตรงหน้าพระรูปนั้น ด้วยเบญจางคประดิษฐ์ ๓ ครั้ง

๕. กราบเสร็จแล้วคุกเข่าประนมมือ เปล่งคำปฏิญาณตนให้ต่อหน้าสงฆ์ ทั้งคำบาลีและคำแปล ดังนี้

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ (ว่า ๓ จบ)

เอสาหัง ภันเต, สุจิระปะรินิพพุตัมปิ, ตัง ภะคะวันตัง สะระณัง คัจฉามิ,

ธัมมัญจะ สังฆัญจะ, พุทธะมามะโกติ มัง, สังโฆ ธาเรตุ

คำแปล

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าขอถึงพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น แม้ปรินิพพานไปนานแล้ว ทั้งพระธรรมและพระสงฆ์ เป็นสรณะที่พึ่งที่ระลึกนับถือ ขอพระสงฆ์จงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นพุทธมามกะ ผู้รับเอาพระพุทธเจ้าเป็นของตน คือ ผู้นับถือพระพุทธเจ้า

แบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้

ผลการเรียนรู้ที่ ๘ รู้และเข้าใจความเป็นมาและแสดงตนเป็นพุทธมามกะ
จำนวน ๕ ข้อ คะแนน ๕ คะแนน

คำชี้แจง ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียว

๑. พุทธมามกะ หมายถึงบุคคลเช่นใด
  - ก. ผู้มีธรรมเป็นที่พึ่ง
  - ข. ผู้รับศีลเป็นสรณะ
  - ค. ผู้ถือศีลอุโบสถ
  - ง. ผู้รับนับถือพระพุทธศาสนา
๒. วัตถุประสงค์ของการแสดงตนเป็นพุทธมามกะ
  - ก. เมื่อปฏิญาณตนว่าจะนับถือพระพุทธศาสนา และยึดถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งตลอดชีวิต
  - ข. เมื่อปฏิญาณว่าจะเข้าร่วมศาสนพิธีทุกครั้ง
  - ค. เมื่อปฏิญาณตนว่าจะบวชเป็นพระภิกษุ
  - ง. เป็นการทบทวนบทบาทของตนเอง
๓. ข้อใดกล่าวถูกต้องเกี่ยวกับการแสดงตนเป็นพุทธมามกะ
  - ก. เป็นการปลุกฝังนิสัยเยาวยาวชนให้มีศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนา
  - ข. เพื่อให้รำลึกอยู่เสมอว่า ตนเป็นพุทธศาสนิกชน
  - ค. เป็นหน้าที่ของชาวพุทธ
  - ง. ถูกทุกข้อ
๔. ขั้นตอนการมอบตัว ควรมีสิ่งใดไปถวาย
  - ก. ดอกไม้ รูปเทียน
  - ข. รูปเทียน ดินสอพอง
  - ค. ดินสอพอง หนังสือสวดมนต์
  - ง. จตุปัจจัย รูปเทียน
๕. บุคคลใดสามารถแสดงตนเป็นพุทธมามกะ
  - ก. บุคคลทุกเพศ ทุกวัย ทุกศาสนา
  - ข. เฉพาะชาวพุทธ เพศชายเท่านั้น
  - ค. พุทธศาสนิกชนทุกคน
  - ง. บุคคลอายุ ๗ - ๗๐ ปี

เฉลยแบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้

ผลการเรียนรู้ที่ ๘ รู้และเข้าใจความเป็นมาและแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

ข้อ ๑	ง
ข้อ ๒	ก
ข้อ ๓	ง
ข้อ ๔	ก
ข้อ ๕	ค

ใบความรู้ที่ ๒๐

พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

พิธีกรรมพิเศษเฉพาะเรื่อง

พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ คือ การประกาศตนของผู้แสดงว่าเป็นผู้รับนับถือพระพุทธเจ้าว่าเป็นของตน ได้แก่ ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชีวิตของตน สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงพระนิพนธ์ไว้ในคำนำหนังสือพุทธมามกะว่า “การแสดงให้ปรากฏว่าเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนาได้ทำกันมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลเป็นกิจจำเป็น ทำในสมัยอันเป็นคราวที่พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นใหม่ เพื่อแสดงให้รู้ว่าตนละลัทธิเดิมรับเอาพระพุทธศาสนาเป็นที่นับถือ”

การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ มีวัตถุประสงค์ต่างกันโดยสมควรแก่บริษัท ดังนี้

๑. ผู้เป็นบรรพชิตนอกพระพุทธศาสนามาก่อนมาทูลขอบรรพชาอุปสมบท พระพุทธเจ้าจะทรงประทานการอุปสมบทด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา แม้คฤหัสถ์ก็ทรงรับวิธีเดียวกัน

๒. ผู้มาขอบรรพชาอุปสมบทต่อพระสาวกรับถือเพศตามพระสาวกก่อนแล้วเปล่งวาจาถือพระพุทธพระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะที่พึ่งที่ระลึก ๓ ครั้ง เรียกว่า ติสรณคณูปสัมปทา ต่อมาใช้เป็นวิธีบรรพชาเป็นสามเณร

๓. คฤหัสถ์ผู้ไม่ประสงค์จะบวชปฏิบัติญาณตนถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะชายเป็นอุบาสก หญิงเป็นอุบาสิกา หรือมิได้กล่าวปฏิญาณตนแต่นับถือสืบกันมาได้ กราบไหว้บูชาสักการะตามประเพณีก็ได้เช่นกัน และการแสดงตนเป็นพุทธมามกะไม่จำเพาะต้องทำคราวเดียว ทำซ้ำ ๆ หลายครั้งก็ได้ เรียกว่า ทฬหิกรรม ทำให้มั่นคงยิ่งขึ้น

ความเป็นมาของพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงส่งพระราชโอรสไปศึกษาในยุโรปหลายพระองค์ บางพระองค์ยังทรงพระเยาว์และไม่เคยผนวชเป็นสามเณรมาก่อนพระองค์มีพระราชปริวิตกว่าพระราชโอรสเหล่านั้นยังไม่รู้สึกมั่นคงในพระพุทธศาสนา จึงทรงโปรดให้พระราชโอรสผู้มีเคยผนวชเป็นสามเณรปฏิญาณพระองค์เป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนาจนเสด็จออกไปศึกษาในยุโรป พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นพระองค์แรกที่ปฏิญาณพระองค์ตามธรรมเนียมที่ทรงตั้งขึ้นใหม่นั้นต่อมาผู้นอกจากพระราชวงศ์เห็นชอบตามพระราชดำริจึงได้ทำตามบ้าง

ด้วยเหตุนี้จึงมีประเพณีการแสดงตนเป็นพุทธมามกะสืบต่อกันมา ในปัจจุบันการปฏิบัติพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะยังนิยมจัดในประเทศไทย พอสรุปวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

๑. เมื่อบุตรหลานของตนเจริญวัยอยู่ในระหว่างอายุ ๑๒ - ๑๕ ปี ประกอบพิธีให้บุตรหลานของตนแสดงตนเป็นพุทธมามกะ เพื่อให้เด็กสืบทอดความเป็นพุทธศาสนิกชนตามสกุลวงศ์

๒. เมื่อบุตรหลานซึ่งนับถือพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว ไปศึกษาในประเทศนับถือศาสนาอื่น นิยมประกอบพิธีให้บุตรหลานแสดงตนเป็นพุทธมามกะ เพื่อต้องการให้ได้กระลึกถึงตนอยู่เสมอว่าเป็นพุทธศาสนิกชน

๓. เมื่อจะปลุกฝังให้เยาวชนมั่นคงในพระพุทธศาสนา โรงเรียนซึ่งตั้งอยู่ในชุมชนชาวพุทธนิยมนำนักเรียนที่เข้ารับการศึกษาใหม่หรือรวมทั้งหมดก็ได้ แสดงตนเป็นพุทธมามกะปีละ ๑ ครั้ง เพื่อให้ นักเรียนเห็นความสำคัญในการนับถือพระพุทธศาสนา

๔. เมื่อบุคคลที่นับถือศาสนาอื่นเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาต้องการประกาศตนนับถือพระพุทธศาสนา ก็ประกอบพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ เพื่อประกาศตนว่านับแต่บัดนี้ไปข้าพเจ้ายอมรับนับถือพระพุทธศาสนา

ระเบียบพิธีการแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

บุคคลที่ต้องการแสดงตนเป็นพุทธมามกะต้องไปมอบตัวต่อพระอาจารย์ที่ตนเคารพนับถือ ถ้าเป็นเด็กหรือนักเรียนควรมีผู้ปกครองหรือครู นำไป นำดอกไม้ ธูปเทียน หรือธูปเทียนแพไปถวายพระอาจารย์ ตามธรรมเนียมโบราณด้วย เมื่อไปถึงสำนักพระอาจารย์ผู้จะแสดงตนเป็นพุทธมามกะ พึงปฏิบัติดังนี้

๑. เข้าไปหาพระอาจารย์ทักความเคารพกราบเรียนถึงวัตถุประสงค์ในการแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ให้พระอาจารย์ทราบ เมื่อท่านรับแล้วจึงมอบตัว

๒. ผู้จะแสดงตนเป็นพุทธมามกะถือพานดอกไม้เข้าไปหาพระอาจารย์ คุกเข่าลงกับพื้น ยกพานดอกไม้ขึ้นน้อมตัวลงประเคน

๓. เมื่อพระอาจารย์รับพานแล้วให้ถอยออกมาพอสมควร ประนมมือก้มลงกราบด้วย เบญจางคประดิษฐ์ ๓ ครั้ง แล้วนั่งพับเพียบเพื่อรับฟังข้อแนะนำ พร้อมทั้งกำหนดนัดหมายวันเวลา ในการประกอบพิธี

๔. อาราธนาพระสงฆ์อย่างต่ำ ๓ รูป รวมพระอาจารย์ด้วยเป็น ๔ รูป คือ ครอบงศ์สงฆ์ หรือเกินกว่านี้ก็ ได้ เสร็จแล้วกราบลาพระอาจารย์

๕. เมื่อถึงวันนัดหมายพระอาจารย์จะจัดเตรียมสถานที่ประกอบพิธี พิธีนี้อาจจัดขึ้นในวัด เช่น พระอุโบสถ หากผู้แสดงตนมีจำนวนมากจะจัดที่ศาลาการเปรียญหรือห้องประชุมในวัดก็ได้ ผู้จะแสดงตนเป็นพุทธมามกะควรแต่งกายสุภาพชุดสีขาว ถ้าเป็นเด็กนักเรียนจะแต่งเครื่องแบบตามปกติก็ได้ เมื่อถึงเวลา กำหนดพระอาจารย์พร้อมด้วยพระสงฆ์จะมายังสถานที่ประกอบพิธี กราบพระพุทธรูปนั่งบนอาสนะ ที่จัดเตรียมไว้ผู้แสดงตนเป็นพุทธมามกะเข้าไปคุกเข่าหน้าโต๊ะหมู่ จุดธูปเทียนและวางดอกไม้ เปล่งวาจาบูชา พระรัตนตรัยว่า

อิมีนา สักกาเรนะ พุทธัง ปูเชมิ (กราบ)

อิมีนา สักกาเรนะ ธัมมัง ปูเชมิ (กราบ)

อิมีนา สักกาเรนะ สังฆัง ปูเชมิ (กราบ)

ถ้ามีผู้แสดงตนเป็นพุทธมามกะจำนวนมาก ให้หัวหน้าหรือผู้นำเป็นคนจุดธูปเทียนคนเดียว นอกนั้นให้วางดอกไม้ที่นำมาบูชาพระรัตนตรัยด้วย ให้หัวหน้าเป็นผู้กล่าวนำบูชา เสร็จแล้วกราบลงพร้อม ๆ กันหลังจากนั้นกล่าวคำน้อมสการและคำปฏิญาณตนต่อหน้าพระสงฆ์ ดังนี้

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ
 นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ
 นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ
 เอสาหัง ภันเต สุจิระปะรินิพพุตมปิตัง ภะคะวันตัง สະระณัง คัจฉามิ
 อัมมัญจะ สังฆัญจะ พุทฺธะมามะโกติ มัง สังโฆ ธาเรตุ

คำแปล

ข้าพเจ้าขอนอบน้อม แต่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า นั้น (ว่า ๓ จบ)
 ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าขอถึงพระผู้มีพระภาค พระองค์นั้น แม้ปรินิพพานไปนานแล้ว
 ทั้งพระธรรม และพระสงฆ์ เป็นสรณะที่พึ่งที่ระลึกนับถือ ขอพระสงฆ์จงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นพุทธมามกะ
 ผู้รับเอาพระพุทธเจ้าเป็นของตน คือ ผู้นับถือพระพุทธเจ้า

ถ้าปฏิญาณพร้อมกันหลายคนให้เปลี่ยนคำกล่าวดังนี้

คำว่า เอสาหัง ผู้ชายว่า เอตมะยัง สตรีว่า เอตามะยัง

คำว่า คัจฉามิ เป็น คัจฉามะ

คำว่า พุทฺธะมามะโกติ เป็น พุทฺธะมามะกาติ

คำว่า มัง เป็น โน

คำว่า พุทฺธะมามะโกติ ถ้าเป็นสตรีแม้คนเดียวก็เปลี่ยนเป็น พุทฺธะมามะกาติ

เมื่อกล่าวคำนโมสักการและคำปฏิญาณจบลง แล้วพระสงฆ์จะรับสาธุพร้อมกัน ฟังกัมลกราบ
 พร้อมกันลดลงนั่งราบกับพื้น ประนมมือรับฟังโอวาทจากพระอาจารย์ต่อไป หลังจากรับโอวาทจาก
 พระอาจารย์จบแล้ว ผู้ปฏิญาณตนรับว่า สาธุ แล้วฟังกุญแจเข้าประนมมือกล่าวคำสมาทานศีล ๕
 (คำอาราธนาศีลจะแสดงในภาคผนวก) เฉพาะปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะคนเดียวเปลี่ยนคำว่า มะยัง
 เป็น อะหัง คำว่า ยาจามะเป็นยาจามิ ทั้งหญิงและชายต่อจากนั้นฟังว่าตามพระอาจารย์ผู้บอกศีล ๕
 เริ่มตั้งแต่ นะโม ... เมื่อว่านะโมตามครบสามจบแล้ว พระอาจารย์จะกล่าวคำว่า ยะมะหัง ะหามิ ตังวะเทหิ
 ผู้ปฏิญาณตนรับว่า อามะภันเต พระอาจารย์จะบอกไตรสรณคมน์ต่อว่า พุทฺธัง สະระณัง คัจฉามิ... ฟังกุญแจตามไป
 จบแล้ว พระอาจารย์จะกล่าวอีกว่า ติสระณะคะมะนัง นิฏฐิตัง ผู้ปฏิญาณตนฟังรับว่า อามะ ภันเต
 ต่อมาพระอาจารย์จะบอกศีล ๕ ว่า ปาณาติปาตา เวรณณิ... ฟังกุญแจตามไปจนครบ ๕ ข้อ จากนั้นพระอาจารย์
 จะกล่าวคำว่า อิมานิ ปญฺจะ ลิกขาปะทานิ สะมาทियามิ จบเดียว ส่วนผู้ปฏิญาณตนต้องว่าตาม ๓ จบ เมื่อ
 พระอาจารย์บอกอานิสงส์ของศีลจบแล้วผู้ปฏิญาณตนฟังกราบลง ๓ ครั้ง ถ้ามีเครื่องไทยธรรมถวายพระสงฆ์
 ก็นำมาถวายในตอนนี้อายุเสร็จแล้วนั่งราบเตรียมกรวดน้ำรับพรจากพระสงฆ์ต่อไป

การกรวดน้ำ มีแบบแผนปฏิบัติกันมา คือ เมื่อพระสงฆ์เริ่มยถาวาริวหา ... ผู้กรวดน้ำฟังเทน้ำกรวด
 ลงภาชนะรองรับเมื่อพระสงฆ์กล่าวถึงคำว่า มณี โขติโรโส ยถา ผู้กรวดน้ำฟังเทน้ำให้หมดพอดี เมื่อพระสงฆ์
 รูปที่สองรับว่า สัพพัตติโย... ฟังกุญแจประนมมือรับพรต่อไปจนจบ เสร็จแล้วนั่งคุกเข่ากราบพระสงฆ์ ๓ ครั้ง
 เป็นอันเสร็จพิธีการปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะ

ภาคผนวก

คำบูชา คำอาราธนา คำถวายทาน

คำบูชาพระรัตนตรัย

แบบที่ ๑

อิมินา สักกาเรนะ พุทธัง ปูเชมิ

อิมินา สักกาเรนะ ธรรมัง ปูเชมิ

อิมินา สักกาเรนะ สังฆัง ปูเชมิ

แบบที่ ๒

อิมินา สักกาเรนะ พุทธัง อภิพุชเยยามิ

อิมินา สักกาเรนะ ธรรมัง อภิพุชเยยามิ

อิมินา สักกาเรนะ สังฆัง อภิพุชเยยามิ

คำกราบนมัสการพระรัตนตรัย

อะระหัง สัมมาสัมพุทธโธ ภาวะะวา,

พุทฺธัง ภาวะะวันตัง อะภิวาเทมิ (กราบ)

สวากขาโต ภาวะะวะตา ธรรมโ,

ธรรมัง นมัสสามิ (กราบ)

สุปะฏิปันโน ภาวะะวะโต สวาระกะสังโฆ

สังฆัง นมามิ (กราบ)

คำอาราธนาศีล ๕

มะยัง ภันเต, วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ, ติสระระณณะ สะหะ, ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ
 ทุตติยัมปิ มะยัง ภันเต, วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ, ติสระระณณะ สะหะ, ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ
 ตะตติยัมปิ มะยัง ภันเต, วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ, ติสระระณณะ สะหะ, ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ

หมายเหตุ

อาราธนาศีล ๘ เปลี่ยน ปัญจะ เป็น อัญจะ

รับศีลคนเดียวเปลี่ยน มะยัง เป็น อะหัง, ยาจามะ เป็น ยาจามิ

ใบความรู้ที่ ๒๒

กล่าวคำแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

คำอาราธนาพระปริตร

วิปตติปะฏิภาหายะ	สัพพะสัมปัตตติสทธิยา
สัพพะทุกขะวินาสายะ	ปะริตตัง พุรุถะ มังคะลัง
วิปตติปะฏิภาหายะ	สัพพะสัมปัตตติสทธิยา
สัพพะภะยะวินาสายะ	ปะริตตัง พุรุถะ มังคะลัง
วิปตติปะฏิภาหายะ	สัพพะสัมปัตตติสทธิยา
สัพพะโรคะวินาสายะ	ปะริตตัง พุรุถะ มังคะลัง

สรณคมน์และศีล ๕

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ (ว่า ๓ จบ)

พุทธีง สะระณัง คัจฉามิ

ธัมมัง สะระณัง คัจฉามิ

สังขัง สะระณัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ พุทธีง สะระณัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ ธัมมัง สะระณัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ สังขัง สะระณัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ พุทธีง สะระณัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ ธัมมัง สะระณัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ สังขัง สะระณัง คัจฉามิ

ปาณาติปาตา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

อะทินนาทานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

กาเมสุมิฉฉาจारा เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

มุสาวาทา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

อิมานิ ปญฺจะ สิกขาปะทานิ สีเลนะ สุคะตัง ยันติ

สีเลนะ โภคะสัมปะทา สีเลนะ นิพพุตัง ยันติ

ตัสมา สีลัง วิโสธะเย.

คำอาราธนาธรรม

พร้าหมา จะ โลกาทิปะตี สะหัมปะติ
 กัตถัญชะลี อ้นธิวะรัง อะยาจะณะ
 สันตีธะ สัตตาปะระชักกะชาติกา
 เทเสตุ ธัมมัง อะนุกัมปิมัง ปะชัง.

คำบูชาข้าวพระพุทธ

อิมัง สุปะพัญญุชณะสัมปันนัง สาลินัง โภชะนัง อุทะกัง วะรัง พุทธัสสะ ปุเชมิ.

คำลาข้าวพระพุทธ

เสสัง มังคะลัง ยาจามิ.
 ข้าพเจ้าขอส่วนที่เหลือ อันเป็นมงคล.

คำถวายสังฆทาน (สามัญ)

อิมานิ มะยัง ภันเต, ภัตตานิ, สะปะริวารานิ, ภิกขุสงฆ์สสะ, โอนโณชะยามะ, สาธุ โน ภันเต,
 ภิกขุสงโฆ, อิมานิ, ภัตตานิ, สะปะริวารานิ, ปะฏิคคัณหาตุ, อัมหากัง, ทีฆะรัตตัง, หิตายะ สุขายะ.

คำแปล

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายภัตตาหาร พร้อมทั้งบริวารเหล่านี้แด่
 พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์โปรดรับภัตตาหาร พร้อมทั้งบริวารเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์
 และความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ตลอดกาลนานเทอญ.

บทที่ ๕

แบบทดสอบ

แบบทดสอบธรรมศึกษาชั้นตรี ประกอบด้วย

- แบบทดสอบก่อนเรียน
- เฉลยแบบทดสอบก่อนเรียน
- แบบทดสอบหลังเรียน
- เฉลยแบบทดสอบหลังเรียน

แบบทดสอบก่อนเรียนวิชาพุทธประวัติ ธรรมศึกษา ชั้นตรี

จำนวน ๕๐ ข้อ ๕๐ คะแนน

คำชี้แจง ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงคำตอบเดียว

๑. พุทธประวัติพรรณนาเรื่องของใคร

ก. นักบวช

ข. พระพุทธเจ้า

ค. นักพรต

ง. พระปัจเจกพุทธเจ้า

๒. พ่อแม่มีวาระณะต่างกัน ทำให้เกิดชนชั้นใด

ก. พราหมณ์

ข. แพศย์

ค. ศูทร

ง. จัณฑาล

๓. นครกบิลพัสดุ์ มีความสัมพันธ์กับนครใด

ก. สāvastī

ข. เทวทหะ

ค. พาราณสี

ง. ราชคฤห์

๔. เมื่อพระนางสิริมหามายาทรงพระครรภ์ สุบินนิมิตรอย่างไร

ก. พญาช้างเผือกชูธง

ข. พญาช้างเผือกชูดอกบัว

ค. พราหมณ์มอบสังข์ทอง

ง. พราหมณ์มอบดอกบัว

๕. วันที่เจ้าชายสิทธัตถะประสูติ ตรงกับข้อใด

ก. วันมาฆบูชา

ข. วันวิสาขบูชา

ค. วันอาสาฬหบูชา

ง. วันอัฐมีบูชา

๖. สถานที่เจ้าชายสิทธัตถะประสูติ ปัจจุบันอยู่ในประเทศใด

ก. เนปาล

ข. ปากีสถาน

ค. ศรีลังกา

ง. อินเดีย

๗. เจ้าชายสิทธัตถะประกอบด้วยมหาบุรุษลักษณะกี่ประการ

ก. ๓๑ ประการ

ข. ๓๒ ประการ

ค. ๓๗ ประการ

ง. ๓๘ ประการ

๘. เจ้าชายสิทธัตถะประสูติได้ ๕ วัน มีเหตุการณ์ใดเกิดขึ้น

ก. ดาบสเข้าเฝ้า

ข. ขุดสระบัว

ค. ขนานพระนาม

ง. ได้ฌาน

๔๙. กิริยาที่ถวายไทยธรรมแด่พระสงฆ์ มีคำเรียกว่าอะไร

ก. น้อมถวาย	ข. ประเคน
ค. นำถวาย	ง. อังคาส

๕๐. การกราบด้วยองค์เท่าไร เรียกว่าเบญจางคประดิษฐ์

ก. องค์ ๓	ข. องค์ ๔
ค. องค์ ๕	ง. องค์ ๘

เฉลยแบบทดสอบก่อนเรียนวิชาพุทธประวัติ ธรรมศึกษา ชั้นตรี

จำนวน ๕๐ ข้อ ๕๐ คะแนน

ข้อ		ข้อ		ข้อ		ข้อ		ข้อ	
๑	ก	๑๑	ง	๒๑	ง	๓๑	ค	๔๑	ค
๒	ง	๑๒	ข	๒๒	ข	๓๒	ข	๔๒	ง
๓	ข	๑๓	ก	๒๓	ก	๓๓	ก	๔๓	ข
๔	ข	๑๔	ค	๒๔	ค	๓๔	ก	๔๔	ง
๕	ข	๑๕	ก	๒๕	ก	๓๕	ก	๔๕	ก
๖	ก	๑๖	ข	๒๖	ก	๓๖	ค	๔๖	ก
๗	ข	๑๗	ง	๒๗	ค	๓๗	ง	๔๗	ค
๘	ค	๑๘	ข	๒๘	ง	๓๘	ค	๔๘	ง
๙	ค	๑๙	ง	๒๙	ก	๓๙	ข	๔๙	ข
๑๐	ง	๒๐	ก	๓๐	ง	๔๐	ง	๕๐	ค

แบบทดสอบหลังเรียนวิชาพุทธประวัติ ธรรมศึกษา ชั้นตรี

จำนวน ๕๐ ข้อ ๕๐ คะแนน

คำชี้แจง ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงคำตอบเดียว

๑. สถานที่เจ้าชายสิทธัตถะประสูติ ปัจจุบันอยู่ในประเทศใด
  - ก. เนปาล
  - ข. ปากีสถาน
  - ค. ศรีลังกา
  - ง. อินเดีย
๒. เจ้าชายสิทธัตถะประกอบด้วยมหาบุรุษลักษณะกี่ประการ
  - ก. ๓๑ ประการ
  - ข. ๓๒ ประการ
  - ค. ๓๗ ประการ
  - ง. ๓๘ ประการ
๓. เจ้าชายสิทธัตถะประสูติได้ ๕ วัน มีเหตุการณ์ใดเกิดขึ้น
  - ก. ดาบสเข้าเฝ้า
  - ข. ขุดสระบัว
  - ค. ขนานพระนาม
  - ง. ได้จาน
๔. พระนามว่าสิทธัตถะ มีความหมายว่าอย่างไร
  - ก. มีวาสนา
  - ข. มีรูปงาม
  - ค. มีความต้องการสำเร็จ
  - ง. มียศศักดิ์
๕. พระนางใดเลี้ยงดูเจ้าชายสิทธัตถะหลังพระมารดาสิ้นพระชนม์
  - ก. พระนางกัญจนา
  - ข. พระนางยโสธรา
  - ค. พระนางพิมพา
  - ง. พระนางปชาบดีโคตมี
๖. พุทธประวัติพรรณนาเรื่องของใคร
  - ก. นักบวช
  - ข. พระพุทธเจ้า
  - ค. นักพรต
  - ง. พระปัจเจกพุทธเจ้า
๗. พ่อแม่มีวาระณะต่างกัน ทำให้เกิดชนชั้นใด
  - ก. พราหมณ์
  - ข. แพศย์
  - ค. ศูทร
  - ง. จัณฑาล
๘. นครกบิลพัสดุ์ มีความสัมพันธ์กับนครใด
  - ก. สาวตถ์
  - ข. เทวทหะ
  - ค. พาราณสี
  - ง. ราชคฤห์

๑๙. หลังบรรพชาแล้วพระมหาบุรุษทรงศึกษาในสำนักของใครก่อน

ก. ภาพเทวิลดาบส	ข. กบิลดาบส
ค. อาหารดาบส	ง. อุทกดาบส

๒๐. อุตตกิลมณานุโยคคืออะไร

ก. ทรมานตน	ข. เสวยกามสุข
ค. ทำความเพียร	ง. เจริญภาวนา

๒๑. ท่านจะแสวงหาหญิงหรือแสวงหาตนดีกว่า ใครกล่าว

ก. พระพุทธเจ้า	ข. ภัททวัคคีย์
ค. ปัญจวัคคีย์	ง. พระยส

๒๒. พระพุทธองค์ทรงแสดงอาทิตตปริยายสูตรโปรดใคร

ก. ปัญจวัคคีย์	ข. ภัททวัคคีย์
ค. ชฎิล ๓ พี่น้อง	ง. ปริพาชก

๒๓. อุบาสกคนแรกผู้ถึงรัตนะ ๓ คือใคร

ก. อนาถปิณฑิกะเศรษฐี	ข. ตปสสะและภัลลิกะ
ค. พระเจ้าสุทโธทนะ	ง. บิดาของพระยส

๒๔. ใครสร้างวัดถวายพระพุทธเจ้าเป็นคนแรก

ก. พระเจ้าพิมพิสาร	ข. นางมัลลิกา
ค. อนาถปิณฑิกะ	ง. นางวิสาขา

๒๕. พระโมคคัลลานะขณะบำเพ็ญเพียร มีอุปสรรคเรื่องใด

ก. ความหิว	ข. ความร้อน
ค. ความเหนื่อย	ง. ความง่วง

๒๖. สัปดาห์แรกหลังตรัสรู้ พระพุทธเจ้าทรงพิจารณาธรรมใด

ก. อริยสัจ	ข. อริยมรรค
ค. บารมี	ง. ปฏิจจสมุปบาท

๒๗. พระพุทธเจ้าทรงเทศนาโปรดใครเป็นอันดับแรก

ก. อาหารดาบส	ข. ปัญจวัคคีย์
ค. อุทกดาบส	ง. ตปสสะ - ภัลลิกะ

๒๘. เมื่อทรงแสดงอนัตตลักขณสูตรจบ มีพระอรหันต์เกิดขึ้นกี่องค์

ก. ๕ องค์	ข. ๑๑ องค์
ค. ๖๑ องค์	ง. ๘๐ องค์

๔๙. พิธีเวียนเทียนในวันสำคัญของชาวพุทธ เพื่อระลึกถึงใคร
ก. พระพุทธเจ้า	ข. พระธรรม
ค. พระสงฆ์	ง. ถูกทุกข้อ
๕๐. การนิมนต์พระสงฆ์มาประกอบพิธี ใช้คำว่าอะไร
ก. อาราธนา	ข. นมัสการ
ค. กราบเรียน	ง. เรียนเชิญ

เฉลยแบบทดสอบหลังเรียนวิชาพุทธประวัติ ธรรมศึกษา ชั้นตรี

จำนวน ๕๐ ข้อ ๕๐ คะแนน

ข้อ		ข้อ		ข้อ		ข้อ		ข้อ	
๑	ก	๑๑	ข	๒๑	ก	๓๑	ค	๔๑	ก
๒	ข	๑๒	ง	๒๒	ค	๓๒	ง	๔๒	ค
๓	ค	๑๓	ข	๒๓	ง	๓๓	ค	๔๓	ง
๔	ค	๑๔	ง	๒๔	ก	๓๔	ข	๔๔	ข
๕	ง	๑๕	ก	๒๕	ง	๓๕	ง	๔๕	ค
๖	ก	๑๖	ง	๒๖	ง	๓๖	ค	๔๖	ค
๗	ง	๑๗	ข	๒๗	ข	๓๗	ข	๔๗	ง
๘	ข	๑๘	ก	๒๘	ก	๓๘	ก	๔๘	ข
๙	ข	๑๙	ค	๒๙	ค	๓๙	ก	๔๙	ง
๑๐	ข	๒๐	ก	๓๐	ก	๔๐	ก	๕๐	ก

ภาคผนวก

บรรณานุกรม

กองพุทธศาสนศึกษา. (๒๕๕๗). คู่มือการจัดการเรียนการสอนและสอบธรรมศึกษาในสถานศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ ๑). กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา. (๒๕๕๗). หลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๗ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.๑ - ม.๓). กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง. (๒๕๕๗). ผลการสอบธรรมสนามหลวง ฉบับดีวีดี ประจำปี ๒๕๕๔ - ๒๕๕๖. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง. (๒๕๕๖). เรื่อง สอบธรรมของสนามหลวง แผนกธรรม พ.ศ. ๒๕๕๖ (พิมพ์ครั้งที่ ๑). กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง. (๒๕๕๘). เรื่อง สอบธรรมของสนามหลวง แผนกธรรม พ.ศ. ๒๕๕๗ (พิมพ์ครั้งที่ ๑). กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

รายชื่อผู้จัดทำ

๑. นางจำเริญ สีมรัตน์	ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดมะเกลือ
๒. นายชนกฤต ธรรมวณิชย์	รองผู้อำนวยการโรงเรียนวัดมะเกลือ
๓. นางวิไลวรรณ โอรส	ศึกษานิเทศก์ สพป.นครปฐม เขต ๒
๔. นางวิไลวรรณ ตรีชั้น	ศึกษานิเทศก์ สพป.นครปฐม เขต ๒
๕. นางกฤษณา มัทวัง	ครู คศ ๓ โรงเรียนวัดมะเกลือ
๖. นางอัญชี สวัสดิ์ไทร	ครู คศ ๓ โรงเรียนวัดมะเกลือ
๗. นางจำเริญ พุ่มรินทร์	ครู คศ ๓ โรงเรียนวัดมะเกลือ
๘. นางสาวทอง อินทรมณี	ครู โรงเรียนวัดมะเกลือ
๙. นางจรรยา ศรีเพชร	ครู คศ ๔. โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบมอญ
๑๐. ว่าที่ร้อยตรีสนอง บัวงาม	ครู คศ ๓ โรงเรียนวัดจินดาราม
๑๑. นางเพ็ญศรี แต่งรุ่ง	ครู คศ ๓ โรงเรียนวัดโคกพระเจดีย์

